

EUSKALTZAINDIAREN BULETINA

2021
(1)

EUSKERA

Lan eta agiriak / Trabajos y actas / Travaux eta actes / Work and Proceedings

EUSKALTZAINDIAREN BULETINA

2021
1
BILBO
ISSN 2952-3036

EUSKALTZAINDIAREN BULETINA

Plaza Barria, 15. 48005 BILBO

Telefonoa: 94415 81 55 • Faxe: 94 415 81 44

posta elek.: info@euskaltzaindia.eus • webgunea: www.euskaltzaindia.eus

Aldizkari hau beste agerariekin trukutzen da

Esta revista admite el intercambio con otras publicaciones

Cette revue s' échange avec d' autres publications

This journal can be exchanged for others by agreement

Testuen hizkuntza orrazketa: Euskaltzaindiaren Hizkuntza Kalitatearen Behatokia (HIZBEA)

© EUSKALTZAINDIA / R.A.L.V. / A.L.B.

Eskubide guztiak jabedunak dira. Ez da zilegi liburu hau osorik edo zatika kopiatzea, ez sistema informatikoekin beronen edukia biltzea, ez inongo sistema elektroniko edo mekanikoz, fotokimikoz, elektrooptikoz, fotokopiaz, erregistratuz edo beste bitartekoz berau transmititzea, aipamenetarako izan ezik, argitaratzailearen edo copyrigharen jabearen aldez aurreko eta idatzizko baimenik gabe.

ISSN: 2952-3036

EUSKALTZAINDIAREN BULETINA

Euskaltzaindiaren buletina Euskaltzaindiaren agerkari ofiziala da. 1920n *Euskera* agerkaria sortu zen eta 100 urtean Euskaltzaindiaren bizitza akademikoa eta bere lan esparruetako ikerketa-artikulu originalak, liburu-aipamenak eta antzekoak argitaratu ditu. 2021etik aurrera, Akademiaren bizitza akademikoaren berri emateko asmoz *Euskaltzaindiaren buletina* sortu zen. Aldiz, *Euskera* agerkarian ikerketa eta bestelako eduki zientifikoak argitaratzen jarraitu dira.

EUSKALTZAINDIA

EUSKERA AGERKARIA

IDAZKETA KONTSEILUA

Zuzendaria: ANDRES URRUTIA, Euskaltzaindia. Bilbo

Kideak

ADOLFO AREJITA

Deustuko Unibertsitatea. Bilbo

JEAN-BAPTISTE COYOS

Iker (C.N.R.S., Bordele 3, UPPA). Baiona

JOSEBA ANDONI LAKARRA

Euskal Herriko Unibertsitatea. Gasteiz

ANDONI SAGARNA

Euskaltzaindia. Donostia

PATXI SALABERRI

Nafarroako Unibertsitate Publikoa, Iruñea

ANA TOLEDO

Euskaltzaindia. Bilbo

MIKEL ZALBIDE

Euskaltzaindia. Donostia

Idazkaritza lanak:

Euskaltzaindiaren Argitalpen teknikaria

Euskaltzaindiaren Egistasmoen bateragilea

Aholkulariak:

Euskaltzaindiaren Idazkaria

Euskaltzaindiaren Kudeatzailea

EUSKALTZAINDIAREN BULETINA

AURKIBIDEA

[9-57] JARDUNALDIAK

- Hizkuntzen Ondarea Babesteari eta Sustatzeari buruzko Legea (Molac legea. Aitzinera begirakoak

[58-128] AGIRIAK

- Euskaltzaindia. Batzar-agiriak

[60-64] *Osoko bilkura*

Donostian, Tabakalerako Kutxa aretoan, 2021eko urtarilaren 29an

[65-68] *Ageriko bilkura*

Donostian, Tabakalerako Kutxa aretoan, 2021eko urtarilaren 29an

[69-73] *Osoko bilkura*

Bilbon, Egoitzan, 2021eko otsailaren 26an

[74-77] *Barne-jardunaldiak*

Donostian, Luis Villasante Ikergunean 2021eko martxoaren 26an

[78-84] *Osoko bilkura*

Bilbon, Egoitzan, 2021eko apirilaren 30ean

[85-90] *Osoko bilkura*

Iruñean, Nafarroako Parlamentuan, 2021eko maiatzaren 28an

[91-97] *Osoko bilkura*

Baionan, Herriko Etxean, 2021eko ekainaren 25ean

[98-107] *Osoko bilkura*

Donostian, Luis Villasante Ikergunean, 2021eko uztailaren 23an

[108-111] *Osoko bilkura*

Bilbon, Egoitzan, 2021eko irailaren 24an

[112-117] *Osoko bilkura*

Gasteizen, Etxezarra eraikinean, 2021eko urriaren 2an

[118-125] *Osoko bilkura*

Iruñean, Udaletxean, 2021eko azaroaren 26an

- **Euskaltzaindiaren *Arauk***

[126-128] *2021eko araugintza*

IRIZPENAK ETA TXOSTENAK

- **Iker Saila: Onomastika**

[131-133] *Notas sobre el topónimo Artica / Artika (Navarra)*

SALABERRI ZARATIEGI, Patxi

[134-137] *Sobre el topónimo Azoz / Azotz*

SALABERRI ZARATIEGI, Patxi

[138-147] *En torno a la denominación eusquérica de Baquedano*

SALABERRI ZARATIEGI, Patxi

[148-151] *En torno al topónimo Iracheta / Iratxeta*

SALABERRI ZARATIEGI, Patxi

[152-158] *Urrestildar, igeldoar eta itziartar herritar izenei buruzko irizpena.*

Euskaltzaindiaren Hiztegia sartzeko

ZALDUA ETXABE, Luis Mari

ADIERAZPENAK

[159-166] *Euskaltzaindiak 2021ean zehar sinatu dituen Adierazpenak*

BERRIAK ETA OMENALDIAK

[168-185] *2021eko albisteen kronika*

[186] *2021ean omenduak izan diren Euskaltzaindiko kideak*

HILBERRI-TXOSTENAK

[188-196] *Gorka Aulestiaren hilberri-txostena (1932-2021)*

OTEGI, Karlos

[197-203] *Kaxildo Alkortaren hilberri-txostena (1943-2021)*

SARRIUGARTE IRIGOIEN, Iñaki

[204-205] *Ramuntxo Camblongen hilberri-txostena (1939-2021)*

ALFARO, Gexan

[206-209] *Allande Socarroren hilberri-txostena (1957-2021)*

DAVANT, Jean-Louis

Jardunaldiak

**Hizkuntzen Ondarea Babesteari eta
Sustatzeari buruzko Legea (Molac legea).
Aitzinera begirakoak**

**Loi sur la Protection et la Promotion du
patrimoine linguistique (Loi Molac).
Quelles perspectives ?**

Urriaren 22an, ostiralarekin, Baionako Herriko Etxean

Langues régionales. Quelles perspectives ?

MOLAC, Paul

Député breton, promoteur de la loi

Le linguiste Bernard Cerquiglini dénombre 75 langues différentes en France. Leurs situations sont aussi disparates, certaines ne sont pas écrites, d'autres sont enseignées, certaines ont un statut très protecteur quand elles débordent les frontières. Cependant, elles ont une chose en commun, selon l'UNESCO, la totalité d'entre elles, sauf le basque, sont considérées en grand danger d'extinction. On constate même dans de très nombreux territoires que ce déclin est en réalité extrêmement rapide et peut se schématiser de la manière suivante pour les nouvelles générations d'adultes : pour une large partie de la population, leurs grands-parents parlaient breton couramment. Leurs parents pouvaient comprendre une conversation dans cette langue. Et les enfants aujourd'hui ne connaissent plus que quelques mots.

Ce déclin ne doit rien au hasard. Il est le fruit d'une politique menée constamment depuis le début du XIXe siècle par les autorités françaises pour éradiquer ces langues. Le français est la seule langue officielle, la seule langue de l'enseignement, de l'administration et devient la seule langue de communication. Si une politique publique est responsable du déclin des langues de France, d'autres politiques publiques d'ampleur peuvent permettre à ce jour d'inverser la tendance et de maintenir l'usage de la langue dans la sphère publique comme privée. Or, nos langues sont nos vies. Elles traduisent ce que nous sommes. Un héritage des aïeux, qui permet de nous définir et de nous identifier au sein d'une communauté. Loin de créer une quelconque forme de séparatisme que les tenants de l'unicité du peuple et de la langue ne cessent de mettre en exergue, cela permet de renforcer une cohésion qui permet une ouverture sur notre propre culture, notre propre réalité. Comment se définir et se projeter dans ce monde de plus en plus globalisé sans

savoir qui on est ? Certains ignorent même la signification de leur nom, du nom du village où ils habitent. Connaître sa langue régionale c'est aussi ne pas être un ignorant de son propre pays.

Si ces politiques publiques incitatives aujourd'hui doivent concerner l'ensemble des acteurs, des collectivités territoriales jusqu'à l'Etat en passant par les Universités, c'est avant tout le secteur de l'enseignement qui est primordial. C'est celui qui permet de recréer des locuteurs d'une langue qui n'est pourtant plus leur langue maternelle. Or, si nous pouvons constater certaines améliorations en la matière, elles sont loin d'être suffisantes. La faute à une opposition de principe au sein de la techno-structure du ministère de l'Education nationale et du ministre lui-même, mais aussi d'un manque singulier de moyens alloués à l'enseignement en langue dite régionale. Pourtant, comment mieux faire apprendre les langues dans un monde polyglotte ? Comment développer les mécanismes du cerveau pour développer les connaissances et l'abstraction ? Autant de questions auxquelles l'enseignement bilingue, avec une langue régionale, apporte des réponses.

Les revendications et actions des militants portent peu à peu leurs fruits et parviennent à faire monter le rapport de force en notre faveur. Mais ce que j'ai pu constater lors de l'examen de la loi sur les langues régionales l'an passé, c'est l'incroyable basculement de l'opinion publique. Cela a pu se percevoir à travers le traitement médiatique, qui a été totalement différent entre la première et la deuxième lecture du texte à l'Assemblée nationale. Cela s'est fortement ressenti auprès de mes collègues parlementaires. Là où les langues régionales constituaient auparavant un vague sujet d'attention dans l'opinion, elles sont devenues un sujet majeur de défense du patrimoine immatériel. Je pourrais ajouter d'autres exemples. L'affaire des signes diacritiques est aussi assez emblématique. Si la technocratie d'État, représentée par le Conseil constitutionnel a fait de la résistance en interdisant les signes diacritiques, le peuple lui ne comprend plus cette attitude. Sa réaction est exprimée de façon claire et je l'ai souvent entendu : « *L'administration n'a pas autre chose à faire que de nous emmerder avec ces questions* ». Enfin, dans certaines régions, la question des langues régionales a été un thème de campagne des dernières élections régionales. On peut donc penser aujourd'hui, même si la situation reste très fragile et que la mobilisation ne doit pas cesser, que la courbe des locuteurs de certaines langues de France peut s'inverser.

Comme je l'indiquais donc, le fait majeur qui s'est produit en 2021 au-delà du vote de la loi relative aux langues régionales, et de l'opposition frontale du mi-

nistre Blanquer que l'on a pu voir, c'est bien la bascule de l'opinion publique en la matière. Tout d'un coup, les médias hexagonaux ont commencé à évoquer ces sujets et les rédactions parisiennes, souvent bien mal pourvues de connaissances sur le sujet, ont alerté leurs correspondants régionaux. *Le Monde*, *Libération*, *Le Figaro* ont tous traité le sujet avec sérieux et sont allés bien plus loin que les brèves auxquelles nous étions habitués. Les radios et télévisions ont également relaté cette inquiétude en évitant de tomber dans le piège de la revendication des ploucs ou du combat d'arrière-garde que nous avions pu entendre auparavant. Et que dire de la ligne éditoriale de notre presse quotidienne régionale. Si en effet, il s'agissait de médias plus enclins habituellement à défendre la cause des langues régionales et à traiter le sujet de manière approfondie, j'ai été profondément surpris de l'ampleur que le sujet a pu avoir dans certaines colonnes. Dans *Le Télégramme*, *Le Courrier Picard* ou *Ouest-France*, le vote de la loi s'est affiché en une des quotidiens le lendemain. Et à travers ce traitement médiatique, c'est véritablement l'opinion publique qui s'est emparée du sujet, là où d'habitude une majorité silencieuse voyait les choses d'un œil très distant et peu intéressé.

Il faut dire tout de même que nos adversaires nous ont un petit peu aidés en la matière. Rappelons-nous : lors de l'examen du texte en première lecture en février 2020, les députés de la majorité adoptent le texte, mais le vident en partie de sa substance en retirant l'ensemble des articles relatifs à l'enseignement. La pression du Gouvernement représenté ce jour-là par Jean-Michel Blanquer était trop forte. La loi comportait cependant quelques avancées notables. L'inscription des langues régionales dans le code du patrimoine avec une obligation pour l'État et les collectivités locales de procéder à leur préservation. La sécurisation de l'affichage bilingue en particulier routier. La modification de la loi Toubon pour que celle-ci ne s'oppose plus à l'usage des langues régionales. Enfin, l'acceptation des signes diacritiques dans l'état civil.

L'attitude des sénateurs a aussi été déterminante. Ils décidèrent non seulement de voter conforme tout ce qui venait de l'Assemblée mais surtout ils réintroduisirent des dispositions majeures concernant l'enseignement comme l'autorisation de l'enseignement par immersion, l'instauration du forfait scolaire pour les écoles associatives ou la généralisation de l'offre d'enseignement en langue régionale. Si le ministre Blanquer ne s'attendait pas à pareille attitude de la part de la chambre haute, il ne pouvait s'attendre non plus au vote historique de cette loi avec l'ensemble des avancées réintroduites au Sénat. Par 247 voix contre 74, les députés ont définitivement entériné le texte par une écrasante majorité et ce contre l'avis

du Gouvernement. Les députés de la majorité ont préféré en l'espèce suivre leur propre conviction, conforme à leur terre d'élection, plutôt que de répondre aux injonctions gouvernementales et celles de leur groupe. Voilà une avancée historique.

Et c'est bien le conservatisme du ministre Blanquer, bien aidé par le Conseil constitutionnel, au terme d'une forfaiture politico-judiciaire, qui a fini de retourner l'ensemble de l'opinion publique contre lui. Car on a peine à croire que le tilde sur le prénom du petit Fañch puisse constituer une menace pour la République. Et surtout, plus personne ne comprend cet acharnement contre nos langues. L'exécutif a fini par le comprendre en annonçant la couleur à la suite de la censure par le Conseil constitutionnel de l'enseignement par immersion : les écoles associatives ne seront pas impactées à la rentrée scolaire et les expérimentations dans le public seront développées. Ce contrepoint de l'exécutif à l'adresse du Conseil constitutionnel surprend les juristes. Mais cela a pu tout de même rassurer les parents et les acteurs de l'enseignement en langue régionale. Et cela a été renforcé en décembre lorsque le ministre Blanquer a signé une circulaire, contredisant en tout point la décision du Conseil constitutionnel. Juridiquement, c'est très bancal. Mais c'est une victoire dont on ne manque pas de saluer les bénéfices.

En conclusion, je dirais que le combat est loin d'être gagné, et que les efforts des militants sont aujourd'hui encore absolument nécessaires. Mais les progrès sont réels, y compris au niveau juridique, et j'espère aujourd'hui que nous commençons à apercevoir le bout du tunnel. Le travail concerté entre les enseignants, les élus, et les soutiens portent leurs fruits car il ne s'agit que d'une question de rapport de force. Le plus important est que les mentalités changent. Je ne désespère pas qu'un jour, dans nos écoles, tous les élèves qui le souhaitent pourront avoir la possibilité de réaliser leur enseignement en français et dans la langue de leur territoire.

Molac legeaz hausnarketa

JORAJURIA, Pello
Seaskako lehendakaria

2021ean Frantziak memento arraro bat bizi izan du Paul Molac diputatuaren izena hartu duen *Hizkuntzen ondarea babesteari eta sustatzeari* buruzko legea bozkatu eta gero. Eragin handia ukan dezake ondoko urteetan Frantziako lurralde hizkuntzentzat, baina paradoxa bada ere, legean ez diren elementuek dute esperantza handiena sortzen.

Legearen bozkatzea

Legea bera hiru alditan bozkatu zen, lehen adiz 2020ko otsailaren 5ean, Legebiltzarrean. Ez zen lehen hizkuntzen inguruko lege proposamena Paul Molacek aurkeztu zuena. 2015ean jadanik aurkeztu zuen *Eskualde hizkuntzen murgiltze moduko irakaskuntza* izeneko lege proposamen bat, baina garaian testuak ez zuen lehen irakurketaren fasea gainditu. Gauaz bozkatu zen, ordezkari gutxiren artean, eta luzaz gehiengo labur bat aurkituko zuela espero bazen ere, azken bozkarako gehiengo sozialistak Legebiltzarreko arau berezi bat baliatu zuen, presente ez ziren diputatu batzuk kontra bozkarazteko eta legea oztopatzeko. Hartan geldi zen lege proposamen horren bizia.

2020an, eskuineko gehiengoak estrategiaz aldatu behar izan zuen. Jean-Michel Blanquer-ek gidatutako Hezkuntza Nazionaleko ministerioak hainbat erreforma eramán zituen hizkuntzen aurkako hainbat eraso gisa kontsideratuak izan zirenak. Lurraldeetan elkarteak kexu ziren, eta aspaldiko partez Frantzia mailan antolatutak *Gure hizkuntzak bizi daitezzen* kolektiboaren baitan. 2019ko azaroan manifestaldi bat antolatu zuten Parisen, Hezkuntza ministroaren bulegoen aitzinean. Testuinguru

hartan gobernuari zaila zitzaion Paul Molacen lege proposamenari zuzenki ezetz erratea. Emendakinez emendakin, lehenik komisiok eta ondoren Legebiltzarrean, testua hustu zuen kenduz hizkuntzendako aurrerapausoak izan zitezkeen artikulak eta ondoren alde bozkatu. Testu huts baten alde bozkatu zuten, irakaskuntza bereziki ez zuen aipatzen.

Frantzia, lege proposamena ez delarik gobernutik heldu, ez da automatikoki Senaturak bidalia. Eta Molacen talde parlamentariak ez zuenez ordezkaririk Senatuan, abentura horretan gelditzen ahal zen. 2021eko iraileko hauteskundeek talde berri baten sortzeko aukera eman zuten *Talde ekologista - elkartasuna eta lurraldeak* izenekoak, eta talde horren lehen ekintza izan zen Molac legea bozkara aurkeztea. Elkartek eta politikariek, eta bereziki Ipar Euskal Herriko senatari diren Max Brisson eta Frédérique Espagnac lan handia eraman zuten Senatuko talde politiko guztiengana joateko, eta emaitzek esperantza guztiak gainditu zituzten. Senatariak berriz ezarri zituzten Legebiltzarrean kendu ziren artikulak, testuari bere jatorrizko xedea emanez, eta gehiengo harrigarri batez baieztatu.

Hirugarren eta azken txanda Legebiltzarrean jokatu da 2021eko apirilaren 8an. Mobilizazioa kanpaina luze baten ondoren, lege proposamena bozkara berriz heldu zen, senatariak aberasturik, eta diputatuak aldatarik sartu gabe onartzen bazuten, legea benetan aplikatzen ahalko zen. Jean-Michel Blanquerrek dena egin zuen egun hartan bozka ez zedin pasa, edo bederen testua aldatu eta ez dadin aplikagarria izan, baina diputatuak ez zuten segitu. Gehiengo osoa zuen *Errepublikak martxan* taldeak bere aldeei kontra bozkatzeko eskatu zien, baina ez zen segitua izan ere ez, eta talde hartan ere diputatu gehienek alde bozkatu zuten: 247 boz alde, 76 kontra.

Bozka historikoa izan zen, 1951. urtetik lehen aldian baitzen Frantzia lurralde hizkuntzei buruzko lege bat onartzen zela. Ospatu da behar bezala, baina gibelamenduarekin egun horren garaipen handiena gehiengo zabal hori izan da. Legebiltzarrean, Senatuan, eskualdeetan, lurraldeetan, hizkuntzen gaiak gehiengo zabal bat badu, eta lehen aldiz jende anitzek neurtu ahal izan dute hori.

Konstituzio Kontseilua

Ondoren, epe labur batean, hainbat eta hainbat gertakari metatu ziren. Denak salbuespenak ziren. Denak arauen eta usaien kontra bazihoazen.

Lehenik Emmanuel Macron lehendakariak ez zuen legea berehala promulgatu. Bozka baten ondoren beti aste bat barne promulgatzen duen legea eta horrela

helegiteen aukerak hesten, kasu hartan epearen azken puntaraino joan zen utziz kontrakoei antolatzeko astia.

Ondotik 61 diputatuk helegite bat igorri zioten Konstituzio Kontseiluari legearen 6. artikulua kontra, hots, ikastolak bezalako eskola pribatuen finantzaketan salbuespen berri bat sortzen zuen artikulua kontra. Diputatu horiek nagusiki *Errepublikan martxan* talde parlamentariokoak ziren, eta talde horrek nagusiki legearen alde bozkatu zuen. Arraroa bada ere, diputatu horiek beren taldeak onartutako lege baten kontra ezarri zuten helegite bat.

Jakin zen biziki laster ondotik helegite hori ez zutela diputatuek berek idatzi, baina bai Hezkunde Ministerioaren kabineteak.

Helegiteak ez zituen Konstituzio Kontseiluko arauak errespetatzen, forma aldetik (Kontseiluak ez baititu sinadura elektronikoak onartzen) eta kopuru aldetik (60 diputaturen sostengua behar du helegite batek, eta hor 61 izenpetzaileetarik lauk jakinarazi zuten beren izena zerrendatik kenarazi nahi zutela), baina helegitea onartzea erabaki zuen.

Azken hamar urteetan Konstituzio Kontseiluak helegite batean izendatuak diren artikulua kontrolatzen ditu, eta ez lege osoa. Postura hau teorizatua du eta idatziz emana. Salbuespen bat egin nahi izan zuen lege horrentzat, eta bere baitarik beste bi artikulua ikertzea erabaki zuen: 4.a, murgiltzeari buruz, eta 9.a, marka diakritikoei buruz.

Usaiaz Konstituzio Kontseiluaren erabakiak teknikoak dira eta lege testuan diren elementuei mugatuak. Baina kasu horretan ez zen horrela gertatu. Erabakiak ez zuen elementu teknikorik, baina bai doktrina puntuak. Helburua ez zuen lege testu baten bi artikulua atzera botatzea eta aplikaezinak bilakaratzea, baina bai praktika batzuen debekatzea.

Kolpea gogorra izan zen. Murgiltzeari buruz, Molac legearen helburua eskola publikoetan praktika horren garatzea bazen, Konstituzio Kontseiluaren erantzuna Seaska, Calandreta, La Bressola, Diwan eta ABCM-Zweisprachigkeit debekatu behar zirela izan zen. Marka diakritikoen artikulua helburua Fañch bezalako izenak baimentzea bazen, kontseiluaren erantzuna izan zen tileta eta bestelako markak ezin zirela erabili, euskal, bretoi edo edozein eskualdetako izen guztiak ilegalak zirelako.

Hizkuntzen gaiak gehiengo handi bat baduelarik Legebiltzarrean, Senatuan eta segur aski gizartearen, horrelako erabaki estremistak, kasik karikatURALAK, ezin dira

aplikatu, eta horrela gertatuko zen. Maiatzaren 29an, karrikak bete ziren Baionan, Guingampen eta Frantziako eskualdeetako hainbat herritan, ezetz errateko erabaki horri.

Frantzian Konstituzio Kontseilua gorte gorena da eta nehork ezin du helegiterik egin haren erabaki baten kontra, baina Emmanuel Macron lehendakariak, Facebooken iragarritako mezu batean, deklaritzen zuen, hitz ederrez josirik, ez zuela murgiltzearen kontrako erabaki horren aplikatzeko xederik, eta gobernuari eta Legebiltzarrari eskatzen ziela “azken 50 urte horietan bere probak egin dituen eredu pedagogia horren” babesteko manera bat atzeman zezaten. Legea ez berehala promulgatuz egoera sortu zuen lehendakariak berak sua itzali nahi zuen.

Frantziako doktrinak paradoxa batean oinarrituak dira. Denek ikasi dute estatuko eskoletan frantses elebakarra izateak eskubideak bermatzen zituela, eta batzuek oraindik sinesten dute. Anitz ohartu dira, aldiz, ezin dela gizarte bat eraiki besteen eskubideak zapalduz.

Udako aitzinamenduak

Udan, gobernuaren irtenbideen xerka ari zelarik bi diputaturen txosten baten egitea eskatuz, lurraldeetan salaketa aldarrikapen bilakatu da. Eta aldarrikapenetatik ekintzetara joan da. Teknikoki murgiltzea antikonstituzionala zelarik, eta ate guztiak hetsiak zituelarik, proiektu berriak sortu dira. Korsikan murgiltze sare berri bat sortu da —Scola Corsa— eta irailean bi eskola ireki dituzte. Ipar Euskal Herrian Seaskak ikastola berri bat sortu du, Xarnegu ikastola, eta hainbat auzapezek urratsak egin dituzte murgiltze sail berri batzuen irekitzeko eskola publikoetan. Batu dira beren nahikeria plazaratzeko eta argiki abisatzeko, edozein izan dadin gobernuaren erantzuna, sail horiek irekiko zituztela. Auzapezen prentsurrekoaren bezperan, Hezkuntza Nazionala behartua izan da abisatzera, prentsa agiri baten bidez ez baitzuen zirkular, dekretu eta abisatzeko beste molderik baliatzen ahal, onartzen zituela irekitze horiek. Ez osoki galtzaile agertzeko, Larraineko eskola ttipiari mugak ezarri nahi izan dizkiote, baina ari dira oraindik aitzakiak xerkatzen oposizio hori justifikatzeko.

Antikonstituzionala izateak ez zituenez irekitzeak oztopatzen, gobernuak arautzeko manera bat aurkitu behar zuen. Murgiltzea debekatua bazen, “irakaskuntza elebiduna murgiltze metodoaren bidez” baimentzea erabaki zezakeen. Hori zen gogoe-taren parte errazena. Arazoa zegoen aldiz sareen desberdintzean. Azken hamarka-

detan, Frantziak oreka bat atzemana zuen utziz Seaska eta Eskolim sareko beste eskolei nahi zen askatasuna antolaketan, baina mugatuz —ez bada debekatuz— eskola publikoetan. Gogoan atxiki behar da Ipar Euskal Herria Frantziako lurralde bakarra zela non murgiltzea baimendua zen eskola publikoan (beste eskualdeetan hizkuntza gutxituen erabilera mugatua zen % 80, % 70 edo % 50etan), eta eskola horietan modalitate hau haur hezkuntzari mugatua zela. Hots, 6 urtetik goiti eskola publikoko haur batek ezin zezakeen bere ikasgaien erdia baino gehiago euskaraz ikasi. Konstituzio Kontseiluak oreka hau hautsi zuen, zehaztu, argiki eta bi alditan, Seaskak eskola publikoko arau berberak bete behar zituela, eta ezin zitzaiola salbuespenik onartu. Gizarteak, hautetsiek, hizkuntz gutxituen erakunde publikoek, Frantziako eskualdeen elkarteak eta beste hainbatek, aldiz, erran zuten Seaskaren ereduaren degradaziorik ezin zela onartu.

Koadro berria finkatzen duen zirkularra 2021eko abenduaren 14an publiko egin da. Aurrerapauso handi bat da. Hauskorra eta ahula, legeen hierarkian zirkular bat maila apalenero testua baita, baina Konstituzio Kontseiluaren erabakia deuseztatzen duen zirkularra da. Murgiltzea baimendua da Frantzian, mugarik gabe, irakaskuntzaren % 100 arte, sare publikoan, pribatuan, edo Seaskan haur hezkuntzan, lehen mailan eta bigarren mailan. Murgiltzetik harago doa ere testua, baliabide minimo batzuk aipatuz, hizkuntzen irakaskuntza ikasle guztietara zabaltzeko aukera aipatuz, azterketak hizkuntz gutxituetan egiten ahal direla segurtatuz.

Ondorioak

Zirkularraren agerraldia fase baten bukaera da, sekuentzia luze bat molde baiko-rran bukatzen duena, baina ez du etorkizuna definitzen. Testua agertu orduko, Administrazioak ulertarazi du ez zituela hor idatzitako hainbat puntu aplikatuko. Bigarren mailetarako definituak diren baliabideak Diwani ukatu dizkio, hizkuntzen irakaskuntza lurralde bateko ikasle guztiei zabaltzeko desmartxak oztopatu ditu, eta azterketen gaiari buruz oposizio brutalak erakutsi du, brebetako zientzietako frogak ikasleek euskaraz egin zezaten ukatuz eta baxoari buruz hitzarmenez onartu zituen puntuei buruz ere gibel eginez. Eskola publikoetan murgiltzea haur hezkuntzatik at zabaltzeari buruz ez da oraindik mintzatu, baina denek badakite gaia pozoitua dagoela. Konstituzio Kontseiluaren erabakiak murgiltzearen defendatzaileak oztopatu ez zituen bezala, Administrazioa ez da bere ministerioak berak argitaratutako zirkular baten aplikatzera behartua sentitzen, bakoitzak baititu dogma batzuk legea

baino garrantzitsuago ikusten dituenak. Seaskak azken berrogeita hamar urtean eramane dituen borrokan segitu beharko du, eta indar harreman handi bat eramane beharko da, oraindik luzaz, eskola publikoak hizkuntzen transmisioa segurtatu dezan.

Anartean, lege koadroa aldatu da. Murgiltzeari buruzko posizioak argitu dira, eskola publikoak zituen mugak hautsi dira, eta hainbat urrats ttipi legean sartu dira Molac legean zentsuratuak izan ez diren artikuluen bidez. Indar harremana aldatu da. Lehen aldiz frantsesaren supremazistek gutxiengoan zirela sentitu dute. Ez ditu horrek oztopatuko, gu gutxiengoan izateak luzaz oztopatu ez gaituen bezala, baina oreka berri bati buruz abian gara. Doinua aldatu da ere, eta aspaldiko partez hizkuntzaren irakaskuntzaren helburuak aipatu dira. Zirkularrean erranaldi xume bat sartu da, berria, zehazten duena irakaskuntza elebidunaren helburua ikasleen bi hizkuntzak maila berean mendera ditzaten izan behar dela. Gaur horretarik urrun gara. Agian erranaldi horren oroitarazteko aukerak izanene ditugu, eta gure hizkuntzak merezi dituen urratsak lortzen lagun dezakegu.

Du contrat social linguistique en République

BERGÉ, Mathieu

Conseiller régional de Nouvelle-Aquitaine

L'expression Contrat social désigne une convention tacite et librement consentie entre les membres du corps social, entre les gouvernés et les gouvernants, entre l'individu et l'Etat. Cette convention permet aux hommes de coexister pacifiquement. Elle est le fondement de la vie du corps social en instaurant un état civil qui succède à l'état de nature.

Les théories du contrat social sont des réponses à la question de la justification de l'Etat. Elles permettent de donner au pouvoir politique une légitimité qui ne vient ni du droit divin ni de la loi du plus fort.

Ce concept apparu au 16ème siècle a inspiré des philosophes de la politique dont les plus emblématiques sont Thomas Hobbes, John Locke et Jean-Jacques Rousseau.

À ce titre, depuis la révolution française, la République tâtonne entre oppression et accompagnement opportuniste aux langues régionales ou de France comme elle aime les nommer.

Le bricolage politico-institutionnel, issu de ces itérations, s'il a pu permettre des progrès parfois notables, mais hétérogènes en fonction des territoires, n'a jamais permis de construire une vision républicaine de nos langues, portée par un contrat social linguistique porteur de commun dans la diversité.

Cette absence de vision, de volontarisme politique, de doctrine républicaine nous a conduits à cette crise linguistique, politique et institutionnelle dont la loi Molac a été le révélateur.

Entre enjeu politique et enjeu citoyen l'initiative parlementaire inattendue a réveillé le nationalisme jacobin somnolant depuis le 19ème siècle, révélant l'absence de credo républicain en matière de politique linguistique au 21ème siècle.

Une censure politique de la loi Molac :

Le vote de la proposition de loi portant le nom du député Molac fut un heureux événement législatif avorté par un « gouvernement » constitutionnel, rapidement dépassé par sa propre décision, révélatrice du bricolage étatique, déboussolé en matière de politique linguistique.

Un heureux événement législatif avorté par le « gouvernement » constitutionnel :

Objet Politique Non Identifié, la loi Molac a provoqué une réaction politique et constitutionnelle non contrôlée.

Une loi surprise :

La loi du 21 mai 2021 relative à la protection patrimoniale des langues régionales et à leur promotion apporte des mesures de protection et de promotion des langues régionales dans trois domaines : le patrimoine, l'enseignement et les services publics, venant sécuriser le contexte juridique de pratiques préexistantes.

Cette proposition de loi, donc d'initiative parlementaire et non gouvernementale adoptée en seconde lecture à l'Assemblée nationale par 247 voix pour, 76 contre et 19 abstentions, malgré les réticences du gouvernement et du groupe majoritaire LREM, s'est imposée au gouvernement comme aux groupes parlementaires des partis incapables d'obtenir une discipline de groupe, dans un domaine dans lequel les parlementaires se sont faits les relais des aspirations citoyennes face au vide idéologique gouvernemental et partisan en la matière.

Jour historique pour ses promoteurs, la proposition devenue loi, secoue un exécutif en état de stupéfaction.

Une censure surprenante :

Tant sur la forme de la saisine que sur le fond des délibérés le contrôle constitutionnel rajoute du désordre au désordre, marquant une fois de plus l'absence de doctrine étatique et républicaine en matière de politique linguistique.

Une saisine exceptionnelle.

Le Conseil constitutionnel peut être saisi par le président de la République, le Premier ministre, le président de l'Assemblée nationale, le président du Sénat ou par 60 sénateurs ou 60 députés. Les lois étant votées par la majorité, la saisine du Conseil constitutionnel par plus de soixante députés de la majorité est rarissime.

Dans le cas précis, alors que le gouvernement n'avait pas souhaité ou osé saisir le Conseil constitutionnel, une initiative parlementaire pilotée par le cabinet du ministère de l'Éducation nationale a déposé un recours contre l'article 6 de la loi concernant l'établissement d'un forfait scolaire pour les écoles privées, associatives sous contrat, dispensant une scolarisation en langues régionales.

Cette saisine manifestement politique du Conseil constitutionnel restera également entachée par l'imbroglio autour des signataires souhaitant retirer leur soutien à une saisine finalement validée dans un contexte où le politique semble déjà s'imposer au droit.

Des délibérés de la censure.

Une fois saisi, le Conseil constitutionnel décide lui-même du périmètre de sa réponse : sur les articles sur lesquels il est interrogé ou davantage.

Alors que depuis cinq ans que Laurent Fabius préside l'institution le Conseil constitutionnel s'est souvent contenté de répondre uniquement à la question posée, la boîte de Pandore ouverte, les sages viennent non pas censurer la question du financement mais portent leur censure sur les signes diacritiques et l'enseignement immersif jusque-là tolérés par la loi et les textes réglementaires, provoquant un tremblement de terre politique incontrôlé et remettant en question un édifice fragile porté par les territoires, les offices publics et les représentants de l'État déconcentré depuis des années.

Le caractère politique de la saisine et de sa validation, la censure de l'enseignement immersif déjà opérationnel sur le territoire national marquent clairement la limite d'un système reposant sur du bricolage institutionnel, censuré par l'état d'un droit aux fondements idéologiques passés.

Le complexe de Monsieur Jourdain :

Comme le bourgeois gentilhomme qui faisait de la prose sans s'en rendre compte, l'appareil politique et étatique national faisait de la politique linguistique sans s'en

rendre compte, politique qu'il découvre en la censurant, appelant l'état de droit au secours d'un nationalisme jacobin politique et réactionnaire.

Une absence de doctrine étatique et républicaine :

En l'absence d'un corpus idéologique républicain en matière de langues régionales, de manière opportune l'appareil étatique dans sa forme déconcentrée a souvent su accompagner les aspirations citoyennes et les territoires les plus organisés en la matière.

Une politique à géométrie variable.

Inscription symbolique dans la Constitution, compétence partagée, offices publics, compétence linguistique déléguée, en l'absence d'ambition, de vision commune hexagonale, l'appareil étatique et partisan d'obédience nationale a délégué aux territoires la construction de politiques linguistiques à géométrie et efficacité variables au Pays Basque, en Corse, en Bretagne, en Occitanie, en Alsace, en Catalogne, etc...

Ce recours à la subsidiarité plébiscitée par les décentralisateurs aurait pu répondre à la demande sociale des territoires si et seulement si l'appareil d'Etat avait su adapter ses moyens financiers et son cadre juridique au développement de politiques linguistiques ambitieuses compatibles avec un contrat social républicain du 21ème siècle intégrant la pluralité linguistique, réalité historique de la République.

Un État bicéphale, parfois schizophrène.

En l'absence de ce corpus commun et face aux non-dits, non-écrits juridiques, l'Etat n'a su alternativement qu'empêcher ou faciliter les développements des politiques linguistiques en fonction des gouvernements, des territoires ou de ses représentants locaux.

En Pays Basque, de manière quasi permanente les services déconcentrés de l'Etat, en particulier du ministère de l'Intérieur (corps préfectoral) n'ont eu de cesse, tout en veillant à la légalité des mesures prises, d'interpréter de manière favorable les textes législatifs et réglementaires afin d'accompagner les négociations et politiques locales en faveur de l'euskara (la langue basque).

L'Etat central censeur et porteur d'une idéologie parfois désuète était dans les faits souvent compensé par un État déconcentré à l'écoute de la demande sociale et du consensus politique et institutionnel du territoire d'expression linguistique.

Schizophrène, déboussolé face au chaos provoqué par la loi Molac, le recours au contrôle constitutionnel a ravivé un nationalisme jacobin historique déconnecté des pratiques territoriales.

Le réveil du nationalisme jacobin :

Effrayé par un nationalisme linguistique fantasmé, la décision du Conseil constitutionnel s'inscrit dans un jacobinisme non moins nationaliste comme le décrit Carlton J. H. Hayes.

Un héritage de la révolution.

Ce nationalisme jacobin renvoie au rapport de Salut public sur les idiomes prononcé par le député Barère en 1794 : « Le fédéralisme et la superstition parlent bas-breton, l'émigration et la haine de la République parle allemand, la contre-révolution parle italien et le fanatisme parle basque. Cassons ces instruments de dommage et d'erreur ».

Une idéologie désuète.

Sans pour autant justifier le nationalisme jacobin de la fin du 18ème siècle, cette volonté d'imposer la langue française aux langues vernaculaires accompagnait l'idéal révolutionnaire déterminé à affaiblir l'influence de l'église et de ses clercs prêchant en langue régionale.

Si cette politique nous apparaît inadaptée dès le 18ème siècle, niant des droits linguistiques au moment même où l'on revendiquait doter le citoyen de nouveaux droits, le recours à ce corpus idéologique au 21ème siècle pour censurer la loi Molac semble d'autant plus passé, anachronique, liberticide, voire réactionnaire.

Affronter les défis sociétaux du 21ème siècle avec un corpus idéologique post-monarchiste et post-clérical daté de trois siècles est une faute politique qui affaiblit le contrat social et l'état de droit en manque de dépoussiérage idéologique et institutionnel.

Du contrat social en matière de politique linguistique

Le vote de la loi Molac, comme sa censure par le Conseil constitutionnel soulignent le décalage entre les aspirations sociétales désireuses de plurilinguisme et de rénovation du contrat social en la matière et la rigidité de textes et d'interprétations plus ou moins « sages » inscrites dans le passé.

Le retour du bricolage linguistique et de l'espéranto institutionnel :

Face à l'ampleur de la crise provoquée, le gouvernement avait la possibilité de renouveler le corpus idéologique républicain et de dépolvériser les institutions, il semblerait que la voie choisie privilégie le retour à une politique négociée territoire par territoire, cachant sous le tapis constitutionnel les possibles anomalies relevées pendant la crise, renonçant à constitutionnaliser le plurilinguisme et invitant à l'utilisation d'un espéranto institutionnel aussi peu lisible que sécurisé pour les langues régionales.

De la concertation :

Face à l'émotion provoquée par la forme et le fond de la censure constitutionnelle, l'urgence politique a conduit le Premier ministre à créer une mission parlementaire pour amener une réponse dans l'urgence au chaos provoqué par des membres de sa propre majorité parlementaire et de son gouvernement.

Une démarche politique.

« Les langues régionales constituent une véritable richesse pour le patrimoine national » a affirmé le Premier ministre Jean Castex le 25 mai 2021 lors de sa prise de parole à l'Assemblée nationale, entérinant à cette occasion la création d'une mission parlementaire afin de « tirer toutes les conséquences » de la décision du Conseil constitutionnel.

Les députés pompiers Yannick Kerlogot (LREM) et Christophe Euzet (AGIR, ex LREM), sommés d'éteindre l'incendie allumé par leur propre camp en un temps record, se sont efforcés d'auditionner tous azimuts les offices publics, les réseaux d'enseignements immersifs, les associations de parents d'élèves, les institutions et parlementaires spécialistes, afin de calmer la révolte montant des territoires et afin de mettre à jour un logiciel d'État dépassé.

Le retour du bricolage institutionnel.

Rendu le 21 juillet 2021, le rapport parlementaire commandé excluant toute réforme constitutionnelle se limite à venir entériner le bricolage institutionnel des précédentes décennies, suggérant d'habiller sémantiquement l'enseignement immersif afin de sécuriser la scolarité des plus de 15000 enfants scolarisés en immersif dans les réseaux publics, privés confessionnels ou associatifs.

Le sénateur Max Brisson soulignait à cette occasion que « *les députés manifestent de la bonne intention pour sortir de l'impasse, les pistes qu'ils proposent sont intéressantes mais limitées... Leur objectif est de démontrer que ce qui se fait aujourd'hui est conforme aux limites imposées par le Conseil constitutionnel* ».

Faute d'un nouveau contrat social, les députés proposent la paix sociale aux langues.

À la circulaire :

La circulaire du 16 décembre 2021, bijou sémantique, sécurise l'édifice préexistant à la crise, affiche nombre d'ambitions sans pour autant répondre aux demandes portées par les offices et associations en termes de moyens.

Si l'enseignement immersif, intensif retrouve grâce aux yeux de la circulaire, aucune réponse n'est clairement amenée sur la continuité pédagogique dans le secondaire aux expériences immersives dans le public, ne permettant pas d'assurer un bilinguisme réel et une approche de filière identique à celle des sections internationales.

Les questions de composition en langues régionales, ainsi que la reconnaissance de la spécificité de la filière sur le document du baccalauréat restent encore à traiter.

Contrat social et « officialisation » :

La justification de l'État au travers du contrat social devrait aujourd'hui animer la réflexion politique de nos gouvernants et des appareils partisans, qui hélas préfèrent souvent, par paresse intellectuelle et « protagonisme » politique agiter l'épouvantail d'un séparatisme, à la construction d'un nouveau pacte républicain du 21ème siècle intégrant les langues régionales dans le désir de vivre ensemble.

Les enjeux de l'officialisation :

Même si le terme a rarement été utilisé pendant la crise, la loi Molac a clairement posé la question de l'officialisation des langues régionales, question à laquelle peuvent être apportées des réponses pragmatiques et/ou idéologiques.

Une officialisation pragmatique.

La loi du 21 mai 2021 relative à la protection patrimoniale des langues régionales et à leur promotion venait sécuriser le contexte juridique de pratiques préexistantes en matière de patrimoine, d'enseignement et de services publics. En cela elle officialisait de manière pragmatique nombre d'usages et politiques publiques portées collectivement par l'État et les collectivités territoriales dans les territoires.

Après l'inscription symbolique des langues régionales dans la Constitution en 2008 au titre du patrimoine de la France, la loi Molac s'imposait avant sa censure comme le possible acte fondateur du futur corpus légal et potentiellement constitutionnel de reconnaissance et d'officialisation des langues régionales dans la République.

Une (non)officialisation idéologique.

La question de l'officialisation des langues régionales dans la République se perd dans l'affrontement des nationalismes jacobins et locaux les plus radicaux trop occupés à s'affronter et à vouloir construire de l'animosité afin d'animer leurs opinions publiques et générer des peurs réciproques.

Afin de sortir de la peur, il s'agit donc de construire du commun, un pacte social autour de nos langues, non pas importé d'une histoire qui n'est pas la nôtre, mais bâti sur notre vécu depuis trois siècles, avec ses fautes historiques, ses discriminations, mais aussi ses politiques publiques des dernières décennies qui ont élaboré le chemin du vivre ensemble avec plusieurs langues dans nos bouches.

Un enjeu constitutionnel et législatif, mais aussi local.

L'objectif de la politique linguistique de produire des locuteurs complets dépasse largement le champ de l'enseignement autour duquel se sont concentrées les tensions ces dernières années. Face au contexte diglossique qui fragilise nos langues enseignées, mais pas toujours parlées, l'édifice législatif avec les politiques publiques locales doivent sécuriser et renforcer leurs moyens afin de sécuriser le devenir de nos langues.

La langue commune de la République est le français.

L'article 2 de la Constitution du 4 octobre 1958 affirme que « la langue de la

République est le français ». Il suffirait probablement dans un premier temps d'affirmer dans la Constitution que « la langue commune de la République est le français » pour permettre au législateur de construire sereinement et progressivement un corpus juridique et idéologique porteur de commun dans la réalité de la diversité de notre histoire ; pour répondre à la demande sociale et accompagner un plurilinguisme apaisé dans notre République du 21ème siècle.

Le basque est la langue partagée des collectivités territoriales.

La compétence en matière de politique linguistique, aujourd'hui partagée entre l'État et tous les niveaux des collectivités territoriales, pourrait demain également épouser la notion de différenciation et inviter les collectivités territoriales à prendre davantage de responsabilités en la matière.

En attendant de possibles avancées dans le domaine, nous ne pouvons que continuer à inviter nos collectivités à côté des offices publics dont elles sont membres, à renforcer leurs politiques en faveur de nos langues territoriales dans le cadre de l'exercice de leurs propres compétences comme la loi le permet déjà, ne nécessitant en cela ni nouvelle loi, ni nouvelle Constitution, mais juste des arbitrages budgétaires, pas toujours accomplis...

Commentaires sur la décision du Conseil constitutionnel du 21 mai 2021 concernant l'enseignement par immersion des langues historiques de France

JAVALOYÈS, Sergi

Ecrivain, ancien coprésident de la Confédération occitane des établissements laïcs Calandreta.

Au point 16 de sa décision du 21 mai 2021 le Conseil indique que : « En vertu des dispositions de l'article II de la Constitution, l'usage du français s'impose aux personnes morales de droit public et aux personnes de droit privé dans l'exercice d'une mission de service public ».

Ce commentaire ne s'applique que pour ceux –les établissements scolaires et le corps enseignant concernés– dont « la mission de service public » spécifique est l'enseignement d'une langue autre que le français. L'usage de l'anglais s'impose aux professeurs d'anglais, celui de l'occitan aux professeurs d'occitan, celui du basque, du breton, du catalan, du corse ou de l'alsacien, à l'identique.

Ce point 16 continue ainsi : « Les particuliers ne peuvent se prévaloir, dans leurs relations avec les administrations et les services publics, d'un droit à l'usage d'une langue autre que le français, ni être contraints à un tel usage ».

Dans l'enseignement dit immersif des langues dites régionales, tel que pratiqué en France, nul particulier ne se prévaut « d'un droit à l'usage d'une langue autre que le français. », comme il se pratique dans les réseaux associatifs proposant aux particuliers une méthode d'apprentissage de la langue régionale au côté du

français avec comme objectif un bilinguisme effectif à la fin du cursus scolaire. Ces réseaux ont créé ainsi des établissements d'enseignement qui utilisent cette méthode d'enseignement. Il s'agit d'une proposition, d'une offre, à laquelle chacun est libre d'adhérer et de participer. Il ne s'agit en aucun cas d'une pétition de droit d'usage d'une autre langue et encore moins de contrainte.

Le point 18 indique que : « Si pour concourir à la protection et à la promotion des langues régionales, leur enseignement peut être prévu dans les établissements qui assurent le service public de l'enseignement ou sont associés à celui-ci, c'est à la condition de respecter les exigences précitées de l'article 2 de la Constitution ».

Il apparaît clairement que les exigences de l'article 2 de la Constitution, comme rappelées par le Conseil constitutionnel, au point 16, ne s'appliquent pas à l'immersion pour les langues régionales telle que pratiquée en France. Il y a là comme une surinterprétation de l'article qui viendrait « censurer » une pratique qui n'a jamais existé dans les écoles immersives.

Au point 19, il est dit : « Or, il résulte notamment des travaux préparatoires de la loi déferée que l'enseignement immersif d'une langue régionale est une méthode qui ne se borne pas à enseigner cette langue mais consiste à l'utiliser comme langue principale d'enseignement et comme langue de communication au sein de l'établissement ».

Ainsi donc, il faut « se borner à enseigner » les langues régionales. Ceci appelle des remarques. Tout d'abord sur la nature des matières enseignées et exige, ensuite, des précisions d'ordre pédagogique. Il est, en effet, des matières qu'il suffit d'enseigner car leur objet est un savoir à acquérir. Ainsi l'histoire, la géographie, la mythologie, la biologie et même la littérature, relèvent de cette méthode pédagogique. Il en est d'autres où l'enseignement ne vaut rien s'il n'y a pas de mise en action, en pratique. Ce sont des matières à pratiquer où l'acquisition ne se réalise que dans l'action : musique, dessin, sport, langue et même les mathématiques où il s'agit toujours de solutionner des problèmes et non de réciter des principes.

On ne peut donc pas « se borner à enseigner » une langue, il faut la pratiquer activement. En effet enseigner une langue ne vaut rien sans ce qui est essentiel, la pratiquer. Quelques exemples illustratifs : peut-on apprendre à nager si on reste sur le bord de la piscine en enseignant les différentes manières de nager ? Idem pour un instrument de musique. C'est encore plus le cas d'une langue. C'est d'ai-

leurs pour cette raison que les familles aisées ont envoyé et envoient encore leurs enfants –collégiens, lycéens et étudiants– à l'étranger pour qu'ils soient immergés dans la langue qu'ils seront dans l'obligation de pratiquer.

Tout ce qui est de la pédagogie des langues dans le monde conclut à la nécessité de l'immersion, à la nécessité d'un exercice intensif pour mettre en œuvre le mécanisme de l'oralité fluide. Le Conseil constitutionnel n'a pas jugé juridiquement l'immersion. Bien au contraire, il l'a sanctionnée politiquement au nom de ce vieux nationalisme franco-français qui n'a jamais cessé hélas de sévir.

Point de vue de l'Office public de la langue bretonne

ROUÉ, Visant
Directeur du pôle Etude et développement
de l'Office public de la langue bretonne

L'Office public de la langue bretonne (OPLB) est l'outil public dont se sont dotés l'Etat, les collectivités régionales et départementales pour assurer la promotion et le développement de la langue dans le cadre du bilinguisme. L'établissement public intervient aussi bien sur le corpus que sur le statut de la langue. En ce sens, la loi votée le 8 avril 2021 a des conséquences importantes dans les domaines d'intervention de l'OPLB, chacun sachant que la loi promulguée le 21 mai a vu un certain nombre de ses dispositions censurées.

La loi relative à la protection et la promotion du patrimoine des langues dites régionales apporte plusieurs avancées pour la langue bretonne. Tout d'abord, concernant la connaissance de la langue, elle offre des perspectives très importantes. En effet, selon l'enquête sociolinguistique de 2018, il y a environ 210.000 locuteurs actifs de breton de plus de 15 ans auxquels il convient d'ajouter les élèves scolarisés en filière bilingue, soit au total environ 225.000 brittophones. Or, la connaissance de la langue parmi les jeunes générations est faible puisqu'elle n'est que de 1 % parmi les 15-24 ans. Par ailleurs, les données de l'enseignement nous indiquent que 3,4 % des élèves du 1er degré sont scolarisés en filière bilingue.

Ce taux est à rapporter à l'offre bilingue : 9,6 % des établissements du 1er degré sont dotés d'une filière bilingue. Ainsi, lorsque l'offre est proposée, elle concerne environ 35 % des effectifs d'une école. L'enjeu est que la Bretagne compte plus de

2400 établissements de 1er degré. Or, malgré un rythme d'ouverture plus important dans le bilingue depuis la création de l'OPLB et la signature de la convention Etat-Région (63 nouveaux sites publics ont ouvert dans le 1er degré ces 6 dernières années, soit autant que dans les 16 années précédentes), un grand nombre de jeunes Bretons et de jeunes Bretonnes n'ont aucune connaissance de la langue, faute d'offre. En effet, en dehors de l'offre bilingue, il existe certes un enseignement de la langue dans le 2nd degré mais il a été très fortement malmené depuis la réforme du collège en 2015 et la réforme du lycée de 2019. Le nombre de collégiens en option breton est passé suite à la réforme de 4844 à 3170 et le nombre d'élèves de terminale générale apprenant le breton en Langue Vivante n'est plus que de 18. Ainsi, l'objectif de généralisation de l'enseignement de la langue dans le 1er et dans le 2nd degré, posé par l'article 7 de la loi promulguée, est très important pour, si ce n'est former des locuteurs complets, au moins diffuser une connaissance de la langue de façon beaucoup plus large. Il reste à déterminer les modalités de cette programmation car en Bretagne, pour ce qui concerne l'enseignement public, 94 % des lycées sont sans offre, tout comme 85 % des collèges. Dans le 1er degré, seules 65 écoles du Finistère bénéficient d'un dispositif mettant des intervenants extérieurs à leur disposition pour des séances d'une heure par semaine. Ce déploiement est donc à programmer, à phaser et la nouvelle convention Etat-Région Bretagne devra être l'outil permettant ce déploiement.

La loi apporte également des éléments de sécurisation juridique très importants pour la bilinguisation de l'espace public. En Bretagne, comme ailleurs, l'espace public monolingue du début des années 80 s'est profondément modifié par le biais des lois de décentralisation notamment. Aujourd'hui, au-delà des panneaux d'entrée et sortie d'agglomération, le bilinguisme concerne les signalisations directionnelles départementales et communales mais aussi d'autres supports, comme les plaques de rues ou les panneaux de police. Prévue dans la convention Etat-Région 2015-2020, la signalisation des voies nationales est en cours de bilinguisation également. Or, si ces décisions n'étaient pas illégales, elles ne s'appuyaient sur aucun cadre juridique autre que le principe de libre administration des collectivités territoriales, qui a aussi ses limites, notamment lorsqu'on parle des routes dépendant de l'Etat bien évidemment. Il était grand temps d'apporter une reconnaissance juridique à ces pratiques largement développées sur le terrain.

Molac legeaz

SARRAILLET, Jakes

Bordeleko Akademiaren euskara ikuskaria

Euskaltzain urgazlea

Erran dezagun lehenik, hautsak hainbeste harrotu dituen 2021eko maiatzaren 23ko Molac legeak, bere edukiaz gain, alderdi sinboliko azkarra duela, dudarik gabe: Frantziako legebiltzarreko diputatuen % 76,5ek legearen alde bozkatu dute, hots, gehiengo handiz, eta azpimarragarria da, bide beretik, diputatuen bi herenak hor zirela (323 bozkatu dutenak, 247 alde), lege horri sona gehiago emanaz.

A) Ohartzen gara lurraldeetako hizkuntzen hezkuntz araudizko garapena jarraikia dela, nahiz aitzinatzearen prozesua oso luzea eta mantsoa den

Oso luzea, zeren *Deixonne* legea, lurraldeetako hizkuntzen irakaspen estentsiboa baimentzen zuena 1951n bozkaturik izan baitzen, 70 urte... Denbora tarte horretan, argia da, ukaezina da, hizkuntza hauen egoera soziolinguistikoa anitz kaxkartu dela eta hitzunen kopuruak eta ehunekoak amildu direla, batzuk ezarriz kasik itzuli ezineko egoera batean. Hau ez baldin bada arras euskararen kasua, hala ere familia transmisioa segurtatzen zuen gizarte tradizionalaren desagertzea, gazteen emigrazio azkarrak, herrialdearen turistifikazio masiboak, beste nonbaiteko jende oldeak eta eraketa politiko propio ezak egoera oso zail batean ezartzen dute. Oroitu bestalde, bi legeen artean (Molac-Deixonne), 50 bat lege proiektu bazterturik gelditu direla. Horrek ongi erakusten du Errepublikak axola guti duela Ondare Nazional izendatuak izan diren gure hizkuntzez. Molac legea V. Errepublika garaian bozkaturik izan den lehen legea da, lurraldeetako hizkuntzen defentsa eta irakaskuntza bultzatzen dituen.

Hala ere, dena ez da beltz eta geldirik. Hona ondotik zerrendaturik azken berrogei urteetan eman diren urratsak:

Publikoko lehen parekotasuneko gela elebiduna irekitzea 1982an Saran. (*Savary* zirkularra). Ordura arte, lehen maila publikoan euskara kurtsoak ematen ziren molde estentsiboan, erran nahi baita errient euskaldun batzuk eskolaz eskola ibiltzen zirela klase batzuetan, astean 3 oren euskara klase emateko. Irakasle hauek 20 bat izatera heldu ziren Iparralde guzian.

Molde berean, bigarren mailan, beste gai batzuetako irakasle euskaldun zenbait euskara klaseak ematen zituzten, kolegioan. Lizeoan berdin eta ikasleek parada zuten euskara ahozko azterketa bat pasatzeko baxoan, hautuzko gai gisan, puntu batzuk irabazteko.

1993an euskara Capes-a. Bretoiera eta okzitanieraren ondotik, bigarren mailako euskara irakasle izateko konkurtsoa sortu zuten (capes publikoan/cafép pribatuan) eta bide beretik lehen euskara postuak ere bai. Horrek alde batetik ofizialdu zuen euskararen irakaskuntza (irakasle gorputz berezi bat sortuz) eta ongi garatzen ari zen lehen mailako sare elebidunari segida eman zitzaion bigarren mailan; kolegioan lehenik eta lizeoan ondotik, molde naturalean. Euskara kurtsoez gain, irakasle hauek historia eta geografia ere euskaraz irakasten zituzten (eta dituzte oraino). Gaur egun, 75 bat euskara irakasle dira, bigarren mailako sare publikoan eta pribatuetan.

1994an Bayrou-ren zirkularra, parekotasun elebidun irakaskuntzaren lehen arauak finkatu zituen. Lurraldeetako hizkuntzen irakaskuntzan askotan gertatzen den bezala, arautzea praktikaren ondotik heldu zen baina hala ere, abantailak izan ziren egin-molde batzuk «legeztatzen» (Hezkuntza Nazionalaren arautegian idatziz) baitzituen eta ordutegi batzuk ere finkatzen.

2002an CRPE berezia. Hau izan zen, gure ustez, une azkar eta aurrerapauso oso esanguratsua, kasik iraultza bat. Izan ere, 60ko hamarkadatik, lehen mailan euskara edota euskaraz irakasten zuten publikoko irakasleak, irakasle «arruntak» ziren, euskarazko gaitasunak eta borondate ona zituztenak baina elebidun irakaskuntzan formakuntza berezirik jaso ez zutenak. Beharrak estaltzeko, lehenik Euskal Herrian bertan zirenak (ibilkariak) gero Frantzia barna barreiatuak ziren errient euskaldun nahiant guziak hartzen zituzten. Baina harrobia agortu zen eta beharrak gero eta handiagoak ziren. Une azkar eta aurrerapauso oso esanguratsua izan zela diogu zeren konkurtso berezi honen bidez euskarak bere lekua ofizialki hartzen baitzuen, hainbeste urtez, hainbeste belaunaldiz, haren kontra borrokatu zuen Errepublikaren instituzio sakratuan, eskolan. 2020ko eskola sartzean 161 postu ziren publikoan (389 irakasle elebidun denetara, pribatuarekin). Erran gabe doa hori ez dela erresistentziarik gabe gertatu.

2019an euskara agregazioa. 26 urtez, bigarren mailako euskara irakasleak egon dira, beste edozein diziplinatako irakasleek ukan dezaketen aurrerapen profesionaletik at; zertifikatuak bai, agregatuak ez! Irakasleen goi mailako esparrutik kanpo, euskara irakasleak izateagatik bakarrik. Bidegabekeria hau azkenik ezabatua izan da.

2021ean Molac legea. Legearen xehetasunetan sartu gabe, haren atal batek berebiziko garrantzia zuen, murgiltze sistemaren legeztatzea. Jakin behar da parekotasun elebidun sistemaren ahultasunaren aurrean (diglosia egoera gogor batean dagoen hizkuntza ez-latino batean gaitasun osoa lortzeko zailtasunak), bazirela hamar bat urte sail publikoan murgiltzea erabiltzen hasiak zirela ama eskolako gela batzuetan (denboraren % 75 edo % 100 euskaraz), Institutioak molde «esperimentalean» doi-doia onarturik. Eskaera sozial gero eta handiago horren aitzinean, Hezkuntza Nazionalaren uzkurtsunak eta irakasle sindikatu batzuen aurkakotasunak krisi bat eragin zuten, 2020ko eskola sartzean: hiriburuko eskola batean murgiltzea irekitzearen debekua. Tirabira gogor batzuen ondotik konpondu zen, baina argi gelditu zen ezin zela segitu, zerbait egin behar zela. Horregatik da, besteak beste, hain garrantzitsua Molac legea. Ahantzi gabe, bistan da, publikorako debeku hark arriskuan ezartzen zituela ikastola guzien eta eskola giristino anitzen murgiltze gelak.

Ikusi dugun bezala, bi lege hauen artean (Deixonne / Molac), lurraldeetako hizkuntzen irakaskuntza egituratzeko erabakiak hartuak izan dira. Hala ere, anitz gelditzen da egiteko, hala nola, besteak beste:

– Hezkuntza Nazionalaren datu bankuek ez dute oraino elebidun irakaskuntza ezagutzen (LVB edo LVC da euskara, beste edozein hizkuntza bezala).

– Brevet eta baxoko azterketetan, euskaraz ikasitako gai guziak ezin dira euskaraz pasatu.

– Bi diploma hauek ez dute elebidun irakaskuntza ezagutzen.

– Bigarren mailan, euskara ikuskaritza posturik ez da (75 irakasle izanik ere).

– Kolegio eta lizeo publikoetan parekotasun elebitasuna nekez hedatzen da.

B) Distortsio handia lurraldeetako errealtatearen eta diskurtso ofizialaren artean; Pariseko eliteek ez dute herria ezagutzen

Lurraldeetako hizkuntzen kontrako diskurtsoan, anitzetan entzuten da haien garapenak lanjerean ezar lezakeela frantses hizkuntza, baina egiazki galbidean dena

euskara da (besteak are gehiago), ez frantsesa, ezta Errepublika ere. Zenbakiak argi erakusten digute: Frantzia guzian 15 000 ikasle elebidun sailean alde batetik, eta 12 000 000 ikasle frantses hutsean ikasten dutenak, bestetik; % 0,12, beraz.

Uste dugu egiazko «eskizofrenia» instituzionala dela lurraldeetako hizkuntzei buruz, eta adibide ezinago argia da Konstituzio Kontseiluaren erabakia, bere eraginkortasuna frogatu duen murgiltze sistema edo keinu diakritikoak debekatuz. Hirugarren Errepublikaren garaiko pentsamoldeek zorigaitzez bizirik diraute, kontuan hartu gabe aro berri batean sartuak garela aspalditik eta gizartea errotik aldatua dela.

Jean Castex lehen ministroak eskaturik, Kergolet/Euzet diputatuen txostenak erraten du, besteak beste, elebidun sailean ari diren ikasleen frantses hizkuntzaren kompetentziak ebaluatu behar direla. Aspalditik egiten da! Eta mundu guziak badaki elebidun irakaskuntza ez balitz eraginkorra eta emankorra izan alor guzietan, aspaldidanik baztertua izanen zela. Baina alderantziz gertatzen da eta gure egunerokoan, behin eta berriz errepikatzen digute ikasle elebidunek, orokorrean, maila hobearekin ikasle elebarrak baino, hori gai guzietan, baita frantsesean ere!

Ez dezagun ahanztu euskara diglosia egoera oso latz batean aurkitzen dela, gure haurrek, nahi gabe ere, frantsesa ikasten dutela, eta berriz diogu, nonbait hizkuntza bat arriskutan baldin bada euskara da.

Konstituzio Kontseiluak gizartearen eboluzioaren kontra doazen erdeinuzko erabakiak hartu ditu, bere gotorlekutik. Euskal Herrian, gizarteak elebidun irakaskuntza nahi du eraginkorragoa delako, are gehiago murgiltzea. Eskaera sozial handia bada, ez dena gutitzen ari.

Hala ere, dena ez da beltz eta ilun, eta bereziki azpimarratu behar da bertako mundu politiko ia osoa euskararen alde jartzen dela. Gaur egun oso normala dirudiena ez zen batere hala orain dela ez hainbeste denbora. Euskararen sustengu bakarrak talde politiko abertzaleak ziren, estatu mailakoek kasu hoberenean isilik egoten ziren, adibidez prefet batek ikastola bat debekatzen zuenean. Euskal Herriko egoera politiko orokorra aldatu da eta azpimarratuko genuke arrazoiatarik bat dela Iparraldean indar abertzaleek ezagutu duten gorakada nabarmena.

2004an sortu zen Euskararen Erakunde Publikoa unanimitate horren fruitua da.

Perspektibak: «Etxea eraikitzen segitu»

Etorkizunerako urratsak lau ardatzen inguruan ikusten ditugu:

Mobilizatzen segitu: joan den ekaineko Baionako manifestaldiak argi erakutsi duen bezala, Euskal Herriko populazioa eta mugimendu herrikoiak izan dira eta izanen dira geroan ere aitzinamenduen gakoetako bat.

Anitzetan errepikatzen diguten bezala, euskararen gaia gai «politikoa eta delikatu» omen da. Horrek eramaten gaitu berriz ere aldarrikatzerara bertako klase politikoak bere gain hartu behar dituela ondoko hiru puntuak: **Lurraldeetako hizkuntzen karta** berretsi, **Konstituzioa** aldatu eta euskararen **Ofizialtasuna** lortu. Helburu potoloak dira, dudarik gabe, baina baitezpadakoak nahi badugu eskolaz haratago gure hizkuntzak bere lurraldean zor zaion lekua har dezan. Molac legea onartzea posible izan bada, zergatik ez helburu hauek? Izan ere, Euskararen Erakunde Publikoak egiten duen lan balios eta beharrezkoa lorpen eskasekoa geldituko da legearen babes handiagoa eskuratzen ez duen bitartean.

Euskal hezkuntza nazionalaren alde

BIDEGAIN, Eneko

Mondragon Unibertsitateko irakaslea

Euskaltzain urgazlea

Molac legea aipatu zenean, gertakari “historiko” gisa aurkeztu zuten hainbatek. Frantziaren menpe dauden hizkuntza gutxituentzat sekulako aitzinamendua izan bide zen. Frantziako Asanblea Nazionalak legea aurrera atera izana baino harrigarriagoak ziren, ordea, onarpen hark eragin zituen garaipen ospakizunak. Ez zen denboran biziki urrun joate beharrik jakiteko Frantziako Legebiltzarrean hizkuntza gutxituen alde hartu izan diren erabaki bakarrak laster baliogabetzen dituela Frantziako Konstituzio Kontseiluak.

Bat-batean, murgiltze eredua salbatua zelakoan bozkariatzetik mehatxatua dela salatzeri igaro ziren. “Gerla deklarazio” bat dela salatu zuten. Hastapeneko euforia eta ondorengo alarma, biak ziren neurritz kanpokoak. Frantziaren jokoak aspaldikoa da eta ez da aldatzen: hizkuntza gutxituei ez die emanen salbatzeko eta osasun onean egoteko behar duten neurririk; baina ezta hiltzeko behar duten azken piku-rik ere. Frantziak ez ditu bere menpeko hizkuntzak hilen; hiltzen utziko ditu. Zainketa palatiboak emanen dizkie, nahi duenak sinesteko gisan zer bait egiten ari dela hizkuntza horien alde.

Hizkuntzak izaki biologikoak balira bezala

2022ko otsailaren 16an hil zen yagan hizkuntza mintzo zuen azken herritarra, Cristina Calderon, 93 urteko emaztea. Hizkuntza hori Txileko hegoaldeko muturrean mintzo zen. Txileko telebista kate bateko bideoan ageri da zer ohoreak egin zizkieten agintariak: kultura ondarearen galeraren penaren erakusle izan zen. Hiru minututik gorako erreportajea ez da entzuten yagan hizkuntzako hitzik. Artxi- boko irudietan, Cristina Calderoni egindako elkarrizketa batzuetako zatiak ageri

dira, baina yagan hizkuntzako azken hitzuna izateagatik goraipatu zuten emakume hori espainolez ari da. Yagan hizkuntza grabatuta badago ere, ez dute ikusleei hizkuntza hura entzunarazteko funtsik ere hartu.

Frantziako agintariek eta hedabideek nola jokatuko lukete okzitanierazko edo korsikerazko azken hitzuna hiltzen denean? Dudarik gabe, Txilekoen antzera: hitz-tun horrek ohore anitz izanen luke, galdu denaren atsekabea erakutsiko lukete. Minutu bat iraunen lukeen pena. Itxurakeria. Nehor gutiri inporta zaio yagan hizkuntza desagertzea; eta Frantziari bost axola litzaioke bere menpe dituen hizkuntzak hizkuntza galduen zerrendara pasatzea.

Izaki biologikoak ez dira hilezkorrak; Cristina Calderon bezala. Amatxi xahar bat hiltzen denean, itxurazko penak adierazten dira, esker mezuak zabaltzen dira, hark egindakoa omentzen da... Baina denek badakite ehun urtera hurbildu dena ez dela luzaz egonen mundu honetan. Nehork ez du pentsatzen “zer pena, beste ehun urtez ez bizi izana!”.

Frantziak izaki biologiko baten pare ikusten ditu euskara eta gainerako hizkuntzak. Traba egiten zion bitartean, lekua hartu nahi zion bitartean, harrapari arriskutsu baten gisan oldartu zitzaion euskarari. Harrapakina ahuldu ahala, taktikak aldatu ditu. Orain, euskarak ez dio trabarik egiten; are gutxiago bretoierak, okzitanierak eta beste hizkuntzek. Baina oraino ere izaki biologiko baten gisan ikusten ditu: denborak -adinak?- hilen dituen hizkuntza gisa.

Euskara hain goraki laudatu zuen Victor Hugok berak ere antzekoa uste zuen. *En Voyages* liburuaren bigarren tomoan, euskara aberri bat, “ia erlijio bat”, dela dio, eta euskaldunek aipu hori azpimarratu eta goraipatzen dute. Haatik, horren ondoko paragrafoak beste kutsurik du: “Hain segur, batasun baskongada hori ahulduko da eta desagertuko. Estatu handiek jakin behar dute txikiak irensten; historiaren eta naturaren legea da”.

Hots, Frantziak eta frantsesek, euskara maitatu ala hastiatu, hizkuntza hilkorra dela uste dute; ez dute indarririk eginen hori hala izan ez dadin. Oldarkorrenek hiltzen lagunduko dute, irekienek eskutik helduko diote, bakean hil dadin; azken hantsa ematen ari den amatxiri bezala.

Hizkuntza gutxituen arteko elkartasunetik ezinezko estrategietara

Hori horrela izanik, euskararen salbazioa ekarri duten neurriak ez dira Frantziako

botereguneetako aretoetatik etorriko. Hara begira igarotzen den denbora esperantza faltsuak elikatzen galtzen da. Azken finean, itzuli-mitzuli, 2021eko abenduko zirkular baten bidez itxi zen auzia: gisa horretan, murgiltze ereduarekin jarraitzeko aukera izanen dute orain arteko ikastetxeek, baina ez da anitzez gehiago egin ahal izanen.

Orain, beste aldi batzuetan egin izan den bezala, Frantziako Konstituzioaren al-daketari begira jarri dira Molac legearen alde egin zutenak. Euskal Herri kontinentalean ere entzun dira konstituzio hori aldatzeko eskaerak, baina ez beharbada beste zenbait herri gutxitutan bezainbat. Baina Korsikan baino gehiago.

Azalpen logikoa du horrek. Konstituzio Kontseiluan errekurtsioa jarri zutenean, Corsica Libera mugimendu politikoak garbi adierazi zuen hasieratik ez zuela itxaropen handirik Molac legearen baitan, eta, beraz, ez zela harritu auzia Konstituzio Kontseilura igortzearekin. Eta horrela idatzi zuen: “Sail honetan, beste hainbate-tan bezala, aterabidea ez daiteke gure baitatik baizik etor. Gure etorkizuna eraiki dezagun, gure herria eraiki dezagun. [...] Korsikeraren xedea ez da eskualde hizkuntza minoritario bat izatea, baizik eta herri aske eta independente bateko hizkuntza nazionala”.

Azken urteetan, Frantziaren menpeko hizkuntza gutxituen alde Frantziako Lege-biltzarrerara eta Gobernura begira egin diren mobilizazioak edo lege proiektuak as-kapen nazionalerako mugimendurik ez duten edo mugimendu biziki ahula duten herrietatik bultzatu dira. Frantziaren menpeko hizkuntza gutxituak Frantziaren ondare gisa aitortzeko eta laguntzeko ahalegin hori egiten dutenek adierazten du-tena da beren herria Frantziako eskualde gisa ikusten dutela, eta beren hizkuntza Frantziako eskualde hizkuntza gisa. Ez gehiago.

Frantzia jakobino eta jakobinotasunean trinko horren aitzinean, hizkuntza gu-txitu guztiek batuta indar bat izan dezaketelako ustearekin, zenbait mugimendu batera egitea pentsatu zuten. Batasun horrek indar harremana ez du anitz aldatu, ordea. Euskaldunak Parisera begira jarri ditu, korsikarrek bezain ongi dakitelarik handik ez dela deus onik etorriko.

Nahiz eta hizkuntza gutxituen arteko elkartasuna ezinbestekoa den, hizkuntza-ren defentsarako estrategiak eta ekintzak nekez diseinatu daitezke elkarrekin, herri bakoitzak Frantziarekin duen lotura ez baita bera eta hizkuntza bakoitzaren egoera ez baita berdina. Elkarrekin, hizkuntzari eta kulturari buruzko ikerketa, soziali-

zazio eta aldarrikapen anitz egin daitezke. Bakoitzaren esperientziak besteentzat ere aberasgarriak dira. Baina arlo politikora jauzi egitea labainkorragoa da: herri batentzat maila apalegiko erronkak direnak beste batentzat handiegiak izan litezke.

Molac legeak Euskal Herria Parisera begira jarri du, herriz ere. Baina euskararen beharrak ez ditu Parisek aseko; eta, are gehiago, Molac legean zegoen botika ez da egokiena euskararen gaitza epe luzean sendatzeko.

Aterabidea Euskal Herrian, ez Parisen

Pertsona ororen osasun mentala (eta fisikoa) norbere askatasunean dago. Norberak bere baitatik atera behar du indarra, ezin du beste baten menpe egon: ez ekonomikoki, ez emozionaliki, ez materialiki... Gauza bera da euskararentzat eta Euskal Herriarentzat: mehatxuak mehatxu eta zailtasunak zailtasun, herriaren indarrean aurkitu behar du aterabidea.

Euskara Euskal Herri kontinentalean ahula eta mehatxatua bada ere, egoera anitzez makurragoa zatekeen Euskal Herri penintsularrik ez balitz. Euskal Herriko biztanleen % 90 bizi da Pirinioetatik eta Bidasotik hegoaldera; beraz, kuantitatiboki, euskal komunitate handiago baten parte dira Lapurdi, Nafarroa Behere eta Zuberoako euskaldunak, eta horrek indar bat ematen du. Frantziak euskara lo-belarrarekin anesthesiatu nahi izan duen bezala, Espainiak makilakadaz egin dio eraso, eta horrek erresistentzia piztu zuen; eta erresistentzia horrek Ipar Euskal Herrian ere izan zuen eragina. Euskararen garapenerako baitezpadakoak diren tresna anitz hedadura eta indar horri esker izan dira: kulturaren garapena, argitalpenak, akademia, euskara batua, irakaskuntza, hedabideak, euskalgintzaren antolaketa eta abar. Euskal Herri kontinentalean euskarak eta euskalgintzak duten indarra zazpi probintzietako Euskal Herriaren ikuspegiari eta elkartasunari zor zaio, eta horri bakarrik. Parisek ez du deus eman, eta eman dituen porroskak herriaren antolaketa eta indar horren ondorioz baizik ez ditu eman.

Baina gaur egun Euskal Autonomia Erkidegoan ageri diren joera batzuen arriskuaz ohartzeko ere balio du lotura horrek. Demagun Molac legea aurrera atera zela eta murgiltze eredia anitzez gehiago zabalduko zela eskola publikoetan, zenbat denbora behar izanen ote zen ikastolen eredia auzitan jartzeko Frantziaren menpeko Euskal Herrian ere?

Errealitateak erakutsi du D ereduan ikaste hutsarekin bakarrik ez dela herri bat euskalduntzen. Duela zenbait hamarkada pentsatu zen haurrak masiboki euskaraz eskolatuz, euskararen arazoa konponduko zela. Anitz lagundu du, bistan da. Baina D ereduan ikasi duten ikasle anitz maila zinez apalarekin heltzen dira unibertsitatera. Euskararekiko atxikimendua ere horren araberakoa izan ohi da.

Kulturaren transmisioaren garrantzia

Gero eta ahots gehiagok dio irakaskuntza ez dela nahikoa herri bat euskalduntzeko, eta lan mundua ere euskaldundu behar litzatekeela, gutxienez. Euskaraz –gogoiz kontra eta kostata– ikasi dutenek zer gogo izanen dute euskaraz bizitzeko edo euskaraz mintzatzeko indarra egiteko, beren inguruak erdaraz funtzionatzen duela ikusten badute?

Auzia, dena den, ikastolatik kanpoko mundu horretan nagusitzen den hizkuntzatik harago doa. Irakaskuntzak haur euskaldunak sortu eta herria euskaldundu nahi badu (hori ote da espainol edo frantses eskola publikoaren helburua?), ikasleei eman behar zaie konpetentzia ez da linguistikoa bakarrik. Ikasleei ez bazaizkie ematen euskara ikasteari zentzia ematen dioten giltzak, erdaldun elebidunak baik ez dira sortzen, Joxe Manuel Odriozolak dioen bezala.

Giltza horietako bat –nagusia– kulturaren transmisioa egitea da. Ikasleei irakatsi (erakutsi) behar zaie euskara ez dela errorik gabeko hizkuntza bat, ez dela *habitus*ik gabeko herri baten mintzaira bat. Euskara bere testuinguruan irakatsi eta erakutsi behar zaie: Euskal Herriko kultura, bere zentzu zabalean, azaldu behar zaie. Hasteiko, Euskal Herriko historia eta geografia. Baina baita ere Euskal Herriko antolaketak soziala, soziopolitikoak, ekonomikoak, sozioekonomikoak, Euskal Herriko egoera soziolinguistikokoaren oinarriak eta abar. Bistan da, adin bakoitzari dagokionaren arabera, baina eduki horiek eman behar dira. Bestela, euskaraz irakasten zaie zer den frantsesa edo espainola izatea (gehiago jakin behar dute Frantziako eta Espainiako literaturaz, historiaz eta geografiaz, Euskal Herrikoaz baino).

Eta gaia espezifikoki kulturara ekarrita, euskal kultura ezagutarazi behar zaie, beren adierazpide guztietan. Batetik, oinarritzko ezagutza bat ziurtatu behar zaie: ez da normala Euskal Herrian eta euskaraz ikasi duen unibertsitateko ikasle batek sekula entzun ez izana Txillardegiren izena edo ez jakitea Xabier Lete nor zen. Bestetik, euskal kulturaren kontsumitzaile eta sortzaile (edo, behintzat, eragile) izanen diren

belaunaldiak sortu behar ditu hezkuntzak. Nola gozatuko dute euskal kulturaz, euskal kulturarekin harremanik ez badute? Nola jarraituko dugu euskal kultura zaharberritzen, gazteak beste parametro kultural batzuen arabera mugitzen badira?

Hezkuntza sisteman euskal kultura bigarren mailara kondenatzeak erran nahi du kultura hegemonikoa (frantsesa edo espainola, edo ingelesezkoa frantsesez edo espainolez) bihurtzen dela jaun eta jabe, kultura hegemoniko horretatik baizik ez direla haziko, kultura hegemoniko horrek itoko duela euskal kultura.

Herri honek euskal hezkuntza nazional bat behar du: edukiz eta antolaketaz. Hori ez daiteke etor Frantziako hezkuntzatik (“Hezkuntza Nazionale” deitzen duena Frantziak berak, eta euskaldun anitzek horrela izendatzen duena). Baina nekez eraiki daiteke, halaber, zatiketa administratiboaren araberrako antolaketatik. Eta hezkuntza parametro nazionaletan antolatzeak erran nahi du, baita ere, “publikoa” hitza beste era batera ulertzea. Hezkuntza arautuaren sare nazionala indartu behar da (ikastolen kontra zabaltzen ari den kanpaina hezkuntza nazional horren aurka ari da), eta horretarako, Euskal Herria bera gehiago batu behar da.

Erronka itzela da. Hezkuntza ez daiteke egon arautuko erakundeen esku bakarrik. Kulturaren eragiletza horretan, sektore guztiek esku hartu behar lukete: unibertsitateek, hedabideek, argitalpen zerbitzuek, kultura programatzaileek, eragileek, aisialdi zentroek eta abar. Gainera, zorionez, ikuspegi nazionalarekin eta kulturaren transmisioan lanean ari diren lagun eta eragile franko badago Euskal Herrian. Horien ikusgarritasuna eta horien guztien arteko antolaketa eta koordinazioa falta dira, beharbada. Hezkuntza nazional bat eraikitzeko edo sendotzeko proiektuak bultzatzeak, aldiz, jende anitz oihartzun gutxi lortuz egiten ari diren lan handi horren zabalkundea.

Baina egiturari buruzko erabakiak eta elkarlanak ere pentsatu behar dira: adibidez, aterabide iraunkor bat eman behar zaie Bidasoatik iparraldera ikasten duten unibertsitatean eta lanbide heziketan euskaraz ikasten jarraitzeko dituzten traba administratiboak.

Auzi politikoa

Nahi ala ez, auzi politikoa da. Herria nola ulertzen den, nola antolatzen den, nola egituratzen den eta herri hori zein norabidetan jartzen den erabakigarria da euskaldun osoak (ez erdaldun elebidunak) sortzerako garaian. Parisek sor litzakeen (baina sortuko ez dituen) murgiltze ereduko gelen alde egitea ere hautu politiko bat egitea da, alegia, kontzientziaz frantsesak diren euskal hiztunak (haien euskara maila izanen dena izanen dela) sortzearen aldekoa.

Euskararen biziraupena euskal kulturaren biziraupenean eta herri kontzientzian oinarritzen bada, kultura horren transmisioa bermatzen ez duen hezkuntza eredu baten alde egitea hautu politiko bat da. Hots, euskara salbatzen ez duen eredu baten alde tematzea ere hautu politikoa da, Euskal Herriaren pixkanakako itzaltzea bultzatzen duelako.

Beraz, zer erran Molac legeari buruz? Erronka ez dagoela hor. Eta Eusko Jaur-laritzan aztertzen diren hezkuntza araudi berriari dagokionez, gauza bera: euskal hezkuntzaren aterabidea nazionala (eta politikoa) izanen da edo ez da konponduko.

Molac legea Eskualdeko Hizkuntzen Ondarea Babesteari eta sustatzeari Buruzko legea ote da?

DUFAU LAKABERATZ, Aines
Euskaltzain urgazlea

2021eko apirilaren 8an, Frantziako Legebiltzarrak Molac legea onartu zuen, ofizialki *Hizkuntza gutituen ondarearen babesaz eta haien sustapenari buruzko legea* deitua.¹ Haatik, Konstituzio Kontseiluak 4. artikulua zentsuratu zuen, murgiltze eredia Hezkuntza Kodean sarrarazteko bidea moztuz.

Alta, murgiltze ereduaren ezagutza ofizialik gabe zer balio zukeen Frantziako hizkuntza gutituei buruzko bigarren lege horrek? Oroit gara lehen legea ere, Deixonne izenekoa, 1951n bozkatua (70 urte lehenago, beraz) hasierako helburuetarik urrun gelditu zela: doi-doia hizkuntza gutituen aipamena ahalbidetzen zuen eskoletan, nahi zuten ikasleentzat, eta batxilergoko hautazko gaietarik zen, baina ahozkoa bakarrik, eta punturik eman gabe, Danielle Albizu irakasle eta Ikas elkarteburu zenak eman lekukotasunaren arabera.²

Konstituzio Kontseiluaren erabakiaren kontrako protesta gisa, elkarretaratze handiak egin ziren 2021eko maiatzaren 29an, hunkiak ziren eskualdeetan, bereziki Ipar Euskal Herrian (9.000 bat lagun Baionan) eta Bretainian, *Pour que vivent nos langues* batasunak antolatuturik.³

2021eko ekainaren 30ean, Euskararen Erakunde Publikoko zuzendaritzako hautetsi ordezkari bat hartu zuten Parisen frantses gobernuako lehen ministroak izendatu Euzet/Kerlogot legebiltzar-misiodunek. Horiek hartu zituzten bestalde

1 LOI n° 2021-641 du 21 mai 2021 relative à la protection patrimoniale des langues régionales et à leur promotion. <https://www.legifrance.gouv.fr/dossierlegislatif/JORFDO-LE000041575354/>

2 <https://www.eusko-ikaskuntza.eus/es/publicaciones/ikas-kultur-elkarte-baten-adibi-dea-ikas-association-culturelle-basque/art-21136/>

3 www.pourqueviventnoslangues.com

Eskolim sareko sei federazioen ordezkariak, erran nahi baitu murgiltze eredua erabiltzen duten Euskal Herriko Seaska, Bretainiako Diwan, Korsikako Scola Corsa, Okzitaniako Calendreta, Kataluniako La Bressola eta Alsaziako ABCM Zweisprachigkeit.

Azkenean, bazterren jabaltzeko edo, Frantziako Hezkuntza Ministerioak eskualdeetako hizkuntzei eta kulturei buruzko zirkularra zabaldu zuen 2021eko abenduaren 14an.⁴

Zirkular horrek murgiltze eredua irakaskuntza *metodo* gisa aipatzen du, erabil daitekeen *estrategia* gisa, pareko sistemaren ondoan (sail elebidunetako oren kopuru bera frantsesez eta hizkuntza gutituan); **ez du, ordea, murgiltze sistema eredu gisa aipatzen.**

Aitzinamendua ahula izanik ere, perspektiba berria ekartzen du horrek: ikastetxe orotan (publikoetan ere, beraz), euskarazko irakaskuntza indar daiteke, helburua delarik sail elebidunetako ikasleek eta haien familiek nahi izanez geroz, hizkuntza gaitasun maila bera lortzea frantsesez eta hizkuntza gutituan. Helburu hori zirkularrean ageri da.

Baina posible ote da ikasleek hizkuntza hein bera kausi dezaten frantsesez eta hizkuntza gutituan? Bestela errana, helburuen araberrakoak ote dira irakaskuntzak eskaintzen dituen baliabideak?

2021eko abenduaren 14ko zirkularraren arabera, sail elebiduneko gaitasun helburuak hauek dira hizkuntza gutituei dagokienez: A2+ maila 3. zikloaren bukaeran (lehen hezkuntzaren bukaeran), B1+ maila kolegioaren bukaeran (DBHren bukaeran) eta B2+ maila lizeoaren amaieran (batxilergora heltzean).

Bestalde, gaur egun hizkuntza eta kultura gutituei buruzko curriculumak eskas da: orainokoan falta dira urratsez urrats ikasleek ezagutu behar dituzten obren corpusak.

Are gehiago, lehian daude hizkuntza gutituak hedadura handiko hizkuntzekin (ingelesa, gaztelania...). Eta lehia horrek ez du barkatzen; hedadura handiko hizkuntzen nagusikoa indartzen du ttipien kaltetan.

Ondorioak ageri dira batxilergoko gai nagusia (*berezitasuna*, astean sei orenez

⁴Langues et cultures régionales. Cadre applicable et promotion de leur enseignement. <https://www.education.gouv.fr/bo/21/Hebdo47/MENE2136384C.htm>

lantzen dena) hautatzeko unean. Hizkuntza saileko *berezitasuna* hartu nahi duten ikasleek hautuan dituzte hizkuntza nagusiak (ingeleza, gaztelania, etab.) eta *eskualdeetakoak*, hala nola euskara.

Orotara, 2021-2022 ikasturtean, Iparraldeko hiru lizeotan baizik ez da euskara *berezitasun* gisa landu batxilergoan:

- Seaskaren Bernat Etxepare lizeoan: 15 ikaslek euskara hautatu dute, ingeleza 8k, gaztelania nehork.

- Uztaritzeko San Josep lizeoan: 8 ikaslek euskara hautatu dute, ingeleza 11k, eta gaztelania nehork.

- Donibane Lohizuneko Maurice Ravel lizeo publikoan: 15 ikaslek euskara hautatu dute, ingeleza 16k, eta gaztelania 4k.

Orotara Iparralde osoan 38 ikasle dira euskararen hautua egin duten ikasleak. Garaziko lizeo bakarrean (euskarazko lehen liburu inprimatuaren idazlearen herrialdean) ez du ikasle bakar batek euskara berezitasun gisa hartu; 24k, aldiz, ingeleza hautatu dute eta beste 4k gaztelania.

2021eko abenduaren 14ko zirkularrak dio Hezkuntza Ministerioak *eskualdeetako* hizkuntzen irakaskuntzaren sustatzea duela helburu, eta hizkuntzen planaren bitartez, hizkuntza aniztasuna sustatu nahi duela, atzerriko hizkuntza bizietan, eskualdeetako hizkuntza bizietan eta antzinako hizkuntzetan bermatuz. Halaber, frantses gazteek hizkuntzak hobeki menderatzea du helburu.

Errealitatean, ez ditu zuzentzen 2017ko erreformak kolegioetan eta 2019koak lizeoetan eragin makurrak.

Alabaina, sail elebidunik ez da gehiago lizeoetan, ikastetxe publiko zein pribatuetan.

Horretaz arranguratua da Europako Hizkuntzen Aniztasunaren Sustatzeko Sarea (npld.eu).⁵ Bere aldetik, Euskararen Erakunde Publikoak proposamen bat helarazi zion ministerioari 2021ean, Frantziak plantan ezarri nazioarteko sailen eta europar sailen ereduetan bermatuz. Baina arraposturik ez da izan, eta geroztik murgiltze sistemaren aurkako erasoak gertatu da.

5 Ikus <https://www.npld.eu/our-publications/>

Kolegio publikoetako sail *elebidunen* errealitatea zer den jakiteko, balio du 2021eko maiatzaren 28ko *Ipar Euskal Herriko Hitza* kazetan Euskara Geroan elkar-teko bi kidek (Laida Etxemendi eta Aitziber Zugarramurdi, biak kolegioetako irakasleak) eman elkarriketaren irakurtzea.⁶ Kolegioetan egiazko sail elebidunik (non oren kopuru bera den euskarazko eta frantsesezko irakaskuntzan) ez da orai-nokoan, salbuespenak salbuespen. Euskararen lantzeko oren kopurua ttipituz joan da 2015eko erreformaz geroztik, eta kolegioetan ere euskarak pairatzen du hizkuntza nagusien lehia.

Alta, argi da Seaskatik hara, eskola publikoetan eta pribatuetan ere haurren eus-kalduntzeko bidea lortu behar dela.⁷

Gainera, Hezkuntza Ministerioak 2021eko abenduaren 14an plazaratu zirkula-rrak gibelerara egiten du azterketen sailean. Horrek bultza bide ditu ikasleak eta haien irakasleak azterketetako gaiak frantsesez lantzera.

Solasez aitzina eta egintzaz gibelerara.

Funtsean, berez testu ahula izanik ere (ez da lege heinekoa), zirkularrak oroitaraz-ten du konstituzioaren 2. artikuluaaren arabera **frantsesa dela frantses errepubli-karen hizkuntza**. Horregatik, burasoen eta erakunde publikoekilako komunikazio hizkuntza frantsesa izan behar da.

Ororen buru, zirkular horrek Hezkuntza Ministerioaren helburua garbi uzten du: ***Eskualdeko hizkuntza bizi baten aztertzearik frantses hizkuntzarekin loturak egitera eramaten ditu ikasleak eta horrela frantsesaren hobeki menderatzen laguntzen du.***

Hizkuntzen aniztasunaren alde mintzo da 2021eko abenduaren 14ko zirkula-rra: testu horren arabera, Frantzia kontinentalean dozena bat hizkuntza hunkiak dira (euskara, bretoiera, katalana, korsikera, Britainiako galoa, okzitaniera, Alsa-ziako hizkuntzak, Moselako hizkuntzak, franko-proventzera, mendebaldeko flan-driera, Pikardiako mintzaira), itsasoz haraindiko lurraldeetako hizkuntzez gain.

Baina hizkuntza aniztasunaz 2022ko martxoaren 15ean Pauen antolatu zuen biltza-rean, Frantziak bere kezka nagusia erakutsi zuen: frantsesaren eragina ttipituz doa ingelesaren nagusigoarengatik.⁸

6 Ikus <https://iparraldekohitza.eus/2021/05/28/nahi-badugu-euskara-transmititu-behar-da-murgiltze-eredua/>

7 Ikus 2021eko maiatzaren 30ean Berria kazetak Iparraldeko euskarazko irakaskuntzaz egin artikulua.

8 <https://presidence-francaise.consilium.europa.eu/fr/actualites/conference-sur-la-diver->

Frantsesaren alde erabili argudioek ez dute balio bere ardurapeko hizkuntza gutituen tratamenduan. Funtsean, Frantziak ez du orainokoan berretsia Europako hizkuntza gutituen gutuna (Eurokarta).

1970eko hamarkadatik herri mugimenduen lan jarraikiari esker oraino bizirik daude Frantziako hizkuntza gutitu zenbait. Euskara horietarik da.

Mugarri gisa dugu Euskara Geroan sail elebidunetako irakasleen elkarteak eta Biga Bai buraso elkarteak 2017an eman prentsaurrekoa 2015eko kolegio erreformaren ondorio kaltegarriez ohartarazteko.

Bi urte lehenago, 2015ean, hiru sareetako irakasle eta buraso elkarteek, Ikasek, Iker zentroak, Iparraldeko unibertsitarioek eta Konfederazioak hezkuntza ministroari idatzi zioten salatzeko lurralde osoan euskal irakaskuntzaren eskaintza falta izateaz gain, funtsezko ahuleziak pairatzen zirela oraino bost alor hauetan:

-Ikasleek baxoraino eta zikloka erdietsi behar dituzten konpetentziak, jakitateak eta kultura helburuak.

-Helburu horietara heltzeko programak (curriculumak), sail orokorrean eta lanbide heziketan.

-Ziklo bakoitzaren bukaerako ebaluazio eta zertifikazio moldeak.

-Helburuen eta edukien araberako pedagogia tresnak.

-Irakasleen oinarrizko formakuntza eta formakuntza jarraikia.

Hezkuntza Ministerioari galdegiten zitzaion bost alorretan ari diren herri hizkuntzetako administrazio arduradunak eta eragileak (unibertsitate ordezkariak, sare bakoitzeko irakasle, buraso ordezkariak eta sindikatu ordezkariak) lehenbailehen bil zitzaion gibelatuak ziren sailen aitzinarazteko, normaltasunera heltzeko helburuarekin.

Frantziako gobernuari galdegiten zitzaion herri hizkuntzen irakaskuntza segurtatuko zuen lege bat lehenbailehen presta, bozkaraz eta aplikaraz zezan.

Galde horrekin batean Hezkuntza Ministerioari helarazi zitzaizkion funtsezko bi dokumentu, jendarte zibilak eta hautetsiek beharrezkotzat jo zuten hizkuntza politikaz:

-Hautetsien kontseiluarena: Contrat Pays Basque - Volet 2015-2016 – Commission Langue basque. 25 novembre 2014.

-Garapen kontseiluaren Atelier Langue basque - Note de travail – Mars avril 2014.

Baina, geroztik, salbuespenak salbuespen (irakasle titularren formakuntza 2016an eta euskal irakaskuntzari buruzko unibertsitate diplomaren sortzea 2019an) ageri da euskal irakaskuntzaren garapenaren murrizteko politika eramaten dela, kolegioaren erreformaren kariatara 2015ean, bide beretik 2019an lizeoaren erreformaren kariatara, eta ondotik murgiltze sistema legez kanpo ezarri nahian. Azkenean, lehen urteetako irakaskuntza osoki euskarazkoa izatea onartu da 2022an eskola publiko zenbaitetan ere. *Allegro ma non troppo*: euskaraz formatu irakasle batzuk frantsesez irakastera behartuak dira.

Frantziako hezkuntza saileko politika bortitzari buru ari izan behar den bitartean, indar anitz xahutzen da. Testuinguru horretan, euskara nola biziberri jendartean, eta bereziki alor sozioekonomikoan?

Adibide gisa, helduen euskalduntzeko sustapen ekintzak baliosak dira, eta ohargarria da 2021eko udazkenean Euskal Elkargoan egin zuen komunikazio kanpaina, baina gero baliabide faltaz, AEK-k ez zituen ikasle guziak hartu ahal izan. Alta, helduen euskalduntzea jokagai nagusietarik da:

-Haurren eskolatzean da hizkuntza politika oinarritzen gehienbat. Jende helduen parte bat buraso ere baita, familia transmisioa eskolakoarekin uztartuz eraginkorra izan daiteke.

-Formakuntza jarraikia dela medio, euskara laneko hizkuntza bihur daiteke.

-Iparraldean sortu jendea gutiengoan gara, eta urtero desoreka hori handituz doa, saldo handian heldu baitira gure herrian bizitzera Frantziako beste eskualdeetako jendeak, frantsesaren nagusigoa indartuz euskararen kaltetan.⁹ Kanpotik heldu jendeari berehala euskaraz eta euskal kulturaz jabetzeko bidea ematea premia handiko neurria da.

Klima aldaketaren kasuan bezala, badakigu bioaniztasunaren aldeko neurriak hartu behar direla; gisa berean hizkuntza eta kultura aniztasunaren alde.

⁹ <https://www.insee.fr/fr/statistiques/2011101?geo=EPCI-200067106>

Adibide gisa interesgarri da ikustea 1994ko urrian lau batasunek (Konfederazioa sortu baino lehen) –AEK, Euskal Herrian Euskaraz, Pizkundea eta Seaska– plaza-ratu zuten *Deiadar: Euskararen agiria. Berehalako 40 neurri eta gomendioak*. Haietarik zenbat dira gauzatu?

Mugarri handia dugu Euskararen Erakunde Publikoaren sortzea 2014an. Hizkuntza politikaren diseinua egin zuen hiztun osoen sortzeko xedea lehenetsiz. Ondikoz, Euskaren Erakunde Publikoak ez du orainokoan eraman behar duen politikaren araberrako ahalik ukan: ez legez, ezta diruz ere (urteko aurrekontua 4 miliotan mugatua du).

Mugarri ere 2011/2012 urteetan, Garapen kontseiluak eta Hautetsien kontseiluak iradoki zuten Estatuarekin euskararen normalizatzeko esperientazio protokolo bat (*régime dérogatoire*) negoziatu behar zela, euskarari “koofizialtasun” estatua emanez.¹⁰

Kari horretara, Garapen kontseiluak eta Hautetsien kontseiluak (Ipar) Euskal Herri mailako erakundeen beharra azpimarratu zuten (*Lurralde elkargo berezia*), herrialdeko desfioei buru egiteko, eta bereziki hizkuntza sailean. 2017tik gisa horretako elkargoa bada Iparraldean, baina koofizialtasuna aipatzen ote da hartan?

1996tik bost urtez egiten diren inkesta soziolinguistikoek euskararen egoera kezagarria erakusten dute beti, halaber kale neurketek,¹¹ UNESCOk dioena baieztatuz: euskara itzaltzeko arriskuan da Iparraldean. Bestetik, orainokoan inkestek erakusten dute euskararen aldeko tirria, zorionez.

Iparraldean ez da gehiago euskararen eremu trinkorik, uharte(txo)ak baizik. Ura goiti ari da, eta arduradunek segitzen dute laudatzen eramaten ari diren *politika boluntarista*.

10 (Ipar) Euskal Herriko Garapen kontseiluaren lan txosten baten arabera (Note de travail – Lan txostena, Mars-avril 2014 – 2014ko martxoa-apirila – Atelier 7, Langue basque Réunion n°3).

11 Ikus <https://soziolinguistika.eus/eu/proiektua/hizkuntzen-erabileraren-kale-neurketak-euskal-herria-2021-2/>

Kronika

UBEDA, Garbiñe
Kazetaria

Molac legea, Frantziako Kontseilu Konstituzionalak oztopatutako ahalegina baino gehiago, zedarri bat izan da eskualdeetako hizkuntzen aldeko mugimenduan. Urratu duen bidea -2020ko abenduan Senatutik osorik pasa ostean, gehiengo zabal batek onartu zuen Asanblea Nazionalean-, “miragarri” ez ezik, “une historiko” gisa ere deskribatu zuen **Paul Molac**-ek berak, eta 60 diputatuk jarritako helegitearen ondorioz eten den arren, gaiaren gaineko iritzi publiko orokorra “erabat irauli” dela frogatzen du, “hizkuntzak isilarazi nahi dituen politikarik ez delako jada ulertzen, ezta frantses elebakar diren eskualdeetan ere”.

Frantziako Legebiltzarrak *Molac* legearen bi artikuluko jo zituen konstituzioaren aurkako. Hain zuzen, laugarrena, edo hezkuntzako murgiltze ereduari buruzkoa, eta bederatzigarrena, estatu zibileko dokumentuetan “ñ” eta gisako ikur diakritikoen erabilera arautzen duena. Azken horrek aise ilustratu du estatuaren zentzugabezeria iritzi publikoaren aurrean, Paul Molac diputatu bretoiaren ustez: «“Klima al daketa, emigrazioa... egundoko arazo latzak ditugu eskuartean, eta zuek markatxo bat debekatzeko borrokan tematuta?” galdetzen diete harrituta herritarrek».

Murgiltze eredua gelditzea, berriz, “Jean-Michel Blanquer Hezkuntza ministroaren tema” izan zela nabarmendu zuen, “hain zuen, gizon bakar baten borondatea, tekno-elitearen laguntzaz aurrera eramane zena”. Izan ere, eskualde hizkuntzen babeserako legea konstituzioaren aurkako jotzeko manerek eta prozesuak berak, irregulartasunez josia izanik, “estatuaren totalitarismoa” jarri du agerian Molacaren esanetan, eta halaber, “XXI. mendea XIX.etik ateratze gabe gidatu nahia”, Frantziako Iraultzaren ondorio baita “fanatismoa euskaraz mintzo da eta askatasunaren hizkuntza frantsesa da” dioen sineskeria. Beste horrenbeste esan liteke “eskualdeetako hizkuntza-eskubideak aipatu eta jarraian separatismoa ahotan hartzeaz ere”. Azken finean, “ikuspegi politiko hutsez, oinarri juridikorik gabe” bota zen atzera legea, mintegian zientifikoki frogatu zenez.

Ideologia jakobinoa eta paradoxak

Zentzugabekeriak hizpide hartuta, Kontseilu Konstituzionala eragindako paradoxa-egoerak aletu zituen **Eneritz Zabaleta** Zuzenbidean doktoreak. Besteak beste, Ipar Euskal Herrian gertatzen den egoera bitxia aipatu zuen: “Batetik, euskaraz ikasi ahal izateko aukera eskola guztietara hedatu behar da, eta era berean, murgiltze sistemak eskaintzen duen aukera ezbaian jarri da”. Bigarren paradoxa bat ere bada, hari beretik: “Legean sartu delako, hainbeste urtean martxan izan den sistema pedagogikoa ukatua izan da, baina bestalde, urtero txostenak egin beharko zaizkio Legebiltzarrari, Seaskaren edota murgiltze eredia eskaintzen duten sareen eta ikasgelen egoera zertan den azaltzeko”.

Hirugarren paradoxa bederatzigarren artikulua atzera bota izanagatik dator: “Frantsesa inposatuagatik ere, itzulpenak egin ahal izatearen printzipioan oinarrituz garatu eta legeztatu da seinaleztatzeko elebiduna azken 30 urteotan, eta orain, Kontseilu Konstituzionalaren erabakiz justuki, ezin dira zeinu diakronikoak erabili”.

Frantsesarenak ez diren ikurrak debekatzeko interpretazio “oso hertsia” egin dela esplikatzen duen Zabaletak, “nahi izanez gero, jurisprudentziarekin bat datorren bidea ere hauta zitekeelako”. Alegia, “ñ”-a eta enparauak, Robert hiztegiaren ageri direlako edota estatuak berak izendapen ofizialetan erabili izan dituelako, “frantsean sartu direla eta dagoeneko frantsesak direla azaldu zitekeen, erran nahi baita, nazionalizatu zitezkeela nolabait, konponbide praktikoa hori batzuek sobera gus-tuko izango ez zuten arren”.

Murgiltze ereduaren aurkako epaiak, “arrazoitu ez den arrazoinamendua” eman izana nabarmendu zuen. Epailleek analisi juridikoak, politikoak, sozialak eta bestelakoak idazten dituzte epaietan, hau da, “mota askotako hamaika argumentu baliatzen dituzte, haien erabakiak justifikatzeko”, baina kasu honetan arrunt bestela jokatu da. Bi gauza besterik ez dira esaten, Zabaletak dioenez. Alegia, “murgiltze pedagogikoan komunikazio hizkuntza ez dela frantsesa, batetik, eta bestetik, erakusten den hizkuntza ere ez dela frantsesa”. Murgiltze eredia konstituzioaren aurkako jotzeko arrazoinamendua, hain zuzen, bi puntu horietan datza, baina horrek “ez du zehazten non den arazoa”, eta beraz, “ez dago jakiterik juridikoki nondik jo litekeen egoera gainditu ahal izateko”.

Paradoxaren paradoxa

Jean Castex Frantziako lehen ministroak aferari aurre egiteko bi parlamentariri agindutako txostena ere hizpide hartu zuen Zabaletak. Lehen zatian epaiaren eta pedagogien interpretazioa egiten dela dio. Baikor izanik, murgiltze eredua “konstituzioan bermez” sartu ahal izango omen litzateke txostenaren arabera, eta ondorio horretara iristeko errealtate gordinari heltzen omen zaio, esanez murgiltze ereduaren diren haurrak ez direla beti euskaraz ari, hortaz, “nola justifikatu hizkuntza inposatzen zaienik, ikasgelan nahiz jolas garaian frantsesez ari badira?”.

Txostenaren bigarren zatiak murgiltze eredua legean sartzeak dakartzan eragozpenez dihardu, eta “hala eginez gero, epaileen interpretazioaren esku” geratuko litzatekeela ondorioztatzen da. Interpretazioa ekiditeko ahaleginean asma litekeen zeharbide oro, bestalde, “izan zirkularrak, hitzarmenak edo dena delakoak, legezkotasunaren kontrolpetik pasa beharko lukete azkenerako”. Hortaz, txostenean ez dago aterabiderik Zabaletaren aburuz, eta “konstituzioa aldatu ezean ziurgabetasuna baino ez dago”.

Ondorio berera iritsi ziren bai Paul Molac diputatua bera, bai eta gainerako parte-hartzaileak ere, Euskaltzaindiak eta Euskal Konfederazioak antolatutako mintegian. Halaxe mintzatu zen **Mathieu Bergé** Akitania Berria eskualdeko kontseilaria, bere burua elebitasunaren militante jo ostean: “Errepublika ez da Frantzia. Errepublika kontratu sozial bat da, elkarrekin dugun proiektu komun bat, eta hizkuntzek muinean egon behar dute”. Haren ustez, kontratu sozialarekin ez da artean erabat asmatu, “ideologia jakobinoaren hondarrek hor jarraitzen dutelako, ideologia bakar gisa”. Alabaina, Max Brisson senatarien arabera, “egia da, indar politikoak gizartean ez bezala borrokan ari direla maila gorenean, baina jakobinoek ez dute beti irabaziko, separatismoa aipatuta tentsioa eta histeria eragiten duten arren”. Senatariak “aitzinatzen ari gareneko ustea” azaldu zuen, gogora ekarriz, hautetsiak mintzatu direla jada: “Blanquerrek ulertu ez duena da atzera egitea ez dela posible izanen”.

Eta hala ere, aitzina

Halaxe da. Konstituzioaren aurkako jo ostean eta ziurgabetasun osoan gelditu izanagatik ere, irailean bi gela berri zabaldu dira sare publikoan eta beste lau sare pribatuan, Ipar Euskal Herrian. Behin-behinean, “afera zirkular baten bidez”

konpondu nahi dela aipatu zuen Euskal Erakunde Publikoko lehendakari **Antton Curutcharry**: “Aski kontent atera gara bilkuretatik, baina parean diren funtzionarioak ez dira gero erabakiak hartuko dituztenak. Orogen buru, oinarritzko galdera etorriko da beti, alegia, zer egingo dugun konstituzioarekin”.

“Funtzionario horiek arazoa zinez politikoa dela konprenitu dute” gehitu zuen **Peio Jorajuriak**, “eta zentzu horretan, erantzunak ere politikoa izan behar duela”. Seaskako lehendakariak gizartean gertatu den aldaketari eskaini zion arretarik handiena: “*Molac legea* defendatzera joan gara, jakinik ez zigula deus berririk ekarriko Seaskakooi. Baina borrokatu gara, hemen, Hiriburuko eskolaren inguruan nahiz Parisen, mobilizazio guztietan, elkarrekin; hautetsiak, herritarrek, sare publikoko eta pribatuetoako eskolak eta Seaska, den-denak batera”.

Ildo horretatik beretik urrunago jo zuten Paul Molac-en azken hitzek: “Gutxiengoak elkartuz gehiengoa gara eta zaila egingo zaie horri kontra egitea”. Berea “itxaropen mezua” dela gehitu zuen eta esaldi biribil batez akuilatu zituen denak prozesuari berriz ere martxa ematera: “Legea egin nahia denbora galtzea dela esan izan didate askok, baina aurrera eramaten ez diren borrokek, horiexek dira benetan galtzen direnak”.

Etsitzetik urrun, **Jean-Réné Etchegaray** Euskal Hirigune Elkargoko lehendakaria ere aurrera jo beharraz mintzatu zen. Frantzia Turkiarekin parekatu eta biak ala biak Europan hizkuntzen karta sinatu ez duten herrialde bakarrak direla nabarmendu ondoren, paradigma aldaketa aldarrikatu zuen, “frantses instituzioak esklerosiak jota daudelako”. “Denbora galtzeari utzi” eta azkar batean egin beharreko urrats bat proposatu zuen, aitzina egiten lagunduko duelakoan: “Lehendakaritzarako hauteskundeak badatoz, aldarrika dezagun gaia, bultza ditzagun hautagaiak posizioa hartzera, afera honen aurrean zer postura duten argi eta garbi erratera”.

Agiriak

Euskaltzaindia. Batzar-agiriak

Osoko bilkura

Donostian, Tabakalerako Kutxa Kultur aretoan

2021eko urtarilaren 29an.

Batzar-agiria

Urrutia, Andres, euskaltzainburua,
Coyos, Jean-Baptiste, euskaltzainburuordea,
Arejita, Adolfo, idazkaria,
Gonzalez de Viñaspre, Roberto,
diruzaina,
Urkia, Miriam, Iker sailburua,
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua,
Azkarate, Miren,
Iñigo, Andres,
Kaltzakorta, Jabier,
Kintana, Xabier,
Oñederra, Miren Lourdes,
Peillen, Txomin,
Rekalde, Paskual,
Salaberri, Patxi,
Toledo, Ana,
Uribarren, Patxi,
Videgain, Xarles eta
Zabaleta, Patxi.

Osa, Erramun,
zegozkion gaitan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Aurelia
Arkotxa, Jose Irazu “Bernardo Atxaga”,
Beñat Oihartzabal, Andoni Sagarna eta
Mikel Zalbide.

Ahalak: Aurelia Arkotxak ahala Sagrario Alemani; Jose Irazu “Bernardo Atxaga”k ahala Andres Urrutiari; Beñat Oihartzabalek ahala Miren Azkarateri; Andoni Sagarnak ahala Miriam Urkiari; Mikel Zalbidek ahala Andres Urrutiari.

Batzarra Donostian, Tabakaleran, Kutxa Kultur aretoan egin da, 2021eko urtarilaren 29an, ostiralean, 10:00etan.

A. Urrutia euskaltzainburuak euskaltzain guztiak agurtu eta etorririkoen zerrenda eta ahalak irakurri ditu. Quoruma badela egiaztatu ondoren, urtarileko Osoko bilkurari hasiera eman zaio.

1. Osoko bilkurako (2020-12-18) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz.

E. Osa idazkariordeak aditzera eman du P. Zabaleta euskaltzainak ohar bat bidali duela. A. Urrutiak bestelako oharrik egin nahi den galdetu du. Inork ez du oharrik egin.

Segidan, P. Zabaletak bidalitako oharra onartzen den ala ez jakiteko, bozketa egin da eta emaitza ondoko hau izan da: aldeko botoak 2, ezezekoak 16 eta zuri 5. Ondorioz, 2020ko abenduaren 18ko Osoko bilkurako bilera-agiria onetsi da.

2. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak. Batzorde Ahaldunduen oharrak (XXV). Aurkeztu.

Aztergai honi dagokionez, M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak azaldu ditu A. Iñigo eta X. Videgain euskaltzainek aurkeztutako iruzkinak, bai eta Batzorde Ahaldunduak emaniko erantzun arrazoituak ere.

Aurkezpenaren ondoren, otsailaren 15a arteko aldia ireki da oharrak egiteko.

3. Euskalkien sailkapen berria. Argibideak.

Gai honen harira, X. Videgain eta B. Oihartzabal euskaltzainek 2020ko abenduaren 18ko Osoko bilkuran zenbait iritzi azaldu zituzten, idatziz, 2020ko azaroaren 27ko Osoko bilkuran esandakoak hizpide hartuta. Gaia 2021eko urtarrileko Osoko bilkuran aztertzea erabaki zen.

A. Urrutia euskaltzainburuak azaldu du Euskaltzaindia ahalegindu dela *Euskalkien sailkapen berria* liburua argitaratu duen erakundearekin, UPV-EHUrekin, alegia, Euskaltzaindiaren jabetza intelektualaren eskubideak jagon eta babesten. Eta horretarako, UPV-EHUrekin idatzizko adostasuna lortu du. Izan ere, argi dago EHHA obra nagusia lan kolektiboa dela legez eta horretako datuak ezin direla erabili Euskaltzaindiaren berariazko baimen idatzirik gabe, aipamen-eskubideez landa.

Zuzendaritzak gai honi buruz, 2021eko urtarrilaren 27an eginiko bilkuran, proposatu du Osoko bilkuraren agirian adierazpen bat jasorik uztea, afera hau trenkatzeko xedeaz. Testua E. Osa idazkariordeak irakurri du. Hauxe da adierazpena:

“1. EHHA egitasmoa lan kolektiboa da eta Euskaltzaindiari dagokio horren jabetza oso eta bakarra. Urte luzeetan bilduriko datu-basea eta argitalpenak berari dagozkio eta jabetza duenaren idatzizko baimenik gabe ezin daitezke eurok erabili, aipamen-eskubidea izan ezik.

2. Euskaltzaindiak berariaz eskertzen du EHHA egitasmoan partaide izan diren eta diren guztien lana: zuzendari, arduradun eta teknikari guztiena.

3. Euskaltzaindiak aurrerantzean ere lanari ekingo dio dialektologiaren arloan eta, arlo horretan zein bestelakoetan bideratu beharreko lanak gauzatzerakoan, euskaltzain oso guztiei galdetuko zaie iritzia eta nork bere ekarpenak egin ahal izango ditu, orain artean bezala, aurki izango diren XXI. Barne-jardunaldietan”.

P. Zabaleta euskaltzainak eskaera bikoitza egin du: batetik, EHUrekin izenpeturiko hitzarmenaren kopia izatea eta, gaiari buruz txosten juridikorik egin bada, horren kopia ere bai, eta, bestetik, bilera-agirian eskari horiek egin dituela jasorik gelditzea. Beraren iritziz, dokumentu horiek ez dira isilpekoak eta euskaltzainek esku artean izateko eskubidea dute. A. Urrutiak erantzun dio euskaltzainek irakurtzeko eskubidea dutela, baina ezin dela kopia idatzirik atera, isilpekoak direlako hain zuzen, Barne erregelen 27. artikuluaaren arabera.

S. Aleman euskaltzainak hitza hartu du eta 2020ko urtarrilaren 23an eta ondoren, eginiko urratsak azaldu ditu. Hartara, adierazi du Zuzendaritzaren adierazpenak barruratzen dituela X. Videgainek abenduaren 18an eginiko eskariak. M. Azkarate euskaltzainak aditzera eman du EHUren Argitalpen zerbitzuaren buruak ez daukala Euskaltzaindiaren copyrighta urratu izanaren usterik. A. Urrutiak erantzun dio, azaroko Osoko bilkuran azaldu zen moduan, kontua dela Euskaltzaindiaren jabetzapeko lan kolektibo baten funtsezko datuak erabili direla Euskaltzaindiaren baimenik gabe.

A. Urrutiak X. Videgaini galdetu dio ea abenduaren 18ko Osoko bilkuran eginko eskariei eusten dien eta botoetara eraman nahi dituen. X. Videgainek erantzun dio ez duela eskatzen botoetara eraman dadin. Horrela, euskaltzainburuak Zuzendaritzaren proposamena onartzen den galdetu du.

P. Zabaletak, Arautegia aipatuz, adierazi du axola handikotzat jotzen ez diren auziak hurrengo batzarrerako laga daitezkeela eta hala egitea eskatu du. A. Urrutia euskaltzainburuak gaia axola handikoa dela erantzun dio eta, Arautegiak aitortzen

dizkion eskumenak erabiliz, eskatu du gaia trenkatzea eta erabakia hartzea. Horrela, Zuzendaritzak eginiko proposamena bozkatu da. Emaidza honako hau izan da: alde 17 boto, kontra 2 eta 4 zuri.

B. Oihartzabalek, 2020ko abenduaren 18ko eta 2021eko urtarrilaren 29ko osoko bilkuretara hurreratzetik izan ez duenez, bere horretan utzi dira 2020ko azaroaren 27ko Osoko bilkuraren bilera-agiriaren harira azaldu zituen iritziak.

4. Esku artekoak.

4.1. M. L. Oñederra euskaltzainak Noticias Taldeak ematen duen Ortzadar Saria jaso du. Golar do horren bidez, Noticias Taldeak "urteetan euskal literatura eta kulturaren alde eginiko lan eskerga" aitortu nahi izan dio.

Zorionak jaso ditu Osoko bilkuraren izenean.

4.2. P. Rekalde euskaltzainak eginiko eskaria, sarrera-hitzaldia atzeratzea eskatuz. 2020ko azaroaren 27an eginiko Osoko bilkuran, Euskaltzaindiaren 2021eko egutegia onartu zen. Egutegi horretan, P. Rekalde euskaltzainaren sarrera-hitzaldia egiteko Ageriko bilkura 2021eko maiatzaren 29an egitea erabaki zen. COVID-19ak eragindako izurritearen bilakaera kontuan hartuz, P. Rekaldek 2021eko urtarrilaren 6an gutuna igorri zuen Zuzendaritzara eta sarrera-hitzaldia urtebetez atzera dadin eskatu zuen. Zuzendaritzak, 2021eko urtarrilaren 13an eginiko bilkuran, eskaria aintzat hartzea eta Osoko bilkurari aditzera ematea erabaki zuen.

Ondorioz, 2022ko egutegian P. Rekalde euskaltzainaren sarrera-hitzaldia egiteko Ageriko bilkura jasoko da.

4.3. XXI. Barne jardunaldiak. A. Urrutiak azaldu du, XXI. Barne jardunaldiak aitzinatzen joateko, Zuzendaritzak euskaltzainei ekarpenak eskatu nahi dizkiela ondoko gaiei buruz:

Batzorde, lantalde, egitasmo eta zerbitzuen 2021-2024 aldirako lehentasunak, egitekoak eta gidalerroak, eta Euskaltzaindiaren Arautegian eta Barne erregeletan proposatzen diren aldaketak.

Fase honetan, proposamenak egin ahal izango dira otsailaren 19a arte. Proposamenak jaso ondoren, Zuzendaritzak aztertuko ditu batzorde, lantalde, egitasmo eta zerbitzuen arduradunekin, barne jardunaldien aurretik.

4.4. Akademien arteko adierazpena. 2020ko abenduaren 18ko bilkuran erabaki zen euskaltzainei bilera horretan banaturiko idatziari oharrak egiteko epea irekitzea (urtarrilaren 21 arte). P. Rekalde euskaltzainak iruzkin ortografiko txiki batzuk egin dizkio eta Zuzendaritzak onetsi ditu. Zuzendaritza gainerako Akademiekin adierazpen bateratua kudeatzen eta ontzen saiatuko da, eta emaitzaren berri eman-go dio Osoko bilkurari.

4.5. Hurrengo bilkurak. Otsailaren 26an, ostiralean, 10:00etan, egingo da Osoko bilkura Iruñean, Nafarroako Parlamentuan, izurriteari aurre egiteko herri-erakundeek hartzen dituzten erabakiek aukera ematen duten neurrian.

Azken ordukoak.

P. Zabaleta euskaltzainak eskatu du 2020ko kontuen itxierari eta 2021eko aurrekontuei buruzko informazioa. A. Urrutiak aditzera eman du 2020ko kontuen txostena egiten ari direla eta 2021eko herri-erakunde batzuetako aurrekontuak onartu gabe daudela. Beraz, eskaria jaso eta gaiari buruzko informazioa emango da Osoko bilkuran, aurreko urteetan egin den bezala.

Eta beste aztergairik ez dela, Osoko bilkura bukatutzat eman da, 12:15 direnean. Ondoren, 2019. urtearen hondarrean eta 2020an zehar hil diren euskaltzain emeritu, ohorezko eta urgazleak omentzeko asmoz antolatu den Ageriko bilkurara hurreratu dira euskaltzainak.

Andres Urrutia,
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita,
Idazkaria

Ageriko bilkura

Donostian, Tabakalerako Kutxa Kultura egoitzan

2021eko urtarilaren 29an

Batzar-agiria

Donostian, Tabakalerako Kutxaren Kultura egoitzan, 12:00etan, Euskaltzaindiak Ageriko bilkura egin du, 2019. urtearen bukaeran eta 2020an zehar hil ziren Juan Antonio Letamendia, Jean-Baptiste Etxarren eta Angel Ibisate euskaltzain urgazleen, Pierre Andiazabal ohorezko euskaltzainaren eta Joan Mari Torrealдай euskaltzain emerituaren hilberri txostenak irakurtzeko.

Bildu direnak:

Euskaltzain osoak: Andres Urrutia euskaltzainburua, Jean-Baptiste Coyos euskaltzainburordea, Adolfo Arejita idazkaria, Roberto González de Viñaspre diruzaina, Miriam Urkia Iker sailburua, Sagrario Aleman Jagon sailburua, Miren Azkarate, Andres Iñigo, Jabier Kaltzakorta, Xabier Kintana, Miren Lourdes Oñederra, Txomin Peillen, Paskual Rekalde, Patxi Salaberri, Patxi Uribarren, Miriam Urkia, Xarles Videgain eta Patxi Zabaleta.

Ohorezko euskaltzainak: Xipri Arbelbide eta Paulo Agirrebaltzategi.

Euskaltzain urgazleak: Koldo Artola, Elena Martínez de Madina, Jose Antonio Mujika, Elixabete Perez Gaztelu, Patri Urkizu eta Luis Mari Zaldúa.

Erramun Osa euskaltzain urgazlea eta idazkariordea, Iñaki Mendizabal Komunikazio eta Irudi arduraduna eta Ibon Usarralde egitasmoen bateragilea.

Ander Aizpurua Kutxa Fundazioaren zuzendari nagusia, Nekane Arzallus Donostiako lehen alkateorde eta Hirigintza Jasangarriko zinegotzi eskuordetua eta Garbiñe Mendizabal Gipuzkoako Foru Aldundiko Hizkuntza Berdintasuneko foru zuzendaria.

Euskaltzaindiko langileak: Manu Gañan eta Maixa Goikoetxea.

Gaur omenduriko euskaltzainen hainbat senide eta lagun.

Tabakalerako ekitaldia Joxan Goikoetxea musikariak eta Klara Mendizabal abesla-

riak girotu dute. Ekitaldia, Goikoetxeak berak moldatutako Xabier Leteren hitzak dituen *Nafarroako azken erreginak Donapaleun* abestiarekin hasi da.

Ondoren, A. Urrutia euskaltzainburuak etorririkoak agurtu eta ekitaldiaren nondik norakoak azaldu ditu. Gauzak horrela, gogorazi du ohikoa dela Euskaltzaindiak, urteko lehenbiziko Osoko bilkuraren ondoren, aurreko urtean hil diren euskaltzainak omentzeko ekitaldia egitea. Ondoren, Ander Aizpurua Kutxa Fundazioaren zuzendari nagusiak, Nekane Arzallus Donostiako lehen alkateorde eta Hirigintza Jasangarriko zinegotzi eskuordetuak eta Garbiñe Mendizabal Gipuzkoako Foru Aldundiko Hizkuntza Berdintasuneko zuzendariak hitza hartu dute. Guztiek azpimarratu dute joandako euskaltzainek, zeinek bere eremuan, eginiko ekarpena eta euskara biziberritzeko eginiko ahalegina.

Erakundeetako ordezkarien hitzak entzun ostean, J. Goikoetxea musikariak eta K. Mendizabal abeslariak Goikoetxeak moldatutako eta Xabier Leteren hitzak dituen *Jardin bat zuretzat* pieza interpretatu dute.

Ondoren, Jose Antonio Mujika euskaltzain urgazleak irakurri du Juan Antonio Letamendia (Donostia, Gipuzkoa, 1940 – Hondarribia, Gipuzkoa, 2019) euskaltzain urgazlearen hilberri-txostena. Mujikak Letamendiaren ibilbide osoa berrikusi du, baina bere profila labur zehaztu du hitzaldiaren hasieran: “Gaztetan euskaldunduta, emaitza bikainak eskaini zituen euskalgintzan: idazle hasieran; irakasle gero, metodogile trebe; itzultzaile eta ikertzaile ere izan zen neurri batean; eta euskarazko komikigintzan ere ale bikainak eskaini zituen”. Adibide gisa aipatu zituen, besteak beste, euskara ikasteko berak ezarri zuen *Jalgi Hadi* metodoa, *Bakarka* saila –lehen hiru liburuak Letamendiak egin zituen–, edo Euskaltzaindian eginiko lan eskerga, batez ere, Dialektologia batzordean.

Ondoren, Jean-Baptiste Dirassar ohorezko euskaltzainak idatzitako testua irakurri du J.-B. Coyos buruordeak. Bertan, Jean-Baptiste Etxarren (Donazaharre, Nafarroa Beherea 1928-2020) euskaltzain urgazlearen izena eta izana gogoratu ditu Coyosek irakurri duen hilberri-txostenean: “Euskal ondarea maite zuen, idazle fina zen, euskaraz ala frantsesez berdin trebe, gazteleraz ere bai (...) “Euskal Herria zuen maite, eta bereziki Nafarroa. Mugaren bi aldetan txoko gehienak ezagutzen zituen”. Dirassarrek gogoratu du Nafarroako historia jorratu zuela batez ere Etxarrenek: “Ikerketa sakonak akuilatu zituen lehengo bizimoldeez, lehengo lanez eta gainera-tikoez. Nafar guztien arteko elkartasunaren sustatzaile porrokatua izan zen”. *Herria*

astekarian publikatu zuen artikulua ugari, “biziki interesgarriak”, eta zenbait liburu argitaratu, tartean, *Luzaiden gaindi* (Elkarlanean, 2002-2009).

Elena Martínez de Madina euskaltzain urgazleak Angel Ibisate (Gasteiz, Araba 1932-2020) euskaltzain urgazlearen bizitzako pasadizoak irakurri ditu Tabakaleran. Esan du “gasteiztar petoa” zela, eta “trebetasun eta adimen handiko gizona”. Arabako AEKren sortzaileetarikoa izan zen Ibisate, eta urte askotan Gasteizko Elizbarrutiaren Seminarioko bibliotekari. Orduan hasi zen haren ikerketa-lana, “artxibategiko inkunableen ezagutza izugarria zuela”. “Zehatza eta zorrotza zen datuen bilketa-lana egiterakoan”, adierazi du Martínez de Madinak, eta idatzi zituen artikuluen zorrotzasuna nabarmendu du. Eta artikulua bitxi bat aipatu du: *Fórmula del Juramento en Álava en el siglo XVI (El testimonio de Fray Juan de Victoria)*. Idazlan horretan, Araban erabiltzen zuten zin egiteko euskarazko esamoldea agertu zuen Ibisatek: “Bai, ziertu (Vay čiertu)”. Gainera, eta euskaltzain urgazleak esan duenez, “iturrien ezagutza handiari esker, beste autore batzuen lanak datu berriez hornitu zituen Ibisatek”. Hori bai, hilobira eraman zuen sekretu bat: inori ez zion inoiz esan zergatik ekin zion euskara ikasteari: “Nire sekretua izango da, betiko”, esan zuen hil aurretik eginiko elkarriketa batean.

Xipri Arbelbide ohorezko euskaltzainari egokitu zaio Pierre Andiazabalen (Urruña, Lapurdi, 1923 – Kanbo, Lapurdi, 2020) apaiz eta itzultzailearen biografia aletzea. Arbelbidek adierazi du garrantzi handia izan zuela meza euskaraz ematearen aldeko mugimenduan: “euskarazko liturgiaren aita izan zen”. Horrela, 3.000 orrialdetik gora itzuli zituen, *Othoizlari* aldizkarian publikatu zirela gehienak. “Pierri zor diogu, besteak beste, eliza guztietan dozena mila aletan zabaldua dagoen *Igandetan Elizan* liburuxka, mezako otoitz eta kantuekin hornitua”. *Lapurdi Irratian* ere ibili zela gogoratu du Arbelbidek, baita *Herria* aldizkarian ere. Eta Txillardegiren gidaritzapean egin ziren Euskal Idazkaritzako batzar bat bera ez omen zuen galdu. Gogoratu behar da 1964an Idazkaritza horretan landu zirela beranduago Arantzazuko biltzarrak hartuko zituen erabakiak.

Eta, azkenik, Paulo Agirrebaltzategi ohorezko euskaltzainak Joan Mari Torrealдай (Forua, Bizkaia, 1942 – Usurbil, Gipuzkoa, 2020) euskaltzain emerituaren ibilbidea izan du gogoan. Gauza guztien gaineratik, Torrealдай “euskal kulturaren gidaria eta behatzailea” izan dela esan du Agirrebaltzategik. “Kazetaria, idazlea, irakaslea, ikertzailea, kultur sustatzailea (...) Zenbait aldizkariren zuzendari (*Gure Izarra*, *Anaitasuna*, *Jakin*) eta kudeatzaile (*Euskaldunon Egunkaria*, *Jakin*) izan zela gogoratu du.

Produktzio izugarria utzi zuen, langile aparta zenez: “Liburuak eta artikulak zabal eta ugari: 24 liburu, 47 lankidetza, 517 artikulua, 3 itzulpen-lan, 2 edizio-lan... 13.614 orrialde denetara”, zehaztu du bere hitzaldian ohorezko euskaltzainak. Torrealdaik Euskaltzaindian egin zuen lana ere ez du ahaztu Agirrebaltzategik. Argitalpen-batzordeko kide eta Azkue liburutegiko bibliotekari akademiko izan zela gogoratu du, baita Euskaltzaindiaren historia idatzi zuela ere, Imanol Muruarekin batera...”.

Mintzaldiarekin amaitzeko, hitza hartu du A. Urrutia euskaltzainburuak. Zendutako euskaltzainek euskara eta euskal kulturarekiko erakutsi zuten “konpromiso irmoa” azpimarratu du Urrutiak, eta goraiatu du euskara eta euskal kultura sustatzeko guztiek egin zuten ahalegin “izugarria”, eginiko ekarpen azpimarragarria.

Ekitaldiari 13:00etan amaiera eman zaio J. Goikoetxeak eta K. Mendizabalek interpretatutako Pedro Mari Otañoren *Donostiyako ziudadia* kantuari eta A. Urrutia euskaltzainburuaren esker oneko berbeekin.

Andres Urrutia,
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita,
Idazkaria

Osoko bilkura

Bilbon, Egoitzan, 2021eko otsailaren 26an

Batzar-agiria

Urrutia, Andres, euskaltzainburua,
Coyos, Jean-Baptiste, euskaltzainburuordea,
Arejita, Adolfo, idazkaria,
Urkia, Miriam, Iker sailburua,
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua,
Azkarate, Miren,
Iñigo, Andres,
Kaltzakorta, Jabier,
Kintana, Xabier,
Oñederra, Miren Lourdes,
Peillen, Txomin,
Rekalde, Paskual,
Uribarren, Patxi,
Videgain, Xarles eta
Zabaleta, Patxi.

Mujika, Alfontso eta Osa, Erramun,
zegozkien gaietan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Aurelia Arkotxa, Roberto González de Viñaspre, Jose Irazu “Bernardo Atxaga”, Beñat Oihartzabal, Andoni Sagarna, Patxi Salaberrri, Ana Toledo eta Mikel Zalbide.

Ahalak: Aurelia Arkotxak ahala Miriam Urkiari; Roberto González de Viñasprek ahala Andres Urrutiari; Jose Irazu “Bernardo Atxaga”k ahala Andres Urrutiari; Jabier Kaltzakortak ahala (iritsi bitartean) Andres Urrutiari; Beñat Oihartzabalek

ahala Miren Azkarateri; Andoni Sagarnak ahala Miriam Urkiari; Patxi Salaberrrik ahala Andres Urrutiari; Mikel Zalbidek ahala Andres Urrutiari.

Batzarra Bilbon, Egoitzan egin da, 2021eko otsailaren 26an, ostiralean, 10:00etan.

A. Urrutia euskaltzainburuak euskaltzain guztiak agurtu eta etorririkoen zerrenda eta ahalak irakurri ditu. Quoruma badela egiaztatu ondoren, otsaileko Osoko bilkurari hasiera eman zaio.

1. Osoko bilkurako (2021-01-29) bileragiria onestea, hala erabakiko balitz.

E. Osa idazkariordeak aditzera eman du X. Videgain eta P. Zabaleta euskaltzainek ohar bana bidali dutela. A. Urrutiak bestelako oharrik egin nahi den galdetu du. Inork ez du oharrik egin.

Segidan, X. Videgainek bidalitako oharra aztertu da. 3. orrialdearen 2. paragrafoa honela gera dadin eskatu du: “... botoetara eraman nahi dituen. X. Videgainek erantzun dio ez duela eskatzen botoetara eraman dadin”. Eginiko zuzenketak onartu da.

P. Zabaletak 2. orrialdearen azken paragrafoaren bigarren esaldia zuzentzeko eskatu du. Izan ere, bere ustez, ez du zuzen jasotzen berak esandakoa. Gaiari buruz adostasunik ez denez egon, gaia botoetara eraman da. Emaita hau izan da: bilera-agiria bere horretan lagatzearen alde 17 boto, zuzenketaren alde 5.

Ondorioz, 2021eko urtarrilaren 29ko Osoko bilkurako bilera-agiria onetsi da.

2. Exonomastika: *Munduko artelanak: arkitektura. Araugaia aurkeztu.*

A. Mujika batzordeko idazkariak egin du aurkezpena. Exonomastika batzordeak Antzinateko artelanak landu zituen 2018an eta 2019an, eta horren emaitza izan zen 191. araua (*Historiaurreko eta Antzinaroko artelanen izenak*). 2020an artelanen izenak arloka lantzen hasi zen: batetik, arkitektura eta, bestetik, eskultura eta pintura. Horren lehen emaitza da gaur aurkeztu den araugaia.

Munduko arkitekturako artelanak euskaraz izendatzeko irizpideak luze-zabal zehaztu dira araugaiaren lehen zatian: artelanen izendapenaren atalak, eraikin erlijiosoen kasu bereziak, artelanaren izendapena noiz den egokitzea eta noiz jatorrizko forman erabiltzea, atal generikorik gabeko erabilera eta erdal artikulurik gabeko erabilera-kasuak. *Parisko Notre-Dame* izenaren erabilera, hala tradiziokoa nola gaur egungoa, xeheki aztertu da, eta araugaiaren eranskinean ezarri da.

Araugaiaren bigarren atalean, irizpideen erabileraren erakusgarri, arkitekturaren arloko munduko artelan nagusien zerrenda landu da. Izen generikoak *Euskaltzaindiaren Hiztegian* falta direnean edo batzordean bi iritzi agertu direnean, horretaz ohartarazi du batzordeak, Osoko bilkurak erabaki dezan. Bi kasu hauek dira: *alkazar* eta *kolomadi*.

Azkenik, *Midiko kanala* edo *Canal du Midi* izendapenen artean hobespena egin behar den ala biak ontzat eman behar diren galdera plazaratu dio batzordeak Osoko bilkurari.

Aurkezpenaren ondoren, apirilaren 6a arteko aldia ireki da oharrak egiteko.

3. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak. Batzorde Ahaldunduaren oharra (XXV). Jasotako oharra aztertu eta erabakiak hartu.

Urtarrileko bileran aurkeztutako zerrendari hiru ohar egin dizkio P. Rekalde euskaltzainak: *bere izan* zuzentzeko eskatu du, baina lehendik zuzendua zegoela adierazi du batzordeko idazkariak; bestetik, *eskutik joan* ('ahuldua izan' adieran) eta *kailu* ('urdearen azal gogorra' adierakoa) sartzeko eskatu du, Baztanen eta inguruetan ezagunak direlako. Baina idazkariak urtarrileko argudioak berretsi ditu, hau da, erabilera-daturik eza, eta Osoko bilkurak erabakitzeko proposamena egin du.

Orain arteko irizpideak kontuan hartuta, oraingo ez jasotzea erabaki da. Nolanahi ere, Batzorde Ahaldunduko idazkariak adierazi du hurrengo aztergaiak lantzen hasten direnerako erabilera-daturik buruzko irizpideak berrikusten ari dela Euskaltzaindiaren Hiztegiko lantaldea.

4. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak. Batzorde Ahaldunduaren oharra (XXVI). Aurkeztu.

Aztergai honi dagokionez, M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak azaldu ditu M. Azkarate, A. Iñigo, X. Videgain eta P. Zabaleta euskaltzainek aurkeztutako iruzkinak, bai eta Batzorde Ahaldunduak emaniko erantzun arrazoituak ere.

5. Aurkezpenaren ondoren, apirilaren 6a arteko aldia ireki da oharra egiteko.

Euskaltzaindiaren lurralde-ordezkariek izendatzea, Barne-erregelen 38., 39. eta 66. artikuluen arabera.

A. Urrutia euskaltzainburuak aditzera eman duenez, Euskaltzaindiaren Zuzendaritzak Barne-erregelen 38., 39. eta 66. artikuluetan jasorikoa kontuan hartuz, 2021eko otsailaren 16an eginiko batzarrean erabakitakoari jarraikiz, ondoko euskaltzain hauek proposatzen ditu Euskaltzaindiaren lurralde-ordezkaritzak izateko:

Araba: Roberto González de Viñaspre.

Gipuzkoa: Miriam Urkia.

Ipar Euskal Herria: Jean-Baptiste "Battittu" Coyos.

Nafarroa: Sagrario Aleman.

Horrela, bestelako proposamenik dagoen galdetu du, ez da egin. P. Zabaleta euskaltzainak “Euskaltzaindiaren Nafarroako ordezkaritza egoitza bihurtzen joateko proposamena” erretiratzea erabaki du. Izan ere, gaia XXI. Barne-jardunaldietan eztabaidatuko da.

Ondorioz, lurralde-ordezkariak izendatzeko bozketa egin da Osoko bilkuran. Emaita: 20 boto aurkeztutako proposamenaren alde eta 2 abstentzio. Beraz, onetsi dira Euskaltzaindiaren lurralde-ordezkari izateko Zuzendaritzak aurkeztu dituenak.

6. Esku artekoak.

6.1. XXI. Barne-jardunaldiak. XXI. Barne-jardunaldiak aitzinatzen joateko, Zuzendaritzak euskaltzainei ekarpenak eskatu zizkien 2021eko urtarrilaren 29an eginiko Osoko bilkuran. Irekitako aldian, M. Azkarate, M. L. Oñederra, X. Videgain eta P. Zabaleta euskaltzainek ekarpenak aurkeztu dituzte.

Horren ondoren, izurritearen zabalkundea galerazteko hartutako neurriak kontuan hartuz, orain arteko moldean Barne-jardunaldiak burutzerik ez dagoenez, XXI. Barne-jardunaldiak burutzeko kronograma aurkeztu da. Horrela, martxoko Osoko bilkuran aurreko plangintzaldiak emanikoa eta 2021-2024 aldirako irizpideak, gidalerroak eta lehentasunak aurkeztuko dira. Apirileko, maiatzeko eta ekaineko Osoko bilkuretan zati esanguratsua eskainiko zaie Barne-jardunaldiei, batzordeetako, lantaldeetako, egitasmoetako eta zerbitzuetako aldirako plan nagusiak aurkeztuz, bai eta Arautegian eta Barne-erregelatan egin beharreko eguneratzeak eta aldaketak eztabaidatuz ere.

6.2. Akademien arteko adierazpena. Aurreko Osoko bilkuran aditzera eman zen bezala, P. Rekalde euskaltzainak ortografiaren aldetik iruzkin txiki batzuk aurkeztu zituen. Horiek barruratu ondoren, adierazpen bateratua zabaldu da.

6.3. Euskaltzaindia Euskal Herriko Garapen Kontseiluko Zuzendaritza Kontseiluko kide. Euskaltzaindia Euskal Herriko Garapen Kontseiluko Zuzendaritza Kontseiluko kide izendatu berri da. Jean-Baptiste “Battittu” Coyos buruordeak azaldu duenez, sasoi batean Euskaltzaindia kidea zen, baina 2018an erakunde hau berritu zenean, Euskaltzaindiak ez zuen, emaniko epean, jarraitzeko borondaterik erakutsi eta kanpoan geratu zen. Ordutik hona eginiko kudeaketaren ondorioz, egoera hori bideratzea lortu da.

6.4. R. M. Azkue Sariak 2020. Epaimahaiko kideen berri. Zuzendaritzak 2021eko urtarrilaren 27an epaimahaiko kideak izendatu zituen. Hona hemen:

A maila: Miren Billelabeitia, Igone Etxebarria eta Manuel Lopez Gaseni.

B maila: Yolanda Arrieta, Amaia Jauregizar eta Patxi Zubizarreta.

6.5. Eusko Ikaskuntza – Laboral Kutxa Sariaren 2021eko edizioaren hauta-gaitza. Martxoaren 28an amaituko da proposamenak aurkezteko epea. Norbaitek Euskaltzaindiaren izenean hautagairen bat aurkeztu nahi izanez gero, albait arinen idazkariordeari jakitera ematea iradoki da.

6.6. Hurrengo bilkura. Martxoaren 26an, XXI. Barne-jardunaldiak hasiko dira Donostian, Luis Villasante Euskararen Ikergunean.

Azken ordukoak.

P. Zabaletak aurreko Osoko bilkuran aditzera emandakoaren bidetik, 2020ko kontu-ikuskaritzaren emaitzak eta 2021eko aurrekontuak Osoko bilkuran noiz aurkeztuko diren galdetu du. Erantzun zaio, kontu-ikuskaritza amaitu gabe dagoela eta 2021eko aurrekontuak, berriz, herri-erakunde batzuek onartu gabe dituztela. Beraz, biak prest egon daitezenean aurkeztuko dira, aurrekoetan egin izan den bezala.

S. Aleman Jagon sailburuak Euskaltzaindiak Nafarroako lehendakariari bidali dion gutunaren berri eman du. Gutun horretan kezka bikoitza ageri da: alde bate-tik, Iruñeko haur eskoletako euskarazko eskaintza urria eta, bestetik, murgiltze ere-duko euskarazko eskaintza indartu beharra. Ekimena Euskaltzaindiaren Sustapen batzordeak garatu eta Zuzendaritzak gauzatu du.

Eta bestelako aztergairik ez dela, Osoko bilkura bukatutzat eman da, 12:00etan.

Andres Urrutia,
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita,
Idazkaria

XXI. BARNE-JARDUNALDIAK

Donostian, Luis Villasante Euskararen Ikergunean

2021eko martxoaren 26an.

Urrutia, Andres, euskaltzainburua,
Coyos, Jean-Baptiste, euskaltzainburuordea,
Arejita, Adolfo, idazkaria,
Urkia, Miriam, Iker sailburua,
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua,
González de Viñaspre, Roberto, diruzaina
Azkarate, Miren,
Iñigo, Andres,
Kintana, Xabier,
Oñederra, Miren Lourdes,
Peillen, Txomin,
Rekalde, Paskual,
Salaberri, Patxi
Toledo, Ana
Uribarren, Patxi,
Videgain, Xarles eta
Zabaleta, Patxi.

Osa, Erramun, zegozkien gaietan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Jose Irazu
“Bernardo Atxaga”, Jabier Kaltzakorta,
Andoni Sagarna eta Mikel Zalbide.

Ahalak: Jose Irazu “Bernardo Atxaga”k
ahala Andres Urrutiari; Jabier Kaltzakor-
tak ahala Andres Urrutiari; Andoni
Sagarnak ahala Miriam Urkiari; Mikel
Zalbidek ahala Andres Urrutiari.

Batzarra Donostian, Luis Villasante
Euskararen Ikergunean egin da, 2021eko
martxoaren 26an, ostiralean, 10:00etan.

A. Urrutia euskaltzainburuak euskaltzain
guztiak agurtu eta etorririkoen zerrenda
eta ahalak irakurri ditu. Quoruma badela
egiaztatu ondoren, XXI. Barne-jardunal-
diei hasiera eman zaie.

XXI. Barne-jardunaldiei hasiera eman
aurretik, otsaileko Osoko bilkuran azal-
dutakoa gogorarazi da. Izan ere, izurritea-
ren zabalkundea galerazteko hartutako
neurriak kontuan izanik, orain arteko
moldean Barne-jardunaldiak egiterik
ez dagoenez, XXI. Barne-jardunaldiak
burutzeko kronograma aurkeztu zen. Ho-
rrela, gaur, aurreko plangintzaldiak ema-
nikoa eta 2021-2024 aldirako irizpideak,
gidalerroak eta lehentasunak aurkeztu
dira. Apirileko, maiatzeko eta ekaineko
Osoko bilkuretan ere zati esanguratsua
eskainiko zaie Barne-jardunaldiei, batzor-
deen, lantaldeen, egitasmoen eta zer-
bitzuen aldirako asmoak aurkeztuz, bai
eta organigraman, Arautegian eta Bar-
ne-erregietan egin beharreko eguneratzeak
eta aldaketak eztabaidatuz ere.

1. 2017-2020 aldiko plangintzaldia-ren emaitza.

2017-2020 aldiko plangintzaldiaren emaitza aurkezteko, euskaltzainburuak hitza E. Osa idazkariordeari eman dio.

Idazkariordeak, aldiko emaitza paratzeko, azpimarratu du 2017ko XX. Barne-jardunaldietan aurkeztutako txostenak, oroitidazkiak eta batzordeek, lantaldeek, egitasmoeak eta zerbitzuek aurkeztutako errendapenak kontuan hartu direla. Argitu duenez, txostenaren helburua ez da atalez atal balantze zehatz-zehatza egitea, eginkoak, lorpenak eta gabeziak labur-labur aipatzea baizik.

Aurkeztu den txostenak hiru atal ditu. Batetik, 2017ko XX. Barne-jardunaldietan azaldutako 6 ardatzetan (lurraldetasuna, zerbitzua eta gizarteratzea, erreferentzialtasuna, ikusgarritasuna, zientifikotasuna eta akademikotasuna) begiz jotako asmoak eta emaitzen alderaketa. Bestetik, batzordeek, lantaldeek, egitasmoeak eta zerbitzuek 2017an aurreikusitakoaren eta egindakoaren arteko konparaketa. Azkenik, aldiak emanikoaren laburpen moduko bat egin da, eta lorpen eta gabezia esanguratsuenak aipatu dira.

Aurkezpenaren ondoren, euskaltzainburuak hitza eman die euskaltzainei, banan-banan. Igaro berri den plangintzaldian, oro har, aipatu da lan handia egin dela eta Euskaltzaindiak ikusgarritasuna eta erreferentzialtasuna irabazi dituela, besteak beste, mendeurrenaren harira eginiko lanari eta eremu digitalean eginiko apustuari eta bestelakoei esker. Gabeziak edota eztabaidatu beharrekoak ere aipatu dira: argitalpenen arloa, *Euskera* agerkariaren kalitate-adierazleak eta indexazioa, funtzionamendua (euskaltzainen ekarpenen eta inplikazioaren nondik norakoa, osoko bilkurak eta abar). P. Zabaletak, aurrekoek gain, besteak beste, hizpide izan ditu hizkuntza-eskubideak jagoteko Akademiaren zeregina, Mendeurreneko batzorde suntsikorraren jarduna, literaturaren arloan dagoen hutsunea, Akademiaren egitekoak eta abar. Era berean, aurkeztutako txostenean, Lege-ekonomia batzordeari dagokionez, 2017an jarritako helburuak ez direla bete aipatu denez, azpimarratu du gaiari buruzko proposamena paratu duela eta euskaltzainei igorri diela 2020 urtearen bukaeran.

Euskaltzainek txostenari buruz adierazitako iritzien ondoren, iruzkinak edota oharra egiteko aldia zabaldu da apirilaren 19a arte. Idazkariordeak aipatu du euskaltzainei fitxa bat igorriko zaiela ekarpenak jaso eta kudeatu ahal izateko eta, eskatu da egin nahi diren ekarpenak formatu horren arabera egitea.

2. 2021-2024 aldirako lerro eta irizpide nagusiak.

Zuzendaritzak paratu duen bigarren txostenaren helburu nagusia plangintzaldi berrirako ardatzak zehaztea da. Gerora, ardatzok kontuan harturik, horien garapena batzordeek, lantaldeek, egitasmoek eta zerbitzuek 2021-2024 aldirako aurkeztu dituzten fitxetan etorri behar delako. Horrela, lau ardatz eta helburu estrategiko eta horiek bideratzeko bi lanabes aurkeztu dira, ondoko hauek, hain zuzen: zerbitzu bokazioa indartu eta proiektatzea, hizkuntza baliabideak digitalizatu eta tresnak garatzea, ezagutza transferitzea, nazioartekotzea, kudeaketa bikaintasunarekin lotzea eta Akademia modernizatzea.

Ardatzak eta lanabesak garatzeko egitekoak aipatzeaz batera, Iker eta Jagon sailetako arbolak, bai eta ardatz bakoitzeko eskema bana ere aurkeztu da. Eskema horien helburuak ondokoak dira: batzordeen, lantaldeen, egitasmoen eta zerbitzuen arteko estekadurak erraztea eta koordinazioa areagotzea; plan estrategikoa egituratzeko eta zehazteko lagungarri suertatzea, eta Akademiaren funtzionamendua hobetzea eta bizkortzea.

Aurkezpenaren ondoren, euskaltzainburuak hitza eman die euskaltzainei, banan-banan. Aurkeztutako plan estrategikoaren ardatzei buruz, garrantzi handiko kontuak aipatzen direla eta Akademiak, azken hamarkadan, egindako plan estrategikoen norabidean, beste urrats garrantzitsu bat dela azpimarratu da. Era berean nabarmendu dira, besteak beste: funtzionamendua bizkortzea eta Akademia modernizatzea; digitalizazioa areagotzearen garrantzia, eta horien artean, **Azkue e-Biblioteca eta Artxiboari** doakionez; “*ad intra*” Akademiaren altzoan egiten den ekoizpen zientifikoa bizkortzea eta, “*ad extra*”, ikusgarritasuna lantzea, bereziki, nazioartean; kudeaketa bikaintasunarekin lotzea; genero-diskriminazioari aurre egiteko konpromisoa eta abar. P. Zabaletak, aurreko zenbait puntu aipatzeaz batera, aditzera eman du araugintzari buruzko aipamenik ez dela ageri eta euskalgintzarekiko lankidetzaren hutsunea nabaritzen dituela.

Euskaltzainek txostenari buruz adierazitako iritzien ondoren, iruzkinak edota oharra egiteko aldia zabaldu da apirilaren 19a arte. Eskatu da egin nahi diren ekarpenak aurkeztu den formatuaren arabera egitea.

Esku artekoak.

Hurrengo Osoko bilkura Bilbon, Egoitzan, apirilaren 30ean, egingo da. Bertan, gaur aurkeztutako txostenei egin zaizkien ekarpenak, 2021-2024 aldiari dagokionez, Iker saileko batzordeen, lantaldeen eta egitasmoen fitxak aztertuko dira.

Azken ordukoak.

Ez da egon.

Eta bestelako aztergairik ez dela, Osoko bilkura bukatutzat eman da, 12:00etan.

Andres Urrutia,
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita,
Idazkaria

Osoko bilkura

Bilbon, Egoitzan, 2021eko apirilaren 30ean.

Batzar-agiria

Urrutia, Andres, euskaltzainburua,
Coyos, Jean-Baptiste, euskaltzainburuordea,
Arejita, Adolfo, idazkaria,
Urkia, Miriam, Iker sailburua,
González de Viñaspre, Roberto, diruzaina
Azkarate, Miren,
Iñigo, Andres,
Kaltzakorta, Jabier
Kintana, Xabier,
Oihartzabal, Beñat
Oñederra, Miren Lourdes,
Sagarna, Andoni,
Peillen, Txomin,
Rekalde, Paskual,
Uribarren, Patxi,
Videgain, Xarles eta
Zabaleta, Patxi.

Osa, Erramun, zegozkien gaietan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Sagrario Aleman, Aurelia Arkotxa, Jose Irazu “Bernardo Atxaga”, Andoni Sagarna, Patxi Salaberri, Ana Toledo eta Mikel Zalbide.

Ahalak: Sagrario Alemanek ahala Andres Iñigori; Aurelia Arkotxak ahala Miriam Urkiari; Jose Irazu “Bernardo Atxaga”k ahala Andres Urrutiari; Jabier Kaltzakortak ahala (iritsi bitartean) An-

dres Urrutiari; Andoni Sagarnak ahala Miriam Urkiari; Patxi Salaberrik ahala Andres Urrutiari; Mikel Zalbidek ahala Andres Urrutiari.

1. Ageriko bilkurako (2020-01-31) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz.

Oharrik ez da iritsi. A. Urrutiak ahoz oharrik egin nahi den galdetuta, inork ez du egin. Ondorioz, 2020ko urtarrilaren 31ko Ageriko bilkurako bilera-agiria onetsi da.

2. Osoko bilkurako (2021-02-26) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz.

Oharrik ez da iritsi. A. Urrutiak ahoz oharrik egin nahi den galdetuta, inork ez du egin. Ondorioz, 2021eko otsailaren 26ko Osoko bilkurako bilera-agiria onetsi da.

3. XXI. Barne-jardunaldiak (2021-03-26). Bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz.

Oharrik ez da iritsi. A. Urrutiak ahoz oharrik egin nahi den galdetuta, inork ez du egin. Ondorioz, 2021eko martxoaren 26ko XXI. Barne-jardunaldietako bilera-agiria onetsi da.

4. XI. Barne-jardunaldiak. 2017-2020 aldiko plangintzaren emaitza. Jasotako oharrak aztertu eta erabakiak hartu.

E. Osa idazkariordeak aditzera eman duenez, iruzkinak-eta egiteko irekitako al-dian, P. Zabaleta euskaltzainak oharrak egin ditu. A. Urrutia euskaltzainburuak bestelako oharrak egin nahi den galdetuta, ez da egin. Ondoren, hitza eman dio P. Zabaletari.

P. Zabaletak azaldu duenez, balantzeari eginiko emendakinak ez du helburu edo zentzu gehiegi, balantzearen inguruabarrean askotariko iritziak egon daitezkeelako. Nolanahi ere, Euskaltzaindiaren bigarren mendeurrena gogoan dela, Akademiak helburuetan, xedeetan, jokatzeko eta funtzionatzeko moldeetan aldaketa sakonak behar dituela azpimarratu du. Horrela, inkesta bat egiteko proposamena egin du, euskaldungoari galdetzeko zein iritzi daukan Euskaltzaindiak egindakoaz eta egin beharrekoaz.

A. Urrutia euskaltzainburuak aditzera eman duenez, Zuzendaritzak ez du une honetan halako inkesta baten beharrik ikusten. Era berean, gogorarazi du Donostian, Kursaal, 2011ko martxoaren 25ean eginiko XVII. Barne-jardunaldiak prestatzeko, Siadecok eginiko inkesta bat hartu zela oinarritzat. Harrezkero, Euskaltzaindiak al-daketa eta ekarpen esanguratsuak egin ditu (batzorde eta lantaldeen, egitasmoen, komunikazioaren, argitalpenen eta abarrekoen bidez). M. Azkaratek aipatu du plangintzaldian zehar inkesta bat egin daitekeela, egin aurretik zehazturik inkesta horren helburuak eta nondik norakoak.

A. Urrutiak P. Zabaletari galdetu dio ea proposamenari eusten dion eta gaia bo-toetara eraman nahi duen. Honek, aditzera eman du proposamenari eusten diola. A. Urrutiak Zuzendaritzak aurkeztutako **“2017-2020 aldiko plangintzaren emaitza”** onartzea eskatu du. Horrela, bozketa egin da Zuzendaritzak aurkeztutako txostena ala P. Zabaletak aurkeztutako proposamena onartzen den erabakitzeko. Emaitza hau izan da: Zuzendaritzak aurkeztutako txostena onartzearen alde, 17 boto; P. Zabaletak aurkeztutako proposamenaren alde, 2 boto eta 2 boto zuri.

5. XXI. Barne-jardunaldiak. 2021-2024 aldirako lerro eta irizpide nagusiak. Jasotako oharrak aztertu eta erabakiak hartu.

E. Osa idazkariordeak aditzera eman duenez, iruzkinak-eta egiteko irekitako al-dian, P. Zabaletak osoko zuzenketa aurkeztu du. Ekarpenari Arautegi berria

erantsi dio. Horri dagokionez, gogorarazi da Arautegia eta Barne-erregelak maiatzetik aurrera aztertuko direla, otsaileko Osoko bilkuran aurkeztu zen kronogramaren arabera. A. Urrutia euskaltzainburuak aurkeztutako emendakina azal dezan hitza eman dio P. Zabaletari. Zabaletak osoko zuzenketaren helburuak, jarraibideak eta horiek gauzatzeko bitartekoak azaldu ditu.

A. Urrutiak Zuzendaritzak prestaturiko “XXI. Barne-jardunaldiak. 2021-2024 aldirako lerro eta irizpide nagusiak” txostena onar dadin eskatu du. Horrela, bozketa egin da Zuzendaritzak aurkeztutako txostenaren eta P. Zabaletak aurkeztutako osoko zuzenketaren artean. Emaizta hauxe izan da: Zuzendaritzak aurkeztutako txostena onartzearen alde, 17 boto; P. Zabaletak aurkeztutako osoko zuzenketaren alde, berriaz, 2 boto, eta 2 boto zuri.

6. XXI. Barne-jardunaldiak. IKER saileko 2021-2024 aldirako planak aurkeztu.

Otsaileko Osoko bilkuran azaldutako kronograma kontuan hartuz, gaurko Osoko bilkuran, IKER saileko batzordeen, lantaldeen eta egitasmoen 2021-2024 aldirako planak eta batzordeen eta lantaldeen osaera aurkeztu dira. Halaber, otsailaren 19a bitartean irekitako aldian, X. Videgainek aurkeztutako Euskararen Herri Hizkeren Atlas (EHHA) eta P. Zabaletak aurkeztutako *Liztorra* egitasmoak ere aurkeztu dira. Amaitzeko, gaurkoan planak aurkeztuko direnez eta iruzkinak-eta egiteko maiatzaren 17a arteko aldia irekiko denez, oharrak egiteko fitxa banatuko da.

Azalpenak ematen hasi aurretik, A. Urrutia euskaltzainburuak aditzera eman du IKER saileko batzordeen, lantaldeen eta egitasmoen 2021-2024 aldirako planak eta batzordeen eta lantaldeen osaera batzordeen, lantaldeen eta egitasmoen arduradunekin adostu dituela Zuzendaritzak. Era berean, aditzera eman duenez, Euskal Hiztegi Historiko Etimologikoa (EHHE) egitasmoa dela eta, aurrerago aztertuko da zer egin egitasmoarekin. Beraz, oraingoz fitxarik ez da aurkeztuko. Nolanahi ere, EHHE egitasmoak ondutako argitalpenaren bertsio elektronikoa maiatzean aurkeztuko du Euskaltzaindiak.

Ondoren, aurkezpenak egin dira:

M. Urkia euskaltzainak hauexek aurkeztu ditu: Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak lantaldea; Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak egitasmoa; Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak batzorde ahaldun-

dua; Zientzia eta Teknika Hiztegia biltzeko egitasmoa; Orotariko Euskal Hiztegia egitasmoa.

M. Azkaratek Gramatika batzordearen 2021-2024 aldirako plana aurkeztu du.

A. Arejitak Euskararen Herri Hizkeren Atlasa / Ahozko Euskararen Thesaurus eta, X. Videgainek, Euskararen Herri Hizkeren Atlasa egitasmoen 2021-2024 aldirako planak aurkeztu dituzte.

R. González de Viñasprek hauexek aurkeztu ditu: Onomastika batzordea; Exonomastika batzordea; Euskal Corpus Onomastikoa egitasmoa; Gasteizko Toponimia egitasmoa.

Literaturaren arloan, E. Osak Euskal Literaturaren Antologia egitasmoa eta P. Zabaletak *Liztorra* egitasmoa aurkeztu dituzte.

M. L. Oñederrak Ahoskera batzordearen 2021-2024 aldirako plana aurkeztu du.

A. Urrutiak Morfosintaxiaren estandarizazioa batzorde ahaldunduaren 2021-2024 aldirako plana aurkeztu du.

Aurkezpenen ondoren, euskaltzainek galderak egiteko eta zenbait argibide emateko abagunea izan dute. Ondoren, oharrak, iruzkinak edo dena delakoak egiteko, maiatzaren 17a arteko aldia ireki da. Oharrak egiteko fitxa azaldu da.

7. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak batzorde ahaldunduaren oharrak (XXVI). Jasotako oharrak aztertu eta erabakiak hartu.

Aztergaia maiatzeko Osoko bilkurarako laga da.

8. Esku artekoak.

8.1. Lexikoaren Behatokiak 98.000.000 testu-hitz. M. Urkia Iker sailburuak aditzera eman duenez, Lexikoaren Behatokia 98.000.000 testu-hitz izatera iritsi da. Horrela, eguneraturiko bertsioa jadanik sarean dago.

8.2. Espainiako Sari Nazionalak. Zuzendaritzak epaimahaikoak proposatu ditu. Hona hemen:

PREMIO NACIONAL DE LAS LETRAS ESPAÑOLAS	Aleman Astitz, Sagrario Arejita Oñarte-Etxebarria, Adolfo
PREMIO NACIONAL DE LITERATURA (POESÍA)	López Gaseni, Jose Manuel Katixa Agirre Miguélez
PREMIO NACIONAL DE LITERATURA (POESÍA JOVEN "MIGUEL HERNÁNDEZ")	Zabala Artetxe, Juan Luis Jauregizar Ormaetxea, Amaia
PREMIO NACIONAL DE LITERATURA (LITERATURA INFANTIL Y JUVENIL)	Zubizarreta Dorronsoro, Patxi Goenaga Mendiola, Aizpea
PREMIO NACIONAL DE LITERATURA (NARRATIVA)	Azkarate Villar, Miren González de Viñaspre Gonzalo, Roberto
PREMIO NACIONAL DE LITERATURA (ENSAYO)	Billelabeitia Bengoa, Miren Gartzia Trujillo, Sebastián
PREMIO NACIONAL DE LITERATURA (LITERATURA DRAMÁTICA)	Fernández Iglesias, Arantzazu Rekalde Irigoien, Paskual
PREMIO NACIONAL A LA MEJOR TRADUCCIÓN	Etxebarria Iturrate, Arantza Giménez Bech, Jorge
PREMIO NACIONAL A LA OBRA DE UN TRADUCTOR	Etxebarria Iturrate, Arantza Giménez Bech, Jorge
PREMIO NACIONAL DE PERIODISMO CULTURAL	Ubeda Goikoetxea, Garbiñe Mendizabal Elordi, Iñaki

8.3. Hurrengo bilkura. Maiatzaren 28an, Iruñean, Nafarroako Parlamentuan izanen da. Nolanahi ere, izurritearen hedatzea saihesteko hartutako neurriek (tar-tean, Nafarroako Gobernuak eta Parlamentuak hartutakoek) ezinezko egin baleza-te, Zuzendaritzak aztertu eta beste toki batean antolatuko du Osoko bilkura.

8.4. Frantziako Asanblea Nazionalak Eskualdeko Hizkuntzen Ondarea Babes-teari eta Sustatzeari buruz onarturiko legea (kopia karpetan) eta aurkezturiko helegitea. Zuzendaritzak Jean-Louis Davanti testu labur bat presta dezan eskatu dio, hori ardatz hartuta Sustapen batzordeko buruarekin eta euskaltzainen ekarpe-nekin adierazpena onetsi da:

"EUSKALTZAINDIARENTZAT AURRERAPAUSSA DA FRANTZIAKO ASANBLEA NAZIONALAK ONARTU BERRI DUEN HIZKUNTZA GUTXITUEN ALDEKO LEGEA"

Era berean, kezkaz ikusten ditu Frantziako gobernuak prozesuan erakutsi duen jarraera hertsia eta, ildo beretik, Eskualdeko Hizkuntzen Ondarea Babesteari eta Sustatzeari buruzko Legearen kontra Frantziako Asanblea Nazionaleko hiruretan hogei diputatuk, Frantziako Kontseilu Konstituzionalean, aurkeztutako helegitea.

Eskualdeko Hizkuntzen Ondarea Babesteari eta Sustatzeari buruzko Legea 2021eko apirilaren 8an onartu du Frantziako Asanblea Nazionalek, Senatuak 2020ko abenduan onartu ondotik. Lege horrek eraberritu du orain dela hiruretan hogeita hamar urtetik hona indarrean egon den bidea.

Euskaltzaindiaren aburuz, onartutako legea urrats garrantzitsua da, besteak beste, hizkuntza gutxiagotuak biziberritzeko asmoz, hezkuntzan murgiltze eredua legeztatzen duelako; gizarte-ekimeneko eskola eta ikastolen finantzaketa sendotzen duelako; hizkuntza elebiduna eskaintzen ez duten udalerriek irakaskuntza elebidunaren finantzaketan parte hartu beharko dutelako; ele bietako seinaleztapen publikoa arautzen duelako; edo hizkuntza gutxiagotuen grafia partez aintzat hartzen duelako.

Izan ere, Euskaltzaindiak uste du Frantziak zor historikoa duela hiztunen elkarte gutxietekin, luzaroan baztertuak izan baitira, euskara, bretoiera, katalana, okzitaniera, korsikera eta bestelako hizkuntzak baliatzen dituzten herritarrak, Frantziako Errepublikak aitortutako pertsona guztien eskubideen berdintasuna urratuz. Ondorioz, Frantziako Legebiltzarrak onartutako legea urrats garrantzitsua da, baina ez da nahikoa hizkuntza gutxiagotuak normalizatzeko egin beharreko ahaleginean. Horrela, Euskaltzaindiak Frantziako agintariei dei egiten die hizkuntza gutxiagotuak babesteko eta biziberritzeko asmoz, nazioartean indarrean dauden arauak eta emaniko gomendioak bete edota berrets ditzaten, tartean, 1992ko Eskualdeetako eta Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Gutuna eta, 2013ko irailaren 11n, Europako Parlamentuak onetsitako Desagertzeko arriskuan dauden Europako hizkuntzei eta Europar Batasuneko hizkuntza-aniztasunari buruzko txostena.

Inguruabar horretan, Euskaltzaindiak kezkaz ikusten du Frantziako Asanblea Nazionaleko hiruretan hogei diputatuk, onartu berri den legearen irismena murrizteko asmoz, Frantziako Kontseilu Konstituzionalean aurkeztutako helegitea, kolokan jar eta muga baitezake, besteak beste, hizkuntza gutxiagotuak biziberritzeko ezinbestekoa den murgiltze eredua, Ipar Euskal Herrian, Okzitanian, Korsikan, Britainian eta abarretan. Ondorioz, Euskaltzaindiak bat egiten du hizkuntza gutxiagotuen, kulturen eta aniztasunaren alde lanean ari diren guztiekin, bereziki elkarte eta erakundeen ahaleginarekin, garrantzitsua baita elkartzea, indarrak batzea eta ahaleginak bizkortzea, hizkuntza gutxiagotuak aitzinatu, biziberritu eta normalizatu ahal izan daitezen".

Paul Molac Frantziako Asanblea Nazionaleko diputatu eta legearen bultzatzaileari eskerrak emanez eta, Euskaltzaindiak Euskal Konfederazioarekin batera, urrian, antolatu nahi duen jardunaldira gonbidatuz gutuna igortzea erabaki da Osoko bilkuran.

8.5. Euskaltzaindiaren Ipar Euskal Herriko Urteko biltzar nagusia. Apirilaren 8an egin zen. Biler horretan, 2020ko oroitzua, 2020ko urteko kontuak eta bulego berria onartu ziren. Bulegoa, A. Urrutia buruak, J. B. Coyos buruordeak eta J. L. Davant bigarren buruordeak eta idazkariak osatuko dute.

9. Azken ordukoak.

Henrike Knörr Borràs euskaltzaina hil zela gaur hamahiru urte betetzen direnez gero, Akademiaren izenean alargunari gutun bat igortzea erabaki da Osoko bilkuran.

Eta bestelako aztergairik ez dela, Osoko bilkura bukatutzat eman da, 12:30ean.

Andres Urrutia,
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita,
Idazkaria

Osoko bilkura

Iruñean, Nafarroako Parlamentuan, 2021eko maiatzaren 28an.

Batzar-agiria

Urrutia, Andres, euskaltzainburua,
Coyos, Jean-Baptiste, euskaltzainburuordea,
Arejita, Adolfo, idazkaria,
Urkia, Miriam, Iker sailburua,
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua,
Azkarate, Miren,
Iñigo, Andres,
Kintana, Xabier,
Oñederra, Miren Lourdes,
Peillen, Txomin,
Rekalde, Paskual,
Salaberri, Patxi
Uribarren, Patxi,
Videgain, Xarles eta
Zabaleta, Patxi.

Osa, Erramun eta
Zabaleta, Joseba, zegozkien gaitetan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Aurelia Arkotxa, Roberto González de Viñaspre, Jose Irazu “Bernardo Atxaga”, Jabier Kaltzakorta, Andoni Sagarna, Ana Toledo eta Mikel Zalbide.

Ahalak: Aurelia Arkotxak ahala Miriam Urkiari; Roberto González de Viñasprek ahala Andres Urrutiari; Jose Irazu “Bernardo Atxaga”k ahala Andres Urrutiari; Jabier Kaltzakortak ahala Andres Urru-

tiari; Andoni Sagarnak ahala Miriam Urkiari; Mikel Zalbidek ahala Andres Urrutiari.

Batzarra Iruñean, Nafarroako Parlamentuan egin da, 2021eko maiatzaren 28an, ostiralean, 10:00etan.

Bilkuraren aurretik Unai Uhalde Nafarroako Parlamentuko lehendakariak Euskaltzaindiaren Zuzendaritzako kideei harrera egin die, bere bulegoan. Ondoren, Uhalde lehendakariak Parlamentuaren osoko bilkuren aretoan hitza hartu eta euskaltzainak agurtu ditu. Egin duen mintzaldi laburrean, hizpide izan ditu euskararen ezagutza eta erabilera sustatzea, nafarren hizkuntza ere baden euskara normalizatzea eta Nafarroako Parlamentuaren eta Euskaltzaindiaren arteko harremanak lantzea.

Hasierako hitzen ondoren, A. Urrutia euskaltzainburuak euskaltzain guztiak agurtu eta etorririkoen zerrenda eta ahalak irakurri ditu. Quoruma badela egiaztatu ondoren, maiatzeko Osoko bilkurari hasiera eman zaio.

1. Osoko bilkurako (2021-04-30) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz.

E. Osak aditzera eman duenez, P. Zabaleta euskaltzainaren iruzkina jaso da. A. Urrutiak ahoz bestelako oharrrik egin nahi den galdetuta, ez da egin.

P. Zabaletak 8.4. aztergaiaren azken paragrafoa aldatzea eskatu du. Adostasunik egon ez denez, bozketa egin da aurkeztutako bilera-agiria bere horretan lagatzearen eta P. Zabaletak aurkeztutako iruzkinaren artean.

Emaitza haxe izan da: bilera agiria bere horretan lagatzearen alde, 16 boto; P. Zabaletak aurkeztutako zuzenketaren alde, 2 boto, eta 3 boto zuri. Ondorioz, 2021eko apirilaren 30eko bilera-agiria onetsi da. P. Salaberrik aditzera eman du ez zela bileran egon eta ez daukala bilera-agiriaren edukari buruzko irizpiderik, eta horretxegatik, boto zuria eman du.

2. XXI. Barne-jardunaldiak. IKER saileko 2021-2024 aldirako planak aurkeztu. Jasotako oharrak aztertu eta erabakiak hartu.

Apirilean iruzkinak egiteko irekitako aldian, M. Azkarate, P. Rekalde eta M. L. Oñederra euskaltzainek oharrak aurkeztu dituzte. P. Rekalderen oharrak linguistikoak direnez, guztiak onartu dira.

Ondoren, Iker saileko planak onetsi ala ez erabaki da aurkeztutako organigramaren arabera. Hiztegigintza alorrean, I.1 eta I.2 atalen aipamena eginez, M. L. Oñederrak aurkezturiko iruzkinean, Euskaltzaindiaren Hiztegian ahoskera (transkripzio eta audioak) txertatzeko moduan bilaketa aktibatzea iradoki du. M. Urkia Iker sailburuak plangintzaldian zehar kontuan hartuko dela aditzera eman du, betiere, horrek begiz jotako eta lehentasunezkoak diren Euskaltzaindiaren Hiztegiko lanak galgaten ez dituen neurrian. Ondorioz, Hiztegigintzako atal guztietako aldirako plangintzak eta batzordeen eta lantaldeen osaerak onetsi dira.

Segidan, Gramatika atalaren aldirako plana eta Gramatika batzordearen osaera onartu dira.

Dialektologiaren alorrean, M. Azkaratek, zailtasunak zailtasun, Zuzendaritzak aurkeztutako "EHHA/Ahozko Euskararen Thesaurus" eta X. Videgainek aurkeztutako "Euskararen Herri Hizkeren Atlas" egitasmoak uztartzeko ahalegina egin dadin iradoki du. A. Urrutiak azaldu duenez, Zuzendaritzak ez du ikusten bateratzeko aukerarik. Izan ere, Zuzendaritzak ez du ikusten bideragarritasunik Videgainek

aurkezturiko egitasmoan, ez barne-antolakuntzaren aldetik, ez eta diru baliabideen eta eduki akademikoaren aldetik ere. Zuzendaritzak uste du beste pauso bat eman behar dela eta EHHaren datuen ustiatzea lehenetsi behar dela. Horrek ez du kentzen X. Videgaini monografiaren bat edo egin dezan eskaintzeko aukera. Hortaz, Zuzendaritzak ahaleginak egingo ditu, Videgainek onartuz gero, monografiaren bidea adosten eta gauzatzen. Horrela, euskaltzainburuak X. Videgaini galdetu dio ea bere proposamenari eusten dion. X. Videgainek hitza hartu eta M. Azkarateri eskerrak eman dizkio bi egitasmoak uztartzeko eginiko proposamen eta ahaleginagatik. Era berean, txostena aurkeztu duela eta proposamenari heltzen diola aditzera eman du.

Horrela, bi bozketa egin dira. Alde batetik, "EHHA/Ahozko Euskararen Thesaurus" onartzeko ala ezesteko. Emaita haxe izan da: 16 boto alde, 2 kontra eta 3 boto zuri. Beste aldetik, X. Videgainek aurkeztutako "Euskararen Herri Hizkeren Atlas" egitasmoa onartzeko ala ezesteko. Emaita haxe izan da: 2 boto alde, 15 boto kontra eta 4 boto zuri. A. Urrutiak azaldu duenez, bozketako emaitzak gorabehera, Zuzendaritza prest dago hitz egiten jarraitzeko eta Zuzendaritzak proposatutakoaren bidetik adostasunaren bidea jorratzeko.

Onomastika ataleko 2021-2024 aldirako plangintzak onetsi dira.

Literaturaren arloan, "Euskal Literaturaren Antologia" egitasmoa onetsi da. P. Zabaletak aurkeztutako "Liztorra" egitasmoa dela eta, A. Urrutiak aditzera eman duenez, Zuzendaritzak ez du ikusten bideragarritasunik aurkezturiko egitasmoan, ez barne antolakuntzaren aldetik, ez eta diru baliabideen eta eduki akademikoaren aldetik ere. Aitzitik, Zuzendaritzak engaiamendua har dezake literaturan ari diren euskaltzain osoekin kontsultak eginez, euskal literaturaren sorkuntzaren inguruko gunea eratu eta bestelako ekimena sortzeko epe ertainean. P. Zabaletari proposamenari eutsi nahi dion galdetuta, horrek eutsi egiten diola aditzera eman du. Ondorioz, proposamena onartzen den ala ezesten den jakiteko bozketa egin da. Emaita haxe izan da: aurkeztutakoaren alde 3 boto, kontra 16 boto eta 2 boto zuri.

Iker sailarekin amaitzeko, Fonetika eta Fonologia atalaren aldirako planak eta batzordearen osaerak onartu dira, bai eta Morfosintaxiaren atalean, morfosintaxiaren estandarizazioari buruzko aldiko plana eta egitasmoa garatzeko batzorde ahaldunduaren osaera ere.

3. XXI. Barne-jardunaldiak. Jagon saila, Egiturazko batzordeak eta egitasmoak (Zuzendaritzari atxikiak) eta zerbitzuak. 2021-2024 aldirako planak. Aurkeztu.

Jagon saileko Hizkuntza Kalitatearen Behatokia batzordearen, Euskalkien lantaldearen, Sustapen batzordearen eta Joanes Etxeberri egitasmoaren aldirako planak aurkeztu dituzte P. Rekaldek, P. Uribarrenek, S. Alemanek eta E. Osak, hurrenez hurren.

Egiturazko batzordeak eta egitasmoak (Zuzendaritzari atxikiak), berriz, A. Urrutia azaldu ditu: Argitalpen batzordea, *Euskera* agerkariaren Idazketa kontseilua eta Azkue Biblioteka eta Artxiboa batzordea; eta M. Urkiak, Informazio eta Komunikazioaren teknologiak batzordea.

Zerbitzuen ataleko planak honako hauek aurkeztu dituzte: J. Zabaleta kudeatzaileak (Egoitza, Ikerguneak eta ordezkariak, Kudeaketa ekonomikoa), E. Osak (Idazkaritza eta kudeaketa akademikoa, eta Zerbitzu teknikoak), P. Rekaldek (HIZBEA eta Jagonet) eta J. B. Coyosek (Euskara Eskuz Esku).

Aurkezpenen ondoren, galderak egiteko txanda ireki da. Orobat, euskaltzainek adierazi dute zaila dela berehalakoan galdera zehatzak egitea eta dokumentazioa aztertzeko denbora behar dutela. M. Azkaratek EBE batzorde suntsikor izatetik egiturazko batzorde izatera igarotzeko arrazoiez galdetu du. Horri dagokionez, aipatu da hala egitea komeni dela batzorde suntsikorrak eginiko lana eta aldian-aldian *Euskara Batuaren Eskuliburuan* (EBE) egin behar izaten diren eguneratzeak kontuan hartuz (une honetan, EBEren laugarren argitaraldia ari da prestatzen Euskaltzaindia). M. Urkiak, bestetik, esan du Euskalkien lantaldeak jorratutako hitz-zerrendak *Euskaltzaindiaren Hiztegia*n jasotzeko ahaleginak indartu behar direla. Era berean, HIZBEA dela eta, esan du garrantzitsua dela erabiltzen diren irizpideak banatzea, jakitea eta denon artean bideratzea. P. Zabaletak, Onomastikaren eremua aipatuz, Euskal Herritik haragoko lankidetzarako aukerez galdetu du. Azken horri gagozkiola, Onomastika zerbitzura kanpotik datozen kontsulten berri eman du P. Rekaldek. Era berean, besteak beste, Frantziako eta Espainiako IGN erakundeekin izaniko lankidetzara ere aipatu du.

Aurkezpenaren ondoren, iruzkinak edota oharra egiteko aldia ireki da, ekainaren 14a arte, hain zuzen.

4. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak. Batzorde ahaldunduaren oharra (XXVI). Jasotako oharra aztertu eta erabakiak hartu.

Gaia trenkatzeko denbora nahikorik ez dagoenez gero, aztergaia datorren Osoko bilkurarako laga da.

5. Esku artekoak:

5.1. Gorka Aulestia ohorezko euskaltzainaren heriotzaren berri. 88 urte zituela, maiatzaren 10ean hil zen Gorka Aulestia ohorezko euskaltzaina. Ondarroan jaio zen, 1932ko abenduaren 11n. Euskal Ikasketetan doktorea (Nevadako Unibertsitatea), Deustuko Unibertsitateko irakasle izatetik erretiroa hartuta zegoen. Euskaltzain urgazle izendatua 1996ko martxoaren 29an, eta ohorezko 2010eko urtarrilaren 29an. Euskaltzaindian, Literatura Ikerketa batzordean egin zuen lan, batez ere, 1991tik aurrera. G. Aulestiaren familiari doluminak adieraztea erabaki da Osoko bilkuran.

5.2. Euskararen Hiztegi Historiko-Etimologikoa sarean. 2019an paperean argitaratu zen hiztegia linean jarri du Euskaltzaindiak maiatzaren 21ean, beraz, Euskaltzaindiaren webgunearen bidez eduki guztiak kontsulta daitezke. Online bertsioaren helburu nagusiak hauek dira: EHHeren egitura eta filosofiari eustea; hiztegiaren eduki osoa eskaintzea; kontsulta bideak erraztea; eta bilaketa erraza eta laguntzak eskaintzea.

5.3. Euskera, 2019,2-2. kalean. Mendeurrenako “Ahoskera jardunaldia” eta Euskal Hiztegi Historiko-Etimologikoaren aurkezpen jardunaldia jasotzen ditu. Honenbestez, lau argitalpen kaleratu dira Mendeurrenarekin lotutako gaiekin:

Euskara Batua eta Ipar Euskal Herria (1964-2018). Bilduma: Jagon 19. Argitarazlea: Jean-Baptiste Coyos.

Hizkuntza gutxiagotuak jagon. Euskaraz bizi. Bilduma: Jagon 21. Argitarazlea: Sagrario Aleman - Jean-Baptiste Coyos.

Euskal Onomastika aplikatua XXI. mendean. Bilduma: Iker 39. Argitarazlea: Roberto González de Viñaspre.

Euskera 2019,2-2 (GAI BEREZIA: Euskaltzaindiaren mendeurrena):

- Ahoskera jardunaldia: Argitarazlea: Miren Lourdes Oñederra

- *Euskal Hiztegi Historiko-Etimologikoaren aurkezpen jardunaldia: Argitarazleak: Joseba Andoni Lakarra - Julen Manterola.*

5.4. Baionako manifestaziora hurreratzeko Zuzendaritzaren deia. Euskaltzaindiaren Zuzendaritzak bihar, Baionan, 16:00etan, Lauga gelatik abiatuko den manifestaziora hurreratzeko deia egin du. J. B. Coyos Ipar Euskal Herriko ordezkariak xehetasunak eman ditu.

5.5. Hurrengo bilkura. Ekainaren 25ean, Baionan, Herriko Etxean egingo da Osoko bilkura 10:00etatik aurrera. Horrela, XXI. Barne-jardunaldiak direla eta, ekaineko Osoko bilkuran:

- Jagon Saileko, Egiturazko batzorde eta egitasmoetako (Zuzendaritzari atxikiak) eta zerbitzuetako planei eginiko oharrak aztertu eta erabakiko dira.
- Era berean, ekaineko Osoko bilkuran, Arautegiari eginiko iruzkinak aztertu eta erabakiko dira eta Barne-erregelari eginiko oharrak aurkeztuko dira, uztailean aztertu eta erabaki daitezten. 2021eko martxoaren 1ean Arautegiari eginiko iruzkinak euskaltzainei banatu zitzaizkien. Norbaitek berriz bidaltzea nahi izanez gero, idazkariordeari mezua bidali eta igorriko zaizkio.

6. Azken ordukoak.

6.1. Nafarroako Gobernuak Karlos III.aren Gurutzea eman dio Patxi Salaberri euskaltzainari. Hizkuntzalaritzaren arloan egin duen ikerketa-lan zabalagatik eman dio gurutzea Nafarroako Gobernuak. Osoko bilkuraren izenean, zorionak eman zaizkio P. Salaberriri.

Eta bestelako aztergairik ez dela, Osoko bilkura bukatutzat eman da, 12:30ean.

Andres Urrutia,
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita,
Idazkaria

Osoko bilkura

Baionan, Herriko Etxean, 2021eko ekainaren 25an

Batzar-agiria

Urrutia, Andres, euskaltzainburua,
Coyos, Jean-Baptiste, euskaltzainburuordea,
Arejita, Adolfo, idazkaria,
Urkia, Miriam, Iker sailburua,
González de Viñaspre, Roberto, diruzaina
Azkarate, Miren,
Iñigo, Andres,
Kaltzakorta, Jabier,
Kintana, Xabier,
Oñederra, Miren Lourdes,
Peillen, Txomin,
Rekalde, Paskual,
Uribarren, Patxi,
Videgain, Xarles eta
Zabaleta, Patxi.

Osa, Erramun, zegozkien gaietan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Sagra-
rio Aleman, Jagon sailburua; Aurelia
Arkotxa; Jean-Louis Davant; Jose Irazu
“Bernardo Atxaga”; Beñat Oihartzabal;
Andoni Sagarna, Patxi Salaberri eta Mi-
kel Zalbide.

Ahalak: Sagra-rio Alemanek ahala An-
dres Iñigori; Aurelia Arkotxak ahala
Miriam Urkiari; Jose Irazu “Bernardo
Atxaga”k ahala Andres Urrutiari; Ando-
ni Sagarnak ahala Miriam Urkiari; Patxi

Salaberri ahala Andres Urrutiari; Mikel
Zalbidek ahala Andres Urrutiari

Batzarra Baionan, Herriko Etxean, egin
da, 2021eko ekainaren 25ean, ostiralean,
10:00etan.

Bilkuraren aurretik, Xabier Parrilla
Etxart Baionako Herriko Etxeko zine-
gotziak eta Herriko Etxean hizkuntza
politikaz arduratzen denak euskaltzainak
agurtu ditu eta harrera egin die.

Hasierako hitzen ondoren, A. Urrutia
euskaltzainburuak euskaltzain guztiak
agurtu eta etorririkoen zerrenda eta aha-
lak irakurri ditu. Quoruma badela egiaz-
tatu ondoren, ekaineko Osoko bilkurari
hasiera eman zaio.

1. Osoko bilkurako (2021-05-28) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz.

E. Osak aditzera eman duenez, X. Videgain eta P. Zabaleta euskaltzainen iruzkinak jaso dira. A. Urrutiak ahoz bestelako oharrak egin nahi den galdetuta, ez da egin.

X. Videgainek batzar-agiriaren hainbat idatz-zatiren gaineko bost ohar egin ditu. Bestetik, P. Zabaletak, 3. orrialdean, literaturaren arloan ageri den “eduki akademikoaren” ezabatzea eskatu du. Adostasunik egon ez denez, bozketa egin da aurkeztutako bilera-agiria bere horretan onartzen den erabakitzeko

Emaitza hauxe izan da: bilera agiria bere horretan lagatzearen alde, 15 boto; kontra, 3 boto, eta 3 boto zuri. Ondorioz, 2021eko maiatzaren 28ko bilera-agiria onetsi da.

2. XXI. Barne-jardunaldiak. Jagon saila, Egiturazko batzordeak eta egitasmoak (Zuzendaritzari atxikiak) eta zerbitzuak. 2021-2024 aldirako planak. Jasotako oharrak aztertu eta erabakiak hartu.

Maiatzean iruzkinak egiteko irekitako aldian, M. Azkarate eta P. Zabaleta euskaltzainek oharrak aurkeztu dituzte. Aztergaia bideratzeko, 2021eko maiatzaren 28ko Osoko bilkuran aurkeztutako organigrama erabili da.

Horrela, Jagon Sailean, P. Zabaletak proposatu du Hizkuntzaren Kalitatearen Behatokia (HIZBEA) batzordea eta horrekin lotutako zerbitzuak bertan behera uztea. Adostasunik egon ez denez, bozketa egin da. Emaitza hauxe izan da: HIZBEA mantentzearen alde 18 boto, 2 kontra eta 1 zuri.

Euskalkien lantaldeak, Sustapen batzordeak eta Joanes Etxeberri egitasmoak (*Euskararen Historia Soziala*) aldirako aurkezturiko plangintzek oharrak jaso ez dutenez, dauden-daudenean onetsi dira.

Zuzendaritzari atxikitako egiturazko batzordeei eta egitasmoei dagokienez, P. Zabaletak proposatu du Argitalpen Batzordeak eta *Euskera* agerkariaren Idazketa batzordeak bat egitea. M. Azkaratek hitza hartu eta aditzera eman du bere garaian nahita egin zela bereizketa hori, besteak beste, *Euskera* agerkariak aldizkari zientifikoaren eremuan onarpena eta aitortza eskuratzeko. A. Urrutiak P. Zabaletari galdetu dio bere proposamenari eusten dion. P. Zabaletak eusten diola erantzun du. Ondorioz, bi batzordeei eusten ote zaien erabakitzeko bozketa egin da. Emaitza hauxe izan da: dauden moduan uztearen alde 19 boto eta 2 kontra.

Euskara Batuaren Eskuliburua (EBE) batzordea egiturazko batzordeetatik atera eta Iker edo Jagon Sailean koka dadin proposatu du M. Azkaratek. P. Zabaletak, aldiz, EBE batzordea desagitea proposatu du. A. Urrutiak azaldu duenez, EBE batzordeak badauka lotura batzorde, lantalde, egitasmo eta zerbitzu guztiekin; horrexegatik dago Egiturazko batzorde eta egitasmoen artean. Adostasunik egon ez denez, EBE batzordea dagoen atalean mantentzen den erabakitzeko bozketa egin da. Emaita haxe izan da: alde 16 boto, 3 kontra eta 2 zuri.

Azkue Biblioteka eta Artxiboa batzordea dela eta, aldirako aurkeztutako plangintza onartzen den jakiteko bozketa egin da. Emaita haxe izan da: alde 18 boto, 2 kontra eta 1 zuri. Era berean, P. Zabaletak aurkeztutako Euskarazko Euskarritegia egitasmoa onartzen den jakiteko eginiko bozketaren emaitza haxe izan da: 2 alde, 13 kontra eta 6 zuri.

Informazio eta Komunikazioaren Teknologia batzordea dela eta, P. Zabaletak esan du gai teknikoa dela eta beste era batera bidera daitekeela eta, orobat, desegin dadila eskatu du. A. Urrutiak gogorarazi du 2021-2024 aldirako proposatutako eta Osoko bilkurak onetsitako Plan Estrategikoaren ardatzen artean, digitalizazioa indartzea jaso dela, beraz, ez dela arrazoizkoa batzordea desagitea, are gutxiago etorkizun hurbilean halako apustu estrategiko sendoa egin nahi denean. P. Zabaletak bere proposamenari eusten diola aditzera eman duenez, batzordeari heltzen zaion jakiteko bozketa egin da. Emaita haxe izan da: mantentzearen alde 18 boto, 2 kontra eta 1 zuri.

Zerbitzuen atalean, zerbitzu orokorrekin, hizkuntzaren kalitatearekin eta zerbitzu teknikoekiko lotura duten aldiko plangintzek iruzkinik jaso ez dutenez, guztiak onetsi dira.

Maiatzeko Osoko bilkuran aurkeztutako organigrama aztertu ondoren, P. Zabaletak egin dituen beste hiru proposamen aztertu dira: Lege eta Ekonomia batzordea mantentzea, Corpus batzordea mantentzea eta Hizkuntza Eskubideen batzordea eratzea. Lehenbizikoari dagokionez, bozketaren emaitza haxe izan da: mantentzearen alde 2 boto, kontra 14 eta 5 zuri. Bigarrenari dagokionez, emaitza haxe izan da: mantentzearen alde 3 boto, kontra 14 eta 4 zuri. Azken proposamenari dagokionez, emaitza haxe izan da: sortzearen alde 2 boto, kontra 17 eta 2 zuri.

Horrenbestez, Iker eta Jagon sailtako, egiturazko batzorde eta egitasmoetako eta zerbitzuetako 2021-2024 aldiko planak aztertze eta onesteko/ezesteko prozesua amaitutzat eman da.

3. XXI. Barne-jardunaldiak. Euskaltzaindiaren Arautegiari aurkeztutako ohar- rrak aztertu eta erabakiak hartu.

M. Azkaratek, P. Zabaletak eta Zuzendaritzak oharra aurkeztu dituzte. M. Azkaratek Arautegia orraztea eta *Euskaltzaindiaren Hiztegiaren* arabera egokitzea proposatu du. Zuzendaritzak adierazi du M. Azkaratek iradokitakoarekin bat egiten duela, Arautegiaren euskarazko edukiari eustearekin eta HIZBEAren eskutik kalitatezko hizkuntza-orraketa egitearekin eta, gerora, Osoko bilkurari horren berri ematea proposatu du. P. Zabaletak indarrean dagoen Arautegiari osoko zuzenketa aurkeztu dio.

M. Azkaratek aditzera eman du Arautegia berritzen hasteak denbora luzea eskatuko lukeela eta ez duela merezi. Era berean, aditzera eman duenez, P. Zabaletaren zenbait proposamen Barne-erregelatan txerta daitezke, horretarako Arautegia ukitzen ibili gabe. A. Urrutiak adierazi du 1976ko Estatutuak gaztelaniaz onetsi eta argitara eman zirela Estatuko Aldizkari Ofizialean, beraz, euskarazko bertsioa jatorrizkoaren itzulpena besterik ez da, gabeziak dituen eta, ondorioz, aparteko arazorik gabe egunera daitekeena. Ondorioz, Zuzendaritzak egokitzen jo du M. Azkarateren proposamena eta, bidenabar, ez du beharrezko ikusten Arautegia aldatzea. Izan ere, plan estrategikoan onartu direnak bideratzeko, nahikoa izan daiteke Barne-erregelatan aldaketak egitea.

Bestalde, P. Zabaletak eginiko osoko zuzenketaren zenbait atal Barne-erregelatan txertatzeko eginiko proposamena dela eta, gogora ekarri da otsaileko Osoko bilkuran onarturiko prozedura. Arautegia osorik berritzeko erabakia hartuko balitz, Barne-erregelen buruzko puntua geroratu eta Barne-erregelak berritzeko prozesua ireki beharko litzateke. Beraz, orain ardatz berri batzuen arabera Arautegia berri nahi den erabaki behar da eta erabakitako prozeduratik kanpo geratzen da orain Arautegiko zenbait atal Barne-erregelatan sartzeko saiakera, eztabaida hasierako puntura eramatea ekarriko lukeelako.

Horrela, P. Zabaletak aurkeztutako Osoko zuzenketaren edo M. Azkaratek eta Zuzendaritzak eginiko proposamenen artean erabakitzeko bozketa egin da. Emaitza hauxe izan da: lehenengo aukeraren alde 2 boto eta bigarren aukeraren alde 19

boto. P. Zabaletak Zuzendaritzak aurkeztutako proposamenaren kontra daudenen botoak kontatzeko eskatu du; kontra jasotako botoak 2 izan dira.

4. XXI. Barne-jardunaldiak. Euskaltzaindiaren Barne-erregelak. Aurkeztu.

M. Azkaratek eta Zuzendaritzak Barne-erregelei eginiko oharrak eta iruzkinak azaldu ditu E. Osa idazkariordeak. M. Azkaratek eginiko oharrak 2013ko bertsioa eta xedapenen hurrenkera kontuan hartuta egin dira; beraz, Idazkaritzak, edukia aldatu gabe, 2017ko bertsiora eta xedapenen hurrenkerara egokitu ditu. Aurkeztu den dokumentuak hiru zutabe ditu. Alde batetik, indarrean dagoen testua. Beste alde batetik, aldaketaren arrazoia, halakorik aditzera eman denean. Eta azkenik, proposatutako testu berria. Gainera, dokumentuaren bukaeran, ukitutako artikuluen zenbakiak jaso dira taula batean.

Aurkezpeneen ondoren, gaurko Osoko bilkuran aurkeztu diren xedapenei oharrrak egiteko aldia ireki da uztailaren 16a arte. Horretarako, Idazkaritzak hiru dokumentu igorriko dizkie euskaltzainei datorren astelehenean. Alde batetik, gaur aurkeztutako iruzkinak, euskarri digitalean. Beste aldetik, 2017ko Barne-erregelak. Azkenik, iruzkinak egin ahal izateko fitxa.

5. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak. Batzorde ahaldunduen oharrak (XXVI). Jasotako oharrak aztertu eta erabakiak hartu.

X. Videgainek, P. Zabaletak eta A. Urrutiak egindako oharrak aztertu eta erabakiak hartu dira. *aho* sarrerako 1. adierako definizioa aldatzeko eskatu zuen P. Zabaletak, baina ez da beharrik ikusi eta bere horretan utzi da. *aho(-)artatzaile* formari *Ipar* marka jartzea onartu da, eta P. Zabaletak eskatu zuen *hortzlari* (*horzlari*) forma, ia erabilerarik ez daukana, ez da oraingoz jasoko. *bullying* forma zerrendatik erretiratzeko onartu da, jatorrian duen adiera eta euskaraz hartu duena ez datozelako bat, eta aski izan daitezkeelako *eskola(-)jazarpen* eta *eskolako jazarpen* arautuak eta gardeenak. P. Zabaletak *guraso* sarreraren *gurasobakar* gehitzeko egindako eskaera onartu da, eta horrekin batera erabiliagoa den *guraso bakarreko* azpisarrerara ere ontzat eman da. *jabari* sarrerako definizioa moldatu egin da datu berrien argitan, eta hala geratu da: ‘Gauza gorpuzdun bat edukitzeko titulartasunak ematen duen ahala’. *subrogatu* eta *subrogazio* sarreretako definizioak aldatzeko eskatu du P. Zabaletak, baina

eztabaidaren ondoren, bere proposamena erretiratu du. Beraz, lantaldeak proposatu duena bere horretan onartu da. Azkenik, *emantzipatu* eta *emantzipazio* sarreraren definizioa moldatzeko eskatu zuen P. Zabaletak, baina A. Urrutiak jakinarazi du lege berri bat badagoela eta horren arabera berrikusi beharko dela proposamena. Erabakia, beraz, irailerako utzi da.

Esku artekoak.

6.1. Hurrengo bilkurak. Hona hemen:

Uztailaren 15ean, “Euskararen erabilera normalizatzeko Legearen 40. urtearen atarian” izenburua daraman mintegia/jardunaldia egingo da. Mintegia Sabino Arana Fundazioaren eta Euskaltzaindiaren (Sustapen batzordea) arteko lankidetzaren emaitza da.

Uztailaren 23an, Donostian, Luis Villasante Euskararen Ikergunean egingo da uztailako Osoko bilkura, 10:00etatik aurrera.

6.2. P. Zabaletak aurkeztutako erabaki proposamena.

Batzar-deian ez badator ere, P. Zabaletak Osoko bilkurak aztertzeko eta, ondo ikusiz gero, onartzeko erabaki proposamena aurkeztu du. Hauxe: “Euskaltzaindiak bere atxikimendua eta onespina ematen dio Euskararen Gizarte Erakundearen Kontseiluak eta, aldi berean, euskalgintzako 100 eragilek onartutako Batuz Aldatu agiriari”.

A. Urrutia euskaltzainburuak gogora ekarri du inoiz etorri izan direla horrelakoak Euskaltzaindiara eta, horrelakoetan, Akademiak bere bidea egin duela, testuak idazten parte hartu duenean edo lankidetzan egin direnean sinatuz eta aurkeztuz. Horrela, Zuzendaritzak Kontseiluari igorritako erantzuna irakurri du: “Euskaltzaindiaren ibilbidean ohiko jarraibidea da adierazpenak izenpetzen ez ibiltzea, ezpada, Euskaltzaindiak berak paraturiko adierazpenen edo bera partaiden ekimenetatik eratorritakoak direla. Beraz, orain arteko bideari lotuko zaio Euskaltzaindia. Nolanahi ere, Euskararen Akademiak begi onez ikusten du euskararen biziberritzearen alde antolatzen edo abian jartzen den ekimen oro, hizpide darabilguna ere bai”. Ondorioz, orain arteko bideari eustea proposatu du.

Ondoren, euskaltzainei iritzia eskatu zaie. Gehien-gehienek iritzia izan da Euskaltzaindiak orain arteko bideari, **hots, bere bide propioari eutsi behar diola**, aldi-aldi aurkeztu zaizkion manifestuak eta halakoak eztabaidatzen aritu gabe.

Hori ikusita, inor seinalatua eta deseroso senti ez dadin, euskaltzainburuak bozketarik ez egitea erabaki du.

7. Azken ordukoak.

Ez da egon.

Eta bestelako aztergairik ez dela, Osoko bilkura bukatutzat eman da, 12:45 direnean.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Adolfo Arejita,
idazkaria

Osoko bilkura

Donostian, Luis Villasante Euskararen Ikergunean.

2021eko uztailaren 23an

Batzar-agiria.

Urrutia, Andres, euskaltzainburua,
Coyos, Jean-Baptiste, euskaltzainburuordea,
Arejita, Adolfo, idazkaria,
Urkia, Miriam, Iker sailburua,
González de Viñaspre, Roberto, diruzaina,
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua,
Azkarate, Miren,
Iñigo, Andres,
Kintana, Xabier,
Oñederra, Miren Lourdes,
Peillen, Txomin,
Rekalde, Paskual,
Salaberri, Patxi,
Toledo, Ana,
Uribarren, Patxi,
Videgain, Xarles eta
Zabaleta, Patxi.

Mujika, Alfontso, Osa, Erramun eta
Zabaleta, Joseba, zegozkien gaitan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Aurelia
Arkotxa; Jose Irazu “Bernardo Atxaga”;
Jabier Kaltzakorta; Andoni Sagarna eta
Mikel Zalbide.

Ahalak: Adolfo Arejitak ahala Andres
Urrutiari (iritsi bitartean); Aurelia Ar-
kotxak ahala Miriam Urkiari; Jose Irazu
“Bernardo Atxaga”k ahala Andres Urru-
tiari; Jabier Kaltzakortak ahala Andres

Urrutiari; Andoni Sagarnak ahala Mi-
riam Urkiari; Mikel Zalbidek ahala An-
dres Urrutiari.

Batzarra Donostian, Luis Villasante
Euskararen Ikergunean, egin da, 2021eko
uztailaren 23an, ostiralean, 10:00etan.

A. Urrutia euskaltzainburuak euskaltzain
guztiak agurtu eta etorririkoen zerrenda
eta ahalak irakurri ditu. Quoruma badela
egiaztatu ondoren, uztailleko Osoko bilku-
rari hasiera eman zaio.

1. Osoko bilkurako (2021-06-25) bile- ra-agiria onestea, hala erabakiko balitz.

E. Osak aditzera eman duenez, X. Vide-
gain eta P. Zabaleta euskaltzainen iruzki-
nak jaso dira. A. Urrutiak ahoz bestelako
oharrik egin nahi den galdetuta, ez da
egin.

X. Videgainek batzar-agiriaren bi
idatz-zatiren gaineko ohar bana egin du.
Bestetik, P. Zabaletak, 6.2. puntuaren
azken paragrafoa beste batez ordezkia da-
din proposatu du. X. Videgainen bigarren
oharrak “orain arteko bideari, hots, bere
bide propioari” gehitzeko eginiko irado-
kizuna Osoko bilkuraren behin-behineko

bilera-agiri proposamenari gehituta, bilera-agiria onartzeko bozketa egin da.

Emaiza haxe izan da: onartzearen alde 17 boto, kontra 1 eta 4 zuri. Ondorioz, 2021eko ekainaren 25eko bilera-agiria onetsi da.

2. XXI. Barne-jardunaldiak. Euskaltzaindiaren Barne-erregelak. Jasotako ohar- rrak aztertu eta erabakiak hartu.

Ekainean, iruzkinak egiteko irekitako aldian, P. Rekalde, M. L. Oñederra eta P. Zabaleta euskaltzainek oharra aurkeztu dituzte. Horrela, hiru dokumentu banatu dira Osoko bilkuran. Alde batetik, P. Rekalderen oharra jasotzen dituen. Iruzkina linguistikoak dira, beraz, Barne-jardunaldiak amaitzean, Barne-erregelak osorik orraztu behar direnez, orduan hartuko dira kontuan. Beste aldetik, Zuzendaritzak, M. Azkaratek eta M. L. Oñederrak aurkeztutako iruzkinak eta P. Zabaletaren zenbait ohar/proposamen barruratzen dituen. Azkenik, P. Zabaletaren zenbait iruzkin jasotzen dituen. Azken horrek ez dauka 2021eko ekainaren 25ean Barne-erregela buruz aurkeztutako iruzkinekin loturarik, beraz, aparte jaso dira. Horrela, bigarren dokumentuan jasotako oharra eta iruzkinak aztertu dira Osoko bilkuran.

1.6. xedapenari inork ez dio oharrik egin, beraz, onetsi da.

3. artikulua dela eta, Zuzendaritzak proposatutako “Emerituen kasuan ez da mugarik izango” bozkatu da. Emaiza haxe izan da: 19 boto alde, 2 kontra eta 1 zuri.

4.1. artikulua dela eta, bi proposamen izan dira, Zuzendaritzak eta P. Zabaletak aurkeztutakoak. Adostasunik egon ez denez, Zuzendaritzak proposatutakoa onartzen den bozkatu da. Emaiza haxe izan da: 18 boto alde, 2 kontra eta 2 zuri.

Zuzendaritzak 4.2. xedapenean proposatutako aldaketak oharrik ez duenez jaso, onetsi da. Beste horrenbeste gertatu da 4.3. xedapenarekin.

Xedapen berri bat (Barne-erregelatan 4.4. xedapena izango dena) gehitzeko Zuzendaritzak eginiko iruzkinari M. L. Oñederrak zuzenketa aurkeztu dio. Azkenean, Zuzendaritzak aurkeztutako testuari “sustatuko” hitza gehitzea onartu du. Xedapena gutxitxo dela iritzita, P. Zabaletak bozketa egin dadin eskatu du. Emaiza haxe izan da: xedapenaren alde 19 boto, 2 kontra eta 1 zuri.

5.3. artikulua dela eta, bi proposamen izan dira, Zuzendaritzarenak eta P. Zabalearenak. Adostasunik egon ez denez, Zuzendaritzak eginiko proposamena onartzen den bozketa egin da. Emaita haxe izan da: 16 boto alde, 2 kontra eta 4 zuri.

7.5. xedapenean, M. Azkaratek Akademiaren ezaugarri-txartela erabili ahal izateari buruz eginiko galderaren harira, Zuzendaritzak gaia aztertzeko eta proposamena egiteko engaiamendua hartu du.

13.2 xedapena dela eta, bi proposamen izan dira, Zuzendaritzak eta P. Zabaletak eginikoak. Adostasunik egon ez denez, 13.2. xedapenari Zuzendaritzak proposatutako “Berrautapena egin daiteke elkarren segidako beste bi agintalditan” esaldia gehitzeko bozketa egin da. Emaita haxe izan da: 19 boto alde, 2 kontra eta 1 zuri.

Karguak berritzea dela eta, 13.4. xedapenari M. Azkaratek eginiko iruzkina erretiratu du eta aditzera eman du Zuzendaritzak aurkeztutakoarekin bat egiten duela. P. Zabaletak Zuzendaritzak eginiko proposamena ezabatzea proposatu du. Adostasunik egon ez denez, bozketa egin da. Emaita haxe izan da: 18 boto alde eta 4 kontra.

14. artikulua dela eta, M. Azkaratek eginiko oharra erretiratu du egileak berak. Izan ere, 2013ko Barne-erregelen bertsioa kontuan hartuz egin zuen.

14.9. artikulua dela eta, bi ohar jaso dira, Zuzendaritzak eta M. L. Oñederrak eginikoak. M. L. Oñederrak berea erretiratzea erabaki du eta, egoerak hala eskatzen duenean, erabaki da gaurko bilera-agirian jasotzea Osoko bilkurak online ere egin daitezkeela.

17.1. eta 17.4. xedapenek oharrik jaso ez dutenez, onetsi dira.

33.4. xedapena dela eta, bi ohar egin dira, Zuzendaritzak eta M. L. Oñederrak aurkeztutakoak, baina M. L. Oñederrak berea erretiratu eta Zuzendaritzak aurkeztutakoa onesten duela aditzera eman du.

56. artikulua dela eta, bi proposamen izan dira, Zuzendaritzak eta P. Zabaletak aurkeztutakoak; adostasunik egon ez denez, Zuzendaritzak eginiko proposamena bozkatu da. Emaita haxe izan da: 19 boto alde eta 3 zuri.

59.2. artikulua dela eta (bateragilea), bi proposamen izan dira, Zuzendaritzak eta P. Zabaletak eginikoak. Adostasunik egon ez denez, Zuzendaritzaren proposamena onartzen den ebazteko bozketa egin da. Emaita haxe izan da: 19 boto alde eta 3 zuri.

64.1. artikulua dela eta, bi proposamen izan dira, Zuzendaritzak eta P. Zabaletak eginikoak. Adostasunik egon ez denez, Zuzendaritzaren proposamena onartzen den ebazteko bozketa egin da. Emaita haxe izan da: 17 boto alde, 2 kontra eta 3 zuri. M. Azkaratek 64.7. xedapenari eginiko iruzkina bere horretan onartu da, bozketa egin beharrik izan gabe.

66.1. xedapena dela eta, P. Zabaletak iruzkindu du Zuzendaritzak eginiko proposamena. Ondorioz, Zuzendaritzaren proposamena onartzen den ebazteko bozketa egin da. Emaita haxe izan da: 18 boto alde, 2 kontra eta 2 zuri.

67. artikulua dela eta, M. Azkaratek Osoko bilkuraren egitekoak zeintzuk diren zehatz daitezen proposatu du. Zuzendaritzak gaia aztertzeko eta Osoko bilkurara proposamen bat ekartzeko engaiamendua hartu du.

IV. atalaren izenburua egokitzea onartu da, bai eta Zuzendaritzak 69. artikuluari eginiko oharra ere.

72. artikulua, batzordeetako lanen ordainketari buruzkoak, Zuzendaritzaren eta P. Zabaletaren ohar bana izan ditu. Adostasunik egon ez denez, Zuzendaritzak eginiko proposamena onartzen den bozketa egin da. Emaita haxe izan da: 19 boto alde, 2 kontra eta 1 zuri.

Zuzendaritzak 105. xedapenari eginiko iruzkina bere horretan onartu da. Zuzendaritzak 110. artikuluari eginiko oharrari “aldi” tartekatuta, M. L. Oñederrak eginiko oharra onartu da. Azken xedapena dela eta, oharrik ez duenez jaso, bere horretan onestea erabaki da.

Bigarren dokumentua aztertu ondoren, hirugarrenari buruz hitz egiteko, euskaltzainburuak hitza eman dio P. Zabaletari. P. Zabaletak aditzera eman duenez, Barne-erregelatan bainoago Arautegian egin behar dira sakoneko aldaketak. Gai hori, ordea, maiatzeko Osoko bilkuran aztertu eta erabaki zen. Ondorioz, P. Zabaletak hirugarren txostenean jasotakoa erretiratzea erabaki du.

Horrela, Barne-erregelen aztergaia amaitutzat eman da. Orain, Barne-erregeleri orrazketa orokorra egingo die Hizkuntzaren Kalitatearen Behatokiak, Baionan, 2021eko ekainaren 25ean, Arautegiarekin egitea erabaki zen bezala.

3. Euskaltzaindiaren 2020ko kontuen itxiera eta 2021eko aurrekontuak.

R. G. de Viñasprek hitza hartu du. Azaldu duenez, kontuen itxieraren eta urteko

aurrekontuen berri lehenago ematen zen aurreko urteetan. Aurten zertxobait atzeratu da, XXI. Barne-jardunaldiak denboran luzatu beharraren ondorioz. Halaber, azpimarratu du 2020ko auditoretza-txostenak Euskaltzaindiaren kudeaketa indarrean dagoen araubidearen arabekoak direla.

Ondoren, J. Zabaleta kudeatzaileak 2020ko aurrekontuaren betearazpena azaldu du, bai diru-sarreretan, bai gastuetan. Ekitaldia orekatua izan dela azpimarratu du, nahiz eta emaitzan 1.219,38 euroko galera txikia izan, kudeatutako aurrekontu osoaren % 0,043. Beraz, Euskaltzaindiak eta herri-erakundeek ez dute kezkarik izan behar ikuspegi ekonomikotik. Era berean, 2021. urteari doakionez, 2021. urterako prestatutako aurrekontuak aurkeztu ditu, Osoko bilkurak onartu berri duen Plan Estrategikoa kontuan hartuz. Inguruabar horretan, azpimarratu duenez, begiz jotako sarrerak baieztatuta daude eta, beraz, ez da zailtasunik aurreikus-ten 2021eko plangintza begiz jotako eran bideratzeko.

Euskaltzainei iritzia eskatuta, orobat eskertu da emaniko informazioa eta Ekonomia zerbitzuak eginiko lana ere. Halaber, zenbait argibide txiki eskatu eta eman dira. Gaiarekin amaitzeko, A. Urrutia euskaltzainburuak gogorarazi du urteko kontuen emaitzak Euskaltzaindiaren webgunean argitaratzen direla, oroitidazk-arekin batera. Era berean, norbaitek argibide gehiago nahi izanez gero, kudeatzailearekin harremanetan jar dadin iradoki du. Halaber, gogorarazi du dokumentuak eskuratu nahi izanez gero konfidentzialtasun klausulari men egin behar diola, Barne-erregelen arabera.

4. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Telelanaren Oinarrizko Lexikoa.

M. Urkia Iker sailburu eta Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak batzorde ahaldunduaren idazkariak hitza hartu du. Gogorarazi duenez, Euskaltzaindiaren eta UZEIren arteko elkarlanaren barnean, *Telelanaren oinarrizko lexikoa* landu du UZEIk; 23 forma guztira. Batzorde ahaldundutik iritsi diren ohar bakarrak P. Zabaletak eginikoak izan dira eta horiek aztertu dira Osoko bilkuran. Ez dira aintzat hartu, kasuren batean, araututako forma aldatzeko eskatzen delako eta beste batzuetan zuzen-zuzenean telelanari ez zegozkion proposamenak direlako. Bilkuran eztabaidatu ondoren, oharrak kontuan ez hartzea onartu da.

5. Exonomastika. Munduko artelanak: arkitektura. Jasotako oharrrak aztertu eta erabakiak hartu.

Otsaileko bilkuran aurkeztu zen arauaia, eta epe bat jarri zen oharrrak egiteko. T. Peillenek eta P. Rekaldek egindako oharrrak aztertu ditu Exonomastika batzordeak, eta erantzuna prestatu du. A. Mujika batzordeko idazkariak eman ditu azalpenak, eta erantzunen txostena ere banatu da.

T. Peillenen oharrei dagokienez, 1. oharrean batzordeak proposatu du arauaia-
ren “Generikorik gabeko erabilera” izeneko paragrafoaren hasieran esaldi hau
sartzea: <Arkitektura-lan oro, izendapen formalean, atal generiko batez eta atal espezifikoko
batez osatuta egon ohi bada ere>. 2. oharrean, batzordeak kolumnadi proposamenari
eusten dio, eta horretarako azalpenak eman ditu. 3. oharrean, T. Peillenek propo-
satutako Saint-Denisko basilika onartu du batzordeak. 4. oharrean, Montmartreko
izenlaguna sartzea onartu du batzordeak, eta, beraz, honela uztea: <Montmartreko
Jesusen Bihotzaren basilika edo Sacré-Coeur basilika>. 5. oharrean, batzordeak azaldu
du bere proposamenak bi aukerak jasotzen dituela: egokitzea, <Familia Santuaren
basilika>, hala erabiltzen delako gaur egun (datuak eman ditu) edo jatorrizkoan
uztea, katalanez: <Sagrada Família>. 6. oharrean, batzordeak ez du proposatu *erresi-*
dentzia hitza, nazioartekoa izan arren eta euskaraz (gehienbat, beste adiera batzuetan)
erabiltzen den arren, Euskaltzaindiaren Hiztegian ez dagoelako eta euskal hiztegi eta
entziklopedietan ere ez delako ageri. Bilkuraren esku utzi du erabakia.

P. Rekalderen oharrei dagokienez, Euskaltzaindiaren Hiztegian agertzen ez diren
hitzei dagokienez, hauek dira batzordearen erantzunak:

- *alkazar* / *gotorleku* kasuan, Osoko bilkuraren esku utzi du erabakia.
- *artxibasilika* besterik gabe onartu du, garbi baitago.
- *erresidentzia* hitzaren kasuan, batzordeak ez du proposatu, ohartarazi besterik
ez du egin. Osoko bilkurak hitz hori erabiltzea erabakitzen badu, arauan sar-
tuko da. Bestela, *jauregi* hitza erabiliko da.
- *kolomadi* hitza erabiltzea proposatzen du batzordeak, erabilera-datuak ikusita.
- *tenplete* hitza proposatu du batzordeak, entziklopedietan erabili delako, baina
ez da nazioartekoa. Osoko bilkuraren esku gelditzen da *tenplete* onartzea edo
ez, eta, ez onartzekotan, zer hitz proposatu: *tenplutxo*, *tenplutto*, *tempietto* eta
abar.

Bestalde, Eufrasio eta Vital pertsona-izenei dagokienez, batzordeak garbi ikusi du 66. araua aplikatuta horiek direla grafia egokiak, eta, zalantzarik sortzen ez dutenez eta euskaraz tradiziorik ez dutenez, ez zaio beharrezkoa iruditu Onomastika batzordeari bidaltzea. *Santa Maria in Cosmedin* basilika edo *Andre Maria Cosmedingoaren basilika* eta *San Pietro in Montorio* edo *Done Petri Montoriokoaren tenpletea* kasuetan, batzordeak adierazi du bi formak aukeran ematen direla lehentasunik ezarri gabe, eta araugaiaren irizpideen partean “in” duten izendapen konplexuetan hau zehazten dela: “badirudi jatorrizkoa erabiltzea izan daitekeela irtenbiderik erosoena”.

San Paulo/Done Paulo eta *San Joan/Done Joanes* kasuetan, batzordeak berariaz aztertu zituen bi kasuak eta erabilera- eta tradizio-datuak bildu zituen aldez aurretik. Hori guztia ikusita, batzordeak erabaki zuen bi forma horiek ematea, aurreko arauetikiko koherentzia zainduz, 125. araua betez eta, gainera, tradizio idatzia eta gaur egungo erabilera guztiz nagusiak kontuan izanik.

Azkenik, batzordeko idazkariak gogorarazi du frantseseko *Canal du Midi* arkitektura-lanaren kasuan, Osoko bilkuraren esku utzi zuela batzordeak erabakia, hiru aukerarekin: *Midiko kanala*, *Canal du Midi* edo *Midi kanala*.

Ez da astirik izan batzordearen erantzunak eztabaidatzeko. Bestalde, P. Zabaletak egindako oharra ere ez du eztabaidatu oraindik batzordeak. Iraileko bilkuran eztabaidatu eta ebazteko utzi dira.

6. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak. Batzorde ahaldunduen oharra (XXVII). Aurkeztu.

Azken hilabeteotan, Batzorde ahaldunduko bi kidek (A. Iñigok eta M. Azkaratek) aldiro-aldiro igorritako zerrendei egin dizkieten oharra aurkeztu ditu M. Urkia batzordeko idazkariak bilkuran. Barne-jardunaldiak direla eta, ezin izan dira hilero aztertutako zerrendak banaka landu ahal izan: forma baztertu/isildu berrikusiak, adibideen txukunketa eta aztergai berriak dira, nagusiki, hil hauetan landu direnak. Ohi bezala, ohargileen oharra eta proposamenaren ondoren, hiztegiko arduradunen erantzun arrazoitua ageri da.

Txostena banatu ostean, oharra egiteko epea zabaldu da, irailaren 10a artekoa.

7. Esku artekoak.

7.1. Ibon Sarasola euskaltzaina euskaltzain emeritu izatera igaro da. 2021eko uztailaren 11n, 75 urte bete dituen gero, Arautegiaren laugarren bis artikulua eta Barne-erregelen 5.1. xedapenaren arabera, Ibon Sarasola euskaltzaina euskaltzain emeritu izatera igaro da. Horiek horrela, hutsarte iragarri da Arautegiaren 33. artikulua arabera.

Hutsarte “hornitzeko proposamenak hurrengo bi batzarretan aurkeztu ahal izango dira” (Arautegiaren 33. artikulua eta Barne-erregelen 64.3. xedapena). Horrela, gogorarazi da Arautegiaren 34. artikulua dioena: “Euskaltzain osoa izateko proposamena hiru euskaltzain osok izenpetu behar dute. Proposamenaz batera, zerrenda bat egin behar da, gai bakoitzak dituen merezimenduak xeheki aipatuz”.

7.2. Arabako, Bizkaiko eta Gipuzkoako foru aldundiek, Eusko Jaurlaritzak eta Euskaltzaindiak esparru-hitzarmen berria izenpetu dute 2021eko uztailaren 7an. Hitzarmen berriak 2021-2024 aldia barruratzen du eta, besteak beste, herri-erakunde bakoitzak egingo dituen diruzko ekarpenak eta Euskaltzaindiak jasotako dirulaguntzak justifikatzeko egin beharrekoak jasotzen ditu. Berrikuntza gisa, esparru-hitzarmen berriak Euskaltzaindiaren egoitzan, ordezkarietzan eta ikergutegietan egiten diren inbertsioak herri-erakundeek finantzatzeko aukera zabalik uzten du.

7.3. Mintzola egitasmoa. Egitasmo honen inguruabarrean, ahozotasunaren proiektuaren inguruko gogoeta egin da azken hilabete luze hauetan, Mintzola Fundazioan eta, zehazki, Gipuzkoako Foru Aldundiko Hizkuntza Berdintasuneko Zuzendaritzaren eta Euskal Herriko Bertsotale Elkartearen arteko bilerak egin dira, aurrera begirako urratsak zeintzuk izan daitezkeen ikusteko.

Bertsolaritzaz haratago, ahozko gainerako diziplinetan gehiago sakondu eta eragiteko beharrak bultzatuta ekin zitzaion Mintzola proiektuaren berrazterketari. EMUNek bideratuta, ahozko zenbait generotako ordezkariekin egin zen parte-hartze saioaren ondoren etorri zen GFaren eta EHBERen arteko bilera sorta. Ahozko lantegia eta Bertsotale Elkartearen proiektua fisikoki banatu eta ahozko-tasunaren lanketa beste modura batera bideratzeko beharrarekin bat etorri dira bi erakundeak.

Hori dela eta, Gipuzkoako Foru Aldundiak, 2021eko uztailaren 19an, 2022tik aurrera Mintzola arduraren har dezan proposatu dio Euskaltzaindiari. Zuzendaritzan proposamena onartzea eta horren altxoan egitasmo bat hezurmamitzea erabaki da, 2021eko uztailaren 23an eginiko bilkuran.

7.4. Euskaltzaindia BADALAB Partzuergoaren sortzaileen artean. BADALAB laborategi bat da, Hizkuntza eta Gizarte berrikuntzako esperimentazio gunea. Partzuergo horretan, herri-erakundeek (Gipuzkoako Foru Aldundia eta Errenteriako Udala), gizarte eragileak (besteak beste, Soziolinguistika Klusterra eta Euskararen Gizarte Erakundeen Kontseilua) eta bestelako erakundeek parte hartzen dute (besteak beste, EITB eta EHU). Partzuergoa Gipuzkoako Foru Aldundian eratu da, 2021eko uztailaren 21ean.

7.5. Barne-erregelen 67.9. eta 67.10. artikuluek diotena gogorarazi da. A. Urrutia euskaltzainburuak Barne-erregelen 67.9. artikulua eta 67.10. artikulua irakurri ditu, hain zuzen ere euskaltzain osoek bileretako eztabaidei buruz isiltasuna gorde behar dutela (67.9.) eta euskaltzain batek zer egin behar duen Akademiak dituen iritziz linguistikoen aurka zerbait adierazi nahi badu (67.10.).

7.6. Hurrengo bilkurak. Ondokoak gogorarazi dira:

Nafarroa Oinez dela eta, Nafarroako Ikastolen Elkarteak Euskaltzaindia gonbidatu du irailaren 17an, ostiralarekin, Lizarra Ikastolan egingen den jardunean parte hartzera. Xehetasunak irailean emango dira.

Irailaren 24an, Osoko bilkura Bilbon egingo da, egoitzan.

7.7. XXI. Barne-jardunaldiak amaitu dira. A. Urrutiak aditzera eman duenez, gaurko Osoko bilkuran, XXI. Barne-jardunaldietako azken aztergaia jorratu da, Barne-erregelena, hain zuzen. Horrela, 2021eko Barne-jardunaldiak amaitu direla azpimarratu du. Orain, onartutako Plan Estrategikoa gauzatzeko urratsak egin behar dira, kontuan hartuta, aldian-aldian onartutakoaren jarraipena egin beharko dela, behar izanez gero, egokitzapenak egiteko eta begiz jotako helburuak betetzeko.

8. Azken ordukoak.

P. Zabaletak aditzera eman du Nafarroako Administrazio Auzitegiak baliorik gabe utzi duela Berriozarko Udalaren kiroldegirako lanpostu baten deialdian euskararen ezagutza eskatzea; diskriminatzailea omen da euskara lanpostu baterako eskatzea. Ondorioz, udalaren asmo hori ezerezean laga du.

A. Urrutiak eskatu du ahalik informaziorik osoena Sustapen batzordeari helarazteko eta, hartara, Sustapen batzordeak gaia aztertu eta aurrera begirakoaz gogoeta egingo du.

Eta bestelako aztergairik ez dela, Osoko bilkura bukatutzat eman da, 12:30ean.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Adolfo Arejita,
idazkaria

Osoko bilkura

Bilbon, Egoitzan, 2021eko irailaren 24an

Batzar-agiria

Urrutia, Andres, euskaltzainburua,
Arejita, Adolfo, idazkaria,
Urkia, Miriam, Iker sailburua,
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua,
Azkarate, Miren,
Iñigo, Andres,
Kaltzakorta, Jabier,
Kintana, Xabier,
Oñederra, Miren Lourdes,
Rekalde, Paskual,
Uribarren, Patxi,
Videgain, Xarles eta
Zabaleta, Patxi.

Mujika, Alfontso, Osa, Erramun,
zegozkien gaitetan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Aurelia Arkotxa; Jean-Baptiste Coyos; Roberto González de Viñaspre; Jose Irazu “Bernardo Atxaga”; Txomin Peillen; Andoni Sagarna; Patxi Salaberri; Xarles Videgain eta Mikel Zalbide.

Ahalak: Aurelia Arkotxak ahala Miriam Urkiari; Jean-Baptiste Coyosek ahala Andres Urrutiari; Roberto González de Viñasprek ahala Andres Urrutiari; Jose Irazu “Bernardo Atxaga”k ahala Andres Urrutiari; Andoni Sagarnak ahala Miriam Urkiari; Patxi Salaberrik ahala An-

dres Urrutiari; Xarles Videgainek ahala Patxi Zabaletari; Mikel Zalbidek ahala Andres Urrutiari. Zalbidek ahala Andres Urrutiari

Batzarra Bilbon, Egoitzan, egin da, 2021eko irailaren 24an, ostiralean, 10:00etan.

A. Urrutia euskaltzainburuak euskaltzain guztiak agurtu eta etorririkoen zerrenda eta ahalak irakurri ditu. Quoruma badela egiaztatu ondoren, iraileko Osoko bilkurari hasiera eman zaio.

1. Osoko bilkurako (2021-07-23) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz.

E. Osak aditzera eman duenez, P. Zabaleta euskaltzainaren iruzkina jaso da. A. Urrutiak ahoz bestelako oharrik egin nahi den galdetuta, ez da egin.

P. Zabaletak batzar-agiriaren 3. aztergaiari doakion testua beste batez ordeztu dadin proposatu du. A. Urrutia euskaltzainburuak, Zuzendaritzaren eskumenak gogorarazteko asmoz, E. Osa idazkariordeari hitza eman dio Barne-erregelen 14.3. eta 14.4. artikulua irakur ditzan. Ondoren, bilera-agiria onartzeko bozketa egin da.

Emaizta hauxe izan da: testua zegoenean uztearen alde 16 boto, kontra 2 eta zuri 1. Ondorioz, 2021eko uztailaren 23ko bilera-agiria onetsi da.

2. Exonomastika. *Munduko artelanak: arkitektura.* Erabaki gabe utzitako ohar- rak aztertu eta erabakiak hartu.

Alfontso Mujika Exonomastika batzordearen idazkariak hitza hartu du. Gogor-
rarazi duenez, uztailleko Osoko bilkuran, araugaiari Tx. Peillenek eta P. Rekaldek
egindako oharren erantzunak aurkeztu zituen Exonomastika batzordeak, baina,
denbora faltagatik, ez ziren erabaki. A. Mujika Exonomastika batzordeko idazka-
riak ohar eta erantzun bakoitzaren laburpena egin du, eta banan-banan aztertu eta
erabaki dira. Hauek dira erabakiak:

Tx. Peillen euskaltzainak aurkeztutako oharrei dagokienez:

Araugaiaren irizpideen ataleko *Generikorik gabeko erabilera* puntuan, esaldi hau
erantsiko da paragrafoaren hasieran: Arkitektura-lan oro, izendapen formalean,
atal generiko batez eta atal espezifiko batez osatuta egon ohi bada ere, (...).

kolomadi/kolumnadia aferan, M. Urkia *Euskaltzaindiaren Hiztegiko* lantaldearen
arduradunak adierazi du *koloma* eta *kolomadi* sartuko direla hiztegiaren hurrengo
eguneratzean.

Oharra onartu da; beraz, *Saint-Denis basilika* agertuko da zerrendan.

Oharra onartu da: *Montmartreko Jesusen Bihotzaren basilika* edo *Sacré-Coeur basilika*
agertuko da zerrendan.

Araugaian proposatu bezala onartu da: *Familia Santuaren basilika* edo *Sagrada Familia*.

Erresidentzia hitzari dagokionez, M. Urkiak adierazi du *erresidentzia* hitza hiztegia-
ren hurrengo eguneratzean sartuko dela, baina adiera bat baino gehiago dituela
eta adierak zehaztu beharko direla. Artelanari dagokionez, araugaian proposatu
bezala jarriko da: *Würzburg-eko jauregia*.

P. Rekalde euskaltzainak aurkeztutako oharrei dagokienez:

M. Urkiak adierazi du *alkazar* eta *tenplete* hitzak sartuko direla hiztegiaren hu-
rrngo eguneratzean; *artxibasilika* ez da sartuko ez delako orain arte agertu, baina
nazioarteko hitza denez ez dago arazorik erabiltzeko.

Eufrazio eta *Vital* pertsona-izenei dagokienez, ez dago arazorik; onartu dira.

Santa Maria in Cosmedin basilika, *San Paulo Harresiz Kanpokoaren* basilika, *San Joan Laterangoaren* basilika, *Andre Maria Nagusiaren* basilika eta *San Joan bataiotegia* arte-lanei buruzko argibideak entzun ondoren, onartu dira.

Bestalde, frantsesezko *canal du Midi* delakoa euskaraz adierazteko moduari buruz batzordeak aurkeztu zituen aukerak aztertu eta eztabaidatu ondoren, bozkatu da ea *Midiko kanala* edo *Midi kanala* forma bikoitza utzi ala *Midiko kanala* bakarrik utzi behar den. Emaita hauxe izan da: *Midiko kanala* bakarrik jartzearen alde 12 boto eta forma bikoitza jartzearen alde 8 boto. Ondorioz, *Midiko kanala* bakarrik jartzea erabaki da.

3. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak. Batzorde ahaldundua-ren oharrak (XXVII). Jasotako oharrak aztertu eta erabakiak hartu.

Uztailaren 23ko Osoko bilkuran aurkeztutako proposamenei oharrak egiteko irekitako aldian, ez da iruzkinik jaso. Ondorioz, onetsi dira.

4. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak. Batzorde ahaldundua-ren oharrak (XXVIII). Aurkeztu.

Zerrenda berria aurkeztu du Batzorde Ahaldunduko idazkariak, M. Azkarate, A. Iñigo eta P. Zabaleta euskaltzainek egindako oharrak eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak biltzen dituen.

Txostena banatu ostean, oharrak egiteko epea zabaldu da, urriaren 18a artekoa.

Esku artekoak.

5.1. Bernardo Atxaga 2021eko Liber Saria. Idazle eta euskaltzain osoaren ibilbide literarioa saritu nahi izan du Espainiako Editoreen Elkartearen Federazioak, eta 2021eko Liber Saria eman diote B. Atxagari. Zorionak eman zaizkio Osoko bilkura-aren izenean.

5.2. Miren Agur Meabe euskaltzain urgazleak Espainiako Poesia Sari Nazionala irabazi du. *Nola gorde errautsa kolkoan* lanagatik saritu dute idazle lekeitiarra. Idazle saritua da Meabe: hiru aldiz irabazi du Euskadi Saria eta birritan Espainiako Kritikarena. Zorionak eman zaizkio Osoko bilkuraren izenean.

5.3. 2021-2024 aldirako Plan Estrategikoa gogoan, batzorde ahaldunduen indarraldia. *Euskaltzaindiaren Hiztegia: adierak eta adibideak* eta *Morfosintaxiaren Estandarizazioa* batzorde ahaldunduen indarraldiak aurkeztu dira. Osoko bilkurak bi-biak onetsi ditu, Barne erregelen 52., 106.1. eta 106.2. xedapenen arabera. Hortaz, bi batzorde horien indarraldiak iraungo du 2024ko abenduaren 31 arte, egun hori ere barne.

5.4. Hurrengo bilkurak.

Urriaren 8tik 10era Sarako Idazleen Biltzarra egingo da. Bertan, Euskaltzaindiak bi argitalpen aurkeztuko ditu.

Urriaren 22an, Baionan, Herriko Etxean, “Hizkuntzen ondarea babesteari eta sustatzeari buruzko legea” dela eta, jardunaldia egingo da, Euskal Konfederazioaren eta Euskaltzaindiaren Sustapen batzordearen eskutik.

Urriaren 29an, Gasteizen, Etxezarran, Osoko bilkura egingo da. Egun horretan, Gasteizko ordezkaritza irekitzeko ekitaldia izango da.

6. Azken ordukoak

Ez da egon.

Eta bestelako aztergairik ez dela, Osoko bilkura bukatutzat eman da, 12:10 direnean.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Adolfo Arejita,
idazkaria

Osoko bilkura

Gasteizen, Etxezarra erakinean, 2021eko urriaren 29an.

Batzar-agiria

Urrutia, Andres, euskaltzainburua,
Coyos, Jean-Baptiste, euskaltzainburuordea,
Arejita, Adolfo, idazkaria,
Urkia, Miriam, Iker sailburua,
González de Viñaspre, Roberto, diruzaina,
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua,
Azkarate, Miren,
Goenaga, Patxi,
Iñigo, Andres,
Irazu “Bernardo Atxaga”, Jose,
Kintana, Xabier,
Lakarra, Joseba,
Oñederra, Miren Lourdes,
Peillen, Txomin,
Rekalde, Paskual,
Uribarren, Patxi, eta
Zabaleta, Patxi.

Mujika, Alfontso, Osa, Erramun, zegozkien gaitan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Aurelia Arkotxa; Jabier Kaltzakorta; Andoni Sagarna; Patxi Salaberri; Xarles Videgain eta Mikel Zalbide.

Ahalak: Aurelia Arkotxak ahala Miriam Urkiari; Jabier Kaltzakortak ahala Andres Urrutiari; Andoni Sagarnak ahala Miriam Urkiari; Patxi Salaberri ahala Andres Urrutiari; Xarles Videgainek aha-

la Patxi Zabaletari; Mikel Zalbidek ahala Andres Urrutiari.

Batzarra Gasteizen, Etxezarra eraikinean, egin da, 2021eko urriaren 29an, ostiralean. Bilkurari hasiera eman aurretik, Arabako ordezkari-tza berriaren irekitze-ekitaldia egin da.

Bertan izan dira Gorka Urtaran Gasteizko alkatea, Bingen Zupiria Eusko Jaurlaritzako Kultura eta Hizkuntza Politikarako sailburua, Pedro Eloseggi Arabako Batzar Nagusietako presidentea, Joseba Lozano Eusko Jaurlaritzako Herri Administrazioetan Hizkuntza Normalizatzeko zuzendaria, Lexuri Ugarte Arabako Foru Aldundiko Euskara eta Gobernu irekiko zuzendaria eta Gasteizko Udalean ordezkari-tza duten alderdietako ordezkariak, Iñaki Gurtubai (EAJ), Felix González (EH-Bildu), Estibaliz Canto (PSE), Ainhoa Domaica (PP) eta Garbiñe Ruiz (Elkarrekin Podemos).

Ekitaldiaren ondoren, 11:00etan, A. Urrutia euskaltzainburuak euskaltzain guztiak agurtu eta etorririkoen zerrenda eta ahalak irakurri ditu. Quoruma badela egiaztatu ondoren, urriko Osoko bilkurari hasiera eman zaio.

1. Osoko bilkurako (2021-09-24) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz.

E. Osak aditzera eman duenez, P. Zabaletaren iruzkina jaso da. A. Urrutiak ahoz bestelako oharrik egin nahi den galdetuta, ez da egin.

Zabaletak batzar-agiriaren lehenengo aztergaiaren azken paragrafoan, "...horietatik 5 2021-09-24ean egon gabeak" gehitzea proposatu du. Aditzera eman da, bilera-agirietan, bozketen emaitzak jaso direnean, ez dela inoiz egondakoen eta egon gabekoen arteko bereizketarik egin. P. Zabaletak aditzera eman du proposamen berria dela eta hala jaso dadin nahi duela.

Adostasunik egon ez denez, aurkeztutako bilera-agiriaren proposamena onartzeko bozketa egin da. Emaitza hauxe izan da: bilera-agiria bere horretan onartzearen alde 16 boto, kontra 1 eta 5 zuri. Ondorioz, 2021eko irailaren 24ko bilera-agiria onetsi da.

2. Exonomastika. *Hizkuntza hil eta klasikoen araua* (47. araua) eguneratzeko proposamena. Aurkeztu.

A. Mujika Exonomastika batzordearen idazkariak hitza hartu du. Azpimarratu duenez, Euskaltzaindiaren Hiztegiko lantaldearen arduradunak egindako eskaera baten haritik Exonomastika batzordeak 47. araua azertu du, ea eguneratu behar ote zen proposatzeko. Izan ere, arau hori 1995ekoa da, ez da inoiz eguneratu eta hizkuntza-zerrenda bat besterik ez da, irizpideak zehazten ez dituen. Exonomastika batzordeak, gerrora, beste arau asko prestatu ditu, eta hizkuntza-izenak eta herriar-izenak emateko irizpideak ere zehaztu ditu.

Azterketa horren ondorioz, batzordeak uste du arau horretan ageri diren 35 hizkuntza-izenetako 4 eguneratu behar direla, 142. arauarekin (*Antzinateko eskualdeen euskarazko izenak*) eta 147. arauarekin (*Antzinateko hirien euskarazko izenak*) bat etorritzeko. Hala, *akadera*, *hatiera*, *likiera* eta *sumeriera* izenen orde, *akadiera* (*Akad* eta *akadtar* arautuekiko koherentzia izateko), *hattiera* (*Hatti* eta *hattiar* arautuekiko koherentzia izateko), *liziera* (*Lizia* eta *liziarr* arautuekiko koherentzia izateko) eta *sumerrera* (*Sumer* eta *sumertar* arautuekiko koherentzia izateko) jartzea proposatu du batzordeak. Kasu horietako bakoitzaren deskribapen xehea ageri da banatu den dokumentazioan.

Txostena banatu ostean, oharrak egiteko epea zabaldu da, azaroaren 19a artekoa.

3. Exonomastika: *Munduko artelanak: pintura, argazkigintza eta eskultura araua.* Aurkeztu.

Exonomastika batzordeko idazkariak esan duenez, Artelanen izenak euskaraz idazteko irizpideak ezartzeko langintzaren barnean, jada arau bihurtuta eta argitaratuta dauden. *Historiaurreko eta Antzinaroko artelanen izenak* (191. araua) eta *Artelanen izenak. Arkitektura* (193. araua) arauen jarraipen gisa, pintura, argazkigintza eta eskulturako artelanak araugaia landu du Exonomastika batzordeak. Aurrekoetan bezala, lehen zatian artelan-motak izendatzeko irizpide xeheak deskribatzen dira, ortografikoak eta ortotipografikoak. Bigarren zatian, mundu osoko eskultura eta pintura ospetsu batzuen zerrenda eskaintzen da, irizpide horiek nola gauzatzen diren zehazteko.

Exonomastika batzordeak hiru puntu argitzeko eskatu dio Osoko bilkurari:

Ea *Kristo Erredentorea* (*erredentore* ez da sarrera EHn) edo *Kristo Berreroslea* (*berrerosle* sarrera da EHn) izendatu behar litzatekeen Brasilgo estatua ospetsua, eta *erredentore* hitzaren erabilera-datu zehatzak eman ditu.

Toledoren ikuspegia edo *Toledoko ikuspegia* izenburuari buruzko iritzia eskatu du.

Ea *Gurutzetik jaistea* edo *Gurutzetik eraistea* izendatu behar litzatekeen Van der Weydenen margolan ospetsua, eta bi aukeren erabilera-datu xeheak eman ditu.

Bestalde, Euskaltzaindiaren Hiztegia ageri ez diren baina beharrezkotzat jotzen diren *odaliska*, *diban* eta *anuntziazio* hitzak ere onartzea eskatu du.

Aurkezpenaren ondoren, euskaltzainek, araua onartzean, hedatzea garrantzitsua dela iritzi diote. Horrela, aurkezpenak museoetako ordezkariak-eta tartean direla edota argitalpena askotariko erakundeekin egitea iradoki dute. A. Urrutiak ideia ona dela iritzirik, norabide horretan urratsak eginen direla esan du. Horren ondoren, oharrak egiteko epea zabaldu da, azaroaren 19a artekoa.

4. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak. Batzorde ahaldunduen oharrak (XXVIII). Jasotako oharrak aztertu eta erabakiak hartu.

M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak aditzera eman duenez, iraileko bileran aurkeztutako oharrei A. Urrutiak eta M. L. Oñederrak egin dizkiete iruzkinak.

A. Urrutiak *administrazio(-)kontseilu*, *administrazio(-)zuzenbide*, *enpresa*, *erregeorde* 2

eta *erreginaorde* 2 formen definizioei buruzko oharrak egin ditu, eta hala onartu ditu Osoko bilkurak: *administrazio(-)kontseilu* ('Merkataritza-sozietateetan, horien eguneroko jarduerari buruzko erabakiak hartzen dituen batzordea, batzar orokorrak izendatua.');

administrazio(-)zuzenbide ('Zuzenbide publikoaren adarra, administrazio publikoaren esparrua osatzen duten subjektuen jarduera arautzen duena.');

enpresa ('Ondasunak edo zerbitzuak ekoizten dituen antolakundea.');

erregorde 2 ('Adin txikikoa edo ezgaia den erregearen ordeztatuburu den agintaria.');

eta *erreginaorde* 2 ('Adin txikikoa edo ezgaia den erreginariaren ordeztatuburu den agintaria').

M. L. Oñederrak *itzal* 3 sarrerako adibidea zuzentzeko eskaera egin du, eta hala onartu da: *Hor dauzkagu Bonaparteren itzalean lanari ekin zioten langile apalak*.

Gainerako formei buruzko idatzizko oharrak ez da jaso. Ondorioz, bere horretan onartu dira.

5. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak. Batzorde ahaldunduaren oharrak (XXIX). Aurkeztu.

Zerrenda berria aurkeztu du Batzorde Ahaldunduko idazkariak, M. Azkaratek eta A. Iñigok egindako oharrak eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoiak biltzen dituen.

Txostena banatu ostean, oharrak egiteko epea zabaltu da, azaroaren 19a artekoa.

6. Euskaltzaindiaren 2022ko egutegia. Aurkeztu.

E. Osa idazkariordeak Euskaltzaindiaren 2022ko behin-behineko egutegia aurkeztu du. Aurkeztutako idatzian ageri dira osoko eta ageriko bilkurak egiteko egunak eta tokiak, bai eta bestelako gaiak ere (jardunaldiak, erakusketak eta abar).

Txostena banatu ostean, oharrak egiteko epea zabaltu da, azaroaren 19a artekoa.

7. Esku artekoak.

7.1. Ibon Sarasola euskaltzaina emeritu izaerara igarotzearen ondorioz, hutsartea betetzeko aurkezturiko hautagaiak. Arautegiaren 33. eta 34. artikulak betez, hutsartea betetzeko, M. Azkarate, R. González de Viñaspre, P. Rekalde eta A. Sa-

garna euskaltzain osoek Alfontso Mujika Etxeberria euskaltzain urgazlea aurkeztu dute. Gaiaren merezimenduak xeheki aipatu dira aurkezturiko idatzian.

Hautagaiaren aurkezpen laburra:

Alfontso Mujika (Donostia, 1959): Ingeniaritza Tekniko Industrialak ikasi zuen EHUn. 1982-1987 bitartean, Donostiako AEKn lan egin zuen, irakasle, hasieran, eta Donostialdeko AEK-ko eraketa-arduradun azken hiru urteetan. 1987-1990 bitartean, Udako Euskal Unibertsitateko kudeatzailea izan zen. 1990az geroztik, Elhuyarren dihardu hizkuntza-teknikari: *Elhuyar Hiztegi Entziklopedikoaren* erredaktorea izan zen eta Klaudio Harluxet Fundazioak argitaratutako *Euskal Hiztegi Entziklopedikoa* 8 liburukiko entziklopediaren erredakzio-burua ere bai (1995); halaber, telebistako *Teknopolis* zientzia-dibulgazioko programaren erredaktorea (1999-2001) eta zuzendaria (2000-2002) izan da. Eusko Jaurlaritzako Terminologia Batzordeko kidea da 2008tik eta Nafarroako Unibertsitatearen Donostiako Tecnun Ingeniaritza Goi Eskolako irakaslea da 2017az geroztik. 2002tik, Euskaltzaindiaren Exonomastika batzordeko kidea da, eta 2007tik batzorde horretako idazkaria. 2006ko maiatzaren 26an izendatu zen euskaltzain urgazle, eta Onomastika batzordeko kidea da 2016tik, eta 2017tik idazkaria. 2016tik, *Euskara Batuaren Eskuliburua* egitasmoaren aholkulari eta ohargilea ere bada. Gainera, 2019an, Euskaltzaindiaren Onomastika batzordeak argitaratutako *Kale eta karriken izenak hautatzeko eta idazteko irizpideak* liburuaren idazle eta prestatzailea izan zen.

7.2. Xabier Kintana euskaltzain emeritu izatera igaro da. 2021eko urriaren 13an, 75 urte egin dituen gero, Arautegiaren laugarren bis artikulua eta Barne-erregelen 5.1 xedapenaren arabera, X. Kintana euskaltzain emeritu izatera igaro da. Horiek horrela, hutsarte iragarri da, Arautegiaren 33. artikulua arabera.

Hutsarte “hornitzeko proposamenak hurrengo bi batzarretan aurkeztu ahal izango dira” (Arautegiaren 33. artikulua eta Barne-erregelen 64.3 xedapena). Horrela, gogorarazi da Arautegiaren 34. artikulua dioena: “Euskaltzain osoa izateko proposamena hiru euskaltzain osok izenpetu behar dute. Proposamenaz batera, zerrenda bat egin behar da, gai bakoitzak dituen merezimenduak xeheki aipatuz”.

7.3. Bizkaiko, Gipuzkoako eta Ipar Euskal Herriko euskaltzain urgazleak eta ohorezko euskaltzainak, atzerrikoak barne direla, izendatzeko prozesua ireki da. Horrela, gogorazten da, proposamenak idatziz eta, gutxienez, bi euskaltzain osoren sinadura dutela aurkeztu behar direla. Halaber, gaiak aurrera egin ahal izateko, Osoko bilkuraren bozen nagusitasuna erdietsi beharko du. Beraz, hautagaiak azaroan zehar aurkeztu ahal izango dira. Bozketak, azaroaren 26an, Iruñean, egingo

den Osoko bilkuran egingo dira.

A. Urrutia euskaltzainburuak aditzera eman du Zuzendaritzaren asmoa dela zerrenda bat adostea eta, ahal den neurrian, bozketa ekiditea, inor kanpoan gelditzea eta mintzea ekidin ahal izateko.

7.4. Hurrengo bilkurak.

Azaroaren 3an, egoitzan, 11:00etan, Bonifazio Etxegarai euskaltzain oso zenaren 3 argitalpen aurkeztuko dira. Euskaltzainei gonbita egin zaie ekitaldian parte hartu ahal izateko.

Azaroaren 12an, Donostian, San Telmo museoa "Euskal sustraiko jende izenak erromatar epigrafian. Soriako Tierras Altas hila hila" izenburuaren ildoan egingo den erakusketaren berri eman du R. González de Viñaspre Onomastika batzordeko buruak. Euskaltzainak gonbidatu dira hainbat astez bisitatze moduan egongo den erakusketara hurreratzeko.

Azaroaren 19an, Iruñean, Kondestablearen Jauregian, XXVI. Jagon Jardunaldia egingo da. S. Aleman Jagon sailburuak egitaraua xeheki aletu du. Euskaltzainei egitaraua eskuratu eta joateko gonbita egin zaie.

Azaroaren 26an, Iruñeko udaletxean, Osoko bilkura egingo da. Deialdiaren xehetasunak aurrerago emango dira.

8. Azken ordukoak.

P. Goenagak Gasteizko Udalak *Etxezarra* eraikinaren goialdea Euskaltzaindiaren esku jartzeagatik udalari eskerrak emateko gutuna igortzea proposatu du. Era berean, *Etxezarra* izenaren erabilerari buruz iritzia eman dezala eskatu dio Onomastika batzordeari, bai eta emaitza Gasteizko Udalari jakinaraztea ere, aurrerantzean etengabe erabiliko den izen hau ondo erabilia izan dadin.

Eta bestelako aztergairik ez dela, Osoko bilkura bukatutzat eman da, 13:30ean.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Adolfo Arejita,
idazkaria

Osoko bilkura

Iruñeko udaletxean, 2021eko azaroaren 26an.

Batzar-agiria

Urrutia, Andres, euskaltzainburua,
Coyos, Jean-Baptiste, euskaltzainburuordea,
Arejita, Adolfo, idazkaria,
Urkia, Miriam, Iker sailburua,
González de Viñaspre, Roberto, diruzaina
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua
Azkarate, Miren,
Iñigo, Andres,
Kaltzakorta, Jabier,
Kintana, Xabier,
Oñederra, Miren Lourdes,
Rekalde, Paskual,
Salaberri, Patxi
Uribarren, Patxi, eta
Zabaleta, Patxi.

Mujika, Alfontso Osa, Erramun,
zegozkien gaitetan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Aurelia Arkotxa; Jose Irazu “Bernardo Atxaga”; Txomin Peillen; Andoni Sagarna; Xarles Videgain eta Mikel Zalbide.

Ahalak: Aurelia Arkotxak ahala Miriam Urkiari; Jose Irazu “Bernardo Atxaga”k ahala Andres Urrutiari; Andoni Sagarnak ahala Miriam Urkiari; Xarles Videgainek ahala Patxi Zabaletari; Mikel Zalbidek ahala Andres Urrutiari.

Batzarra Iruñean, udaletxean, egin da,

2021eko azaroaren 26an, ostiralean.

A. Urrutia euskaltzainburuak euskaltzain guztiak agurtu eta etorririkoen zerrenda eta ahalak irakurri ditu. Quoruma badela egiaztatu ondoren, azaroko Osoko bilkurari hasiera eman zaio.

1. Osoko bilkurako (2021-10-29) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz.

E. Osak aditzera eman duenez, idatziz ez da oharrik jaso. A. Urrutiak ahoz oharrik egin nahi den galdetuta, ez da egin. Ondorioz, 2021eko urriaren 29ko bilera-agiria onartu da, bere horretan.

Bilera-agiriaren onarpenari dagokionez, P. Zabaletak eskatu du agirian jasotzea, alde batetik, berak zuri bozkatu duela, eta, bestetik, X. Videgainek ez duela bozkatu.

2. Ibon Sarasola euskaltzain emeritu izatearen ondoriozko domina hutsartea.

Arautegiaren 33. eta 34. artikuluen arabera, hutsartea betetzeko, M. Azkarate, R. González de Viñaspre, P. Rekalde eta A. Sagarna euskaltzain osoek Alfontso Mujika Etxeberria euskaltzain urgazlea aurkeztu zuten Gasteizen, Etxezarra erakinean, 2021eko urriaren 29an eginiko Osoko bilkuran.

Horiek horrela, hautagaia izendatzeko bozketa egin da. Denera, zuzenean eta ordezkatuak, 20 euskaltzain egon dira. Emaiza ondokoa izan da:

- Alfontso Mujika hautagaiaren alde: 18 boto.
- Boto zuriak: 2.

Ondorioz, Arautegiak eta Barne-erregelek diotena betez, Alfontso Mujika Etxeberria euskaltzain oso izendatu da.

3. Bizkaiko, Gipuzkoako eta Ipar Euskal Herriko euskaltzain urgazleak eta ohorezko euskaltzainak, atzerrikoak barne direla, izendatu.

A. Urrutia, J.-B. Coyos, A. Arejita, R. González de Viñaspre, M. Urkia eta S. Aleman euskaltzain oso eta Zuzendaritzako kideek, Akademiaren Arautegiaren 3. eta 38. artikuluek eta Barne-erregelen 6. artikulua diotenari jarraikiz, ondoko pertsonak proposatu dituzte euskaltzain ohorezko izateko, euskaltzain oso batzuei kontsultak egin ondoren:

ARABA-BIZKAIA	GIPUZKOA	NAFARROA	IPAR EUSKAL HERRIA	EHTIK KANPOKOAK
Antton Aldekoa-Otalora Zamalloa	L. Alberto Aranberri Mendizabal	Manolo Arozena Mitxelena	Piarres Aintziart	Bernhard Hurch
Pilare Baraiazarra Txertudi	Itziar Idiazabal Gorrotxategi	Carlos Garaikoetxea Urriza	Luzien Etxezaharreta Galtzagorri	José Antonio Pascual Rodríguez
Jesus Eguzkitza Gorostiza	Anjel Lertxundi Esnal	Maria Pilar Lasarte Zubitur	Daniel Landart Urruti	José María Sánchez Carrión
Juan Luis Goikoetxea Arrieta	Xabier Mendiguren Bereziartu	Daniel López Moreno	Mixel Oronoz Tricot	
Lontzo Zugazaga Martikorena	Jose Antonio Mujika Casares	Rosa Miren Pagola Petrarena	Marikita Tambourin	
	Ramon Saizarbitoria Zabaleta	Pakita Zabaleta Zabaleta		
	Josu Zabaleta Kortaberria			

Aurkezpenaren ondoren, hautagaiak banan-banan bozkatu nahi diren galdetuta, inork ez du halakorik proposatu. Ondorioz, aurkezturiko zerrenda aho batez onartu da.

Ondoren, euskaltzain urgazleen txanda iritsi da. Aztergai honi buruz, gogorarazi da gaurkoan Bizkaikoak, Gipuzkoakoak, Ipar Euskal Herrikoak eta Euskal Herri-tik kanpokoak izendatuko direla, Arabakoak eta Nafarroakoak lehenago izendatu ziren eta. Horiek horrela, A. Urrutia, J.-B. Coyos, A. Arejita, R. G. de Viñaspre, M. Urkia eta S. Aleman euskaltzain oso eta Zuzendaritzako kideek, Akademiaren Arautegiaren 3. eta 38. artikuluek eta Barne-erregelen 6. artikulua diotenari jarraikiz, ondoko pertsonak proposatu dituzte euskaltzain urgazle izateko, euskaltzain oso batzuei kontsultak egin ondoren:

BIZKAIA	GIPUZKOA	IPAR EUSKAL HERRIA	EHTIK KANPOKOAK
Libe Agirre Llona	Kike Amonarriz Gorria	Mixel Aurnague Miguelgorry	Manuel González González
Eneko Barrutia Etxebarria	Nerea Azurmendi Zabaleta	Eneko Bidegain Aire	Mikel Morris Pagoeta
Eba Gaminde Egia	Asun Garikano Iruetagoiena	Itxaro Borda Xarriton	
Pedro Mari Goikoetxea Linaza	Aizpea Goenaga Mendiola	Pantxo Etxegoin	
Nerea Mujika Ulazia	Oroitz Jauregi Nazabal	Marie-Andrée Ouret	
Elixabete Piñol Olaeta	Jon Sarasua Maritxalar		

Aurkezpenaren ondoren, hautagaiak banan-banan bozkatu nahi diren galdetuta, inork ez du halakorik iradoki. Ondorioz, aurkezturiko zerrenda aho batez onetsi da.

4. Exonomastika. *Hizkuntza hil eta klasikoaren araua* (47. araua) eguneratzeko proposamena. Jasotako oharrak aztertu eta erabakiak hartu.

A. Mujika euskaltzain oso izendatu berria eta Exonomastika batzordeko idazkaria batzar aretora sartu da. Euskaltzain osoak zutitu eta txalo artean egin diote harrera euskaltzain oso izendatu berriari. A. Mujikak hitza hartu eta eskerrak eman dizkie. Segidan, aurreko Osoko bilkuran aurkeztutako 47. araua eguneratzeko proposamenari egin zaizkion iruzkinak aletu ditu.

M. L. Oñederrak hattiera sarreran ahoskerari buruzko ohar bat sartzea proposatu du, «tt» hori dela eta. Exonomastika batzordeari egokia iruditu zaio. Ondorioz, oin-ohar hau sartuko da: “hattiera1 1 "tt" /t/ da, eta ez grafema horrek euskal forma oinarritzkoetan hartuko lukeen /c/ ahoskera palatal edo sabaikaria. Hau da, ez da *Mattin* bezala ahoskatzen”.

P. Zabaletak eskatu du 47. araua eta 53. araua osorik berraztertzea eta 38. araua, hein batean, berraztertzea, batetik, hizkuntza-izenak erabakitzeke irizpideen arabera erdara eta euskara formak desegokiak liratekeelako, eta, bestetik, 53. araua, batzordeak berak zaharkitua eta fosildua dagoela aitortu arren, ez duelako ezer proposatu egoera hori konpontzeko.

Exonomastika batzordeak adierazi du 47. araua osorik berrikusi duela eta proposatu dituen lau aldaketak besterik ez direla aldatu behar. Alegia, 47. araua osorik berraztertuta eta eguneratuta geldituko litzatekeela horrela. Ondorioz:

- 47. arauan, proposatutako lau aldaketak egitea onartu da (*akadera*, *hattiera*, *liziera* eta *sumerrera*).
- 53. araua eta 38. araua berraztertzeari dagokionez, Exonomastika batzordeak adierazi du 38. araua eguneratuta dagoela eta ez duela, beraz, beste eguneratzerik behar oraingoz.
- 53. arauari dagokionez, bi aukera proposatu ditu batzordeak: webgunean 38. araura bidaltzea, Hiztegi Batuko arauekin gaur egun egiten den bezala, edo 53. araura ekartzea orain 38. arauan estatu-izenen datuen barnean dauden hizkuntza-izenak. Eztabaidatu ondoren, webgunean 53. arautik 38. araura bideratzea erabaki da.

Aztergai hau jorratu ostean, Enrique Maya Iruñeko alkatea batzar-aretoa sartu da eta euskaltzainak agurtu ditu. A. Urrutia euskaltzainburuak Utergan, urriaren 23an aurkeztutako Joan Beriainen 1621eko *Tratatzen da nola entzun behar den meza* liburuaren faksimilea oparitu dio.

5. Exonomastika: *Munduko artelanak: pintura, argazkigintza eta eskultura* araua. Jasotako oharra aztertu eta erabakiak hartu.

Lehenik, euskaltzain osoen oharra aztertu eta ebatzi dira. P. Zabaletak ohar orokor bat egin du arauaren izenaz, eta *Munduko artelanen lehen zerrenda araua*

deitzea proposatu du. Exonomastika batzordeak erantzun du araugaiaren helburua ez dela artelanen zerrendei hasiera ematea, baizik eta artelanak izendatzeko irizpi-deak finkatzea eta ematen den artelan-zerrenda adibidetzat baino ez dela ematen. Eta, bestalde, 191. eta 193. arauen segida denez, bi haien moldera izendatuko dela. Honela: 194. Artelanen izenak. *Pintura, argazkigintza eta eskultura.*

Ondoren, artelanen zerrendari buruzko oharra eztabaidatu dira banan-banan. Batzordeak aurkeztutako araugaia zerbait aldatzen duten ohar hauek onartu dira:

P. Zabaletak aurkeztutako oharren ondorioz onartutako aldaketak:

PROPOSAMENA	ERABAKIA
<i>Inpresioa, egunsentia</i>	<i>Inpresioa, eguzkia sortzen</i>
<i>Zabua / Zabuaren zorioneko istripuak</i>	<i>Zabua / Zabuaren pozezko istripuak</i>
<i>Done Jurgi eta dragoia edo San Jurgi eta dragoia</i>	<i>Done Jurgi eta herensugea edo San Jurgi eta herensugea</i>
<i>Folies-Bergereko taberna bat</i>	<i>Folies-Bergereko taberna</i>
<i>Whistlerren ama edo Gris eta beltzezko moldaketa, 1 zenbakikoa</i>	<i>Whistlerren ama edo Gris eta beltzezko 1. moldaketa</i>
<i>Brisa harrotzen (Aldeko haizea)</i>	<i>Haize kirria harrotzen (Aldeko haizea)</i>
<i>Biluzia diban batean eserita</i>	<i>Biluzia dibanean eserita</i>

M. Azkaratek aurkeztutako oharren ondorioz onartutako aldaketa:

PROPOSAMENA	ERABAKIA
<i>Natura hila tipulekin</i>	<i>Tipuladun natura hila</i>

Gainerako iruzkinak baztertu edo erretiratu dira. Ondoren, Exonomastika batzordeak araugaia aurkeztean Osoko bilkurari egindako galderak ebatzi dira. Hasi aurretik, M. Urkiak adierazi du Euskaltzaindiaren Hiztegiko lantaldearen bilera egin dela eta *odaliska*, *diban*, *anuntziario* eta *deikunde* sarrerak onartu dituztela eta hiztegiaren hurrengo eguneratzean sartuko direla. Ondorioz, *odaliska* eta *diban* hitzei buruzko zalantzak argitutzat jo dira.

Batzordeak egindako gainerako galderei oharra egin dizkiete M. Azkaratek eta P. Zabaletak. Banan-banan eztabaidatu ondoren, erabaki hauek hartu dira:

BATZORDEAREN ZALANTZA	ERABAKIA
<i>Kristo Erredentorea edo Kristo Berreroslea</i>	<i>Kristo Erredentorea</i>
<i>Buhamea lotan edo Ijitoa lotan</i>	<i>Buhamea lotan</i>
<i>Toledoren ikuspegia edo Toledoko ikuspegia</i>	<i>Toledoko bista</i>
<i>Anuntziazioa</i>	<i>Deikundea</i>

Azkenik, *Gurutzetik jaistea* edo *Gurutzetik eraistea* kasuan, M. Azkaratek, bere oharrean, *Elizen arteko Bibliak* darabilen forma (*Gurutzetik eraistea*) onartzea proposatu du. Bibliaren euskarazko beste bertsio batzuk badirela aipatu du A. Arejitak, eta, badaezpada, haietan, besteak beste, Lontxo Zugazagak eta Marcel Etxehandik zer erabili duten jakitea komeni dela adierazi. Egiaztapen hori egitea eskatu du, eta hala egitea onartu da.

6. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak. Batzorde ahaldunduen oharra (XXIX). Jasotako oharra aztertu eta erabakiak hartu.

M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak aditzera eman duenez, urriko bileran aurkeztutako oharrei inork ez die idatzizko oharrik egin. Nolanahi ere, bileran ahoz aipatutakoei erantzuteko asmoz, argibideak prestatu ditu Batzorde Ahaldunduak.

*gizarte(-)segurantz*a forma proposatu berriak *Heg.* marka behar ote zuen aipatu zen urriko bilkuran, nazioartekoa ote zen, horiek argitzea komeni zela. Datuak biltzen dituen dokumentua aurkeztu da, bai kontzeptua bai terminoa nazioartekoa dela erakusten duena. Ontzat eman da markarik gabe jasotzea, Batzordeak proposatutakoa, hain zuzen.

uretan eragin azpisarrerako adibide batean *Madelein* izena ageri zen, EODAn ageri ez dena, A. Iñigok gogorarazi zuen moduan. I. Nemirovskiren *Suite frantsesa* liburukoa da eta obretako izenak ez dira ukitzen, baina hiztegiko erabiltzaileentzat nahasgarria izan daitekeenez, izenik gabe jaso da adibidea: *Arropa xabonatzeko eta bihurtzeko* izaten.

Urriko Osoko bilkuran aurkeztutako gainerakoa bere horretan onartu da.

7. Euskaltzaindiaren 2022ko egutegia. Jasotako oharra aztertu eta erabakiak hartu.

Oharra egiteko irekitako aldia ez da oharrik jaso. Ondorioz, Euskaltzaindiaren 2022ko egutegia onetsi da. Edozein gisaz, izurriteari aurre egiteko asmoz, herri-erakundeek onesten dituzten mugak kontuan izanik aldaketak izan ditzakeela jakitera eman da.

8. Esku artekoak.

8.1. Ramuntxo Camblong euskaltzain urgazlearen heriotzaren berri. Makean (Lapurdi) jaio zen, 1940ko azaroaren 11n. Elektronikako ingeniaria zen Camblong, baina euskalgintzan nabarmendu zen urte askotan: *Herria* astekariko diruzaina izan zen, Euskal Kultur Elkartaren buru ere bai, Seaskako sortzaileetako bat, eta EAJren Ipar Buru Batzarreko presidentea. Euskaltzain urgazle izendatu zen 1975eko ekainaren 27an, eta, batez ere, Jagon sailean jardun zuen (1991-1997).

Familiari eta lagunei doluminak adieraztea erabaki da Osoko bilkuran.

8.2. Arabako eta Nafarroako ordezkarietzan jarduteko bi lanposturen deialdia eginen da, datorren astelehenean aurrera. S. Aleman Nafarroako ordezkariak eta R. G. de Viñaspre Arabako ordezkariak adierazi dutenez, Nafarroako ordezkarietan Gema Insaustik erretiroa hartzearen ondorioz sortutako hutsarte betetzeko eta Arabako ordezkarietza indartzeko, bi lanposturen deialdia egitea erabaki da Zuzendaritzan. Interesatuak abenduaren erdialdera arte izena eman ahalko dute. Ondoren, hauen artean egokienak aukeratu eta probak eta aurrez aurreko elkarrizketak egingo dira.

8.3. Hurrengo bilkurak.

Abenduaren 3an, egoitzan, Euskaltzaindiaren Gramatika batzordeak paratutako *Euskararen gramatika* aurkeztuko da. Argitalpen hori abenduaren 8an aurkeztuko da Durangoko Azokan, 11:00etan.

56. DURANGOKO AZOKA (abenduaren 4tik 8ra). Abenduaren 6an, UPV/EHUrekin batera argitaratu den *Bertsolaritzaren historia soziala. Oihartzuna, eragiletza eta gakoak (1823-2018)* liburua aurkeztuko da azokan. Elkarrizketa erara izango da eta streaming bidez emango da (17:30ean). Bertan izango dira Jon Sarasua bertsolaria eta Antxoka Agirre liburuaren egilea.

Abenduaren 9an, Baionan, Biltxokon, 18:30ean, Literatura solasaldia antolatu du Euskaltzaindiak. Ekitaldiaren xehetasunak azaldu ditu J.-B. Coyos buruordeak.

Abenduaren 16an, 09:30-13:00 bitartean, *Bonifacio Etxegaray Corta (1878-1956). Euskaldun ikasia – Un intelectual vasco* izeneko jardunaldia egingo da SAFen egoitzan. Zuzenbidearen Euskal Akademiak, Sabino Arana Fundazioak eta Euskaltzaindiak jardun dute elkarlanean egitaraua atontzen. E. Osa idazkariordeak jardunaldiaren xehetasunak azaldu ditu.

Gaurko bilkuran onartutako egutegia kontuan hartuz, 2022ko urtarrilaren 28an, Osoko bilkura egingo da Bilbon, Egoitzan. Egun horretan, 2021. urtean hildako euskaltzainak gogorarazteko Ageriko bilkura ere egingo da.

9. Azken ordukoak.

Ez da egon.

Eta bestelako aztergairik ez dela, Osoko bilkura bukatutzat eman da, 13:00ean.

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Adolfo Arejita,
idazkaria

Euskaltzaindiaren *Arauak*

Exonomastika batzordea

2021eko araugintza

2021ean argitaratutako exonomastikako arauak

1) Urriaren 5ean, 193. araua argitaratu zen (193. araua: **Artelanen izenak. Arkitektura**)

2020an, 191. arauan, Historiaurreko eta Antzinaroko artelanak euskaraz adierazteko irizpideak eta adibideak eman ziren. Haren jarraipena da arau hau. Munduko era guztietako monumentuak euskaraz adierazteko irizpide orokor eta xeheak zehazten ditu. Artelanaren izendapenaren egituraren arabera zer aukera eta zer arazo dauden zehaztu ondoren, zer idatzi behar den letra larriz hasita eta zer letra xehez adierazten da arauan, bai eta zer irizpideren arabera erabakitzen den arkitekturako kanpoko artelan baten izena euskaratzea edo jatorrizko forma erabiltzea ere. Halaber zehazten da noiz ezaba daitekeen artelanaren izen generikoa (*eliza*, *zubia*, *jauregia*, *dorrea*...) eta zergatik, eta kasu berezi batzuetarako irtenbideak ere ematen dira (erdal artikuluekin zer egin, eraikin erlijioso batzuen izenen kasu bereziak...).

Irizpide nagusiak emateaz gainera, mundu osoko artelan ezagunen zerrenda bat ere ematen da arauan, arkitekturako 100 obratik gora dituen, eta, euskarazko izendapenaz gainera, gaztelaniazkoa, frantsesezkoa eta ingelesezkoa ere ematen dira. Hona hemen adibide batzuk:

Done Paulo Harresiz Kanpokoaren basilika, Louvreko kolomadia, Mekako Meskita Handia, San Joan Laterangoaren basilika, Notre-Dame katedrala; Kaperasistinoa...

2) Abenduaren 21ean, 47. arau eguneratua argitaratu zen (47. araua: **Hizkuntza hilak eta klasikoak**).

Hizkuntza hil eta klasikoen arauaren jatorrizko bertsioa 1995ekoa da, eta hogeita

hamabost hizkuntzaizen biltzen ditu. Lehenengo arauetakoa da, duela hogeita bost urte baino gehiago emana, eta gerora Euskaltzaindiak 142. arauan ([Antzinateko eskualdeen euskarazko izenak](#)) eta 147. arauan ([Antzinateko hirien euskarazko izenak](#)) zehaztu dituen irizpideekin eta hartu dituen erabakiekin bat etorrazteko eguneratu da, lau hizkuntza-izenetan garai hartan hartu zen erabakia ez baitzeturren bat geroa hizkuntzaizen horien jatorrian dauden lekuizenetarako araututako formarekin.

Horregatik, hizkuntza horien izenaren eta hizkuntza horren lurraldeen izenaren eta lurralde horietako herritarren izenaren arteko koherentzia ziurtatzeko, lau hizkuntza izen hauek eguneratu dira:

akadera (lehen, *akadiera*), haren jatorrian dagoen **Akad** lekuizenarekin eta **akad-tar** izen/adjektibo arautuekin bateratzeko.

hattiera (lehen, *hatiera*), haren jatorrian dagoen **Hatti** lekuizen eta **hattiar** izen/adjektibo arautuekin bateratzeko.

liziera (lehen, *likiera*), haren jatorrian dagoen **Lizia** lekuizen eta **lizar** izen/adjektibo arautuekin bateratzeko.

sumerrera (lehen, *sumeriera*), haren jatorrian dagoen **Sumer** lekuizen eta **sumer-tar** izen/adjektibo arautuekin bateratzeko.

~~~~~
Bestalde, 2021eko azaroaren 26an, Osoko Bilkurak 194. araua (***Artelanen izenak. Pintura, argazkigintza eta eskultura***) onartu zuen. Dena dela, arau hori ez zen argitaratu 2021ean, 2022an baizik.

Irizpenak eta txostenak

IKER Saila

Onomastika

Notas sobre el topónimo *Artica* / *Artika* (Navarra)

SALABERRI ZARATIEGI, Patxi

Académico de número de Euskaltzaindia

Los testimonios documentales antiguos del topónimo son los siguientes:

Artica (1093, 1127, Goñi, 1997: 80, 153; 1268, Felones, 1982: 662; 1366, Carrasco, 1973: 556), *Artiga* (1172, 1177, 1189, 1220, Goñi, 1997: 294, 307, 335, 441; 1221, 1232, García Larragueta, 1957: 179, 181, 239; c. 1234, Goñi, 1997: 493; 1239, 1241, *ibid.*, pp. 512, 517; 1258, García Larragueta, 1976-77: 453; 1268, Felones, 1982: 682; 1322, García Larragueta, 1976-77: 50, 51; 1322, García Larragueta, 1976: 51, 52; 1350, Carrasco, 1973: 386), *Miguel d'Artiga* (1259, Ostolaza, 1978: 247), *Artigua* (1316, 1340, 1341, García Larragueta, 1976: 45, 64, 65, 70; 1316, García Larragueta, 1976-77: 658), *Artica* (1366, Carrasco, 1973: 521). Además, Euskaltzaindia (1990: 147) recoge *Artiga* entre 1275 y 1279.

Carrasco (1973: 555-556) cita *Artigua* y *Artica* en «la cuenca de Pomplona» y las trata como si fueran dos localidades diferentes.

Encontramos el topónimo como componente de un antropónimo eusquérico en 1249, año en el que se documenta G. *Articaco* (García Larragueta, 1957: 320), es decir, lo que hoy escribiríamos *Garzia Artikako* “García de Artica”.

Según Corominas y Pascual (1987: 366) *artiga* en aragonés quiere decir ‘roza, terreno roturado’ y es palabra de origen prerromano común con el catalán, la lengua de Oc y el valón. *Artica* es, según los mencionados autores, una variante fonética del término *artiga* normal en gran parte de los valles pirenaicos.

En Navarra se ha fijado *Artica*, no *Artiga*, probablemente por influjo del euskera (cf. *pértiga* / *pertika*, nombre de una medida agraria), y en Bizkaia *Artika* es el nombre oficial vasco de un barrio de Bermeo (vid. Irigoien, 1986: 42), denominado en castellano *Artigas*, con velar sonora intervocálica y falso pluralizante, habitual en

topónimos eusquéricos empleados en castellano (cf. *Meagas* por *Meaga*, en Geta-
ria, Gipuzkoa). En Bizkaia, en la localidad de Ispaster, existe el barrio denominado
Gardata-Artika.

El equivalente eusquérico es *berro*, presente en *Berroeta* y seguramente también en
Berrotza que dio *Berrueza* en romance, con diptongación de la vocal tónica. Tanto
Berroeta como *Artica* están situadas al pie de sendos montes, la localidad baztanesa
en la llamada *Basaburua* “la cabecera del bosque”, y la localidad de la Cuenca al pie
de Ezkaba, con toda probabilidad porque, después de rozarse los terrenos llanos, se
roturaron los más próximos a las zonas montañosas. Existía también un pequeño
monasterio en la Cuenca de Pamplona, en la Cendea de Iza al parecer, en la ribera
del Arga, denominado *Berroeta*, como la localidad de Baztan: «*Concedimus monaste-
riolum super ripam fluminis Arga nomine Verroeta*» (Lacarra, 1965: 5).

De todos modos, sabemos que *Artica* ha sido empleado en euskera, pues la mi-
crotoponimia de la zona lo deja bien claro: *Artikabidea* “el camino de Artika” o “el
camino de la(s) artiga(s)” (escrito *Articabidea* en 1605, en Ochovi, AGN, protocolo
de Juan Labayen, Ihaben, legajo 3). *Artikagain* “el alto de Artika” «monte que com-
parten Artica y Ansoáin, al NO de éste» (Jimeno, 1992: 73, 155), *Artikahea* (1927),
con versión romance *Debajo de Artica* (ibíd., 155). En la localidad de Oricáin, en el
valle de Ezkabarte, se documenta *Articalanda* en 1696, 1795 y 1798 (NTEM LIX,
197), pero parece que el topónimo no tiene nada que ver con la localidad de la
cendea de Ansoáin y que se puede traducir, por lo tanto, como “la vega de la roza”.
Sin embargo, estos testimonios son importantes porque revelan que *artika* tenía
cierto uso como apelativo en euskera.

En resumen, podemos afirmar que el nombre objeto de estudio es un topónimo
vasco, en el sentido de que ha sido utilizado en esta lengua, aunque con grafía
romance (*Artica*), si bien es de origen prerromano. La grafía correcta en euskera es
Artika, forma propuesta por la Real Academia de la Lengua Vasca.

Pamplona/Iruñea, 16 de abril de 2010

Bibliografía

Carrasco, J., 1973, *La Población de Navarra en el siglo XIV*, Pamplona: Universidad de Navarra.

Corominas, J. & Pascual, J. A., 1987, *Diccionario Crítico Etimológico Castellano e Hispánico*, Madrid: Gredos, vol. A-CA.

Euskaltzaindia, 1990, *Nafarroako Herri Izendegia / Nomenclátor Euskérico de Navarra*, Pamplona: Gobierno de Navarra - Euskaltzaindia.

Felones, R., 1982, “Contribución al estudio de la iglesia navarra del siglo XIII: el libro del diezmo de 1268 (II). Transcripción e índices”, *PV* 166/167, 623-713.

García Larragueta, S., 1957, *El Gran Priorado de la Orden de San Juan de Jerusalem. Siglos XII-XIII. Colección Diplomática*, *PV*, Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana.

_____, 1976, *Archivo parroquial de San Cernin de Pamplona*, Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana - CSIC.

_____, 1976-77, *Documentos navarros en lengua occitana (primera serie)*, in *Anuario de Derecho Foral-II*, Pamplona: Diputación Foral de Navarra.

Goñi, J., 1997, *Colección Diplomática de la Catedral de Pamplona 829-1243*, Pamplona: Gobierno de Navarra, Pamplona.

Irigoién, A., 1986, “Las lenguas de los vizcaínos: antroponimia y toponimia medievales”, *En torno a la toponimia vasca y circumpirenaica*, Bilbao, autoedición, 1-140.

Jimeno, J. M^a, 1992, *Toponimia de la Cuenca de Pamplona. cendea de Ansoáin*, Bilbao: Euskaltzaindia, *Onomasticon Vasconiae* 9.

Jimeno, J. M^a (dir.), 1999, *Nafarroako Toponimia eta Mapagintza / Toponimia y Cartografía de Navarra LIX. Ezcabarte - Juslapeña*, Pamplona: Gobierno de Navarra.

Lacarra, J. M^a, 1965, *Colección Diplomática de Irache. Volumen I (958-1222)*, Zaragoza: CSIC.

Ostolaza, I., 1978, *Colección Diplomática de Santa María de Roncesvalles (1127-1300)*, Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana - CSIC.

Sobre el topónimo *Azoz / Azotz*

SALABERRI ZARATIEGI, Patxi

Académico de número de Euskaltzaindia

Algunos de los testimonios que este topónimo presenta en la documentación son los siguientes, ordenados cronológicamente:

Acotz («*Maria de Acotz*», 1255, Pamplona, García Larragueta, 1976-77: 444).

Açotz (1268, Felones, 1982: 666).

Açoiz («en *Soraurren*», 1280, Zabalo, 1972: 76). Se incluye en *Excavart*, y viene listado tras *Eussa* y *Ezcava*.

Açoz («en *Val de Excavart*», 1280, Zabalo, 1972: 151).

Açotz («la villa d'*Açotz*», «el terminat d'*Açotz*», «la eglesia de *Açotz*», «la primicia de *Açotz*», «la vyla de *Açotz*», 1314, García Larragueta, 1976-77: 639, 642).

Açotz («*Martin Yeneguitz d'Açotz*», 1325, García Larragueta, 1976-77: 726).

Açoz (1350, 1366, Carrasco, 1973: 395, 535, 566).

Açoz (1513, AGN, Comptos, registros 2ª serie, nº1, 12 r.).

Açoz («*Jv[ane]s de açoz de la casa de Adamerena vezº del lug[al]r de açoz*», 1579, AGN, protocolos de Villava, M. San Martín, 6, 22).

Azoz («En el termino de *azoz una vina [...] afr[onta]da con viña de Beltrangorena*», 1640, AGN, protocolos de Uharte, J. de Larrasoña, 40).

Azoz («*Azoz, l[ugar] del valle de Excabarte*», 1802, Real Academia de la Historia, vol. I, p. 40).

Parece que existió otro topónimo similar en Tierra Estella: «las heredades que tiene el Monesterio de Sant Millan de la Cogolla en el lugar de *Atçoz*, baxo de Estella» (sin fecha, García Andreva, 2010: 1004).

En toponimia menor, en Eusa, tenemos *Azotzaldea*, documentado desde 1718 como *Azozaldea*, y pronunciado en la actualidad en castellano *Azozáldéa* (NTEM 59: 54).

En euskera recogimos de boca de Enrique Nazabal, vascohablante de Beuntza (Atetz), la pronunciación del topónimo con fricativa final en caso absoluto, sin duda por influencia de *Azoz*, forma oficial entonces y única en la administración durante los últimos siglos, ya que esta ha funcionado, como es conocido, sólo en castellano. Sin embargo dicho informante pronunciaba *Azotzen* 'en Azotz', *Azotza* 'a Azotz', en inesivo y adlativo respectivamente, testimonios que mantienen la forma original con africada final típica de las hablas de esta zona de Navarra, y que coinciden a ese respecto con la variante medieval *Açotz*.

En cuanto a la etimología del topónimo en Salaberri (2011: 48) decíamos así:

Semejante al de *Alkotz* es el caso de *Azotz* que se podría considerar descriptivo, sobre *aza* «berza» (este nombre no aparece, que yo sepa, en toponimia vasca) más *-otz* locativo, pero la variante *Açoiz* de 1280 nos lleva a pensar en un origen antroponímico, en *Attio* (KAJANTO 1982, p. 163), es decir, en **Atjonis*, o mejor en una forma ya asibilada **Atzonis*, de donde **Atzoitz* > **Atzotz*. El problema aquí es el carácter africado de la primera sibilante, no documentado, pero la localidad se encuentra en zona donde la lengua vasca se ha perdido, y es posible que **Atzotz* haya existido.

De todos modos, estimamos ahora que otra posibilidad es pensar en una variante **Azo* (**Atzo* tal vez) del antroponímico *Azu* (o **Atzu*), presente por ejemplo en *Azubele* de la documentación legerense (*Azubele Enecoz*, Otsagabia, 1072; Martín Duque, 1983: 147; véase Irigoien, 1995: 54) a la que se le añadió el sufijo *-(i)tz* que indicaba pertenencia, de origen latino pero que había ganado autonomía y podía unirse a cualquier base antroponímica. Así sucede en el topónimo vizcaíno *Fruiz*, de un anterior *Fruniz*, con base en el nombre femenino medieval *Fruna*, o en el bajonavarro *Armendaritze*, cuna del conocido apellido *Armendáriz*, basado en el antroponímico *Armentari*, bien documentado en la Edad Media, al que se le ha añadido el sufijo mencionado. Es decir, y volviendo al nombre que nos ocupa, *Azotz* sería en origen 'la propiedad del llamado **Azo*'.

A manera de resumen, podemos afirmar que Azotz es la forma eusquérica tradicional y antigua del nombre de la localidad de Ezkabarte, que se ha convertido en castellano en Azoz, con fricativa interdental sorda final, dado que en esta lengua no existe el sonido [tʂ] que representamos en euskera con tz. La Real Academia de la Lengua Vasca - Euskaltzaindia (1990) normativizó el topónimo en euskera como Azotz, en publicación realizada por el Gobierno de Navarra.

Pamplona / Iruñea, 28 de julio de 2015

Referencias

Carrasco, J., 1973, *La Población de Navarra en el siglo XIV*, Pamplona: Universidad de Navarra.

Euskaltzaindia - Real Academia de la Lengua Vasca, 1990, *Nafarroako Herri Izen-degia / Nomenclátor Euskérico de Navarra*, Pamplona: Gobierno de Navarra - Euskaltzaindia.

Felones, R., 1982, "Contribución al estudio de la iglesia navarra del siglo XIII: el libro del diezmo de 1268 (II), Transcripción e índices", PV 166/167: 623-713.

García Andrevia, F., 2010, *El Becerro Galicano de San Millán de la Cogolla. Edición y estudio; Aemilianense*, San Millán de la Cogolla: Cilengua. Instituto Orígenes del Español.

García Larragueta, S., 1976-77, *Documentos navarros en lengua occitana (primera serie)*, *Anuario de Derecho Foral-II*, Pamplona: Diputación Foral de Navarra.

Irigoien, A., 1995, *De Re Philologica Linguae Uasconicae V*, Bilbao, autoedición.

Jimeno Jurío, J.M^a (dir.), 1999, *Nafarroako Toponimia eta Mapagintza / Toponimia y Cartografía de Navarra. Ezkabarte - Juslapeña (NTEM)*, Pamplona: Gobierno de Navarra, nº 59.

Kajanto, I., 1982 (1965), *The Latin cognomina*, Bretschneider, G. (ed.), Roma: Societas Scientiarum Fennica, «Commentationes Humanarum Litterarum» 36.2.

Martín Duque, A., 1983, *Documentación Medieval de Leire (siglos IX a XII)*, Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Príncipe de Viana.

Real Academia de la Historia, 1802, *Diccionario Geográfico-Histórico de España. Comprehende el Reyno de Navarra, Señorío de Vizcaya, y Provincias de Álava y Guipuzcoa. Tomo I Abadiano - Llodio / Tomo II Machichaco - Zuza*, Madrid.

Salaberri, P., 2011b, "De toponimia vasco-pirenaica: sobre el sufijo -otz, -oz(e)", *Nouvelle Revue d'Onomastique* 53: 33-63.

Zabalo, J., 1972, *El Registro de Comptos de Navarra de 1280*, Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana.

En torno a la denominación eusquérica de *Baquedano*

SALABERRI ZARATIEGI, Patxi

Académico de número de Euskaltzaindia

En primer lugar, y siguiendo la práctica habitual en investigación toponímica, debemos examinar cómo aparece el nombre de la localidad de Améscoa Baja en la documentación navarra. Esta, como es sabido, está escrita casi siempre en un idioma diferente al euskera, en latín al principio, en romance navarro y occitano con posterioridad, e incluso en francés en ocasiones, pero nunca en la lengua del país, con alguna pequeñísima salvedad.

Este hecho dificulta enormemente el llegar a saber cuál era la variante eusquérica de muchos de nuestros topónimos, en la gran parte de Navarra en la que la lengua ancestral se ha perdido durante las últimas centurias. Dicha pérdida es notoria y conocida, pero si alguien tuviera el deseo de profundizar en el tema, le valdría con cotejar la extensión de la lengua en el mapa del príncipe Bonaparte publicado en 1863 y la situación actual de la misma.

Pasando ahora a ver los testimonios documentales, mencionaremos en primer lugar los más antiguos, los medievales: *Baquedano* (c. 1201, Jimeno y Jimeno, 1998: 50), *Lope de Baguedano* (1223, Lacarra et al., 1986: 11), *Baquedano* (1268, Felones, 1982: 651), *Vacadan* (doc. escrito en latín; 1295, Zabalza, 1997: 221), *Pero Ferrandiz de Vaquedano* (Pamplona, 1314; García Larragueta, 1976-77: 643), *Sanchot de Baquedano* (Lesaka, 1320; Zabalza, 1997: 515), *Iohan Ferrandiz de Uaquedano* (1326, Zabalza, 1998: 44), *Martin Periz de Vaquedano*, *Pero Ximeneiz de Vaquedano* (1332, Lacarra et al., 1986: 244), *Vaquedano* (1350, Carrasco, 1973: 365), *Diago de Baquedane* (doc. escrito en francés, 1359, Ruiz, 1997: 233), *Iohan Aluariz de Baquedano*, *Sancho Diaz de Baquedano* (1362, Ruiz, 1998: 130, 162), *Vaquedano* (1365, Ruiz, 1999: 392), *Diago Martiniz de Vaquedano* (1369, Ruiz, 2003: 298), *Bertran Diaz de Vaquedano* (1395, Lacarra et al., 1986: 365), *Lope de Vaquedano* (Estella-Lizarra, 1440; Ciérbide y Ramos, 1996: 206, 208), *Gaston Fernandez de Vaquedano* (1466, Ciérbide y Ramos, 2000: 282), *Fernando de Vaquedano* (1476, Ciérbide y Ramos, 2001: 245),

Johan Ferrandez de Baquedano, *Johan Ferrandez de Vaquedano* (1479, *ibid.*, 296, 297), *Fernando Martinjz de Baquedano* (Estella-Lizarra, 1482; Ciérbide y Ramos, 1996: 240), *Martin de Baquedano*, *Martin de Vaquedano* (Pamplona, 1482; Ciérbide y Ramos, 2000: 313, 315-316 y 2001: 251), *Ferrando de Baquedano* (Estella-Lizarra, 1488; Ciérbide y Ramos, 1996: 244), *Martin de Vaquedano* (Pamplona, 1488; Ciérbide y Ramos, 2000: 324), *Gonçalo de Vaquedano*, *Gonçallo de Vaquedano* (Tafalla, 1490; Jimeno, 2000: 27, 32), *Gonçalo de Baquedano* (Tafalla, 1491; *ibid.*, 93), *Catellina de Baquedano* (1493, Ciérbide y Ramos, 1997: 120), *Martin de Vaquedano* (Pamplona, 1495; Ciérbide y Ramos, 2000: 338), *Fernando de Baquedano* (1495, Ciérbide y Ramos, 1997: 136; 1499, Munita, 1984: 287).

A partir de 1500 tenemos, entre otros muchos, los siguientes: *Remond de Baquedano* (Pamplona, 1501; Ciérbide y Ramos, 1996: 255), *Gonçallo de Baquedano* (Cuenca de Pamplona, 1508; Jimeno y Jimeno, 2000: 150, 157, 159), *Gonçalo de Baquedano* (Estella-Lizarra, 1510; Ciérbide y Ramos, 1996: 269), *Gaspar Remjriz de Vaquedano*, *Garcia Remjriz de Vaquedano* (Estella-Lizarra, 1526; *ibid.*, 273), *Gonçalo de Vaquedano* (Estella-Lizarra, 1538; *ibid.*, 277), *Cathelina de Baquedano* (Pamplona, 1542; Ciérbide y Ramos, 1997: 201), «...ante nos de Diego Ramiryz de Vaquedano y de otros muchos vezinos de los valles de Amescoa alta e vaxa que son en esse dicho Reyno» (1554, AGN, 30529, límites, 1, 14), *Juan Diaz de Baquedano* (Abárzuza, 1573; AGN, pr. de J. Martínez Abarzuza, 2, Estella-Lizarra), *Miguel de Vaquedano* (Villanueva de Yerri, 1601; AGN, pr. de P. de Celaya, 12, Estella-Lizarra), «Camino que ban los de Baquedano a Estella» (Gollano, 1688; AGN, pr. de M. J. García, 4, Artavia), «Diego Ochoa de Vaquedano jurado del lugar de San Martin» (San Martín, 1688; *ibid.*), «una pieza en el termino de Elquea paraje de Vaquedano» (Baquedano, 1689; *ibid.*, 5), «Juan Ochoa de Vaquedano una pieza en Larrinbiribileta» (Eulate?, 1689; *ibid.*), «BAQUEDANO, [lugar] del valle de Amescoa la baxa» (1802, DRAH, I, p. 145.), «BAQUEDANO: [lugar] del ayunt[amiento] y valle de Amescoa-baja» (Madoz, 1986 [1845-50]: 64), «camino que de Baquedano dirige a Arratondoa», «Puerto nuevo de Baquedano», «Puerto viejo de Baquedano», «Raso del puerto viejo de Baquedano» (actuales, Limitaciones de Améscoa, Jimeno dir., 1994: 219, 221).

Frente a los numerosísimos testimonios de la variante romance del nombre *Baquedano*, solo en contadas ocasiones hemos encontrado la forma eusquérica de dicho topónimo. El primer testimonio es de 1600: «Otra pieza en Baquedau Eguia

de dos robadas, que confina con los prados conçeijiles» (Sainz Albero y Sainz Pezonaga, 2002: 90). Múgica (2000: 398) cita los topónimos *Baquedau estella videondoa* 'lo de junto al camino de Baquedano a Estella' de 1634 y *Baquedau estellarabidea* 'el camino de Baquedano a Estella' de 1637, y dice que son datos de Balbino García de Albizu. Además de estos testimonios, en una obra¹ sobre la historia del reino de Navarra publicada aparentemente en 1596² y cuyo conocimiento debo a Mikel Gorrotxategi, encontramos a *D. Ferdinand de Baquedau* que era «vicaire generale de l'Eglise de Pampelone» (pp. 535-536).

Sainz Albero y Sainz Pezonaga normativizan el topónimo como *BAKEDAU HEGIA* y dan la siguiente explicación etimológica (2002:90): «Compuesto de *Bakedau*, forma evolucionada del nombre de población Bakedano, y *hegi* "ladera", "cuesta", "pendiente", "borde", "orilla", "extremo", "línea saliente de un terreno", "cumbre alargada", con artículo *-a*». Añaden, repitiendo lo que se dice en el glosario de la obra *Toponimia y Cartografía de Navarra* (Jimeno dir., 1994), que «la expresión *egui* para designar una cuesta es utilizada por varios informantes de Améscoa».

Ahora, dejando a un lado el valor que *hegi* tenga en el valle, nos ceñiremos a la explicación etimológica del nombre de la localidad. Dicen Sainz Albero y Sainz Pezonaga (*ibid.*) que «en general *Bakedano* se suele interpretar a partir de un antropónimo de tipo latino derivado del nombre *Vaccus*, aunque M. Tanbourin propone una explicación a partir de *baku* "reunión", "lugar de mercado", étimo procedente de *bake* "paz" que también encontraríamos en *Bakaiku*».

La interpretación a partir del antropónimo *Vaccus* procede de Caro Baroja, quien en su obra de 1945 (p. 87) dice lo siguiente: «"Baquedano". De "Vaccus", "Vaccetius", o de un natural de "Vacca", "Vaccetanu"». Nosotros no encontramos el nombre *Vaccetanu* y, además, para llegar de ahí a *Baquedano* / *Bakedau* tendríamos que pensar en una evolución romance del topónimo, hecho difícil de aceptar en una zona como Améscoa, de habla exclusivamente vasca hasta muy tarde. Parece que habría que partir de un antropónimo **Bac(c)edus*, **Pac(c)edus* o algo similar, pero como el asterisco indica, tampoco encontramos esos nombres en las bases de datos a nuestra disposición.

1 En la tapa del libro se dice que ha sido escrito «*Par l'un des Secretaires Interpretes de sa Majesté*», pero no aparece el nombre del autor. En Gallica, en cambio, se atribuye su autoría a Gabriel Chappuys (1546?-1613?).

2 Esta es la fecha que aparece en Google, pero en la obra misma, en números romanos, se lee lo siguiente: M.D. XCXVI.

La otra explicación, la de M. Tanbourin, no parece que se pueda aceptar, en primer lugar porque *baku* no procede de *bake* 'paz', sino de *bat*, tal como se dice en el DGV, con un segundo elemento que será probablemente el sufijo locativo *-gu* (Lakarra, Manterola y Seguirola, 2019: 85, entrada *bat*). Compárese con el prado llamado *Zezerbakue* (*Cecerbacue* en los documentos), topónimo de Luzaide / Valcarlos en el s. XVI, de *zezer*, variante en composición de *zezen* (como *jaun- > jaur-* en *Jauregi*, *oihan- > oihar-* en *Oiharbide*, *Oihartzabal* o, en el léxico común, *egun / eguraldi*), y *bakue*, de *bat(u) + -gue*, inicialmente 'lugar donde se juntan los toros', 'prado en el que se recogen los toros' (Kamino y Salaberri, en preparación).

Además, y este es el motivo principal por el que no se puede aceptar la explicación etimológica de Tanbourin, los topónimos que tienen *-ano* en romance y *-ao* (*-au*, *-ou*...) en euskera están muy extendidos en la Vasconia peninsular, y entran dentro de una bien conocida «constelación» de nombres de lugar con un antropónimo en la base que señala quién era el (primer) propietario de la finca. El sufijo procede en última instancia del latín *-anu*, que indicaba inicialmente pertenencia a una *gens* (Piel, 1947a: 147; Kajanto, 1982 [1965]: 32), y servía para crear *cognomina* (*gens Aemilia > Aemilianus* por ejemplo), pero que se empleó con posterioridad para formar adjetivos topográficos (Piel, 1947b: 385) con significado de pertenencia. En el caso de los topónimos en *-ano* parece que hay que suponer que en la base había, en un principio, un sustantivo como *fundus* 'posesión rústica' (Caro Baroja, 1990 [1945]: 86), a pesar de que, al contrario de lo que ocurre con *villa*, no resulte fácil encontrar un topónimo que haya conservado dicho sustantivo (véase Salaberri, 2015: 37).

La «constelación» de nombres en *-ano* / *-ao* que hemos mencionado más arriba va desde Bizkaia (*Galdácana*, con forma vasca oficial *Galdakao*), pasando por Gipuzkoa (oficial ahora *Lazkao*, hasta hace unas décadas *Lazcano*) y Álava (*Berricano*, en microtoponimia eusquérica *Berricao*, *Berricau*) hasta Navarra, en la que tenemos *Torrano*, en euskera *Dorrao*, en zona todavía de habla vasca y, al otro lado de la sierra, el nombre que nos ocupa, *Baquedano*, además de los vecinos *Gollano* y *Baríndano*, en el mismo valle, *Amillano* en el de Allín, *Guerano* (nombre de un despoblado; Idoate, 1967: 338) en el cercano Yerri, y *Guirguillano* en Valdemañeru, por mencionar unos pocos.

Respecto de los últimos topónimos, hemos visto que *Baquedano* se documenta

como *Bakedau*, si lo escribimos con grafía vasca y, en lo que concierne a *Gollano*, lo encontramos también sin la *n* intervocálica, lo mismo que los otros topónimos en *-ano* que hemos sacado a colación: «*Un solar de casa o casal llamado Gollausoróa, que está situado en el lugar de Urra, cabe el palacio*» (Urra, 1554; Sainz Albero y Sainz Pezonaga, 2002: 160), o sea, 'la pieza de Gollano', si bien los mencionados autores le dan la acepción de 'heredad' que va bien con *soro*, pero también la de 'solar', basándose para ello en la traducción de «*el solar de los de Gollano*» que aparece en el mismo documento.

Otros testimonios de *Gollau*: «*ytten una pieza [...] en Gollau dermaua*» (Baquedano, 1700; AGN, pr. de G. Ruiz de Urra, 17, Artavia) es decir, 'así mismo una pieza [...] en el término o terminado de Gollano', «*el dicho Francisco Lopez (hipoteca) una pieza [...] en Gollau dermaua teniendo a piezas del palacio de Gollano*», «*otra pieza [...] en el termino de Gollau dermaua teniendo a piezas de dicho palacio*» (Baquedano, 1724, 1729; *ibíd.*, 22 y 23-bis). En 1689, en el mismo Gollano, se documenta *Gollaico* (sic) *chaparduyburua* que se puede traducir por 'la parte alta del chaparral de Gollano' o 'el alto del chaparral de Gollano' (AGN, pr. de M. J. García, 5, Artavia), sin entrar a examinar la clase de árbol que *txapar* designaba en Améscoa.

No obstante, y aunque no hay ninguna duda de que existió una variante eusquérica sin nasal, no se ha documentado nunca hasta el momento, que sepamos, *Barindao o *Marindao (tenemos la variante *Marindano* en 1241, Lacarra *et al.*, p. 43). A veces resulta difícil encontrar las formas vascas de los nombres de pueblos, ya que, como se ha explicado más arriba, la administración navarra ha funcionado siempre en una lengua distinta al euskera. Un buen ejemplo es el de *Guirguillano*, localidad del valle de Mañeru, que se ha resistido hasta hace muy poco a revelarnos su forma eusquérica *Girgillao* (*Guirguillau* en 1799, Iñigo y Rekalde, 2019: 304).

En Allín, valle contiguo al de Améscoa Baja, tenemos el susodicho *Amillano*, que aparece en la microtoponimia de la zona como *Amillao*, sin la nasal intervocálica: «*hun pedaco de pieça en Amjllaoco eRota burua tenjente con la muga del termino de Amjllano y [...] con la cequja que baja del termino de Galdiano al rio*» (Galdeano, 1572; AGN, pr. de M. de Baquedano, 4, Estella-Lizarra), es decir en *Amillaoko errota burua* o 'parte alta (de la acequia) del molino de Amillano', 'alto (de la acequia) del molino de Amillano'.

En el valle de Yerri tenemos el despoblado de *Guerano*, que aparece de nuevo sin

la nasal intervocálica en el topónimo *Guerauesatea* (1527), *Guerau esatea* (1563), *Guerausatea* (1612) (Sainz Albero y Sainz Pezonaga, 2002: 156), convertido en 1780 en *Geroportillo* o *Gueraul portillo* (*ibid.*), donde se ve claramente la equivalencia entre *esatea* y *portillo* (*vide* la entrada *Arrasate*, Salaberri y Zaldúa, 2019: 72-73).

En Guesálaz existe la localidad de *Arguiñano*, que en el año de 1700, en Riezu (AGN, Estella-Lizarra, 472), se documenta como parte del topónimo menor *Arguinau bidea* 'el camino de Arguiñano' y, con pérdida de la parte no vocálica del diptongo, también en *Arguiñagaña* (Arizaleta, 1764 y Riezu, 1793; AGN, hipotecas de Yerri, libro 73, pp. 84 y 332).

Como se ha visto, tenemos *Baquedau*, lo mismo que *Arguinau*, *Guerau* y *Guirgillau*, y nos podemos ver tentados a pensar que los finales en *-au* proceden de un anterior *-anu*, y es posible que así sea, vistos dichos testimonios y pronunciaciones actuales como *Dorrau*, *Dorrou* (Euskaltzaindia, 1990: 81; Navarro, Navarro y Andueza, 2008: 156-157), en castellano *Torrano*, y otros testimonios más antiguos (s. XVI.) como *Lazcau* 'Lazkao' en Gipuzkoa (Salaberri y Zaldúa, 2019: 241), pero hay también, como se ha visto, *Amillao*, y por otro lado, las variantes eusquéricas de los nombres de población con final en *-iano* del tipo de *Galdiano* (forma oficial *Galdeano*, Allín), *Labiano* (Aranguren), *Undiano* (Zizur), etc., tienen *-io*: *Galdio*, *Labio*, *Undio*, lo mismo que el despoblado de *Julio* en la Bizkaia de la Val de Aibar, hecho que delata que proceden de una forma en *-iano*, con vocal media final.

A manera de resumen, podemos decir, por lo tanto, que el castellano *Baquedano* en euskera ha sido popularmente *Bakedau*, con probable cierre de *-á.o* en *-áu*, bien conocido en aquel idioma (*a.ca.báu* 'acabado', *sol.dáu* 'soldado', por ejemplo), de la misma manera que *Dorrano* (1526, AGN, 30529, Límites, 1, 10) ha dado en el habla popular *Dorrau*. Sin embargo, este último ha sido normativizado *Dorrao*, con *-ao* final, lo mismo que *Lazkao* en Gipuzkoa o *Galdakao* en Bizkaia, y parece que lo más adecuado es proponer *Bakedao* como variante culta del topónimo. Está claro, de todos modos, que en euskera la nasal (*lenis* en origen) en posición intervocálica cae, igual que en otros nombres de población mencionados y en *Larragoa*, forma vasca de *Larraona*, localidad próxima del valle de Améscoa Alta, ambas (*Larraona* y *Larragoa*) de una anterior *Larráhona* proparoxítona, de donde ha salido la variante documental *Larragua*, pronunciada popularmente sin duda *La.rrá.gua*, en tres sílabas (véase Salaberri, 2007), aunque el nombre de la localidad ha sido normativiza-

do como *Larragoa*.

Pamplona/Iruñea, 2021eko martxoaren 4an

Abreviaturas utilizadas

AGN: Archivo General de Navarra.

dir.: director.

doc.: documento.

DGV: Euskaltzaindia.

DRAH: Real Academia de la Historia.

pr.: protocolos.

Referencias empleadas

Chappuys, G., 1596, *L'Histoire Du Royavme de Navarre*, París: Nicolas Gilles.

Bonaparte, L. L., 1863, *Carte de sept provinces basques, montrant la délimitation actuelle de l'euscara et sa division en dialectes, sous-dialectes et variétés*, Londres.

Caro Baroja, J., 1990 (1945), *Materiales para una historia de la lengua vasca en su relación con la latina*, San Sebastián: Txertoa.

Carrasco, J., 1973, *La Población de Navarra en el siglo XIV*, Pamplona: Universidad de Navarra.

Ciérbide, R. y Ramos, E., 1996, *Documentación Medieval del Monasterio de Santa Engracia de Pamplona (siglos XIII-XVI)*, San Sebastián: Sociedad de Estudios Vascos, «Fuentes documentales medievales del País Vasco» 76.

Ciérbide, R. y Ramos, E., 1997, *Documentación Medieval del Monasterio de San-*

ta Clara de Estella (siglos XIII-XVI), San Sebastián: Sociedad de Estudios Vascos, «Fuentes documentales medievales del País Vasco» 73.

Ciérbide, R. y Ramos, E., 2000, *Documentación medieval del archivo municipal de Pamplona (1357-1512)*, San Sebastián: Sociedad de Estudios Vascos, «Fuentes documentales medievales del País Vasco» 96.

Ciérbide, R. y Ramos, E., 2001, *Archivo Municipal de Tafalla (1157-1540)*, San Sebastián: Sociedad de Estudios Vascos, «Fuentes documentales medievales del País Vasco» 111.

Euskaltzaindia, 1990, *Nafarroako Herri Izendegia / Nomenclátor Euskerico de Navarra*, Gobierno de Navarra - Real Academia de la Lengua Vasca.

Felones, R., 1982, "Contribución al estudio de la iglesia navarra del siglo XIII: el libro del diezmo de 1268 (II). Transcripción e índices", PV 166/167: 623-713.

Gallica. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k58237425.texteImage>

García Larragueta, S., 1976-77, *Documentos navarros en lengua occitana (primera serie)*, in *Anuario de Derecho Foral-II*, Pamplona: Diputación Foral de Navarra.

Idoate, F., 1967, "Poblados y despoblados o desolados en Navarra (en 1534 y 1800)", PV 108-109, 309-338.

Iñigo, A. y Rekalde, P., 2019, "Zenbait toponimoren lekukotasunak Bortzirietako, Malerrekako eta Baztango agiri zaharren argitan", *Euskera* 64(2.1), 291-341.

Jimeno Jurio, J. M^a, 2000, *Archivo de Tafalla. Registro del Notario Rodrigo de Subiza (1489-1491)*, San Sebastián: Sociedad de Estudios Vascos, «Fuentes documentales medievales del País Vasco» 100.

Jimeno Jurio, J. M^a (dir.), 1994, *Nafarroako Toponimia eta Mapagintza / Toponimia y Cartografía de Navarra. Améscoa Baja – Aranarache - Eulate - Larraona - Limitaciones de Améscoa*, Pamplona: Gobierno de Navarra, vol. 27.

Jimeno Jurio, J. M^a y Jimeno Aranguren, R., 1998, *Archivo General de Navarra (1194-1234)*, San Sebastián: Sociedad de Estudios Vascos, «Fuentes documentales medievales del País Vasco» 89.

Jimeno Jurío, J. M^a y Jimeno Aranguren, R., 2000, *Archivo Municipal de Tafalla. Libro de Cuentas de la Iglesia de San Sebastián (1486-1509)*, San Sebastián: Sociedad de Estudios Vascos, «Fuentes documentales medievales del País Vasco» 99.

Kajanto, I., 1982 (1965), *The Latin Cognomina*, Roma: Giorgio Bretschneider Editore.

Kamino, P. y Salaberri, P. (en preparación), *Luzaideko leku izenak*.

Lacarra, J. M^a, Martín Duque, A., Zabalo, J. y Fortún, L. J., 1986, *Colección Diplomática de Irache. Volumen II (1223-1397. Índices 958-1397)*, Pamplona: Gobierno de Navarra, Institución Príncipe de Viana.

Lakarra, J. A., Manterola, J. y Seguro, I., 2019, *Euskal Hiztegi Historiko-Etimologikoa (EHHE-200)*, Bilbao: Real Academia de la Lengua Vasca.

Madoz, P., 1986 (1845-50), *Diccionario Geográfico-Estadístico Histórico de España y sus posesiones de Ultramar. Navarra*, D. Sánchez (ed.), Valladolid: Ámbito.

Mitxelena, K., *Diccionario General Vasco / Orotariko Euskal Hiztegia*. Ahora puede consultarse en la red: <https://www.euskaltzaindia.eus>

Múgica, M., 2000, "Notas de fonética histórica (II). Finales en -(i)ano, -(i)one, -ina", *ASJU*, 34(2), 397-412.

Munita, J. A., 1984, «Libro Becerro» del Monasterio de Sta. María de la Oliva (Navarra): *Colección Documental (1132/1500)*, San Sebastián: Sociedad de Estudios Vascos, «Fuentes documentales medievales del País Vasco» 4.

Navarro, J., Navarro, J. y Andueza, M. L., 2008, *Lizarraga Ergoieneko euskara*, Pamplona: Gobierno de Navarra.

Piel, 1947a, "Nomes de «possessores» latino-cristãos na toponímia asturo-galego-portuguesa", *Biblos* 23, 143-202.

Piel, 1947b, "Nomes de «possessores» latino-cristãos na toponímia asturo-galego-portuguesa", *Biblos* 23, 283-407.

Real Academia de la Historia, 1802, *Diccionario Geográfico-Histórico de España. Comprehende el Reyno de Navarra, Señorío de Vizcaya, y Provincias de Álava y Guipuzcoa*.

Tomo I. Abadiano - Llodio, Madrid.

Ruiz, Mª T., 1997, *Archivo General de Navarra (1349-1381). I. Documentación Real de Carlos II (1349-1361)*, San Sebastián: Sociedad de Estudios Vascos, «Fuentes documentales medievales del País Vasco» 76.

Ruiz, Mª T., 1998, *Archivo General de Navarra (1349-1387). II. Documentación Real de Carlos II (1362-1363)*, San Sebastián: Sociedad de Estudios Vascos, «Fuentes documentales medievales del País Vasco» 82.

Ruiz, Mª T., 1999, *Archivo General de Navarra (1349-1387). III. Documentación Real de Carlos II (1364-1365)*, San Sebastián: Sociedad de Estudios Vascos, «Fuentes documentales medievales del País Vasco» 92.

Ruiz, Mª T., 2003, *Archivo General de Navarra (1349-1387). V. Documentación Real de Carlos II (1368-1369)*, San Sebastián: Sociedad de Estudios Vascos, «Fuentes documentales medievales del País Vasco» 121.

Sainz Alberio, I. y Sainz Pezonaga, J., 2002, *Toponomástica Histórica en Tierra Estella y Valdizarbe*, Pamplona: Euskara Kultur Elkargoa.

Salaberri, P., 2007, "En torno a la forma vasca del topónimo mayor *Larraona* (Ameskoa)", *Euskera* 52(1), 395-397.

Salaberri, P., 2015, *Araba / Álava. Los nombres de nuestros pueblos*, Bilbao: Real Academia de la Lengua Vasca.

Salaberri, P. y Salaberri, I., 2020, "Nafarroako toponimia nagusia aztergai: -oi(t)z, -o(t)z, -(i)(t)z duten herri izenen inguruan", *FLV* 129, 7-38.

Salaberri, P. y Zaldúa, L. M., 2019, *Gipuzkoako herrien izenak. Lekukotasunak eta etimologia*, Bilbao: Real Academia de la Lengua Vasca.

Zabalza, Mª Itziar, 1997, *Archivo General de Navarra (1274-1321)*, San Sebastián: Sociedad de Estudios Vascos, «Fuentes documentales medievales del País Vasco» 75.

Zabalza, Mª Itziar, 1998, *Archivo General de Navarra (1322-1349)*, San Sebastián: Sociedad de Estudios Vascos, «Fuentes documentales medievales del País Vasco» 81.

En torno al topónimo *Iracheta / Iratxeta*

SALABERRI ZARATIEGI, Patxi

Académico de número de Euskaltzaindia

Los testimonios documentales más antiguos de este topónimo, ordenados por variantes y fechas, son los siguientes:

Iraxeta (1141, Lacarra, 1965: 162).

Yrasqueta (1147, Lacarra, 1965: 173).

Irassetta (*Lop d'Irassetta*, 1196, García Larragueta, 1957: 83; *Santz d'Irassetta*, 1303, 1308, 1321, García Larragueta, 1976-77: 581, 603, 697).

Iraxeta (1226, 1252, 1253, García Larragueta, 1957: 197, 334, 349).

Iracheta (*fratris Sancii de Iracheta*, 1227, García Larragueta, 1957: 201; *Iracheta*, 1249, García Larragueta, 1976-77: 409; *fratre Ienego de Iracheta*, 1267, García Larragueta, 1957: 423; «*freyre Pero Sanchez de Echalaz comendador de Yracheta*», 1292, *ibid.*, 603; *Johan periz diracheta*, 1424, Ciérbide, 1974: 217; *Johan lopiz de yracheta*, *JDeyracheta* (sic), 1497, *ibid.*, 223-24).

Iraseta (1248, García Larragueta, 1957: 316; 1261, García Larragueta, 1976-77: 454; *Santz d'Iraseta*, 1298, *ibid.*, 540).

Irasçeta (1254, Fortún, 1982: 1015).

Irasta (*Santz d'Irasta*, 1309, García Larragueta, 1976-77: 610; *Garcia d'Irasta*, Pueyo, 1366, Carrasco, 1973: 455).

Yracheta (1366, Carrasco, 1973: 456, 495).

Vistos los diferentes testimonios, podemos afirmar lo siguiente:

1) El nombre muestra a menudo, durante los siglos XIII y XIV, un dígrafo <ch> que representa probablemente una africada palatal sorda similar a la actual (<ch> en castellano, <tx> en euskera).

2) El testimonio *Irasçeta* de 1254 no es del todo claro; se podría entender que tenía una africada dorsoalveolar sorda, es decir, que correspondía a lo que en grafía vasca actual escribiríamos *Iratzeta*, pero esto no es seguro.

3) Hay varios testimonios con <ss> que podrían delatar una africada apicoalveolar sorda, lo que hoy en euskera se escribe <ts>.

4) Parece que existió una variante reducida *Irasta*, pero esto tampoco es completamente seguro, a falta de más testimonios documentales, dado que puede ser una cuestión meramente gráfica y puntual.

5) El testimonio de 1147 tiene un final en *-queta* que parece corresponder al *-keta* actual, en general variante tras sibilante (cfr. *Amezqueta*, *Azketa*, *Inbuluzketa*) del conocido sufijo vasco *-eta*, de valor locativo-abundancial.

Iracheta era también un microtopónimo de Idoate (Itzagaondoa) a principios del s. XVIII:

«Una pieza sita en el paraje que llaman de Yracheta [...] afronta con piezas de Pasqualena [...] y [...] Miguelena» (1706, AGN, protocolos de Monreal, legajo 13).

En 1802 el diccionario de la Real Academia de la Historia (vol. I, p. 378) trae *Iracheta*, grafía que ha sido general durante los últimos siglos en castellano.

En cuanto a la etimología del topónimo, Mitxelena (1997: 116) incluye *Iracheta* y el vasco-francés *Iratchet* entre los derivados de *iratze* 'helecho', término que considera «a todas luces, un colectivo de *ira*», del mismo significado. El final *-eta* es en opinión de Azkue, tal como nos lo recuerda Mitxelena, «terminación de multitud de nombres topográficos que indican pluralidad». Es decir, el conjunto sería un

equivalente de *Iraeta* que también recoge el lingüista guipuzcoano, con un significado originario de 'helechal', 'lugar donde abunda el helecho'.

Irigoién (1986: 186) comparte la opinión de Mitxelena, y cuando habla del topónimo *Yrache* cercano a la localidad francesa de Seignosse, dice lo siguiente: «Semejante al conocido *Irache* y a *Yracheta* [...] en Navarra, seguramente relacionado con vasco *iratze* 'helecho', con base en *ira* más el sufijo colectivo *-tze*, por lo que se podría interpretar también como 'helechal'».

El problema que nosotros vemos, en lo que respecta a la etimología del nombre, es que los testimonios documentales sólo en una ocasión parecen reflejar la variante con africada dorsoalveolar (<tz>), y si en realidad tuviéramos *iratze* + *-eta*, lo habitual sería encontrar el topónimo escrito con <ç> primero y con <z> después, a partir de cierta época, y esto no ocurre.

Que en Iratxeta el helecho no sea en la actualidad planta común no habla en favor de la etimología propuesta, pero debe tenerse en cuenta que el clima no es ahora igual al que era hace varios siglos. Es conocido, por ejemplo, que no lejos de la localidad de la Valdorba antes había hayas donde a día de hoy ya han desaparecido.

De todas maneras, y sea la base del topónimo que nos ocupa *ira*, *iratze* 'helecho' u otro término menos transparente, está claro que estamos ante un topónimo eusquérico dotado del sufijo *-eta* y que, por lo tanto, no hay, desde el punto de vista lingüístico, ningún problema para que sea escrito *Iratxeta*, con grafía vasca, siguiendo las reglas ortográficas de Euskaltzaindia.

Pamplona / Iruñea, 18 de mayo de 2015

Referencias bibliográficas

Carrasco, J., 1973, *La Población de Navarra en el siglo XIV*, Pamplona: Universidad de Navarra.

Ciérbide, R., *Registro del Concejo de Olite (1224-1537)*, Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana - CSIC.

Fortún, L.J., 1982, "Colección de «fueros menores» de Navarra y otros privilegios locales (II)", PV 166/167, 951-1036.

García Larragueta, S., 1957, *El Gran Priorado de la Orden de San Juan de Jerusalén. Siglos XII-XIII*, Pamplona: Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana.

_____, 1976-77, *Documentos navarros en lengua occitana (primera serie)*, Pamplona: Diputación Foral de Navarra.

Irigoin, A., 1986, *En Torno a la toponimia vasca y circumpirenaica*, Bilbao: autoedición.

Lacarra, J.M., 1965, *Colección Diplomática de Irache. Volumen I (958-1222)*, Zaragoza: CSIC.

Mitxelena, K., 1997, *Apellidos Vascos*, San Sebastián: Txertoa, quinta edición.

Real Academia de la Historia, 1802, *Diccionario Geográfico-Histórico de España. Comprehende el Reyno de Navarra, Señorío de Vizcaya, y Provincias de Álava y Guipuzcoa. Tomo I Abadiano - Llodio / Tomo II Machichaco - Zuza*, Madrid.

***Urrestildar, igeldoar eta itziartar* herritar izenei buruzko irizpena.**

Euskaltzaindiaren Hiztegian sartzeko

ZALDUA ETXABE, Luis Mari

Euskaltzain urgazlea eta Euskaltzaindiaren Onomastika Batzordeko kidea

0. Irizpenaren arrazoia

Miriam Urkia andereak, Euskaltzaindiaren Hiztegioko lantaldearen arduraduna denak, deizio horiek *Euskaltzaindiaren Hiztegian* sartzeko, *Urrestilla*, *Igeldo* eta *Itziar* biztanleria entitateetako herritar izenei buruzko irizpena eskatu zion 2021eko uztailaren 15ean eta 29an Roberto González de Viñaspre Onomastika batzordeko buruari. Txosten labur hau aipatu eskariari erantzuteko saiakera da.

1. Aurrekariak

Herritar izenena auzi nabarra da. Horretaz jabetzeko kanpoko leku izenei dagozkien herritar izenak eta jatorri-adjektiboak sortzeko Euskaltzaindiak 2015eko abenduan karrikaturiko 178. arauan adierazten dena ikustea besterik ez dago:

Euskal Herriko leku-izenetan, tokian tokiko tradizioak finkatu ditu herri-tarren izenak, eta ez dago, beraz, alde zuretik jakiterik atzizkiaren zer aldaera dagokion leku-izen bakoitzari. Horregatik, hiztegi-tara edo arauetara jo behar da forma egokiaren bila. Euskaltzaindiak, Euskal Herriko udalerri guztietako izenak arautzeaz batera, udalerri bakoitzari dagokion herritar-izena ere arautu du, eta Hiztegi Batuan ere sistematikoki jaso dira guztiak.

Gehiago behar dutenentzat bihoa Akademiaren web-gunearen *Jagonet galde-erantzunak* ataleko «Jatorria adieraztea: *-ar*, *-tar*, *-dar*, *-oztar*» galde-erantzunean irakur daitekeen beste argibide hau:

«... joera batzuk nagusi izan arren, ez dago lege zehatzik. Esaterako, Bizkaiko Uriberen mendebaldean *-oztar* erabiltzen da: berangoztar, dimoztar, sopeloztar eta abar. Orokorrean *-ar* amaiera dela nagusi esan genezake, nahiz eta XX. mendean asko zabaldu zen *-tar* atzizkiaren erabilera.

Inguruko hizkuntzetan ere berdintsu gertatzen da; esaterako, gaztelaniaz Valencia eta Palencia oso antzekoak izan arren, hango herritarrek gentilizio desberdinak dituzte: valenCIANO/palenTINO.

Herrialde bakoitzeko herritarren herritar-izenak arau batean baino gehiagotan daude: esaterako, Zuberoakoenak 92. eta 99. arauetan, Lapurdikoenak 108. arauan, Bizkaikoenak 145. arauan, etab. Denak kontsultatu daitezke Euskal Onomastikaren Datutegian ([EODA]). Irizpide nagusiak ere emanak daude 178. arauan».

Beraz, udalerriaz azpiko biztanle entitate berezien (lekuen, elizateen, auzoen...) gentilizioak ez daude herrialdeetako arauetan bilduta.

2. *Urrestildar*

Azpeitiko *Urrestilla* biztanle entitate berezia 16. gizaldian azaltzen da estreinakoz idatzizko iturrietan (ikus Salaberri & Zaldúa, 2019, 102-103. or.). *Urrestildar* ([u.rú.ɕ̺̌.ť̺ǐ̺.da.ràk]) herritar izena ahoz lekukotua dago (*ibid.*) eta ez da beste aldaerarik dokumentatzen, hau da, ez dago balizko **urrestillatar* zein **urrestillar* formen arrasto esanguratsurik.

Bestetik, Gipuzkoan badira *aretxabaletar/aretxabaldar* (*atxabaldar* laburtua) (*ibid.*, 65. or.), *errezildar* (*ibid.*, 169. or.) ([e.ré.ɕ̺̌ǐ̺.da.rá]), *idiazabaldar* (*ibid.*, 216. or.) gentilizioak. Adibide horiek erakusgarri batzuk baizik ez dira, sail luzeagoa ere ekar daiteke (ikus *Gipuzkoako herri izendegia* (140. araua), s.v. Aizarnazabal, Larraul, Usurbil, Zizurkil).

Goikoa, bere laburrean, aski eta sobera dateke hemen proposatu nahi nukeena proposatzearren: *Euskaltzaindiaren Hiztegian urrestildar* sartzea Urrestillako herritarak izendatzeko.

3. *Igeldoar*

Behinola *lekua* (gazt. *lugar*) izandako Donostiako *Igeldo* biztanle entitate bereziaren aurreneko aztarnak 12. gizaldikoak dira (ikus Salaberri & Zaldua 2019, 148-149. or.). Herritar izenaz denaz bezainbatean, bi aldaera lekukotzen dira, *igeldoar* eta *igeldotar*.

- Idatzizko lagin zenbait:

1895. «**Igeldoar** bat zegon / Agerre-azpikuan / lorra erantsi diyote / etxera ezti-juan». Juan Jose Alkain Iruretagoiena (*Udarregi*), Usurbil¹ (1829-1895), (*apud* Zavala, 1966a, 28. or.).

1906. «iruritzen zait **igeldoarrak** / ondo serbitu nauela, / bestia ori etzait gertatu / oraindik beintzat orrela». Egile ezezaguna², (*apud* Zavala, 1979, 45. or.).

1911. «**igeldotarrak** garaitu degu / etsaiakiko auziya, / kontsolatzeko modukua da / onlako irabaziya»; «**Igeldotarrak** sartu gerade / betiko fede biziyan / bitorioso atera naian / etsaiakiko auziyan». Jose Agustin Lertxundi Alda (*Errikotxia*), Usurbil (1855-1932), (*apud* Zavala, 1966b, 55., 62. or.).

1999. «Iaz jokatu zen Euskal Herriko Txapelketa Nagusia Joxemari Olasagasti **igeldoarrak** irabazi zuen. 35 minutu eta 17 segundutan lortu zuen Olasagastik aurrean jarri zizkioten 12 enborrak erdibitzea». Maria Agirre (kazetaria), (Agirre, 1999).

2000. «... guk Nor Nork sailean *giñitun* ‘genituen’ bildu dugu Antiguan, baina lekukoaren arbaso **igeldoar**-usurbildarretan egon daiteke argia». Iñaki Camino (hizkuntzalaria), (Camino, 2000, 77. or.).

2013. «**Igeldoar** batzuk Zubietara etorri omen ziren errotara. Meriendatu omen zuten, eta ordaintzeko dirurik ez. Irinarekin pagatu omen zuten». Rufino Iraola (idazlea eta kazetaria), Zaldibia (1945-2019), (Iraola, 2013).

2016. «**Igeldoarrak** ondoan zitun beste bi aizkolari, Lawrenze O'Toole 35 urteko australitarra bat, mutil bikaiña ala ere; eta bestea Iker Bizente 18 urteko otxagabitarra». Txomin Garmendia (bertsolaria), Berrobi (1943), (Garmendia, 2016).

2021. «Maiatzaren 28an iritsi zen Kutxa Bira Igeldora eta Itxas Aurre elkarteak prestatu zuen kutxan sartu beharreko mezua; hau da, **igeldoarren** ametsa adieraz-

---

1 Izatez aiarra, baina gaztea zela Usurbilera joan zen bizitzera familiarekin.

2 Usurbilgo gertaera.

ten duen mezua. Honakoa biltzen du mezu horrek: «Herri txiki bat gara Euskal Herri zabalean eta udalerri izan nahi dugu Euskal Herri aske batean!», Egile ezezaguna (*apud* www.igeldo.eus).

- Ahozko testigantza batzuk:

2021. *Igeldoarra*³. Gabriela Salsamendi Amunarriz, Usurbil, (1927).

2021. *Igeldoarra*⁴. Victoriano Furundarena Begiristain, Usurbil, (1928).

2021. *Igeldotarra*⁵ [i.ɣél.do.ta.rà]. Maria Karmen Etxabe Erauskin, Zaldibia (1939).

2021. *Igeldoarra*⁶ (goitizenez: *astoak*). Jose Antonio Errazkin Balerdi, Igeldo, (1942).

2021. *Igeldoar*, *igeldoarrak* [i.ɣél.do.ar], [i.ɣél.do.a.rák]. Joxe Manuel Martiarena Lizarazu, Igeldo (1946).

2021. *Igeldoarrak*. Jabier Zabaleta Iraola (Orioko euskara teknikaria), Orio⁷ (1959).

2021. *Igeldoarra*⁸ (goitizenez: *astoak*). Pello Saizar Makatzaga, Luserne baserria, Orio (1963).

- Gipuzkoako beste hainbat erreferentzia

Badirudi Probintzian *-tar* (herskari ahoskabea duen) aldaera nagusitzen dela akabailan *-o* duten herri izenen artean: *antxotar* (Salaberri & Zaldua, 2019, 301. or.), *lazkaotar* (*ibid.*, 243. or.), *sangregoriotar* ([s̺aŋ.gré.ɣo.rjo.ta.rák]) (*ibid.*, 88. or.), *sanpedrotar* (*ibid.*, 302. or.) (*cfr.* 140. araua s.v. Altzo, Ezkio, Orio). Zernahi gisaz, 140. arauan adierazten denez, badira, antza, *-ar* duten bi ale, *itsasondoar* (s.v. Itsasondo) eta *itsasoar* (s.v. Itsaso).

---

3 Usurbilgo Joxe Jabier Furundarena Salsamendik (Onomastika batzordearen laguntzaileak) eskuraturiko ahozko testigantza.

4 Furundarenak emandako lagina.

5 Berriemailea behartuta lorturiko forma, esan nahi baita arrotza zaiola.

6 Furundarenak biltzen duenez, *igeldotarra* aldaera ezagutzen du eta noizean behin erabili ere bai, baina Igeldoko berriemaileak garbi du usadiozko forma *igeldoarra* dela bertakoen artean.

7 Aitona Igeldokoa zuen.

8 Furundarenaren hitzetan, *igeldotarra* aldaera ez zaio ezezaguna egiten informatzaileari eta, aitortzen duenez, aldian behin baliatzen du, baina argi dauka Orion tradiziozko forma *igeldoarra* dela.

Esan beharrekoak esan ondoren, proposamena da *Euskaltzaindiaren Hiztegian igeldoar* sartzea, eta ez besterik (*igeldotar*), Donostiako *Igeldo* biztanle entitate bereziko herritarren izena adierazteko.

4. *Itziartar*

Behinola elizatea izandako Debako *Itziar* biztanle entitate bereziaren lehenbiziko aipamenak 12. mendekoak dira. *Itziartar* ([i.ʃi.ar.ta.rak]) herritar izena jasota dago⁹ (ikus Salaberri & Zaldua, 2019, 141-142. or.) eta ez da ezagutzen beste aldaerarik, hau da, ez dago irudimenezko **itziardar* formaren aztarnarik.

Halaber, Gipuzkoan badaude, besteak beste, *bolibartar* [go.li.ar.ta.rak] (*ibid.*, 174. or.), *eibartar* [e.i.βár.ta.rak] (*ibid.*, 152 or.) gentilizioak (cfr. 140. araua s.v. Albiztur, Angiozar, Astigarraga, Elgoibar, Gesalibar, Ibarra).

Horrenbestez, proposamena da *Euskaltzaindiaren Hiztegian itziartar* barneratzea Debako *Itziar* biztanle entitate bereziko herritarrak izendatzeko.

5. Irizpena

Miriam Urkia andereak egindako galderari erantzunez, gomendioa da Urrestilla, *Igeldo* eta *Itziar* biztanleria entitate berezietako herritarrak izendatzeko *urrestildar*, *igeldoar* eta *itziartar* formak erabiltzea *Euskaltzaindiaren Hiztegian*.

Hernanin, 2021eko irailaren 6an

---

9 Josu Larrañaga Arrieta Onomastika batzordekideak berretsitako informazioa.

6. Erreferentziak

- Agirre, M. (1999). «Aizkora, gogorra bezain ikusgarria», *Euskonews* 45.
- Albeniz, L. (2003). *Nere berriketa eta aitortza*. Donostia: Auspoa.
- Camino, I. (2000). «Abiaburu bat Donostiako euskera aztertze», in K. Zuazo (koord.), *Dialektologia gaiak* (53-84. or.). Gasteiz: Arabako Foru Aldundia.
- Euskaltzaindia (2021). Gipuzkoako herri izendegia. https://www.euskaltzaindia.eus/dok/arauak/Araua_0140.pdf helbidetik eskuratua.
- Euskaltzaindia (2021). Nafarroako udal izendegia. https://www.euskaltzaindia.eus/dok/arauak/Araua_0155.pdf helbidetik eskuratua.
- Euskaltzaindia (2021). Kanpoko leku-izenei dagozkien herritar-izenak eta jatorri-adjektiboak sortzeko irizpideak. Euskaltzaindiaren gomendioa. http://www.euskaltzaindia.eus/dok/arauak/Araua_0178.pdf helbidetik eskuratua.
- Euskaltzaindia (2021). Jatorria adieraztea: *-ar, -tar, -dar, -oztar*. In *Jagonet galde-erantzunak*, https://www.euskaltzaindia.eus/index.php?option=com_jagonet&task=galdera&Itemid=423&lang=eu&id=486 helbidetik eskuratua.
- Euskaltzaindia (2021). *Euskal Onomastikaren Datutegia (EODA)*. https://www.euskaltzaindia.eus/index.php?option=com_ecoeoda&task=bilaketaPortada&Itemid=472&lang=eu helbidetik eskuratua.
- Euskaltzaindia (2021). *Orotariko Euskal Hiztegia*. https://www.euskaltzaindia.eus/index.php?option=com_oeherria&task=bilaketa&Itemid=413&lang=eu helbidetik eskuratua.
- Galé, P. (koord.). *Toponimia arautzeko irizpideak*. Euskaltzaindia. Lan argitaragarria.
- Garmendia, Tx. (2016). «Jakin miñez», *Noticias de Navarra* 2016/02/07.
- Gorrotxategi, M. (2000). «Euskal Autonomia Erkidegoko Biztanle-Entitateak = Entidades de Población de la Comunidad Autónoma Vasca», *Euskera* 45 (3): 1183-1252.
- Gorrotxategi, M. & Salaberri, P. (2000). «Toponimia txikia arautzeko irizpideak», *Euskera* 45 (3): 273-314.

Igeldoko Herri Kontseilua (2021). *Igeldo herria*. <http://www.igeldo.eus> helbidetik eskuratua.

Iraola, R. (2013). Bertsolaritza klasikoaren antologia partziala. <https://rufiraola.wordpress.com> helbidetik eskuratua.

Iztueta, J.I. (1847). *Guipuzcoaco Provinciaren Condaira edo Historia*. Donostia: I.R. Barojaren moldiztegia.

Salaberri, P. & Zaldúa, L.M. (2019). *Gipuzkoako herrien izenak. Lekukotasunak eta etimologia*. Bilbo: Euskaltzaindia.

Zavala, A. (1966a). *Udarregi bertsolaria*. Tolosa: Auspoa.

Zavala, A. (1966b). *Errikotxia, Itxaspe ta beste zenbait bertsolari*. Tolosa: Auspoa.

Zavala, A. (1979). *Nekazariak bai miseriak*. Tolosa: Auspoa.

Adierazpenak

BATERAKO AITORPENA, EUSKALTZAINDIA, INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS ETA REAL ACADEMIA GALEGA ERAKUNDEEN ARTEAN EGINA¹

Berriz ere sortu da eztabaida publikoa hizkuntzek hezkuntza sisteman duten presentziaren gainean. Eztabaida hori argitzen laguntzeko, Euskaltzaindia, Institut d'Estudis Catalans eta Real Academia Galega erakundeek, bakoitzak ordezkatzan duen hizkuntza defendatu eta sustatzeko ofizialki onartuta dituzten arduen jabe direlarik, erabaki dute honako adierazpen hau jendaurrean zabaltzea:

Autonomia printzipioarekin bat etorritz, gure aburuz, berezko hizkuntza era ofizialean onartua duten erkidegoen hezkuntza-sistemaren hizkuntza-araudia erkide horietako bakoitzaren eskumen eskusiboa dela.

Hizkuntza-araudi horrek ahalbidetu behar du gure hizkuntzetako bakoitzean eta gaztelanian gaitasun oso eta berdina izatea. Ikerlan eta ebaluazio fidagarrienek, bai eta katalana, euskara edo galegoa berezko hizkuntza duten autonomia erkidegoetan egin diren askotariko esperientziek frogatu dutenez, hizkuntza horien etorkizuna normaltasunez ziurtatu nahi bada, katalanak, euskarak eta galegoak presentzia sendoa behar dutela hezkuntza-sisteman eta horrek ez diola orain arte inolako galerarik ekarri gaztelaniaren jakintzari, ezta hemendik aurrera ekarriko ere. Aipatutako erkidegoetako bakoitzaren lege-araudiak ezartzen du ikasleek eza-gutu behar dituztela gaztelania eta dena delako erkidegoan dagoen hizkuntza berekia derrigorrezko irakaskuntzaren bukaeran. Gaztelaniari dagokionez, hura jakiteko helburua osoki bermatuta dago aplikatu diren askotariko hizkuntza-ereduetan. Aitzitik, hizkuntza-eredu horiek guztiak ez dira eraginkorrak izan katalana, euskara eta galegoaren jakintza bermatzeko.

Euskaltzaindia, Institut d'Estudis Catalans eta Real Academia Galega erakundeak, zein bere hizkuntzari dagozkion gaietan, botere publikoen erakunde aholku-emaila ofizialtzat onartuta daude. Hartara, galdatzen dute estatuko erakundeek haiei kontsulta egitea eta adierazten dute, orobat, haien esanetara daudela.

---

¹ Adierazpena euskaraz, katalanez eta galegoz kaleratu zen. Hemen euskarazkoa argitaratu dugu.

Hartara, nahi genuke eztabaida publiko informatu eta arrazoizko baten parte izatea, estatu espainiarreko hizkuntza-erkidegoen eta hizkuntzen artean elkarri begirunea izateko eta haien arteko bizikidetza errazteko. Izan ere, estatu espainiarrak hizkuntza-aniztasuna gorde eta sustatu beharreko aberastasun moduan hartu beharko luke, ez ezabatu beharreko arazo moduan.

Euskaltzaindiaren Zuzendaritzak onartua, 2021-II-09an.

59.a

IRUÑEKO HAUR ESKOLETAN EUSKARAZKO ESKAINTZA AREAGOTZEKO ESKAERA²

María Chivite Navascués andrea
Nafarroako Gobernuako lehendakaria

Bilbon, 2021eko otsailaren 19an

Lehendakari agurgarria:

Euskaltzaindiak, euskararen akademia den aldetik, xede nagusitzat ditu euskara zaintzea, ikertzea eta arautzea, bai eta herritarren hizkuntza-eskubideak zaintzea ere. Hartara, Euskarari buruzko 18/1986 Foru Legeak dioen bezala, nafar guztiek dute euskara ikasteko eta erabiltzeko eskubidea.

Azken 35 urteotako irakaskuntzan izan dugun ibilbideak garbi erakutsi digu D izeneko murgiltze-eredua dela benetan euskal hiztun berriak sortzeko bide bakarra. Gainerako hizkuntza-ereduek euskarara hurbiltzeko balio dute, baina ez dira eraginkorrak euskararen jakintza osoa bermatzeko. Horixe adierazi dugu berriki elkarrekin Institut d'Estudis Catalans-ek, Real Academia Galegak eta Euskaltzaindiak.

Horrexegatik, kezka larria sortzen digu Iruñeko haur eskoletako euskarazko murgiltze-ereduaren eskaintza urriak, hiriko gurasoen egungo eskaeretatik oso urrun egoteaz gain, ez baitiolako inola ere erantzuten Lehen eta Bigarren Hezkuntzako mailetan lehendik dagoen eskariari.

Euskararekiko duzun sentsibilitatea ezaguturik eta Nafarroako Gobernuak gai horretan daukan erantzukizuna gogoan izanik, ahaleginik handiena egin dezazula eskatzen dizugu euskarazko haur eskolen eskaintza areagotzeko Iruñean, hiri-buruko alde gehiagotan eta haurren bizilekutik ahalik eta hurbilen egon daitezen.

Euskararen gaietarako erakunde aholku emaile ofiziala den Akademia honetako Zuzendaritzak, gutun honen bidez, egiteko horietan lankidetza hertsia eskaintzen dio Nafarroako Gobernuari.

Adeitasunez,
Andres Urrutia
Euskaltzainburua

---

² Eskaera hau euskaraz eta gaztelaniaz egin zen. Hemen euskarazkoa argitaratzen dugu.

**EUSKALTZAINDIARENTZAT AURRERAPAUSSO DA FRANTZIAKO
ASAMBLEA NAZIONALEK ONARTU BERRI DUEN HIZKUNTZA
GUTXITUEN ALDEKO LEGEA³**

Era berean, kezkaz ikusten ditu Frantziako gobernuak prozesuan erakutsi duen jarrera hertsia eta, ildo beretik, Eskualdeko Hizkuntzen Ondarea Babesteari eta Sustatzeari buruzko Legearen kontra Frantziako Asanblea Nazionaleko hiruretan hogeitak diputatutako, Frantziako Kontseilu Konstituzionalean, aurkeztutako helegitea.

Eskualdeko Hizkuntzen Ondarea Babesteari eta Sustatzeari buruzko Legea 2021eko apirilaren 8an onartu du Frantziako Asanblea Nazionalek, Senatuak 2020ko abenduan onartu ondotik. Lege horrek eraberritu du orain dela hiruretan hogeita hamar urtetik hona indarrean egon den bidea.

Euskaltzaindiaren aburuz, onartutako legea urrats garrantzitsua da, besteak beste, hizkuntza gutxiagotuak biziberritzeko asmoz, hezkuntzan murgiltze ereduak legezatzat duelako; gizarteekimeneko eskola eta ikastolen finantzaketa sendotzen duelako; hizkuntza elebiduna eskaintzen ez duten udalerriek irakaskuntza elebidunaren finantzaketan parte hartu beharko dutelako; ele bietako seinaleztapen publikoa arautzen duelako; edo hizkuntza gutxiagotuen grafia partez aintzat hartzen duelako.

Izan ere, Euskaltzaindiak uste du Frantziak zor historikoa duela hiztunen elkarte gutxituekin, luzaroan baztertuak izan baitira, euskara, bretoiera, katalana, okzitania, korsikera eta bestelako hizkuntzak baliatzen dituzten herritarrak, Frantziako Errepublikak aitortutako pertsona guztien eskubideen berdintasuna urratuz. Ondorioz, Frantziako Legebiltzarrak onartutako legea urrats garrantzitsua da, baina ez da nahikoa hizkuntza gutxiagotuak normalizatzeko egin beharreko ahaleginean. Horrela, Euskaltzaindiak Frantziako agintariei dei egiten die hizkuntza gutxiagotuak babesteko eta biziberritzeko asmoz, nazioartean indarrean dauden arauak eta emaniko gomendioak bete edota berrets ditzaten, tartean, 1992ko Eskualdeetako eta Eremu Urriko Hizkuntzen Europako Gutuna eta, 2013ko irailaren 11n, Euro-

---

³ Adierazpen hau euskaraz, frantsesez eta gaztelaniaz kaleratu zen. Hemen euskarazkoa argitaratu dugu.

pako Parlamentuak onetsitako Desagertzeko arriskuan dauden Europako hizkuntzei eta Europar Batasuneko hizkuntza-aniztasunari buruzko txostena.

Inguruabar horretan, Euskaltzaindiak kezka ikusten du Frantziako Asanblea Nazionaleko hiruretan hogeia diputatuk, onartu berri den legearen irismena murrizteko asmoz, Frantziako Kontseilu Konstituzionalean aurkeztutako helegitea, kolokan jar eta muga baitezake, besteak beste, hizkuntza gutxiagotuak biziberritzeko ezinbestekoa den murgiltze eredia, Ipar Euskal Herrian, Okzitania, Korsikan, Britainian eta abarretan. Ondorioz, Euskaltzaindiak bat egiten du hizkuntza gutxiagotuen, kulturen eta aniztasunaren alde lanean ari diren guztiekin, bereziki elkarte eta erakundeen ahaleginarekin, garrantzitsua baita elkartzea, indarrak batzea eta ahaleginak bizkortzea, hizkuntza gutxiagotuak aitzinatu, biziberritu eta normalizatu ahal izan daitezen.

61.a
EUSKARA DANTZARA, PLAZARA... MUNDURA!⁴

XXVI. Jagon Jardunaldia prestatzeari ekin zionean, Euskaltzaindiko Sustapen batzordeak ikusgarritasuna eman nahi izan zien Nafarroako hezkuntzan euskararen ezagutza eta erabilera sustatzeko abian diren esperientzia batzuei, eskola barneko lanean, bai eta eskolaz kanpokoan ere, besteak beste, aitortza modura. Bistan denez, jardunaldiotan aztertutakoak ez dira dauden guztiak, Nafarroako hezkuntzako eragileak etenik gabe ari baitira berrikuntzan, euskara eta euskal kultura biziberritzeko ahalegin kolektibo saiatuan, beste hizkuntza batzuen ezagutza ere segurtatzen dutela.

Ezagunak dira euskara ardatz duen hezkuntza sistemaren alde Euskaltzaindiak hainbatetan egin dituen deiak eta, orobat, norabide horretan erakutsi duen engaiamendua. Hala berean, zenbaitetan aipatu da eskola ez dela nahikoa, hizkuntza biziberritzeko ahalegin hori ez baita bide bakarrekoa. Gaurkoan ikusi ahal izan dugu hori! Euskarak eremu ez-formalak (jostalekua, karrika, aisialdia, kultura, kirola, lan-mundua eta abar) behar baititu hitzunak ohikotasunez euskaraz bizi daitezen! Euskara biziberritzearen azken xedea euskaraz arrunki bizitzea baita!

Bi-biak behar ditu euskarak, eskola barneko eta eskolaz kanpoko jardun indartsua; ahalegin hori ez doa inoren kontra, denon mesederako da eta. Ezagutzak aberasten gaitu, aukera berriak irekitzen ditu, bizikidetzan eta gizartearen kohesioan ekarpena egiten du. Ezagutzen ez denak, aldiz, mugatzen gaitu eta ikuspegia eskasten!

Hartara, bizi garen mundu globalizatu honetan, hizkuntzak jakiteak aukera berriak ireki ohi dizkigu, betiere, geure-geurea denari uko egin eta bazterrean utzi gabe. Horrela, Euskaltzaindiak eskertu nahi du hezkuntzaren arloan euskara biziberritzeko egin den ahalegin berebizikoa, aspalditik datorrena eta iturri anitzetatik elikatu dena. Orobat, eskertu nahi du gurasoen eginahala eta dei egin nahi die euskara ardatz duten ereduaren aldeko apustu sendoa egiten segi dezaten. Nafarroako herri-erakunde guztiei ere dei egin nahi die Euskaltzaindiak, gurasoen nahiari baikortasunez erantzun diezaioten eta euskara biziberritzearen aldeko engaiamendua

---

⁴ Adierazpen hau euskaraz eta gaztelaniaz kaleratu zen. Hemen euskarazkoa argitaratu dugu.

berrets eta indar dezaten. Era berean, bat egin dezagun denok behinola euskaraz, gaztelaniaz eta frantsesez zekien Bernart Etxepare idazle nafarrak 1545ean egindako aldarrikapenarekin; eraman dezagun euskara dantzara, plazara eta mundu osora.

Iruñean, Kondestablearen Jauregian, 2021eko azaroaren 19an.

Berriak eta Omenaldiak

2021eko albisteen kronika

Atal honetan Euskaltzaindiak sortu dituen edo erakundea ardatz izan duten berri garrantzitsuenak bildu ditugu. Aurtengoa ere urtea oparoa izan da ekimenetan, eta aukeraketa egin behar izan dugu. Hautatzea ez da erraza, eta beti dakar zerbait alboan uztea. Hargatik, guri esanguratsuak iruditu zaizkigunak hona ekartzean, irizpide nagusia izan da agerkari honetako atalen batean jada argitaratu ez izana –Arauak, Adierazpenak, Hilberri-txostenak eta abar– edo argitalpenen batean jaso ez izana –Jardunaldiak, batez ere–.

URTARRILA

Euskarazko Tesien VIII. Koldo Mitxelena sariak

Euskal Herriko Unibertsitateak eta Euskaltzaindiak, euskarazko ikerketa bultzatzeko eta sustatzeko asmoz, euskarazko tesien zazpigarren Koldo Mitxelena sariak antolatatu dituzte. Sari-emate ekitaldia UPV/EHUko Gipuzkoako Campuseko Carlos Santamaria zentroan izan da, Nekane Balluerka UPV/EHUko errektorea eta Andres Urrutia euskaltzainburua han izan direla.

Mitxelena sariak duela hamalau urte hasi zuten bidea, euskarazko doktorego tesiak sustatzeko helburuz. Sariak, euskarazko zientzia bultzatzeaz gain, ikertzaile gazteen lana aitortzen dute eta euskara prestigiatzen, maila goreneko aitortza eginez.

UPV/EHUUn euskaraz eginiko doktorego-tesien kopurua gaur egun zinez esanguratsua da: 2019-2020 ikasturtean, 62 izan dira euskaraz eginiko doktorego-tesiak, duela bost ikasturte baino 25 gehiago. Aurreko ideari jarraiki, zientzian, beste hainbat jakintza-arlotan bezala, kopurua bezain garrantzitsua da kalitatea. Kalitate horren adierazgarri dira nazioarteko kalifikazioa lortzen duten tesiak. 2019-2020 ikasturtean, euskaraz egin diren tesien erdia baino gehiago nazioartekoak izan dira (% 52), duela bost ikasturte baino % 9 gehiago.

Mitxelena sarien VII. edizioan, UPV/EHUn 2018ko irailaren 1etik 2020ko abuztuaren 31ra arteko aldian euskaraz idatzi eta defendaturiko doktorego-tesiak aurkeztu ahal izan dira. Guztira, 74 tesi-egile aurkeztu dira sari hauetara, inoizko kopururik handiena; honela banatu dira, arloka, aurkezturikoak:

Zientzien arloan: 12 tesi.

Ingeniaritza eta Arkitekturaren arloan: 13 tesi.

Osasun Zientzien arloan: 17 tesi.

Gizarte eta Lege Zientzien arloan: 16 tesi.

Artea eta Giza Zientzien arloan: 16 tesi.

OTSAILA

Kalitatezko euskara sustatu eta zabaltzeko lau urterako hitzarmena izenpetu dute EITBk eta Euskaltzaindiak

Hitzarmenaren helburu nagusiak dira euskararen eredu estandarra zabaltzea eta gizarteratzea, euskararen lantze funtzionala indartzea eta euskalkien eta hizkeren aberastasuna zaintzen laguntzea.

Andoni Aldekoa Euskal Irrati Telebistako (EITB) zuzendari nagusiak eta Andres Urrutia euskaltzainburuak 2024ko abenduaren 31 arte indarrean egongo den bi erakundeen arteko lankidetza hitzarmena sinatu dute. EITBren eta Euskaltzaindiaren arteko lankidetza 2003tik dator, eta ordutik kalitatezko euskara sustatu eta zabaltzearen alde egin dute bi erakundeek.

EITBren eta Euskaltzaindiaren arteko hitzarmenean jasotzen denez, EITBko he-
dabideek kalitatezko euskara estandar eredugarria zabaltzen eta finkatzen lagun-
duko dute ondoko lau urteetan, Akademiaren arau eta irizpenak betetzeko engai-
mendua hartzen dutela. Aldi berean, euskalkien aberastasuna aintzat hartzen eta
bistaratzen ahaleginduko dira, hizkuntza erregistro egokiak erabiliz, saio bakoitzari
eta komunikazio egoera bakoitzari dagokion eran.

Hori guztia aurrera eramateko, EITBk Euskaltzaindiaren laguntza eta kolaborazioa izango du. Gainera, EITBren testu-masa erabiltzen jarraitzeko aukera emango zaio Euskaltzaindiari, UZEIrekin, Elhuyarrekin eta IXA taldearekin batera garatzen diharduen *Lexikoaren Behatokia* osatu ahal izateko.

MARTXOA

Euskaltzaindiak 2021-2024 aldiko lurralde-ordezkariek izendatu ditu

Honela, Miriam Urkiak jarraituko du Gipuzkoako ordezkariz izaten, Sagrario Aleman izango da Nafarroako ordezkariz berria (Andres Iñigoren lekua hartuz), Roberto González de Viñasprek jarraituko du Arabako ordezkariz bezala eta Ipar Euskal Herriko ordezkariz berria Jean-Baptiste Coyos izanen da (Xarles Videgainen lekua hartu du).

Euskaltzaindiak *Lurraren Zientzien Oinarrizko Lexikoa* argitaratu du

Lurraren Zientzien Oinarrizko Lexikoaren dokumentuak bi atal ditu:

– Euskara-atala, 1.609 sarrera dituen. Sarrera guztiek arlo-informazioa dute, marken bidez adierazia: *Geogr.*, *Geol.*, *Meteorol.*, *Miner.*, *Ozean.* eta *Paleont.* Lantaldeak beharrezko iritzi izan dionean, informazio osagarriak gehitu dira, hala nola kategoria gramatikala, erabilera-oharrak, ohar semantikoak eta adibideak. Sarrera guztietan, ingelesezko (en), gaztelaniazko (es) eta frantsesezko (fr) ordainak argitaratu dira.

– Erdarak-euskara atala, hiru azpiatalez osatua (en-eu, es-eu, fr-eu).

APIRILA

Euskaltzaindiak *Lexikoaren Behatokia* eguneratu du

Euskaltzaindiak *Lexikoaren Behatokia* eguneratu du: guztira 98.060.414 testu-hitz dauzka orain. Egitasmoaren helburua da XXI. mendeko euskararen corpus zabala eta eguneratua osatzea. Horretarako, material ugari biltzen da: egunkarietako albisteak, aldizkari orokorretako testuak, herri-aldizkari batzuenak, literaturan eta saiakeran ondutako testuak, hezkuntzako materiala, eta administrazio materiala.

Corpus etiketatua eta automatikoki lematizatua da, eta horrek modua ematen du hizkuntzaren erabilera hurbiletik jarraitzeko.

Gainera, testu-hitzak bilatzeko hainbat aukera eskaintzen du *Lexikoaren Behatokiak*. Hiru dira nagusiak: bilaketa arrunta, bilaketa aurreratua eta konparazio-bilaketa (formen artekoa, urtez urtekoa). Horiez gain, bilaketa gidatuak egiteko laguntzailea dago.

MAIATZA

Euskaltzaindiak Europa mendebaldeko hizkuntza gutxituen egoera aztertzen duen liburua plazaratu du Jagon sailean

Jagon 21: Hizkuntza gutxiagotuak zaindu, euskara jagon liburua aurkeztu du Euskaltzaindiak Iruñean. Nafarroako Gobernuaren laguntzaz editatu du lan hau Euskararen Akademiak, eta mendeurrenaren kariaz antolatutako XXIII. Jagon Jardunaldiko hitzaldiak biltzen ditu.

2019ko urtarrilean, Jagon Jardunaldi berezia antolatu zuen Euskaltzaindiak Iruñean. Jardunaldiaren helburuak garbiak ziren: hizkuntza gutxituei buruzko ikuspegia landu eta aurreratzea, beste lurralde batzuetan egiten den lana Euskal Herrikoarekin batera uztartzeko betiere, aukera zientifiko egokia bilatuz. Bide batez, azken ehun urteetan Euskaltzaindiak euskararen jagote lanean zer egin duen erakutsi nahi zen, eta, horrekin batera, etorkizunean egin dezakeenaren inguruan hausnartu.

Mintegian parte hartu zuten hizkuntzalarien hitzaldiak jasotzen ditu liburuak, gehien-gehienak Europako mendebaldeko hizkuntza gutxituen egoerari buruzkoak. Besteak beste, Mikel Zalbide euskaltzain osoaren hitzaldia («*Euskaltzaindiaren ehun urteko jagon-lana: zenbait mugarri*»), Joan A. Argenterrena («*Diversidad lingüística, diversidad lingüística en España y academias: ecologías, regímenes, instituciones*»), Elena Chiocchettirena («*Language rights and minority language development in Italy: examples from the central Alpine arc*»), Jeroen Darquennesena («*Reversing Language Shift in European language minority settings: a tentative general outline of contemporary challenges and strategies*»), Jean-Guy Talamonirena («*De la création d'un champ littéraire à une*

politique de normalisation linguistique») edo Juan Carlos Moreno Cabrerarena («Análisis ideológico del concepto de 'lengua regional europea' y sus consecuencias glotopolíticas»).

Euskaltzaindiak Nafarroako Parlamentuan egin du maiatzeko Osoko bilkura

Bilkuraren aurretik, Unai Hualde Parlamentuko lehendakariak bere bulegoan hartu ditu Andres Urrutia euskaltzainburua, Sagrario Aleman Euskaltzaindiaren Nafarroako ordezkaria, Adolfo Arejita idazkaria, Miriam Urkia Gipuzkoako ordezkaria eta Jean-Baptiste Coyos Iparraldeko ordezkaria.

Euskaltzaindiko kideei egindako harreran Unai Hualdek adierazi du euskara hizkuntza propio gisa tratatzeko desio hori Parlamentuaren domina 2019ko abenduan Euskaltzaindiari eman zitzaionean agertu zuela, baina zoritxarrez ez dela hala gertatu: “oraindik ere badago etxe honetan gure hizkuntza, euskara, errezeloz hartzen duenik”.

Euskarari buruzko Foru Legearen inguruan dagoen eztabaidari dagokionez, Parlamentuko lehendakariak adierazi du batzuen iritziz “legea gaindituta” dagoela eta beste askorentzat, berriz, “gainditu ezinezko muga bat” dela gaur egun indarrean dagoen lege hori. Hala, Nafarroan euskararen normalizazioan aurrerapausoak emateko deia egin du, esaterako, “funtzio publikoan sartzeko merezimendu gisa baloratz”. “Zeharo naturala izan beharko litzateke, sen oneko kontu hutsa da”, gehitu du Uhaldek.

Amaitzeko, Euskaltzaindiak “euskararen defentsan eta sustapenean” duen pape-ra azpimarratu du, eta Euskaltzaindiarekin eta arlo honetan diharduten gainerako eragileekin batera norabide horretan lanean jarraitzearen aldeko apustua egin du.

EKAINA

Euskaltzaindiak euskara hirian sustatzen lagunduko dio Gasteizko Udalari

Gasteizko Udalak eta Euskaltzaindiak berriki berretsi duten lankidetzat-hitzarmena aurkeztu dute, bai eta Gasteizko udalerriko toponimia historikoaren saileko beste liburuki bat ere, *Gasteizko toponimia. Arratzua III* izenekoak, hain zuzen. Prentsaurrekoan, Iñaki Gurtubai Gasteizko alkateorde eta Euskarako zinegotziak, Roberto González de Viñaspre euskaltzain oso eta Euskaltzaindiaren Arabako ordezkariak eta Elena Martínez de Madina ikertzaile eta euskaltzain urgazleak parte hartu dute.

Hitzarmen berriaren bidez, Udalak 63.000 euro emango dizkio Euskararen Akademiari, urte osoan kultur zabalkunderako jarduerak, ikastaroak eta hitzaldiak antola ditzan. Horrez gain, Euskaltzaindiak euskararekin lotutako gaietan aholku emango die Gasteizko Udalari eta udal-zerbitzuei. Gainera, hirian hizkuntza babes-ten, zaintzen eta sustatzen jarraituko du Akademiak.

Gazteek bizitzari eta itxaropenari idatzi diote 2020ko Azkue Literatura sarietan

Resurrección María Azkue Literatura sariak banatu dira Euskaltzaindiaren Bilboko egoitzan. Sari-emate ekitaldian, besteak beste, Andres Urrutia euskaltzainburuak eta Koldo Bilbao BBKren Kultura arloko arduradunak parte hartu dute.

Akademiak berak eta BBK-k 1991. urtetik antolatzen dituzten sari hauek idazle gazteak literatura mundura erakartzea dute helburu nagusi. Jakina denez, bi genero saritzen dira Azkue sarietan: narrazioa eta poesia. Genero bakoitzak bi maila ditu: A maila (10 eta 13 urte bitarteko gazteentzat) eta B maila (14 eta 17 urte bitartekoentzat).

Urtero bezala, aurten ere literatura eremuko pertsona adituek osatu dituzte epaimahaiak, Euskaltzaindiak izendatu dituenak. Hauexek izan dira aurtengo epaimahaikoak:

- A mailan: Miren Billelabeitia, Igone Etxebarria eta Manu Lopez Gaseni.

- B mailan: Yolanda Arrieta, Amaia Jauregizar eta Patxi Zubizarreta.

A mailako sariak

Narrazioaren alorra:

Lehen saria: *Argi izpiak*. Egilea: Maria Illarramendi (Urola Ikastola, Azpeitia - Gipuzkoa).

Bigarren saria: *Abandonatutako estazioaren kondaira*. Egilea: Elene Aizpurua (Iraurgi Ikastetxea, Azpeitia - Gipuzkoa).

Hirugarren saria: *Kolore dantza*. Egilea: Maren Herrera (Hautzaro Ikastola, Oiartzun - Gipuzkoa).

Aipamen berezia: *Ez naiz hiltzearen beldur*. Egilea: Irati Zuntzunegi (Seber Altube Ikastola, Gernika - Bizkaia).

Olerkiaren alorra:

Lehen saria: *Insomnio gauak*. Egilea: Irati Hierro (Urola Ikastola, Azpeitia - Gipuzkoa).

Bigarren saria: *Bidaian*. Egilea: Amaia Zabala (Seber Altube, Gernika - Bizkaia).

Hirugarren saria: *Bakardadea*. Egilea: Ane Mugica (Haurtzaro Ikastola, Oiartzun - Gipuzkoa).

B mailako sariak

Narrazioaren alorra:

Lehen saria: *Talde-lanak ekarritako galdera*. Egilea: Iker Niño (Udarregi Ikastola, Usurbil - Gipuzkoa).

Bigarren saria: *Elena Barrutia*. Egilea: Lutxi Iribarren (Bernat Etxepare Lizeoa, Baiona - Lapurdi).

Hirugarren saria: *Zapatatxo zuriak*. Egilea: Irene Garcia (Lauro Ikastola, Loiu - Bizkaia).

Olerkiaren alorra:

Lehen saria: *Munduari azaleratu*. Egilea: Uxue Armental (Pasaia-Lezo Lizeoa, Pasaia Donibane - Gipuzkoa).

Bigarren saria: *Izanak*. Egilea: Uxue Perez (Beasain BHI, Beasain - Gipuzkoa).

Hirugarren saria: *Gefangen*. Egilea: Ander Segarra (Lauro Ikastola, Loiu - Bizkaia).

UZTAILA

Euskara Batuaren Eskuliburuaren laugarren edizioa kalean

Harrera ezin hobia izan duen *Euskara Batuaren Eskuliburuak* laugarren argitaldia ikusi du paperezko bertsioan. 2018ko urrian izan zuen lehena, eta orain, aurreko argitaraldiarekin konparatuta, ukitu txiki batzuk izan ditu. EBE digitalak ere jaso ditu, noski, aldaketa xume horiek. *Euskaltzaindiaren Hiztegia* izan diren eguneratze eta aldaketek eragin dituzte, alde batetik, ukitu txiki horiek (esaterako,

husna hitza onartu izanak), eta bestetik, formari dagozkion bestelako doitze-egokitze-hobetze puntual batzuk.

Ahazkotasunaren ikerkuntzan eta hedatzean Mintzolaaren lekukoa har dezan proposatu diote Euskaltzaindiari

Bertsogintza harago, ahazko gainerako diziplinetan gehiago sakondu eta eragiteko beharrak bultzatuta, azken urtebete honetan bere helburuen eta egitekoaren inguruko gogoeta egin du Mintzola Fundazioak. Prozesu horren ondorioz, patronatuko kideek aho batez erabaki dute fundazioaren ibilbidea amaitutzat ematea eta ahazkotasunari buruzko ikerkuntza eta hedatze lanaren lekukoa Euskaltzaindiak har dezala proposatzea. Villabonako Subijana Etxeak, berriz, Xenpelar Dokumentazio Zentroaren eta Euskal Herriko Bertsotale Elkartearen egoitza izaten jarraituko du aurrerantzean ere.

Hartutako erabakiak Ahazko Lantegiaren eta Bertsotale Elkartearen proiektuak fisikoki banatzea dakar, eta, Mintzola kide diren erakunde eta eragileek hala adostuta, ahazkotasunaren lanketa beste modu batera bideratzea ekarriko du. Euskal Herriko Bertsotale Elkartea, Gipuzkoako Foru Aldundia, Villabonako Udala, UPV/EHU eta Kutxa Fundazioa bat etorri dira Mintzola Fundazioak euskarari eta euskal kulturgintzari egindako ekarpena azpimarratzeko garaian, urte hauetan guztietan hamaika ikerlan eta proiektu sustatu baititu. Aldi berean, eragile guztiek bere esker ona adierazi nahi izan diete urte hauetan guztietan Ahazko Lantegian lanean jardun diren pertsona eta eragile guztiei, izan teknikari, aditu, ikertzaile, herritar nahiz erakunde.

Berriki egindako batzarrean patronatuko kideek, beraz, fundazioa desegin eta Ahazko Lantegiaren jarraipena Euskaltzaindiaren esku uzteko proposamena hobetsi dute. Azken honek baiezkota eman ostean, inplikaturako eragileek, euskarazko ahazkotasunaren ikerketari eta dibulgazioari jarraipena eman asmoz, prozesu bat abiaraziko dute irailetik aurrera, errelebo horren inguruko baldintzak modu egokian eta adostuan gauzatu ahal izateko.

Mintzola Ahazko Lantegia 2008an sortu zen. Bertsolaritzatik abiatuta, ahazko tradizioaren gaineko hausnarketari eta ahazkotasunari loturiko diziplinen arteko elkarreragina bultzatzea izan du helburu azken urte hauetan guztietan, gizartearen premia berriei uztartuz eta, era berean, diziplina hauek indartuz. Horretarako,

bertsolaritzaren ikerketan sakontzen eta, horietan landutako hausnarketak go-goan, euskaraz diharduten beste ahozko kultur sorkuntzetara eta nazioarteko beste kantu inprobisatuetara zubiak eraikitzen saiatu da azken hamarkada honetan.

IRAILA

Eusko Jaurlaritzak, Arabako, Bizkaiko eta Gipuzkoako foru aldundiek eta Euskaltzaindiak 2021-2024 epealdirako esparru-hitzarmena berritu dute

Erakunde hauek bosgarrenez sinatu dute hitzarmena, lehenengoa 2000-2004 epealdikoa izan zen. Helburua erakunde sinatzaileen lankidetzarako oinarri orokorrak ezartzea da. Euskara ikertzeko eta zabaltzeko jardueren ikuspuntu integratu baten barruan, epe ertain eta luzera erronka berriak planteatzea ahalbidetuko du hitzarmenak.

Euskaltzaindiaren egoitzan, Bilbon, egin den ekitaldian Kultura eta Hizkuntza Politikako sailburu Bingen Zupiriak, Arabako Foru Aldundiko Euskara eta Gobernu Irekiaren zuzendari Lexuri Ugartek, Xabier Arauzo Bizkaiko Foru Aldundiko Euskara zuzendariak eta Gipuzkoako Foru Aldundiko Hizkuntza Berdintasunerako zuzendari nagusi Garbiñe Mendizabalek parte hartu dute, Andres Urrutia euskaltzainburuarekin batera.

Euskaltzaindiak epe ertaineko finantzaketa egonkortzeko eta behar diren ebaluazio eta segimendu mekanismoak ezarri ahal izateko lankidetzan jarraitzeko beharra azpimarratu dute hitzarmenaren sinatzaileek. Horrela “Euskaltzaindiari finantzaketa bermatuko zaio, euskararen gainean dituen arau, kontsulta, ikerketa eta zabalkunde eginkizunak bete ditzan”. Eusko Jaurlaritzak 5.040.000 euroko urte anitzeko dirulaguntza emango dio Euskaltzaindiari, Arabako Foru Aldundiak 400.000 eurokoa, Bizkaikoak 1.420.000 eurokoa eta Gipuzkoakoak 900.800 eurokoa.

Honakoak dira hitzarmenaren helburu nagusiak:

Herri-erakunde sinatzaileen eta Euskaltzaindiaren arteko koordinazio-harremnak eta mekanismoak antolatzea, konpromisoak hartzean eta aldizka kontuak ematean oinarrituta.

Helburu horiek bermatzeko behar diren lerro estrategikoak, helburu orokorrak eta ebaluatzeko mekanismoak ezartzea, alderdi guztiak ados jarrita.

Bere helburuak betetzen jarrai dezan, baliabideak ematea Euskaltzaindiari, hitzarmen honetan hartutako konpromisoen arabera.

Ikerketa-programen finantzaketa egonkortzea, epe ertainean.

Euskaltzaindiaren proiektuen eta batzordeen ikerketa-jarduerak bultzatzea eta areagotzea.

Euskaltzaindiak euskara zabaltze eta sozializatzeko aldera egiten dituen jarduerak sustatzea.

Euskaltzaindian, giza baliabideen eta baliabide materialen kudeaketa eraginkorra antolatzea, informazioaren eta komunikazioaren teknologien erabilera bultzatzea, eta komunikazioa bermatzea eta hobetzea erabiltzaileei eskaintzen zaizkien arretari eta zerbitzuei dagokienez.

Hitzarmena sinatzen duten bost erakundeetako ordezkariak Jarraipen Batzorde bat eta Batzorde Tekniko bat osatuko dute, eta hauen ardura izango da hitzarmenaren betetze mailaren jarraipena egitea.

URRIA

Ander Gil García Espainiako Senatuko presidentek Euskaltzaindiaren egoitza bisitatu du

Espainiako Senatuko presidente batek Euskaltzaindia bisitatzen duen lehen aldia izan da gaurkoa. Txema Oleaga senatariarekin batera izan da Euskaltzaindiaren egoitzan.

Plaza Barriko eraikinean, Andres Urrutia euskaltzainburuarekin eta Adolfo Arejita idazkariarekin batzartu dira. Etorkizunean, bi erakundeen arteko elkarlana sustatzeko goaio erakutsi dute batzuek eta besteek.

Bilkuraren aurretik, egoitzako liburutegia eta batzar-aretoa ezagutzeko aukera izan dute Gil Garciak eta Oleagak. Horrez gain, Euskaltzaindiaren Ohorezko Liburuan sinatu du Senatuko presidentek eta, ondoren, euskaltzainburuak hainbat liburu oparitu dizkie bisitariari, besteak beste, Bernard Etxepareren *Linguae Vasconum Primitiae* liburuaren edizio bat hainbat hizkuntzatan, Axularren *Guero* lanaren faksimilea eta *Oinarriko Hiztegi Juridiko-Parlamentarioaren* bi ale.

Euskaltzaindiak Davant eta Casenaveren lanak aurkeztu ditu Sarako Idazleen Biltzarrean

Prentsaurrekoan, Jon Casenavek esan du bere liburuak bi helburu nagusi dituela: “Alde batetik dago helburu historikoa; eta bestetik historiografikoa, lan honetan gogoeta bat egiten delako aipatzen diren liburu horietan agertzen den egin-molde historikoari buruz”.

Davantek ere gogotsu hitz egin du agerpenean, bere azken lanaren ezaugarriak azpimarratu dituela. Batetik, Jean de Jaurgain (1842-1920) Zuberoako jauntxo txikiaren profila ezagutzeko aukera ematen du liburuak; bestetik, Jaurgainek idatzitako lan bitxi baten itzulpena dakar. 1899an, Jaurgainek zuberotar ahozko literaturaren sei kondaira poetiko idatzi zituen *Quelques légendes poétiques du Pays de Soule* liburuan, eta hain zuzen horiek dira Davantek euskarara ekarri dituenak.

Gasteizko Udalak 25 urterako laga dio Etxezarra eraikina Euskaltzaindiari

Gasteizko Udalak 25 urterako laga dio Etxezarra eraikina Euskaltzaindiari, eta aurrerantzean Euskaltzaindiaren Arabako ordezkariaren egoitza izanen da espazio hori.

Gaur, espazioa ezagutzeko aukera izan dute Arabako hainbat erakundetako ordezkariak. Gorka Urtaran alkatearekin eta Andres Urrutia euskaltzainburuarekin batera, bertan izan dira Bingen Zupiria Kultura eta Hizkuntza Politikarako sailburua, Pedro Elozegi Arabako Batzar Nagusietako lehendakaria, Joseba Lozano Herri Administrazioetan Hizkuntza Normalizatzeko zuzendaria, eta Lexuri Ugarte Arabako Foru Aldundiko Euskara eta Gobernu Irekiaren zuzendaria.

Gorka Urtaran Gasteizko alkateak lagapenak hiriari ekarriko dizkion onurak azaldu ditu hitzaldian eta, Euskaltzaindiarentzat ere, une garrantzitsua dela azpimarratu du Andres Urrutia euskaltzainburuak.

Iaz Udalak lekuaren jabari-emakida onetsi zuen, eta aurrerantzean Euskaltzaindiak bere gain hartuko ditu horniduren gastuak, altzarien zuzkidura, garbiketa, prebentzio- eta konponketa-lanak eta higiezina zamatzen duten zergak eta bestelako gastuak.

Akademiak askotariko jarduerak lantzeko baliatuko du azpiegitura berria. Alde batetik, herritarrak eta elkarte publiko zein pribatuak artatu nahi ditu Akademiak, betiere arreta jarritz euskararen ikerkuntzaren eta zabalkundearen eremuetan. Bes-

te aldetik, azpiegitura horretan egun Akademiak Gasteizen barreiatuta dauzkan eta etorkizunean abian jarri nahi dituen ikerketa-egitasmoak kokatuko ditu.

Euskaltzaindiak eskuratu duen espazioak 340 metro karratu erabilgarri ditu goiko solairuan (behealdean jatetxea dago), baina jada egokituta dago. Honela, espazioak gunee bat izango du ikastaro, hitzaldi edo liburu-aurkezpenak egiteko; beste bat Osoko bilkurak edo bestelako batzarrak egiteko; Akademiaren proiektuak bideratzeko leku bat ere izango da; kontsultak egiteko mediateka txiki bat eta, azkenik, Arabako ordezkariaren bulegoa.

AZAROA

Euskarak Nafarroako hezkuntza-sisteman duen egoera aztertu du XXVI. Jagon Jardunaldian

Euskaltzaindiak Iruñean, Kondestablearen jauregiko hitzaldi aretoan, egin du XXVI. Jagon Jardunaldia. Honela, bertan izan dira Eduardo Aldasoro (pedagogoa); Marisa Zubiri, Maite Gorospe eta Alberto Barandiaran (Nafarroako Gobernuako Hezkuntza Departamentua); Imanol Janices (Jaso ikastola); Alfredo Dufur (Nafarroako Toki-entitateetako Euskara Teknikarien Sarea); Maider Etxaniz (Lizarra Ikastola); Mirentxu Oteiza eta Nora Iriarte (EIBZ); Esther Lakasta (Dindaia Fundazioa); eta Marta Diez (Sortzen).

Hezkuntzak berebiziko garrantzia du euskararen biziberritze prozesuan. Ildo horri eutsiz, estrategikoa da hezkuntzan egitasmo eraginkorrak bideratzea gero eta eleaniztunagoak diren ikasleen artean. Baina, zein da euskarak Nafarroako hezkuntzan duen egoera? Nola kudeatu eleaniztasuna ikastetxeetan orain eta etorkizunean? Zein erronka eta aukera berri ditu euskarak gela barnean eta gelatik kanpo? Zein egitasmo ari dira garatzen gela barnean eta gelatik kanpo?

Alfontso Mujika ingeniari eta hizkuntzalari gipuzkoarra euskaltzain oso izendatu du Euskaltzaindiak

Euskararen Akademiak euskaltzain berria izendatu du, Iruñeko udaletxean egin den Osoko bilkuran. Euskaltzain osoek bozketa egin dute Ibon Sarasola emeritu

izatearen ondorioz sortutako hutsunea betetzeko, eta Alfontso Mujikak erdietsi du Euskaltzaindiaren Arautegiak eskatzen duen gehiengoa.

Gogoratu behar da uztailaren 23an, Donostiako Luis Villasante Euskararen Ikergunean egindako Osoko bilkuran, Akademiak euskaltzain emeritu izendatu zuela Ibon Sarasola euskaltzain osoa; jakina da emeritu izateko 75 urte beteak izan behar dituztela euskaltzain osoek. Ondoren, urriaren 29an amaitu zen hutsune hori betetzeko hautagaiak aurkezteko epea. Hautagai bakarra aurkeztu zuten euskaltzainek Gasteizko Osoko bilkuran (Alfontso Mujika Etxeberria) eta gaurko bilkuran hizkuntzalari gipuzkoarraren aldeko hautua egin dute euskaltzainek.

Orain, zortzi hilabeteko tarte izango du Mujikak sarrera-hitzaldia paratzeko, eta epe bera izanen du erantzunezko idazkia egin behar duen euskaltzainak berea prestatzeko. Horren buruan, harrera ekitaldia egingo da.

Ibon Sarasola euskaltzain emerituaren lekua beteko duen euskaltzain osoaren profil laburra:

Alfontso Mujika Etxeberriak (Donostia, 1959) Ingeniaritza Tekniko Industrial ikasi zuen EHUn. 1982-1987 bitartean, Donostiako AEKn lan egin zuen, irakasle hasieran, eta AEK-ko Donostialdeko eraketa-arduradun gisa azken hiru urteetan. 1987-1990 bitartean, Udako Euskal Unibertsitateko kudeatzailea izan zen.

Euskaltzaindiak 19 urgazle eta 26 ohorezko berri izendatu ditu

Euskaltzaindiak urgazle eta ohorezko berriak izendatu ditu. Batzuen eta besteen zerrendak joan den ostiralean onetsi ziren aho batez, Iruñean eginiko azaroko Osoko bilkuran. Urgazleei dagokienez, oraingo honetan, Gipuzkoakoak, Ipar Euskal Herrikoak eta Bizkaikoak baino ez dira izendatu, Arabakoak 2015eko uztailaren 17an izendatu baitziren, eta Nafarroako azken urgazleak 2016ko apirilaren 29an. Azken ohorezkoak, berriz, 2018ko apirilaren 27an izendatu ziren.

Hona hemen ohorezko (26) eta urgazle (19) berrien izenak:

OHOREZKOAK

Araba/Bizkaia: Antton Aldekoa-Otalora (Iurreta, 1951); Pilare Baraiazarra (Meñaka, 1938); Jesus Eguzkitza (Atxondo, 1946); Juan Luis Goikoetxea (Mungia, 1947); Lontzo Zugazaga (Gamiz, 1943).

Gipuzkoa: Luis Alberto Aranberri *Amatiño* (Eibar, 1945); Itziar Idiazabal (Gaintza, 1949); Anjel Lertxundi (Orio, 1948); Xabier Mendiguren Bereziartu (Ezkio-Itsaso, 1945); Jose Antonio Mujika (Donostia, 1943); Ramon Saizarbitoria (Donostia, 1944); Josu Zabaleta (Legazpi, 1948).

Nafarroa: Manolo Arozena (Goizueta, 1949); Carlos Garaikoetxea (Iruñea, 1938); Maria Pilar Lasarte (Leitza, 1937); Daniel Lopez (Ablitas, 1948); Rosa Miren Pagola (Iruñea, 1949); Pakita Zabaleta (Leitza, 1948).

Ipar Euskal Herria: Piarres Aintziart (Heleta, 1937); Luzien Etxezaharreta (Hazparne, 1946); Daniel Landart (Donostiri, 1946); Mixel Oronoz (Baigorri, 1935); Marikita Tambourin (Baigorri, 1946).

Euskal Herritik kanpokoak: Bernhard Hurch (Schärding/Inn, Austria, 1955); José Antonio Pascual (Salamanca, 1942); José María Sánchez *Txepetx* (Cartagena, 1952).

URGAZLEAK

Bizkaia: Libe Agirre (Meñaka, 1961); Eneko Barrutia (Bilbo, 1966); Eba Gaminde (Mungia, 1968); Pedro Maria Goikoetxea (Lezama, 1959); Nerea Mujika (Durango, 1960); Elixabete Piñol (Bilbo, 1965).

Gipuzkoa: Kike Amonarriz (Tolosa, 1961); Nerea Azurmendi (Legazpi, 1961); Asun Garikano (Tolosa, 1962); Aizpea Goenaga (Donostia, 1959); Oroitz Jauregi (Legorreta, 1974); Jon Sarasua (Aretxabaleta, 1966).

Ipar Euskal Herria: Mixel Aurnague (Baigorri, 1963); Eneko Bidegain (Baiona, 1975); Itxaro Borda (Oragarre, 1959); Pantxoa Etxegoin (Jatsu, 1960); Marie-Andrée Ouret (Suhuskune, 1970).

Euskal Herritik kanpokoak: Manuel González (Beba -Mazaricos-, A Coruña, 1951); Mikel Morris (Denver, Colorado, AEB, 1957).

ABENDUA

XXI. mendeko *Euskararen Gramatika* argitaratu du Euskaltzaindiak

Azken hogeita bost urte hauetan argitaratu diren gramatikek baliatzen dituzten kontzeptuak aintzat hartu dira Gramatika berria egiterakoan. Honela, kontuan hartu dira azken urteetan egindako ikerketa teorikoak, baina deskribatzailea da gramatika hau, ez teorikoa.

Berritasunak:

‘deklinabide’ eta ‘kasu-sistema’ kontzeptuak bereizi dira, eta, Van Eysek XIX. mendearen amaieran egin bezala, euskaraz ‘kasu atzizkiak’ eta ‘postposizio atzizkiak’ ere bai.

‘argumentu egiturak’ eta ‘paper tematikoak’ kontuan hartu dira aditzen sailkapena egitean, baita hitz elkarketa eta eratorpena aztertzean ere.

‘hitz ordena’ kontzeptua ikuspegi zabalago batetik aztertu da, eta ‘sintaxi egitura’ eta ‘informazio egitura’ bereizi dira. Eta informazio egitura aztertzean EGLU-I Eranskineko kapitulua osatu da.

Morfologia lexikoari zazpi kapitulu eskaini zaizkio: Euskaltzaindiak hitz elkar-ketaz argitaraturiko lau liburukiak laburtu eta eratorpen atzizkiak banan-banan aztertu dira.

Izenari, adjektiboari, izenordainei, adberbioari, determinatzaileei eta aditzei eskainitako kapituluak sakonki berritu dira. Hau da, EGLU-I eta EGLU-II goitik behera berrikusi, aldatu, eta osatu dira.

Perpausetik goragoko ikuspegian sakondu eta diskurtso markatzaileei bi kapitulu mardul eskaintzea erabaki da, argitaratu zenean guztiz berria zen ‘lokailu’ en gaia (EGLU-III) osatu, ‘diskurtso-markatzaile’ en barruan kokatuz.

Urtero lez, Euskaltzaindia Durangoko Azokan izan da, eta 2021eko argitalpenak eraman ditu bertara

Aurten Azoka presentziala izan da (aurretik erreserba eginez), baina iazko ildoari jarraituz, denda digitala ere prestatu dute antolatzaileek.

Beraz, Euskaltzaindiak 2021ean argitaratu dituen liburuak eskuratzeko aukera

anitz izan dute irakurleek. Tartean, Gerediak sortu duen salmenta gune digitala eta, nola ez, Euskaltzaindiaren webgunean.

Euskaltzaindiak bi lan aurkeztu ditu Azokan: abenduaren 6an Antxoka Agirre-ren *Bertsolaritzaren historia soziala: oihartzuna, eragiletza eta gakoak (1823-2018)*, eta 8an Euskararen Gramatika.

Bestalde, Akademiak nobedade hauek aurkeztu ditu aurren:

- Gipuzkoa Antzinaroan: *Hizkuntzak eta eremu linguistikoak Onomastikaren argitan*
- *Euskal literatura itzuliaren egitura eta islak*
- Jose Ramon Minondo goizuetarraren gutunak (1790-1807)
- *Euskararen Literaturaren Historia*
- *Hizkuntza gutxiagotuak zaindu, euskara jagon*

Laurogei sarrera eta 103 azpisarrera berri gehitu dira *Orotariko Euskal Hiztegia*n

OEH eguneratu du Euskaltzaindiak: 14.600 adibide egituratu dira TEI delako testu-kodeketaren arabera, adibidetegian kontsultak egiteko aukera zabalduz, eta 80 sarrera eta 103 azpisarrera berri gehitu dira.

Horrez gain, Santiago Onaindiaren *Santa Teresa Eliz-irakasle* liburua osorik hustu da, bertako adibideak aukeratu eta OEHn txeratu direla. *Lizarraga Elkanokoaren Jesukristo, Maria eta Santuen Bizitzak* liburuko adibideak ere sartu dira.

Orotariko Euskal Hiztegiak euskararen aro eta euskalki guztietako lexikoa jaso eta antolatzea du xede. 1987an argitaratu zen paperean lehen liburukia eta 2005ean hamaseigarrena eta azkena.

Euskaltzaindiak orain eskaintzen duena hiztegiaren oinarritzko bertsio elektronikoaren 9. argitaraldia da eta Creative Commons lizentziapean banatzen da.

Egituratzelanean jarraitzen du Euskaltzaindiak, hiztegiaren barne-egitura etengabe zuzenduz eta hobetuz. Lan horiei esker, hiztegiak azpisarrerak eta hainbat aldaera ere topatzeko gai da orain bilatzailea.

2021ean Euskaltzaindiaren Hiztegia eguneratu da eta 921 forma berri jaso dira

2021ean, guztira 2.202 forma landu dira: 1.281 moldatu eta 921 forma berri jaso (638 sarrera eta 283 azpisarrera).

Hitz ugari gehitu zaizkio hiztegiari. Gutxi batzuk aipatzearren: *apuratu*, *narko*, *hormatzar*, *efektibo*, *dietista*, *kafetxo*, *ponentzia*, *artefaktu*, *arpilatze*, *faktoria*, *light*, *literal*, *lurrarpi*, *joskintza*, *partzela*, *tik-tak*, *txikitero*, *pisukide*, *ibuprofeno*, *doktrinamendu*, *podcast*, *queer*, *nezeser*, *koronabirus*, *zaurgarritasun*, *nahasmendu bipolar*, *asanblada*, *trajeria*, *euste*, *birziklapen*, *dedio*, *aurri*, *txantxiku*, *ustiaketa*, *zupatu*, *telelaguntza*, *hitzemate*, *pirateatu*, *esanbidezko*, *gobernantza*, *telelaguntza* edo *heteropatriarkal*.

Azpisarrera berrien artean ere badira berrikuntzak. Esaterako, *arrisku(-)egoera*, *haur(-)eskola*, *orri(-)baxter*, *setio(-)egoera*, *sexu(-)abusu*; *sexu(-)eraso*, *hil ala biziko*, *lan(-)stripu*, *larrialdi(-)zerbitzu*, *off-eko ahots*, *berri(-)agentzia*, *klima(-)aldaketa*, *klima(-)larrialdi*, *esklusiban*, *foru(-)zuzenbide*, *arreta(-)zerbitzu*, *gibel gizen*, *malo-malo*, *nahasmendu bipolar*, *kirol(-)lege*, *ziztuan* edo *pubis(-)zorri* gehitu zaizkio hiztegiari.

Gaur egun, *Euskaltzaindiaren Hiztegiak* 49.596 forma ditu guztira (40.002 sarrera eta 9.594 azpisarrera) eta 68.695 adiera (horietatik 2.420 azpiadierak dira).

Miriam Urkia euskaltzain osoak adierazi duen bezala, hitz berrien artean badira lehendik baztertuak zeudenak eta orain onartuak izan direnak. Hona hemen hiru adibide:

binario: lehen *bitar* eta *biko* erabiltzeko esaten zen, baina orain adiera berria onartu da: "Sexu edo genero sistemez mintzatuz, bi kategoria —emakumea eta gizona— dituen".

biluztu: batez ere bizkaieraz eta gipuzkeraz erabilia. Hasiera batean, garbizaleago jokatu zen (*biluzi* jaso zen bakarrik) eta euskalkietako aldaera batzuk isildu edo baztertu egin ziren, baina orain, batzuk berreskuratu egin dira.

eskumalde: bizkaieraz erabiltzen da, batez ere (*eskuinalde* bakarrik zegoen lehen, baina bizkaieraz *eskuma* da, eta berreskuratu egin da Bizk. markarekin).

2021ean 674.260 erabiltzaile izan ditu Euskaltzaindiaren webguneak

674.260 erabiltzaile izan ditu Euskaltzaindiaren webguneak, saioak 1.447.235

izan dira, 5.928.613 orrialde bisitatu dituzte erabiltzaileek, eta saio bakoitzaren iraupena ia bost minutukoa izan da.

Hona hemen Euskaltzaindiaren webguneko tresna eta zerbitzu nagusien erabileradatuak:

Euskal Onomastikaren Datutegia: 136.454 erabiltzaile

Orotariko Euskal Hiztegia: 93.298

Euskaltzaindiaren Hiztegia 108.886

Bilatzailea: 65.865

Euskara Batuaren Eskuliburua 12.156

Jagonet: 3.245

Euskara Eskuz Esku 1.372

Euskararen Herri Hizkeren Atlasa: 3.179

Euskal Hiztegi Historiko-Etimologikoa: 1.220

Argitalpenak: 1.110

Euskaltzaindiak eta UZEIk 2021eko hitza aukeratu dute: «aldaera»

Euskaltzaindiak eta UZEIk 2021eko hitza aukeratu dute, «aldaera» hain zuzen. Lehen aldia da Euskaltzaindiak eta UZEIk urteko hitza elkarrekin hautatzen dutela. Euskarazko lexikoaren jarraipena egiten du, egunez egun, Akademiaren erakunde atxikia den UZEIk. Horretarako, nagusiki, komunikabideak arakatzen ditu, lexikoa eguneratua izatea ezinbestekoa baitzaio hizkuntza naturalaren prozesamenduan oinarritutako tresnetarako. Eguneroko jarraipen horretan oinarrituta hautatu da 2021eko hitza.

Euskararentzat, «aldaera» ez da hitz berria. *Euskaltzaindiaren Hiztegian* jasota dago lehendik ere, baina azken hilabete hauetan ohiz kanpoko erabilera izan du pandemiaren harira. Izan ere, aurtien ere COVID-19a izan da albiste nagusienetakoak, besteak beste, birusaren aldaera berriek pandemiaren beraren bilakaeran duten garrantzia dela eta.

2021ean omenduak izan diren Euskaltzaindiko kideak

Lourdes Oñederra irakasle eta euskaltzain osoak jaso du aurtengo Ortzadar saria

Lourdes Oñederra irakasle eta euskaltzain osoak jaso du 2021 urteko Ortzadar saria. Golardoarekin, Noticias Taldeak "urteetan euskal literatura eta kulturaren alde eginiko lan eskerga" aitortu nahi izan dio hizkuntzalari donostiarrari.

Miren Agur Meabek 2021eko Espainiako Poesia Saria irabazi du

Espainiako Poesia Saria osatzen zuen epaimahaikoen artean, Euskaltzaindiak izendatutako Katixa Agirre idazlea zegoen, honako hauekin batera: Juan Gil Fernández, María del Vinyet, Francisco Javier Díez de Revenga, Eduardo Moga Baiona, Julia Barella Vigal, Luis Fermín Moreno Álvarez, Esther Sánchez-Pardo González, Elena Medel Navarro eta Olga Novo.

Liber Saria eman diote Bernardo Atxagari.

Bernardo Atxagak irabazi du Liber 2021 literatur saria. Espainiako editoreen gremioen federazioak (FGEE) ematen duen saria da eta aurtengoan Atxagarentzat izan da. Epaimahaiak idazlearen ibilbide literarioa nabarmendu nahi izan du, euskarari zein gaztelaniari ikusgarritasuna eman diona, kritikaren eta irakurleen harrera berearekin, eta genero literario guztiak sendotzeko ahalegina eginez.

Hilberri txostenak

Gorka Aulestiaren hilberri-txostena (1932-2021)

OTEGI, Karlos
Euskaltzain urgazlea

Gorka AULESTIA TXAKARTEGIri, gure Gorkari, itsasoa gozabide paregabea zitzaion. Ondarroako Nasa kalean, Zubi Zaharraren ondoan jaioa (1932-12-11), ondarroar peto-petoa izanik, itsasoa izan zuen bizialdi osoan berezko elementu naturala, likido amniotikoa. Itsasoaren altzoan lehorrean baino erosoago moldatzen zela esaten zuen maiz. Hondartzak, bagak, bustialdiak, Donostiako badia igerian zeharkatzea, goizeko bainu arnasgarriak zituen gogoko. Bazterrik maiteenen artean, Ondarroa, Bakio, Donostia, Zarautz... Igerian egiteko beti prest; estropaden jarraitzaile sutsua. Gorkaren bizitza iraupen luzeko igerialdi bat, ziaboga ugariko arraunketa saio lehiatsu bat izan da.

Gorkak apaiz ikasketak, hau da, humanitateak, filosofia eta teologia, Saturrango (1946-1950), Gasteizko (1950-1956) eta Derioko (1956-1958) apaizgaitegi-etan egin zituen. Abade lanak Bakion, Otxarkoagan, Gernikan eta, baita ere, Paris ekialdeko Château-Thierry herrian bete zituen. Azken egonaldi honetan, “Alliance Française”n goi mailako diploma lortu zuen frantses hizkuntzan.

Garai hauetan, gizarte egoera soziopolitikoa eta elizako hierarkiarekiko harremanak gatazkatsuak ziren. Gorkak erreibindikazio ekintza zenbaitetan parte hartzeaz gainera, gai hauetan bere burua hobeto jantzi nahian, Gizarte Zientzietan graduatu zen, Deustuko Unibertsitatean. Azkenean, gogo berotasunak eta baztertuenei laguntzeko barne eskakizunak eraginik, Afrikara abiatu zen, euskal elizbarrutiko misiolari gisa jardutera. Ziaboga nabarmena bere bizi arraunketan.

1967tik 1970era Gorka misiolaritzan aritu zen Kongo Belgikarra izandako Zairen, hegoaldeko Katanga eskualde istilutsuan, Bunkeya herrian. Misiolari gehien eginkizuna laguntza humanitariora ematea zen, herritarren behar oinarritzkoetan eskua luzatzea, maiz etsai giroan, gerra ireki edo isilekoz inguratuta. Gorkak, behin baino gehiagotan, ekarri ohi zuen gogora heriotza pare bat aldiz sentitu zuela gertu bizitzan. Horietako bat Katangan.

1968ko ekainean, Mobuturen militarrek bera eta beste bi misiolari salatu zituzten, faltsuki. Akusazioa: soldaduei sendagaiak eta gasolina ukatu, soldaduetako bat jipoitu, eta Zaireren independentzia urteurrenean elizako ezkilak jo ez izana. Atxilotuta, kamioiez, 200 kilometro urrun zegoen Lubudiko kartzelara eraman zituzten. Bidaia deitoragarria, mehatxagarria. Soldaduak edaten, metraileta tiro sortak botatzen. Gorka eta lagunak beldurrak airean. Azkenik, Kinshasa hiriburuko artzapezpikuaren bitartekaritzaz, onik atera ziren. Baina Gorkak bizia galtzeko zorian sumatu zuen bere burua. Kezkaz oroitu ohi zuen larriune hura.

Bizialdiaren arraunketan Gorkak beste ziaboga erabakigarri bat 1975ean hartu zuen, 43 urterekin. Sekularizazioa eskatu, traineruaren brankaren norabidea aldatu, eta Ameriketako Estatu Batuetarako bidea hartu zuen. Renora, Nevadako Unibertsitatera iritsi eta bertan 80ko hamarkadaren bukaera arte aritu zen, 14 bat urtez. Unibertsitatean, Basque Studies Program-ean, Euskara Irakurle (*language assistant*) gisa jardun zuen (1976-1979), eta bi lizentzia (*master's degree*) lortu: frantses literaturan bata (1978) eta espainiar literaturan bestea (1979). 1979-1980 ikasturtean, Washington State University-n, Pullmanen, irakatsi zuen, eta ondoren, 1980tik 1988ra bitartean, ostera Renon, irakasle laguntzaile moduan lan egin zuen aipaturiko Basque Studies Program-ean.

Estatu Batuetako igerialdian zehar, Gorkak, irakasle eta aztertzaile lanetan, hiru esparru jorratu zituen.

Aurrenik, ahozkoztatuna, ahozko literatura, eta, batik bat, bat-bateko bertso sortzea, bertsolaritza. Jarduera honen emaitzarik aipagarriena, doktore tesia: *El bertsolarismo: literatura oral improvisada en el País Vasco*. Tesi honekin, 1987an, Gorkak doktoregoa (*PhD*) lortu zuen Basque Studies (Language and Literature) ikasketa-sailean. Epaimahaikideen artean: William A. Douglass eta Juan Mari Lekuona, ekitaldi akademikorako Renora propio joana. Tesia gaztelaniaz argitaratu zen 1990ean, *Bertsolarismo* izenburuaz (Bilbo: Bizkaiko Foru Aldundia, 1990), eta, 1995ean, ingelesera itzuli, *Improvisational Poetry from Basque Country* tituluaz (Reno: University of Nevada Press, 1995). Lan honetan aztergai dira: ahozko literatura, bertsolaritzaren osagaiak eta jarduerak, bertsolaritza motak, bertsolaritzaren historiako une giltzarri eta alde sozial zenbait, eta lau bertsolari adierazgarri (Etxahun, Otaño, Xalbador eta Amuriza).

Bigarrenik, lexikografia. 1979an, Pullmanen irakasle zegoelarik, egun hotzetako eta gau ilunetako neguan, “klastrofobiko” gisa kalifikatzen zuen ingurunean murgildua, Gorkak arnasgarria aurkitu zuen hiztegi bat osatzeko lan nekagarrian. Or-

duan hasitako lanak hamar urte geroago, 1989an, ikusi zuen argia: *Basque-English Dictionary*. Hurrengo urtean, 1990ean, honen bikotekidea: *English-Basque Dictionary*, Linda Whiteren lankidetzaz (Reno: University of Nevada Press: 1989, 1990). Ez da hiztegi borobil hobeezina, baina bai aitzindaria, hutsune nabarmen bat behin-behinean betetzera bideratua.

Eta hirugarrenik, euskal literaturako autoreen azalpen biografiko-literarioak. Pullmanen, hiztegiari hasiera ematearekin batera, Gorkak euskal literaturan puntakoak diren idazle batzuei buruzko artikulua, monografia laburrak idazteari ekin zion. Lehenengo: “Bernat Etxepare”. Hurrengo urteetan, bizitzaren azken unera arte, azterketa eta idazketa mota horrekin jarraitu zuen, etenik gabe. Hori izan zuen jardun nagusia. Betiere, irakaskuntzarako materialak prestatzeko helburuz. Taxu honetako lehenengo artikulua eta idazlanen erreseina zenbait, Oklahomako Unibertsitateko (Norman) *World Literature Today* aldizkarian argitaratu zituen.

1987ko urrian, Ameriketako igerialdia amaitu baino urte bi lehenago, Gorka, Gasteizen egin zen II. Euskal Mundu Biltzarrera etorri zen. Literaturari buruzko sailean txosten bat azaldu zuen: “Two pioneer poets: Lauaxeta and Jon Mirande”. Urte dezente zeramatzan Euskal Herritik kanpo. Biltzarrean parte hartzen ari ginenongana gerturatzen saiatu zen. Bertatik agurtu eta ezagutu nahi gintuen; hemen, ikasketa literarioen arloan, landu berriak ziren gaiak eta arazoak gertutik jakiteko, bere burua egunean jartzeko asmoz. Norbaitek elkarri aurkeztu gintuen. Orduan ezagutu nuen Gorka. Aurrez aurreko gure arteko lehen harremana izan zen. Lehen inpresioan, gizaseme estatubatuar tipiko baten itxura hartu nion. Gorpuzkeraz handia, galanta, zabala, sasoikoa. Izaeraz, tratatu atsegin eta hurbilekoa. Irekia eta baikorra, irribarre zintzokoa. Adoretsua, bere buruaz ziur, pozik dagoen horietakoa. Lehen inpresio hori, denboraren eta harremanen poderioz, berretsi egingo zen.

1989ko martxoan, Ameriketako hamalau urte igaro ondoren, Gorkak beste zia-boga bat hartu zuen: Mertxe emaztearekin eta Iker semetxoarekin, Euskal Herrira itzuli zen. Behin betiko.

1987tik aurrera, 2000. urtean erretiroa hartu arte, Deustuko Unibertsitatean, Donostiako EUTGn, euskal literatura irakatsi zuen. Juan Mari Lekuona izan zuen lankide eta adiskide. Urteotan, Gorkak euskal literaturako autoreei buruzko monografiak osatzen jarraitu zuen, hautatuz, hasiera batean bederen, XIX. mendearen azken hamarkadetatik Espainiako gerra zibilaren ondoko urteetara luzatzen den

aldian kokatutako idazleak. Horrela, 1992an, *Erbesteko euskal literaturaren antologia* argitaratu zuen (Donostia: J. A. Ascunce editorea, 1992). Hor, erbestera jo behar izan zuten egile batzuen testu hautatuak biltzen dira. Egile horien artean: Orixe, Monzon, Jakakortajarena, Ibiñagabeitia, Ugalde, S. Mitxelena, Leizaola eta abar.

Antologia horrez gain, azalpen biografiko-literarioak osatzen jarraitu zuen. Jandani argitaratutako batzuk eta argitaratu gabe zituen beste batzuk bilduz, 2000. urtean, ingelesez, *The Basque Poetic Tradition* kaleratu zuen (Reno: University of Nevada Press, 2000). Liburuan euskal poesiaren inguruko hamalau monografia jasotzen dira. Poeten artean: Etxepare, Orixe, Lizardi, Lauaxeta, Mirande, Aresti, J.M. Lekuona eta abar.

1996an, espezialista zenbaitek euskal literaturaren idazle klasiko batzuei buruzko azterketa monografikoen bilduma bat koordinatu eta editatu zuen: *Los escritores. Historia de la literatura clásica euskérica* (Gasteiz: Fundación “Sancho el Sabio”, 1996). Landutako autoreak, besteak beste: Axular, Larramendi, J.A. Mogel, Oiherart, Elizanburu...

EUTGko urte hauetan, Euskaltzaindiarekiko harremana sendotu zen. Juan Mari Lekuonak eta Jean Haritschelharrek literaturaren azterketaz, euskal literaturaren azterketaz nagusiki, arduratuko zen LIB Batzordea sustatu zuten (1989/1991). Gorka hasieratik izan zen Batzordean eta, beste zenbait jardueraz gain, *Literatura Terminoen Hiztegia*-ren taxutze lanean parte hartu zuen. Hiztegia 2008an argitaratu zen (Bilbo: Euskaltzaindia, 2008). Batzorde horretan egin genuen topo berrirori, beste lankide batzuekin batera, Gorkak eta biok. Elkarren arteko ezagutza, sostengua eta kidetasuna, talde horren itzalpean gorpuztu zen, azken bi hamarkadetan zehar.

Euskaltzaindiak, 1996an, euskaltzain urgazle izendatu zuen gure Gorka.

Unibertsitateko irakaskuntzan erretiroa hartzean, Gorkak derrigorrezko ziaboga berri bat eman behar izan zuen. Norabide aldaketak eragina izan zuen bere estatutik akademiko-administratiboan, baina ez eguneroko bizimodu eta lanean. Bizi arraunketaren azken txanpa luze eta emankorrean, ordura arteko jarduerari eutsi zion: irakasle izaten jarraitu zuen eta baita literatura aztertzen eta literaturaz idazten. Familia bizitzaz eta gizarte harremanez landa, Gorka, azken urteotan, hiru zereginetan aritu izan da gogoz eta adoretz.

1995etik 2011ra bitartean, euskal kulturari eta ikerketari eskainitako *Sancho el Sabio* aldizkariaren zuzendarikide izan da. Zuzendaritzan parte hartzeaz gain, artikulatu sorta argitaratu du Gasteizko agerkari horretan.

Euskaltzaindiari ere eskaini izan dio bere ahalegina. *Literatura Terminoen Hiztegia* argitaratu ondoren, parte hartu izan du zintzoki, prestatzen ari den *Euskal Literaturaren Antologia*-n. Gorkaren ekarpena benetan onuragarria izan da: iritziak, kritikak, testuen hautapenerako eta lanketarako proposamenak, eta, batez ere, bere presentzia hutsez, bilkuran egote hutsez, transmititu izan duen oreka eta sosegua; desadostasun edo eztabaida sutsuetan, beroaldietan, hedatu izan duen baretasuna. Haren falta nabaritzen dugu. Baita Jean Haritschelharrena ere.

Euskaltzaindiak, 2010ean, euskaltzain ohorezko izendatu zuen Gorka.

Baina, azken txanpa honetan, Gorkaren gogoia gehien asebate eta akuilatu duen jarduera, Euskal Herriko Unibertsitateak Gasteizen, “Esperientzia Gelak” programaren bidez, eskaintzen dituen ikasketetan bete duen irakasle lana izan da. 2002. urtean hasita, buru-belarri jardun izan du irakaskuntzako arlo honetan. Zinez eskertzen zuen eman zitzaion aukera. Aitortzen zuenez, ez zuen inoiz horrenbeste gozatu irakaskuntzan. Poz-pozik, zoratzten, zegoen, irakasleekin lortutako harreman giroarekin. Ezbairik gabe, hau izan da literaturaren azterketa lanean jarraitzeko kementa itsatsi dion eginkizuna. Ikasleentzat materialak prestatzeko beharrak, literaturari buruzko monografia sailarekin jarraitzeko zitzada eman dio.

Jarduera honen emaitza dira Gorkak argitaratutako azken bi liburuak. 2008an *Estigmatizados por la guerra* plazaratu zuen (Bilbo: Euskaltzaindia, 2008). Liburuan, XIX. eta XX. mendeetako gatazka politikoek eta gerrateek astindutako euskal kulturari aipagarriak diren 43 lagunen azalpen biografiko-literarioak jasotzen dira. Aginte zapaltzaileak isiltasunera, euskal kulturaren aldeko ekintzari uko egitera behartu zituen. Zokoratuak, makurraraziak, jazarpena, espetxea, erbestea, batzuek heriotza ere, jasan behar izan zuten. Behar bezala kontrastatutako datu, xehetasun, iruzkin eta lekukotasun franko biltzen dituen lana da; memoria historikoari eta iragan kulturalari egindako ekarpena. Landutako idazleen artean: Aitzol, Lauaxeta, Orixe, Zaitegi, Ugalde, S. Mitxelena, Barandiaran, Txillardeggi, Lartzabal, Ibiñagabeitia, L. Mitxelena, S. Onaindia eta abar. Eta 2011n, *Escritores euskéricos contemporáneos* (Bilbo: Euskaltzaindia, 2011) argitaratu zuen. Oraingoan, XX. mendeko beste 23 euskal idazleren azalpen biografiko-literarioak. Azkuerekin hasi eta B. Atxaga eta Saizarbitoriarekin amaitzen da, bidean, D. Agirre, Arrese Beitia, Kiriñño, J. Etxepare, Lizardi, Orixe, Mirande, Aresti, Zarate, Lete, Gandiaga eta abar landuz.

Azken bost edo hamar urteotan, Gorkak, ikuspuntua edo interesgunea zabalduz, literatura unibertsala hartu du aztergaitzat. *Historia y Literatura* izenburuaz, garai historiko eta garai bakoitzeko idazle bikain zenbait uztartzen dituzten artikulua opa-roak prestatzen aritu da, adorez, baikortasunez, argitasunean hutsik egin gabe. “Ad usum privatum”, “Esperientzia Gelak” programako ikasleentzat moldaturiko gaiak dira. Maila bikaineko idazle askoren irakurle saiaturia izanik, Gorkak, 35 kapitulu-tan, garai historiko edo literatura mugimendu bakoitzeko ezaugarri giltzarriak trebeki zirriboratu eta, bereziki, orduko idazle nagusien monografia biografiko-li-terarioak osatu ditu. Lan honetan, VIII. mendeko Islamaren aurrera egite hartatik abiatuta, *Chanson de Roland* poema epikoa azaltzen da, eta Dante, Montaigne, Sha-kespeare, Cervantes, Hugo, Dostoievski, Poe edo Baudelaire, besteak beste, aztertu ondoren, XX. mendera iritsi eta 27ko belaunaldia, existentzialismoa, Sartre, Ca-mus, Simone de Beauvoir, Isak Dinesen, Marguerite Duras, eta beste, jorratzen dira.

Lan handinahia, arnas zabalekoa, saiatzeko luzekoa, erabat zehaztu gabe, azken ukituen faltan, Gorkak utzi duen *Historia y Literatura* hau. Izan ere, Gorka ez da izan igerilekuko igerilaria, joan-etorri labur eta azkarrekoa, itsas zabaleko igerilaria baino. Iraupen luzeko arraunketa izan du gogoko, ez erlojuaren aurkako lasterketa urduria. Ez zuen abiadura bizian aurreratzen, erritmo baxu baina etengabea bai-zik. Gorkaren besakadak, arraunkadak, astitsuak ziren, baina irmoak, atergabeak. Jarraikitasunez eta kemenez aritu da euskal literatura eta literatura unibertsala ikasten, aztertzen eta azaltzen ibilbide luzeko proiektuetan.

Gorkaren azterketa lanak, gehienbat, ez dira nabarmendu originaltasunaz, ikus-puntu berezi eta ustekabez, ekarpen berritzailez, berealdiko aurkikuntzaz. Ez dira ikerkuntza zorrotzak, berebiziko sorkuntzak. Inoiz edo behin, bai. Badira, zenbai-tetan, datu, xehetasun, gertakari, lekukotasun ezezagun edo apenas ezagunak. Aski da *Estigmatizados por la guerra* arretaz irakurtzea. Baina, oro har, Gorkaren lanak, bildumak dira, sintesiak, eskuarearekin han-hemenka jasotako datuen, gertaka-rien, iritzien, ezaugarri giltzarrien, emaitza ezagunen birmoldaketa. Eta hori, egiaz-tatzez, bermez, egiten du; informazioak, materialak, irakurketak, kontrastatuz eta iaioki antolatuz. Jarduera honen bidez, goi mailako dibulgazioa bilatzen du, gaiaz nolabaiteko ezagutza duen baina ezagutza hori zabaldu eta sakondu nahi duen entzuleari edo irakurleari eduki kulturalak egokitzea eta transmititzea. Gorkak argi eta garbi adierazten du hartzen duen aukera. Honela dio *The Basque Poetic Tradition* liburuko “Preface”n:

I felt there were no problems with regard to the selection and order of the subject matter; since I was not attempting to write a sequential history of Basque literature, I could choose a poetic subject here, a prose subject there, and write about the authors whom I judged to be outstanding in Basque literature. I did have problems, however, with the form in which I was to deal with my topics. Should I delve deeply into each subject and run the risk of my readers getting lost in a foreign literary forest, or should I expound on each subject as simply and clearly as possible without losing sight of the fact that I was writing for an intelligent and fairly well-educated audience? I opted for the second choice, preferring to follow the wise counsel of the great bertsolari Ignacio Eizmendi, alias "Basarri", who stated, "I would prefer not to compose verses at all than create them in such a manner that they be incomprehensible to the common people".

Jarrera eta hautapen honen ildoari atxikiz, Gorkak gehien landu duen azterketan moldea, trebekien konfiguratu duen idatzizko egitura, erretratua edo azalpen biografiko-literarioa izan da. Ez du historia jarraitu, sekuentzial bat osatu. Apailatutako bildumetan suma daiteke monografien arteko nolabaiteko lotura hariak: poeta izatea, erbesteratua izatea, gerra nozitu izatea... Baina minihistoria horiek gizabanakoei dagozkienak dira, indibidualak. Erretratu bakoitza bere horretan hasi, garatu eta itxi egiten da. Kultura arloko ekintzaile bat, literatura esparruko sortzaile bat hautatu eta haren bizi ibilbidea, gorabeherak, nortasuna eta jarrerak, pentsaera nagusia, ingurunea eta idatzizko emaitzak jorratzen ditu. Gertutik, enpatiaz, ia-ia subjektuarekiko afektuz eta kidetasunez ere.

Erretratu hauetan kontaketa da nagusi. Izan ere, Gorka, batez ere, kontalaria izan da, ahozko eta idatzizko kontalaria. Azken unera arte iraun dion memoria harrigarritz hornitua, gertalekuak, elkarriketak eta pertsonen izaerak, baita aspal-dikoak ere, gogoan berreskuratu eta xehetasunez azaldu izan dizkigu. Oroitzeko gaitasunarekin batera, jardun luzerako trebetasuna: kontaketa hariari heldu, handik eta hemendik tiratu, garatu, hariz aldatu, hasierakoari berriro ekin... hari sare joria ehunduz. Oparoki hitz egin izan du bere bizitzaz: pasadizoak eta peripeziak, arriskugarriak ere tarteko; eliza eta gizarte agintariekin izandako gorabeherak; kultura munduko harremanak; gizarte konpromisoak; irakurketak, eztabaidak, bidaiak, kirol zaletasunak... Ezinbesteko errepika barkagarriak eta guzti, Gorkaren solasa gure arteko elkartzeko askoren suspergarria izan da maiz. Zergatik

ez zuen oroitzapenak idatziz biltzen iradoki izan zaionean, ez dio proposamenari jarraitu nahi izan. Tamalez, bizi artxibo hori, harekin joan da.

Ahozko trebezia hori idatzizko lanetara, monografia biografiko-literarioetara ere eramán du. Minihistoria horiek, funtsean, kontakizunak dira. Autorea hautatuta, honen bizialdian murgiltzen da, bizialdi hori gertaera adierazgarritz ziprztinduz: gorabeherak, erabakiak, desengainuak, lorpenak eta porrotak, harremanak, oztopoak eta atxikimenduak, barne bilakaerak..., molde narratiboa oparoki baliatuz.

Gorka pertsona irekia izan da: burura zetorkiona, bihotzak eragiten ziona, kanporatzen zuena. Jendekina, edozein harreman motari aise egokitzen zekiena. Agurtzera gerturatzen zen, galdetuz, interesa erakutsiz, hizketakidearen maila be-rean jardunez. Tankera guztietako jendearekin, errazki. Berdin goi mailako kargu-dunekin (ordezkari politikoa, eliza agintaria...) edo pertsona arrunta (zerbitzaria, kaletar xumea...) izan. Giza harremanetarako aparteko erraztasuna zuen.

Pertsona adeitsua izan da, gizabidetsua. Arretatsua besteeikiko. Puntuala, inor izatekotan, Gorka. Uste bazenu puntual baino puntualago iristen ari zinela hitzordura, ailegatzeko han zegoen jada Gorka zure zain. Hitza betetzen beste inor ez bezalakoa: agindu bat egin eta bai arduraz bete ere. Besteen arrakastaz poza hartze-ko, besteen dohainak, meritua eta jakinduria aitortzeko, oztoporik ez. Anbiziorik edo inbidiarik gabeko gizona. Konforme bere izaera, lana eta mailarekin.

Lagunei leiala, baita lagun hildakoei ere. “Goazen, Juan Mariren hilobiari bisita bat egin nahi nioke”. Eta Amaiurtik bueltan, Oiartzungo kanposantura, Lekuona bihotzean. Leiala ere herriarekin: Euskal Herria helburu; justizia aldarri; iruzurra, abusua eta bidegabekeria gaitzets. Askorentzat Gorka, maitagarria izan da.

Umore edo aldarre onekoa izaki, nekez galtzen zuen sosegua, baretasuna. Bizipoza zerion poro guztietatik. Bizitzaz gozatu du: familiaz, lagunez, lankideez, proiektuez, idazlanez, bidaiez... Baikorra izatez, kontent, gogobeterik bizi izan da. Baita azken hilabeteetan ere: “Zoriontsu naiz” errepikatu izan du maiz. Ez zirudien heriotzaren hurbiltasunak harengan eraginik, larriunerik sortzen zuenik. Azken unera arte proiektuak buruan. Etsipena, tristura, melankolia, arrotz izan zaizkio. Behin ere ez burumakur. “Aurrera! Beti aurrera!” izan du goiburua. Eta bilkuren ondoren, agur egitean, “Hurrengora arte! Eutsi goiari!”.

“Bidegileak” bildumarako Gotzon anaiaren erretratu maitekorra osatu zuen. Erretratu horren bukaeran, hein batean bederen, Gorkarentzat berarentzat, bere buruarentzat alegia, baliagarri diren hitzok jarri zituen:

Bere bizitzako ibilbidean poztasun ugari eta oztopo handi batzuk ere izan zituen. Baina une latz eta beheraldietan kristau sinesmenean eta musikarako zuen zaletasunean oinarriturik, ekaitzei brankaz aurre egiten ikasi zuen gaztarotik, arrantzale baten seme on bati dagokion bezala. Lan profesionalak ematen duen bizipoza izan zuen bere zutaberik sendoenetariko bat eta, horren ondorioz, sarritan umoretsu, itxaropentsu eta irribarretsu agertzen zen. Gaztaroan euskal kulturaren alde egin zuen apustuari tinko eutsi zion beti, hil arte.

Gorkak joan den urteko maiatzaren 10ean eman zuen azken ziaboga. Gure eta beste askoren gogoan eta bihotzean txoko bat izango du luzaroan.

Kaxildo Alkortaren hilberri-txostena (1943-2021)

SARRIUGARTE IRIGOIEN, Iñaki
Mendebalde Fundazioa

Guruzne, Ekaitz, Maier Amor, Elene, Ibai, Iñazio, Amaia; omenduen senideok; euskaltzainok; euskaltzaleok... Egun on!

Ohore handi ere handia da niretzat, hemen, Euskaltzaindian, Kaxildoren omenezko berbak zuenganatzea. Izan ere, txera berezia nion Kaxildori, giza balio ugariren jabe baitzen.

Era berean, eskerrak eman nahi dizkiet adiskide biri, Mikel Larunberi eta Manu Ormazabali, eskainitako laguntzagatik. Eskerrik asko, bihotz-bihotzez.

Basurtuko frontoian

Kaxildoz gordetzen dudan lehen gomuta pilotaren ingurukoa da. Zuetariko baten batek gogoan izango du Bilboko Basurtu auzoan frontoi txiki bat zegoela, “Jardines Iparralde” garagardotegiko beheko solairuan, hain zuzen ere. Sei koadroko pilotaleku txikitxo. Hantxe ezagutu nuen nik Kaxildo, bertara joaten zen-eta pilotaka. 1967-1969. urteetan izango zen, urte horietan Bilboko jesuiten kolegioan eskolak ematen aritu zelako. Ni, orduan, nerabea nintzen, eta, pilotan egiten genuen arren, gurea gehiago izaten zen bertan egiten ziren txapelketetako partiduak-eta ikustea. Ordurako Kaxildo gizon egina zen, sendoa, gizandi bat. Nik, behintzat, holaxe gogoratzen dut gaurko nire talaiaitik. Urteak joan, urteak etorri, ereti asko izan genituen orduko eta gaurko pilota munduko gorabeheraz berba egiteko, gozatsu egin ere.

Pilotari izana eta pilotazale sutsua genuen Kaxildo, baina ahazteko ez dena pilota-taldeetan eginiko lana da: Portugaleteko “Izarra” pilota-taldeko kide eta

bultzatzaile ez ezik, zuzendari ere izan zen. Sestaoko “Lagun Artea” pilota-taldeketik deitu, eta bertara laguntzera... Era berean, Hegoaldeko “Pilotarien Batzarra” elkarteko kide eta zuzendaritza taldekoa izan zen. Horretan bazuen antza Jean Haritschelhar euskaltzainburu izandakoarekin: hura ere, pilotaria gaztetan; hura ere, Iparraldeko “Pilotarien Biltzarra” elkarteko kide eta zuzendaritza taldekoa; eta biak ala biak euskararen aldeko beharginak. Jean Haritschelhar euskaltzainburu zela hasi zen Kaxildo bere hondar alea jartzen Euskaltzaindian. Euskara eta pilota eskutik helduta.

Getariatik Nerbioi-ertzetara Nafarroan barna

Kaxildo Alkorta Barrena Getarian jaio zen 1943ko apirilaren 3an. 10 urterekin, 1953an, batxilergoko ingreso-azterketa egin zuen Donostiako institutuan. Ama maistra zuenez, Kaxildo txikiak posible izan zuen sarrera-proba Getarian bertan prestatzea. Gero, Xabierrera joan zen, eta bertan egin zuen batxiler elementala zeritzona (10-14); errebalida, ostera, Iruñean gainditu zuen. Batxilergoaren bigarren etapa (14-16) ere Xabierren egin zuen, eta orduko Curso Preuniversitario (Preu) zeritzona Donostiako Ategorrieta auzoko kolegioan. 1959-1960 ikasturtean gaude.

Hamazazpi urterekin, Zaragozako Santa Maria de Veruela-ko kolegiara joan zen jesuita izateko nobiziotza egitera. Han, nobiziotzako bi urteak eta betirako botoak egin zituen, baita Humanitateetako lehenengo urtea ere. Humanitateetako bigarren urtea Salamancan burutu zuen. Izan ere, 1962. urtean jesuiten Loiolako Probintzia sortu zen eta horrek ahalbidetu egin zuen Hego Euskal Herriko nobizio guztiak ikastetxe bakar batera bildu ahal izatea. Filosofiako hiru urteak (1964-1967), ordea, Euskal Herrian, Loiolan, egin zituen. Filosofia-ikasketak amaitzean, 24 urte ditu. Oso ikasle ona, kultua, jendekina... Loiolan oso harreman ona izan zuen bertako hermanoekin, legoekin, eta sarri ere sarri joaten zen haien artera berriketan egitera, anaia xume haiengandik ere, zer ikasi handia zuelakoan. Beste aldetik, Loiolan, “Loiolatxo” izeneko esperientzia ere azpimarratu beharrekoa da. Basilikatik hurre zegoen txoko txiki bat zen, non inguruko gazteak ziren protagonista nagusiak: ibilaldiak, pilota-partiduak, euskal dantzak, herri-kirolak... Horretan guztian, Kaxildo izan zen animatzaile nagusia. Haren izaera gizatiar, xalo, euskaltzale eta eskuzabalak arlo askotan utzi zuen bere ukitu berezia.

1967-1969. urteetan Bilbora etorri zen Kaxildo, jesuiten Indautxuko kolegioan klaseak ematera. Irakasletza-urte horiek jesuiten ibilbidean ohikoak ziren eta “mai-

su txiki” (maestrillo) izena ematen zitzaien Filosofia-urteak amaituta, pare bat urtez, irakaskuntzan jardun behar izaten zutenei (Kaxildok Aita Zavala izan zuen maestrillo Xabierren). Aldi hori amaiturik, 69-70 ikasturtean, Teologia ikasten hasi zen Deustuko Unibertsitatean, eta konpainiak Bilboko Buenos Aires kalean zeukan pisu baten bizi izan zen beste ikasle batzuekin batera. Teologia-ikasketak hasita dituela, 1970ean, 27 urterekin, Kaxildo Alkortak Jesusen Konpainia uztea erabaki zuen.

Bizimodu berrira egokitu behar-eta lagun batzuen bitartez lana topatu ahal izan zuen; hasieran, bost bat hilabetez, Mungiako pertsiana-fabrika baten, Juan Gangoitirenean; eta, gero, Mensajero argitaletxean, Bilboko Deustu auzoan. Tarte horretan Barakaldoko Lutxanan izan zuen bere bizilekua, inguru horretan lanean zeuden ikaskide ohi batzuen pisuan, hain zuzen ere. Handik denbora laburrera baina, jesuita-ikasketak alde batera utzi izanak Espainiako armadaren deia ekarri zion Kaxildori, eta soldadu joan behar izan zuen (1972-1973). Hasieran, Leongo El Ferral de Bernesga kanpamentuan egon zen, eta, gero, Valladolideko artilleria-kaserna baten. Adina kontuan hartuta —28-29 urte inguru— beteranoa izan zen lehenengo egunetik soldaduskan. Edozelan ere, ez dago geldi Espainiako lautadetan, eta soldadu dagoela, *Giza zirriborroa* liburua idatzi zuen, 1972an argitaratu zena. Liburuko ilustrazioak ere Kaxildorenak dira. Kuartelean, etxera joateko baimena zuenetan, Lutxana industrialera, lagun zaharrengana, itzultzen zen beti.

Soldaduska amaitu eta handik lasterrera, 1973an, Kaxildo, Ezkerraldea utzi barik, Portugalete herrira aldatu zen, bertara ezkondu baitzen Guruzne emaztearekin. Handik urtebetera, 1974an, Ekaitz semearen jaiotzak pozez bete zuen Portugaleteko etxea. Han bizi izan zen 44 bat urtez eta 2017az geroztik Bilbon, bilobengandik hurrago. Ezkontza garaisu horretan hasi zen lanean Sestaoko Patronato ikastetxean. Urte haietan, ikastolen aldeko mugimendua borborka zegoen, eta, Ezkerraldean ere hainbat proiektu erne ziren, euren artean Sestaokoa. Bertan egon zen bost urtez (1973-1978), eta Portugaleteko ikastola berriko eraikinak prest egon zirenean, eskualdeko beste ikastola txiki batzuen bide beretik, haraxe aldatu zen Sestaoko Patronatoa ere, “Asti Leku” proiektuari hasiera emanez. Manu Ormazabal lagunak esan zidanez, aldaketa azkar ere azkarra izan zen, eta, kasualitatez, Kaxildoren urtegunean, 1978ko apirilaren 3an, hain zuzen ere. Portugaleten beste bost urte eman zituen irakasletzan, 1978tik 1983ra arte.

Bien bitartean, Filosofia tituluaren baliozkotzea zela eta, Kaxildok hainbat arlo prestatu behar izan zituen, jesuitekin egindako filosofia-ikasketak osotu eta horni-

tu ahal izateko. Madrileko Universidad Complutense delakoan azterketak egin eta gero, 1976. urtean bereganatu zuen Filosofia eta Letretako agiri akademikoa. Hala ere, berak zioenez, agiria Madrilén, baina titulua Loiolan eman zioten.

Ataza berriak: betiko engaiamendua

Irakaskuntza utzirik, Kaxildok Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundean (IVAP / HAEE) jardun zuen lanean, hogeita bost urtez, itzulpengintza arloan betiere. Hasieran Oñatin (1983-1985), eta, gero, itzultzaile-taldearen arduradun modura Gasteizen, 2008an jubilatzeke unea heldu zitzaion arte. Ohiko partaide izan genuen *Administrazioa euskaraz* aldizkarian, baita erretiroa hartu eta gero ere. Guztira, 60 artikuluko zenbata dizkiogu 1995etik 2021era luzatu zen kolaborazio-aldian. Testu batzuk teorikoak dira —hasierakoak, batez ere—, baina gehienak pasadizo edota kontakizun aberatsak, irakurterrazak eta umorez zipriztindutakoak. Memoria paregabea eta luma jori bezain umotuaren jabe genuen, eta bazekien egoki txirikordatzeko kultura klasikoa eta garaikidea, mundu zabala eta etxe ondoa, ahozko kultura eta idatzizkoa, ume-umetako bizikizunak eta bezperan hedabideek zekarrena. Gomendatzeko moduko piezak dira, batera txukun jarriak, edizio polit bat atontzeko modukoak, zalantza barik. Kolaborazio gehienek izen-abizenen ondoan *Laguna* gehigarritxo daramate. Jubilatzean, IVAPeke lankideek liburu bat opetsi zioten, *Kaxildoren omenex. Zure lankide izan garenok*, bihotzaren erditik opetsi ere: “Egon dadila liburuan, baina,/ batez ere, geure buruan./ Ezin da-eta esan bere bizitza/ bi hitzetan, izango da beti/ gure bihotzetan”.

Administrazioa euskaraz aldizkariak aurtengo lehenengo zenbakian (2022-urt, 115, 6-12), hilondoko omenaldia eskaini zion lagun zenduari: “Kaxildo Alkorta: IVAPeke adiskide eta laguna”. Lan ederra, zinez, Miel A. Elustondorena. Azpimarraztekoa da [samurtasunez beratuta eta adiskidetasunez blaituta baitago] Getariako kanposantuan gertatzen den balizko hizketaldia. Bertara joan zaizkio IVAPeke lagunak bisitan. Honako hau diotso Elustondok: “Manu Arrasate, Antton Burgoa, Edorta España, Maite Imaz, Asier Madariaga... Hamaika lagun ere bazenituen zuk IVAPen. Getariako hilerriera etorri gaituzu...”. Eta Kaxildok: “Nik, Getariako kanposantuan ere, gogoan ditut garai haiek, zer polit, zer eder... Ahal duzuela, eutsi horri!”.

Itzulpengintzan zeukan esperientzia baliaturik, hainbat libururen itzulpenak atondu zituen Kaxildok: *Moby Dick* (1977), *Gurutzatuen garaiko gotorleku bat: Zal-*

dunen Krac-a (1988), *Herriska bat Erdi Aroan*, *Luttrell* (1988), *Burdin aroko babes hiri bat*, *Biskupin* (1988)... Kirol eta euskal kulturaren alorrekoak ere aipagarriak dira: *Ehun urte baino gehiago arraunean* (Zierbena, 2002), *Euskaldunen pilota jokoa...* (Bilboko Euskal Museoa, 2009), *Elai Alai 2012 / 50. urteurrena* (Portugalete, 2012)... Itzulpengintzaz dihardugunez, Mikel lagunak esanda dakit Kaxildok udaldi asko aprobetxatu izan zituela Frantziara [batez ere, Bordele aldera] frantsesa lantzerako joateko, eta han ere lagun ugari ere ugari egin zituela.

EIZIE Euskal Itzultzaile, Zuzentzaile eta Interpreteen elkarteko partaide izan zen gure omendua, elkartearen sorreratik bertatik (1987), baita zuzendaritzako kide ere, 1988tik 1993ra bitartean. Itzulpen alorreko Euskadi Literatura sariaren epaimahaikide ere izan zen 1989. urtean. Hona, taldekideen berba sentituak: “Berria jakin orduko irakurri ahal izan ditugu haren lagunen hitz goxo eta esker onekoak. Izan ere, gizon apal eta aditsua bera, jende askorekin lan egiteko abagunea izan zuen, eta oso estimatua zen guztien artean”. Horri guztiari loturik, hiztegigintzan eginiko lana ere aipatu daiteke, kasuon lantalde biren baitan: 1) UZEIrekin: *Nekazaritza Hiztegia*, *Txirindularitza Hiztegia* eta *Arrantza Hiztegia*; eta 2) Adorez taldearekin: *Eskola Hiztegia*, *3000 Hiztegi Praktikoa* eta *5000 Hiztegia*.

Gorago aipatu dugu Kaxildok soldadutza garaian idatzitako liburu bat: *Giza-zirriborrea*. Tamalez, bere buruari, hartaz eta honetaz galde eta galde ari zitzaiona, sormen-lan luzeei zegokienez behintzat, mututu egin zen. Edozelan ere, pozgarria izan da Alvaro Ravellik iaz defendatutako doktorego-tesian [Euskal ipuingintza garaikidearen *Historia* (1970etik 2010era)] Kaxildoren gaztetako liburuari zenbait orrialde eta aipamen eskaini izana.

Etxe maitatu bi: Mendebalde, Euskaltzaindia

Mendebalde Kultura Alkartea beste geltoki bat da Kaxildoren bizitzan. Elkartea 1993. urtean eratu zen Alfontso Irigoien euskaltzainaren gidaritzapean, helburu nagusi batekin, hots, mendebaldeko euskara aztertzea, lantzea eta behar duen thornuia ematea, betiere euskara orokor-batuaren mesedetan. Bizkaiko Aulesti herria eta hango berbaera barneraturik zeuzkan getariarra, handik hiru urtera, 1996an, Mendebaldeko kide egin zen, eta jubilatutako ostean, 2010etik aurrera, elkarteko zuzendari izan zen. 2012an Bizkaiko Foru Aldundiak, Bilboko Liburu Azokari, Mendebalde Kultura Alkarteari opetsitako Urrezko *Luma* saria Kaxildok berak hartu zuen, elkarteko zuzendari zen aldetik. Honela gogoratzen zuen Men-

debalde elkarte, iazko otsailean bere jaioterriko aldizkarian (Artzape) egindako elkarrizketan: “Arlo ezberdinetako jendea zegoen elkartean: ezagunak, unibertsitateetako zein institutuetao irakasleak... Gipuzkoar bakarra ni nintzen, eta azken hiru edo lau urteetan, presidente. Mendebaldeko Obama nintzela esaten nuen”.

Etxe honetan ere, Euskaltzaindian, lan mardula eginik joan zitzaigun Kaxildo. Euskalkien lantaldeko kide 2001etik, euskaltzain urgazle izendatu zenuten 2013an. Hizkuntzarekiko kezka bizia zeukan eta berak oso euskara osasuntsua eta eredu-garria erabiltzen zuen arren, bazekien zelako odolustea nozitu izan duen euskal hizkuntzak azken hamarkadotan. Hori dela-eta ahaleginak egin ohi zituen Hiztegi Batuak han-hor-hemengo berezitasunak jaso zitzaiz, haien testigantza idatzia ez egonagatik. Hona, Patxi Uribarren euskaltzain emeritu eta Euskalkien lantaldeko arduradun eta lankideak dioskuna: “Herritarren ahotik entzundakoak jaso eta aurreko gizaldietatik gugana heldutako altxorra maitasun handiz gordetzeko benetako ardura zuena” genuela Getariako semea. Mikel lagunak esan zidan, Kaxildo, Xabierren, artean mutil bardingoa zela, antza, konturatu zen erdaraz pentsatzen hasita zegoela. Horrek, jakina, inarrosi egin zion barrua, eta erabakia hartu zuen gogo-bihotzetan zuen gar bizia iraungi ez zekion. Ez dago dudarik errotik lortu zuena bere guraria.

Adiorik ez, Laguna

Kaxildo lagunak, gaixotasun azkar baten ostean, iazko urriaren 10ean eman zuen azken hotsa. Ezuste handi ere handia getariarra maite genuenontzat. Izan ere, 2021ean, zendu aurreko hilabeteetan hiru artikulua argitaratu zituen Administrazioa euskaraz aldizkarian. Azkenak, “Lehen azterketa” izenburu duenak, uztailako zenbakian ikusi zuen argia, bera hil baino hiru hilabete lehenago. Artikulu horretan, hamar urterekin, aitaren kamioian, Getariatik Donostiara *ingreso*-azterketa egitera doan mutikoaren gorabehera hunkigarriak kontatzen dizkigu, xehetasun harrigarriak kontatu ere. Gomendagarria, zinez. Apirileko zenbakiko artikuluan, “Martxoaren 8a”, Txekhov idazle errusiarraren ipuin baten bitartez, egun seinalatu horren sinbolismora garoaz; eta 2021eko urtarrileko zenbakian, “Egun handira arte?” izenekoan, kontatzen digu denbora laburrean pertsona biren, abade baten eta etxeakoandre baten, hileta-elizkizunetan egona zela. Sermoiak baina, diferentziak izan zirela: lehenengoa apur bat hanpatua; bigarrena, oster, apaingarri askorik gabea; eta gure Kaxildori —apal ere apala izaki— bigarrena gehiago gustatu:

Hitzaldiak, biak, ildo berekoak. Bietan hildakoaren bizitzakoak laburtuta azaldu zizkiguten. Erlijioso apaizarenean, ez ziren falta izan laudoriozko hitz zehatz batzuk —ez asko—. Normala, eta, ziur asko, zeruratuak mereziak. Amama etxeoandrearenean, ez nuen laudoriozko hitz edo esaldi berezirik sumatu. Zenbait zertzeladaz ekarri zigun gogora emakumearen bizitza, samur baina apaindurarik gabe, bere hartan. Ba al da, bada, laudorio horberik bizitza zintzo bete duen inorentzat, bere egin zuen bizimodu xumea, xalo-xalo azaltzea baino?

Kaxildo, zure iradokizun eder hori betetzen ahalegindu gara, apaindura juxtuak erabiltzen saiatu gatzaizkizu, lantegi erraza ez izanagatik. Barka iezaguzu ez badugu lortu. Edozelan ere, samurtasuna, zintzotasuna, xumetasuna, xalotasuna... zer berba apalak, zeinen hitz egokiak zure bizitzaren kronika egiteko, Laguna!

Ramuntxo Camblongen hilberri-txostena (1939-2021)

ALFARO, Gexan
Euskaltzain urgazlea

Ramuntxo Makean sortu zen, 1939ko azaroaren 11n. «Afrikar erran zuhurak» dioena aplikatu du bere bizitza osoan zehar; hona zer dioen zuhur hitz horrek: «Bakarrik fiteago goaz, baina elkarrekin urrunago!». Bere bizitzan, egitasmo anitzetako sustatzaile eta parte hartzaile izan da Ramuntxo, bertze hainbat eta hainbat herritarrekin batera.

Ramuntxok ingeniari-tza ikasketak egin zituen Parisen eta Angersen, eta Hazparneko San Josepe lizeoko irakaslea izan zen 1966tik 1975era. Lan hori utzirik, Milafrangako Copelec kooperatibako sortzaile-etarik bat izan zen 1975ean, eta 1998ra arte kooperatibako zuzendari aritu zen. Eta gero, Sokoa enpresako kanpo harremanez arduratu zen, 2002an erretreta hartu zuen arte.

Garai horretan guzian, lan profesionalarekin batera uztartu zuen bere lan militantea, euskalgintzan eta kulturgintzan: 1969an Seaska Ipar Euskal Herriko ikas-tolen elkarteko sortzaile-etarik bat izan zen, eta 1972an Elkar argitaletxearen sustatzaile-etarik bat ere bai. Horrez gain, Euskal Herriko Kultur Zentroko lehen-dakari gisa aritu zen 1984tik 1988ra, eta EKE Euskal Kultur Erakundeko buru egon zen beste lau urtez: 1990etik 1994ra bitartean. Bestalde, kristau gisa, Fededunak deitu elkarteko kide ere zen.

Horiez gain, Ramuntxo euskal idazle bat ere bazen: *Herria* Baionako astekarian eta *Jakin* Arantzazuko aldizkarian artikuluak idazten zituen, baita *Euskaldunon Egunkarian* ere. Eta bururatzeko, hona ene agur gisa, moldatu dizkiodan hiru bertso:

Ramuntxo Camblong, adiskidea,
Lur honetako bidea
Bururatua duk berrikitan...
Eta ongi duk betea...
Bai herrigintzan, bai kulturgintzan,
Egin duk hire partea...
Hainbat elkartetan erabiliz,
Oi, hire jakitatea.

Afrikar zuhur-hitz batek zio:
«Bakarrik bai fiteago
Joaiten dela, baina elkartuz
Gero aise urrunago...»
Hire bizitzan hori bete duk
Lagunduz elkarte frango:
Copelec, Elkar, Seaska, Sokoia,
Kultur Erakundea gero...

Hilabeteak Mari Etxean
Iragan dituk Angelun.
Bisitaldietan solastatzen
Gintian nola bi lagun...
Kantu xaharrak errepikatuz
Ibiltzen gintian edonun...
Ikus arte bero bat baizik ez
Daiat erranen gaur egun!

Allande Socarrosen hilberri-txostena (1957-2021)

DAVANT, Jean-Louis
Euskaltzain emeritua

Allande Socarros euskaltzain urgazlea joan zaigu, hirurogeita lau urteak zituela. Abenduaren bederatzai arratsaldean, osteguna, ohean hilotz aurkitu du bere lagun batek. Zer gertatu zaio? Abenduaren zazpiko arratsaldean, astearte, Allanderekin mintzatua nintzen telefonoz. Aitzineko egunetan, telefonoan ezin aurkituz, mezu hau posta elektronikoz utzia nion: «Ostegun arrastiri apalean Baionara lagüntüko naika, Euskaltzaindiaren gomendioan eginen düdan libürü aurkezpeneala, hor *Ozaze Jaurgainean* idazlana presentatzen beität?» Beraz astearte arratsaldean telefonoz deitu ninduen erantzunez ezin zela etorri osasun arazo batzuegatik, nahiz larritasunik gabe. Behar ziren botikak hartzen zituela, egonkortasun bat bederen lortuz, eta poliki-poliki hobekitzeko esperantza zuela. Gainera Sü Azia elkartearen xedeak aipatu zizkidan. Beraz etsidurarik ez zidan agertu, eta ez nuen inondik ere asmatzen ahal bi egunen buruan hedatu beharra zen berri latzaren menturarik. Itxura guztien arabera, bihotzak huts egin dio, beharbada nekaduraz.

Allande Socarros Etxebarre udalerriko seme zen, Etxeberria baserrikoa. Etxebarre Zuberoa Basabürüko herri txiki bat dugu, ehun bizilagunez petikoa, Bosmendieta mendi kate ertainaren maldan kokatua, Larraineko bortu goratik hurbil, Ühaitza ibaiaren ezker aldetik. Horko etxe baten izena ezaguna zaigu Bereterretxen Kantoreari esker, altitudez apalena, Ezpeldoia, gaur Ezpeldoipea, Bereterretxen lauburu sonatua kasik atean duena. Haatik Allande Maule-Lexarren plantatua zen goizik, eta hor zendu zaigu.

Ama Mendibilekoa zuen, Mitikile udalerriko auzune batekoa. Beraz Allandek ez du sekulan eduki basaburutar batzuek pettarren, hots pettarren aurka duten aiherkunderik, ezen zuberotarron artean ere badugu normalki «manexei» buruz baliatzen dugun erran zahar bat, Montori Berorizeko paper zahar batetik berriki agertu zaidana: «Pettarretik – hots Beterritik – ez da horra – hots ez dator - aize

honik, ez jente honik». Haatik Allanderi ama Pettarretik etorri zitzaion, niri aldiz Basabürütik, Altxaiko menditik. Beraz urguilu poxi batekin erran dezaket Allande eta biak zuberotar osoak garela. Ez dakit hortako ginen ote hain ongi konpontzen, bestalde politikan bereziki genituen diferentzia batzuen gainetik? Baina beste arrazoinik ere ukan dukegu elkarlanerako.

Allande Socarros euskal politikan goizik sartu zen, hogeit bat urteetan, Mixel Labéguerieren inguruko zentristekin. Laster gogortu zen, bereziki hirurogeita hamazortzian Iruñeko San Ferminetan biziriko istilu bortitzen ondotik. Laster Iparretarrak edo IK erakunde armatuko atal politikoan sartu zen, Zuberoa eta Baxenabarre artean anitz korrituz. Laurogeita bederatzian, autoz bazabilela, bide kontrol batean paper baten ezin irentsiz gendarmeez atxilotu zuten. Auzi baten ondorioz sei hilabetez presoner egon zen Paris aldean, La Santéko presondegi famatuan. Laurogeita hamahiruan berriz atxiloturik, Parisera eraman zuten, baina epaileek han libre utzi. Azkenean Lizarra-Garaziko hitzarmenaren kariara, IK erakunde armatua gelditu zen deus erran gabe, eta gero ez zen berriz hasi.

Azken hamarkadetan Allande Socarros Etxebarre udalerriko zinegotzi egon da franko luzaz, ber denboran horko delegatu Zuberoako Herri Elkargoan, baita lehendakari orde, kultura saileko arduraduna. Azkenik Euskal Hirigune Elkargoan parte hartu du, haatik ez luzaz, azken udal hauteskundeetara ez baita berriz aurkeztu.

Bizi politiko aberatsa ukan du beraz, haatik aberatsagoa du kulturakoa, bai idazle bezala, bai animatzaile urratsetan. Harrigarri da zenbat lan egin duen eta eginarazi, nagusiki Zuberoan, baina Zuberoatik at ere ikusiko dugun bezala. Sü Azia elkarreko ekintzaile nagusia genuen. Ber denboran Euskararen Erakunde Publikoan itzultzaile lanetan ari zen, eta horren idazki ugariak ere kontutan edukiz, Euskaltzaindiak urgazle hautatu zuen 2018ko uztaillean. Kargu hori oso funski hartu zuen, lan akademikoetan parte hartuz gartsuki, bereziki lau batzordetan. Jadanik ari zen Euskalkien lan taldean (2013tik), eta Euskara Batuaren Eskuliburuan (2017tik). Izendapenaren ondotik sartu zen gainera Euskara Eskuz Esku egitasmoan (2018) eta Onomastika batzordean (2019).

Auzolan eta elkarlan horrek guztiak ez du ezkutuan utzi behar Allandek bere lumaz egin duena, idazle zinez emankorra eta ona izan baita berrogei bat urtez, bai zubereraz, bai euskara batuan, erakutsiz gainera praktikan euskara batua eta euskalkiak ez direla elkarren etsaiak, alderantziz elkar laguntzen dutela eta osatzen

Lehenbiziko lanbidea fotografian zuen: gaitzeko argazki sortak baditu bilduak, eta ofizio horretarik kazetaritzara iragan zen. *Zeruko Argian* idazten hasi zen, eta gero komunikabide askotan parte hartu zuen, nagusiki *Euskaldunon Egunkarian*, *Argian*, *Jakinen*, *Berrian*, *Herrian*, eta Xiberoko Botza irratan. *Herria* astekarian Zuberokoak berriak usu ematen zituen zubereraz, bereziki maskaradenak eta pastoralenak, bere argazkiak lagun. Beraz kazetetan asko idatzi du Allandek, eta balio luke artikulua hoberenen sorta bat bil dezagun argitaratzeko. Hain zuzen Euskaltzaindiak xede hori badu, eta Sū Aziarekin elkarlanean egingo du ahal bezain sarri.

Xiberoko Botza irratan ere lan asko egin du, bereziki hiztegigintzan, hala nola «Egün bat, hitz bat» sailean. Hitz galduen bila zebilen, lexikografian gaitzeko altxorra bilduz, hiztegilari sena eta jakintza idatziz ere agertuz *Hiztegi Ttipia Euskara Batua – Züberera / Züberera – Euskara Batua* liburuxkan (2019).

Beste libururik ere agertu du Allandek:

Ziberouko Egünaria, XIX. mende bukaerako almanak bat (*Ziberoko Egünaria*, Sū Aziak 2017an argitaratua).

Xiberoko xendak. 36 ebilaldi Eüskal Herrian (Xiberoa Herri Alkargoa, 2005). Bortukari eta mendizale handia zen Allande, mendiko ibilaldiak antolatzen zituen eta gidatzen, beraz bere esperientziaren berri ematen digu liburuxka horretan.

Zübero Herria (euskaraz eta frantsesez, baita euskaraz eta gaztelaniaz), Elkarlaren, 2013. Bien izenean eman zuen, baina berak hamarretarik zortzia eginez: nik Zuberoko historia laburra baizik ez dut hor idatzi

Idazteaz besterik egin du Allandek Xiberoko Botza irratan eta Sū Azian: berriak, itzulpenak, zuzenketak, aholkuak, komunikazioa... gainera batzuen eta besteen arteko loturak eta sustapena, neurtzen ahal ez den lana, etengabea, eta hori guztia musutruk. Zer izan da mutil hori? Euskaraz ez dut hitzik. Frantsesez deitu nezake «*militant multicartes*» eta «*multipermanent gratuit*». Euskaraz halere erran dezaket Euskal Herriaren eta euskararen zerbitzuko jarri zela apez bat Elizaren zerbitzura joaten den bezala, eginbide horri emanez osoki, eta nahiz ez zen kristau fededuna, santu laikoa bezalako norbait izan dela. Berak ez zuen holako kanonizazio laiko ez eta laudioririk onartuko, baina maluruski ezin dit erantzun.

Irudi hori ezin dut baztertu, azeta bat bezala bizi baitzen, oso apalki, xuhurki, ene iduriko pobreaki, bai jan-edanetan, bai jantzian (gorbata ez ttattarrik ez diot behinere ikusi). Ez zuen jaun baten itxurarik, ezta nahi ere. Bere buruari kasu eskasa

egiten zion, ez dakit noiz debru lo egiten zuen, eta ni beldur bere lan erraldoiak leherturik joan zaigula.

Alta bada, ez zen pertsona triste haietarik, alderantziz, mutil alaia zen, zirtolaria, ihakin eta imintzio egile trebea, maiz arrailerian eta txantxetan; ixtorio barregarri-rik bazuen ausarki zaku barnoi bezain kokillot batean, eta edonoiz bat ateratzen zizun harrigarriki. Maskaradetako beltzerian ikus nezake trajeriako urdinetan baino seguruago. Eta bizkitartean erraten zidan pastoral errejent edo taula zuzendari lanetan hasteko gogoia zuela, holako guti baitugu, idazleak hogeia bat garelarik, Etxahun-Iruri mende laurden batez bakarrik egon ondoren. Gainera pastoralak Zuberoatik at hedatzen ari zaigu, Baionan eta Nafarroa Garaian, zergatik ez Gipuzkoan? Noizko arren Txillardegi pastoralak Donostian?

Allande Socarros langilea bezain lagunkina zen, maitagarria eta maitatua. Beraz horren bat-bateko heriotzak jende asko txunditurik utzi du, bereziki Zuberoan eta Euskaltzaindian. Galtze handia dugu, eta ez bakarrik Zuberoan: batetik euskaldun guztien arteko zubi egile arraroa genuen, bestetik Iparraldeak orokorki parte gutxi hartzen du orain Euskaltzaindian, langile mentsez, eta hor ere hutsune larria uzten digu Allanderen joaiteak.

Denak ezin erranez bukatzera noa. Gorago aipatu dut Allande Socarros ez zela kristau fededuna. Haatik obretan bide horretarik zebilen, ber denboran besteen sinestea gain-gainetik errespetatuz. Aita Junes Casenaveri atxikimendu handia zion, eta pentsu dut orain harekin dagoela Parnasoan. Hor ez dut zalantza ez dudarik, ezen azken epai eta jujamenduko arauak, San Mateoren Ebanjelioan agertzen direnak, ongi bete ditu, jende asko lagunduz, eman dezagun samariar onak bezala, oroitzuz samariarra heretikoa zela, gutienik zismatikoa. Guhauk edonori ber laguntzak eginez, erran dezakegu: ikus arte Allande, betiereko bortu goran.